

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КРАСОВСЬКА ІРИНА ВАСИЛІВНА

УДК 392.51: 477.85 "20-21" (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ СОКИРЯНИНИ
кінця XX – початку XXI ст.:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ХУДОЖНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

26.00.01 – «Теорія та історія культури»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ І. В. Красовська

Науковий керівник: Рибалко Світлана Борисівна,
доктор мистецтвознавства, професор.

Івано-Франківськ – 2020

АНОТАЦІЯ

Красовська І. В. Весільна обрядовість Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст.: структурно-семантичні та художні трансформації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – «Теорія та історія культури» (мистецтвознавство). Харківська державна академія дизайну і мистецтв МОН України; ДНВЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України, Івано-Франківськ, 2020.

Дисертація є першою спробою аналізу весільної обрядовості українців Сокирянського району Чернівецької області кінця XX – початку XXI ст. У роботі простежено зміни, які відбулися у структурі і змісті весільної обрядовості українців досліджуваного району, визначено локальні варіанти та властиві їм типові етнографічно-специфічні ознаки, з'ясовано розвиток весільної обрядовості в умовах міжетнічних контактів. Вперше розглянуто елементи театралізації, проаналізовано аудіальний простір та візуальний атрибутивний ряд весільного ритуалу Сокирянщини в умовах глобалізаційних процесів; визначено джерела та механізми утворення нових обрядових актів та атрибутів; уведено у науковий обіг новий фактологічний матеріал, отриманий в результаті експедиційних польових розвідок, проведених у 29 населених пунктах Сокирянщини.

Робота базується на комплексному застосуванні загальнонаукових методів (теоретичних та емпіричних) і спеціальних методів дослідження (літературно-аналітичного, порівняльного, семіотичного, образно-стилістичного). Під час польових розвідок використовувалися методи опитування, спостереження, відео- та фотофіксації.

Результати проведеного аналізу наукових праць стосовно обраної теми дозволяють стверджувати, що на відміну від традиційного весілля весільна обрядовість українців Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. залишається

маловивченою. Разом з тим, досліджуваний район є унікальною етноконтактною зоною і дозволяє простежити розвиток та трансформацію традиційної весільної обрядовості.

У роботі унаочнено, що, як і традиційне весілля, сучасний весільний обряд переважно складається з трьох етапів: передвесільного, весільного та післявесільного. Структуру передвесільного циклу можна схематично зобразити у вигляді послідовності: сватання, запрошення обраної під час сватання подружньої пари за нанашок і барвінковий обряд. Сватання як обрядодія не регламентоване ні у часі проведення, ні у кількості осіб, які беруть у ньому участь. Традиційно обирають свата, який виступає в ролі ведучого. Обов'язковим елементом сучасного сватання стала домовленість обох родин про подружню пару, яку запрошуватимуть за нанашок для молодят. Остаточна згода на шлюб стверджується тим, що хлопець одягає своїй обраниці каблучку. Встановлено, що запрошення за нанашок стало відмінною рисою досліджуваного району. Заключним етапом сучасного передвесільного циклу є барвінковий обряд, який містить ряд обрядодій: вінкоплетини, викуп квітки молодого і перший посад наречених. Виявлено локальні варіанти дівич-вечора: в Ожевому – теща зустрічає зятя у вивернутому кожусі; у Білоусівці – підміна нареченої. В усіх населених пунктах Сокирянського району збережено вінкоплетини. Відмінність становить лише форма барвінкового вінка (у Гвіздівцях, Олексіївці і Новоолексіївці барвінковим вінком і нареченого, і наречену перев'язують через плече, у Коболчині і Сербичанах барвінкові вінки молодят висають на шию). Проте загальноприйнятим є вінок у вигляді червоної стрічки, на яку нашиті листочки барвінку.

Весільний цикл умовно складається з таких обрядодій: зустріч молодят; нанащення; відвідування кладовища; хід до церкви і вінчання; урочиста реєстрація шлюбу; батьки зустрічають молодих на місці проведення святкової гостини; обдаровування молодят («перепій»); святкова гостина; покривання молодої; «розбирання» наречених. Виявлено, що такий порядок

обрядових актів є доволі умовним, оскільки навіть в одному селі весілля від весілля може відрізнятися, що зумовлено часом проведення реєстрації шлюбу і вінчання, вибором старости і бажанням самих молодят і їхніх батьків.

Протягом 2000-х рр. простежується поступове зникнення збереженої буковинської традиції відвідування кладовища, нанащення.

Виявлено локальні варіанти проведення урочистої реєстрації шлюбу в державних установах – РАГСах, на річці Дністер, на спеціально облаштованому катері, у дворі господи одного з наречених. Структура урочистої реєстрації шлюбу складається з дій санкціонуючого значення: клятва вірності молодят, підтвердження власного волевиявлення наречених на шлюб підписом у книзі реєстрації актів громадянського стану, одягання обручок, одержання першого сімейного документа «Свідоцтво про шлюб».

Другою ритуальною кульмінацією стало вінчання. На тлі регіону спостерігається більше чи менше вrostання його у власне весільну композицію, або воно займає проміжну позицію між передшлюбною і шлюбною частинами. Ця деформація створює додаткові труднощі у розумінні весільної реалії.

Обряд зустрічі молодих на місці проведення святкової гостини має свої локальні варіанти. Зокрема, у Вашківцях, молодят зустрічають батьки утворюючи так звані «батьківські ворота». У Василівці першою наречених зустрічає кухарка.

До санкціонувальних серед власне весільних обрядів належить перепій. Нами встановлено, що цей обряд усе частіше проводиться безпосередньо перед початком святкової гостини, особливо, якщо весілля відбувається у ресторані/кафе. У Гвіздівцях, Василівці, Ожевому перепійні гроші збирає староста у велику миску, підходячи до кожного гостя, під час застілля. У Шишківцях зафіксовано локальний акт – усі перепійні гроші складають у прозорий пакет і кладуть його в корсет наречених. У Волошковому з перепійними грошима у прозорому пакеті наречені танцюють.

Виявлено, що покривання молодої відбувається під час святкової гостини на всій території Сокирянщини. Відмінності полягають лише в атрибутах, якими виконують покривання, та у весільному чині, який покриває молоду.

Загальнорегіональне розповсюдження має «розбирання» наречених. Встановлено незначні локальні відмінності у ритуальних діях, весільних чинах та атрибутах. Виявлено появу нових обрядових елементів на завершальному етапі весільного циклу: наречений кидає підв'язку, молода кидає букет – свідчення впливів західної культури.

У повесільній частині реалізується низка тем, зумовлених фактом здійснення шлюбу, що позначені надзвичайними веселощами – поняттям «антиповедінки»: рядження, гра, здійснювана засобами гротеску, алегорії, інверсії. Характер дій у цій частині обряду трансформується з ритуального, урочистого в ігровий. Виявлено ритуальні обходи як знак вшановування батьків наречених, інших родичів, введення молодої в коло нових родичів, у новий соціальний статус. Зафіксовано появу нового обряду – переведення молодят на свій хліб (Білоусівка, Коболчин, Сербичани, Романківці).

У весільному обряді Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. яскраво прослідковується міцне входження в ритуал театралізації, яка стала засобом комунікації гостей на весіллі. Декорації, костюми, бутафорія виготовляються самими запрошеними на весілля. Виконання ролей в обряді, ритуалі є аматорським. Обрядові інтерпретації та імпровізації виконавців через театралізацію збагатили емоційну насиченість та видовищність весільного обряду Сокирянщини.

На основі проведеного аналізу встановлено основні дійові особи: наречені, батьки молодих, староста, свати, нанашки (вінчальні батьки), дружби, світилки, неодружені брати нареченої, кухарка, а також музики. Найповажніше становище в ієрархії весільних чинів займають нанашки – всі обрядодії санкціонуючого змісту виконує нанашка (одягання барвінкового вінка, знімання фати і т. ін.), і навіть після весілля нанашки залишаються для

молодят людьми високого статусу. Виявлено, що саме цей весільний чин є яскравим прикладом синтезу буковинської і молдавської традиції. Аналіз матеріалів польових розвідок дозволив виявити гендерну врівноваженість головних весільних чинів, а також їхніх ритуальних дій. Символічною також є участь у весіллі, крім весільних чинів, які виконують ті чи інші ритуальні функції, великої кількості запрошених, що свідчить про громадське схвалення шлюбу.

Встановлено, що весільний обряд Сокирянщини 90-х рр. XX – початку XXI ст. послуговується цілим рядом атрибутів, переважна більшість яких пов'язана з основними санкціонувальними обрядодіями. Найповажніше місце серед весільних хлібів належить короваю, який, як і в традиційному весіллі, сьогодні символізує щасливе подружнє життя. Велике значення серед весільних атрибутів мають калачі, починаючи з запрошення на весілля і закінчуючи післяшлюбним циклом. Особливий інтерес становлять так звані «батьківські калачі», які є прикладом збереженого традиційного буковинського атрибуту. Символіка калача, як і інших колоподібних предметів, полягала у поєднанні молодого і молодої.

Прикладом збереження буковинської традиції виступає барвінковий вінок, що символізує кінець дівуванню; простежується збереження семантики червоного кольору як символу цнотливості нареченої, символу роду, крові; туфлі виконують функцію ритуального заміщення нареченої; символіка образу молодої репрезентована у гребені, він фігурує під час розплітання молодої, зміни її зачіски; стрічка і зачіска виступають маркерами молодої.

Внаслідок впливу західної культури у весільному костюмі нареченої з'явилися такі елементи, як фата і підв'язка; декілька значень як весільний атрибут має квітка (букет): прикраса весільних чинів; відповідний знак, який вказує на соціальний стан чи ієрархію весільного чину (молодий, дружба тощо). Встановлено, що кожух як обрядовий атрибут застосовується під час ритуальних дій переходу як символ достатку, сили й наснаги; символом

багатства у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини виступають і подушки; особливого символізму набуває рушник як втілення життєвої дороги, єднання і вірності, як ознака весільного чину; хустка виступає як атрибут ізолювальної групи, як подарунок і знову ж таки як відзнака весільного чину.

Констатовано, що в аудіальному просторі весілля Сокирянщини досліджуваного періоду повністю втрачена традиційна українська пісня. Обрядодії супроводжуються виголошенням словесних формул у супроводі інструментальної музики. Словесним промова-формулам, що виголошує староста, властиві елементи імпровізації. Вони є відносно константними. Слова інших весільних чинів хоча і мають магічний зміст, проте майже завжди позбавлені сталої форми.

Виявлено збереження семантики простору в обрядодіях на усіх етапах розгортання весільної драми – окремих локусів (хата, двір, дорога).

Найбільш яскравим утіленням теми переходу, позначеним складною семантикою є дорога (символ життєвого шляху), під час додання якої виконують дії очисного (перехід через рубіж – воду, так зване «переливання»), з'єднувального та прилучального змісту (частування хлібом, вином, цукерками і т. ін.). Кількаразове додання шляху – складова весільної структури. Переливання є своєрідною перешкодою на шляху наречених і семантично пов'язане з переходом наречених до стану одружених. У цьому випадку вода виконує магічну функцію очищення.

Початком і кінцем дороги є ворота, які виступають умовною межею між різними світами, подолання якої має статус семантичної зміни символів. У сучасному весіллі ворота обрядово позначаються аркоподібною конструкцією, що стала втіленням весільного гільця, яке в сучасному весіллі Сокирянщини відсутнє. Арку над ворітьми вважатимемо символом переходу молодят від стану неодружених до стану одружених.

Територією, де відбувається об'єднання роду, є двір. Таке об'єднання втілене в круговому обході сакрально позначеного атрибута – стола, що

пов'язаний з темою шляху, переходу зі «свого» світу в «чужий» і навпаки. Перехід весільних у відкритий простір завжди супроводжується діями берегового змісту: триразовий обхід столу, ударяння палицею об одвірки, обсипання зерном, кроплення водою.

Межовою семантикою наділене проходження під піднятими з'єднаними руками, долання порогу, тобто з'єднання молодих та їхніх родів. З порогом пов'язана і проща. Входження молодих у стан одружених, заклинання щасливого подружнього життя семантично представлені у ритуалі ламання калача та наділенні шматочком короваю кожного з присутніх на весіллі.

Збережено семантичне навантаження розплітання коси нареченої – втрата дівочої волі, краси, зміни у житті. Багатовекторну символіку має «розбирання» наречених – символ остаточного переходу молодих до категорії одружених. Виявлено нові обрядові акти весільного ритуалу кидання підв'язки та кидання букету, які мають гадальний зміст. Ці обрядові акти також є свідченням гендерної врівноваженості ритуальних дій наречених.

У післяшлюбному циклі ритуали катання на тачці (кориті, драбині і т. ін.), одягання вінків, вручення букетів означають подяку батькам, які виконали свою батьківську функцію, одруживши своїх дітей. У рядженні, що пов'язане з поняттям «антиповедінки», сьогодні беруть участь і дівчата, як правило, переодягаються в осіб іншої статі з гіпертрофованими статевими ознаками; така ритуальна траверсія є жартом, бешкетом. Переведення молодят на свій хліб – завершальна обрядодія, якою завершується весільний ритуал як ритуал переходу.

В контексті взаємовпливів буковинської і молдавської традиційної культури перспективним напрямком у подальшому вважаємо дослідження сучасної весільної обрядовості Кельменецького і Хотинського районів Чернівецької області, які репрезентують різнобарв'я весільних традицій України і залишаються маловивченими.

Ключові слова: культура України, Сокирянщина, весілля, трансформація, театралізація, візуальна атрибутика.

ABSTRACT

Krasovska I.V. Wedding Rituals in Sokyriany Region at the end of the 20th Century – beginning of the 21st Century (structural-semantic aspects, art and culture). – Qualifying research work. Manuscript.

Thesis for obtaining Candidate's Scientific Degree in Art Studies (equivalent to PhD) in Speciality 26.00.01 – Theory and History of Culture.

The thesis is the first attempt to analyze Ukrainian wedding rituals in Sokyriany region, Chernivtsi oblast at the end of the 20th century – beginning of the 21st century. The author traces transformations which have taken place in the structure and elements of wedding rituals of the above mentioned geographical unit as well as outlines their local variations and typical ethnographic features. A special highlight of the research is the evolution of wedding rituals in conditions of cross-ethnic contacts. The research is the first attempt to analyze theatrical elements, audio accompaniment and visual attributes of wedding rituals in Sokyriany region in the conditions of globalization processes. The author traces origins and mechanisms of developing new ritual acts and attributes. New factual material has been introduced in art and scientific discourse as a result of field research in 29 towns and villages of Sokyriany region.

The work is based on a complex application of commonly accepted scientific methods (theoretical and empirical) as well as specific research methods (literary-analytical, comparative, semiotic and stylistic). During field research the following methods were applied: interviews, observation, video-recording and photography.

The obtained results make it possible to conclude that wedding rituals in Sokyriany region at the end of the 20th century – beginning of the 21st century remain not as thoroughly researched as traditional Ukrainian wedding. Meanwhile, the chosen geographical unit is a unique zone of ethnic contacts with abundant cultural background which enables us to trace development and numerous transformations in wedding rituals.

The research helped establish similarity in patterns of traditional Ukrainian wedding and modern wedding ritual in Sokyriany region: the latter includes three stages: pre-wedding, wedding and post-wedding. The structure of pre-wedding cycle can be represented as a following sequence: marriage proposal (engagement), invitation of a young couple for a treatment (so called 'nanashok'), and 'periwinkle' ritual. Marriage proposal (engagement) as a ritual element has requirements neither in terms of time nor the number of participants involved. Traditionally a matchmaker is appointed; this person performs the function of master of ceremonies. A compulsory element of a modern wedding is the agreement between the two families and permission for their offspring to wed; they are later invited to take part in 'nanashok' celebration. The final stage of marriage confirmation is marked by putting a wedding ring on future spouse's finger by her fiancé. It is established that invitation for the 'nanashok' celebration is a typical feature only for this region. The final element of modern pre-wedding stage is the 'periwinkle' ritual which includes a set of acts: making wreaths, buying out a flower by a fiancé and the act of young couple's sitting together.

The research enabled the author to outline local variations of hen-party: in Ozheve village the future mother-in-law meets her prospective son-in-law wearing a sheepskin coat inside-out; in Bilousivka village – the bride is substituted for another young girl. In all the settlements of Sokyriany region making wreaths remains a compulsory element of a wedding process. The only difference is the shape and function of a wreath. In Hvizdivtsi, Oleksiivka and Novooleksiivka villages periwinkle wreath is put on the young couple's shoulders; in Kobolchyn and Serbynychany periwinkle wreaths are put on the couple's necks. The most common shape of a wreath is a red stripe with periwinkle leaves attached to it.

Wedding cycle consists of the following events: meeting the young couple; treating guests with various meals ('nanashchennya'); visiting cemetery; attending church and holding the wedding ceremony there; official wedding registration; parents meet the newly married couple at the venue where festive celebration is to be held; presenting the bride and the bridegroom with money (so called 'perepiy');

festive celebration; unveiling the bride; covering the bride's head with a head scarf. The author concludes that this sequence of events is rather conditional, as the order of events and its elements can differ even within one settlement. These variations can be predetermined by season when engagement and wedding are held, choice of a senior man, matchmaker or by young people's wishes and parents' preferences.

Within the period of the 2000s the tradition of visiting dead relatives' graveyards and 'nanashchennya' are slowly disappearing from the wedding ritual pattern in Bukovyna region.

The author discovered local variations of holding wedding festivities: in registry office, on the Dnister river in a specially equipped and decorated boat, in the yard of one of the spouses' household. The structure of festive registration ceremony represents a set of life-guiding instructions and acts: young couple's oath of life-long love and devotion to each other, confirmation of their agreement to be in wedlock by putting a signature in the civilian registry book, exchanging wedding rings, receiving the official "Certificate of a Marriage".

Another ritual culmination was the church wedding ceremony. In Sokyriany region it is either an indispensable element of the overall wedding composition or an intermediary part between pre-wedding and wedding stages. This deformation causes additional difficulties in understanding this wedding ritual.

The ritual of meeting the young couple at the wedding venue has its local variations. In particular in Vashkivtsi village the young couple are met by their parents who form so called 'parental gates'; in Vasylivka bride and bridegroom are met by a female cook.

An important element of wedding is 'perepiy'. It is concluded that the custom of giving presents to the young couple precedes the festive ceremony, especially if the wedding venue is a restaurant or a café. In Gvizdivtsi, Vasylivka, Ozheve villages 'perepiy money' is collected in a big bowl by a senior person who is approaching each guest during the festive meal. In Shyshkivtsi village we witnessed the act of putting all the collected money in a transparent packet which

is then put into bride's corset. In Voloshkove village brides dance holding the packet with 'perepiy money'.

It was discovered that covering the bride's head with a headscarf is an indispensable element of a wedding ceremony throughout Sokyriany region. The main difference is in the attributes which are used in this process and the person who performs this ritual.

Unveiling of a bride is typical for all Sokyriany region, although the ritual also has some local variations in attributes and people involved in the process. Also new elements were noticed in the wedding process. These are the following: the bridegroom throws the garter, whereas the bride throws a wedding bouquet. These are considered as a direct influence of Western culture on local traditions.

At the post-wedding stage activities which can hardly be regarded as innocent take place. These are costume performances ('ryadzhennya') – an allegorical play which is based on inversion and grotesque. At this stage the style of ritual transforms from serious and festive into a hilarious. These performances are an act of honoring parents and other relatives, introducing the bride into a new family and social status. A further development of this ritual is a symbolic introducing of the newly married couple to their own 'bread and basket' (typical for Bilousivka, Kobolchyn, Serbychany, Romkivtsi villages).

Theatralization has become an integral part of the wedding ceremony in Sokyriany region at the end of the 20th century – beginning of the 21st century. It serves as a tool of communication between guests at the wedding. Decorations and costumes are produced by the guests themselves prior to attending the event. The roles and plot of these theatrical performances are of 'ad hoc' nature. Personal interpretations and improvisations enrich the emotional feedback and atmosphere of the wedding ceremony in Sokyriany region.

Based on the analysis of abundant empirical data it is possible to define roles in a wedding ceremony: bride and bridegroom, their parents, senior man, match makers, 'nanshkas' (or wedding parents), best men, 'svitylka' (bridesmaids), bride's unmarried brothers, female cook, and musicians. The most important status

in the hierarchy of wedding ranks is ‘nanashkas’ – all main rituals performed by them (putting on the periwinkle wreath, removing the bridal veil etc) are of approval nature. Even after the wedding ‘nanashkas’ remain people of a high status for the newly married couple. This wedding rank is a classic example of Bukovyna and Moldovian traditions synthesis. Analysis of field research provides evidence of the gender balance among the wedding ranks as well as balance in their functions in the wedding ceremony. Guests also have a symbolic role in a wedding since their presence is a public confirmation of a marriage.

It is established that wedding ceremony in Sokyriany region at the end of the 20th century – beginning of the 21st century has a lot of peculiarities; majority of them are of approval nature or represent a kind of life-guiding instructions. The bridecake (‘korovai’) is the most important among wedding breads. It is a symbol of a happy marriage. From the moment of wedding invitation to post-wedding stage ‘kalach’ is a special bread of great importance among other wedding attributes. So called ‘parental kalach’ is of a particular interest as it serves as an example of preserved traditional Bukovyna rituals. It symbolizes, like other circular objects, union of a bride and a groom.

Periwinkle wreath is one more example of preserved Bukovyna traditions which symbolizes the end of virginity; the semantics of red color is preserved as a symbol of bride’s virginity, kin and blood; shoes perform the function of ritual substitution of the bride; the symbolism of bride’s image is represented in the comb, it performs its function during her unplaiting, changing her hairstyle; ribbon and hairstyle are so-called markers of an unmarried girl.

Western culture also has had some impact on local traditions and introduced to bride's wedding dress such items as veil and garter; wedding bouquet (flowers) has several meanings as well. It can serve as a decoration for wedding ranks or as a special sign indicating the social status or hierarchy of the wedding ranks (bridegroom, best man etc.). It is established that the sheepskin coat is a ritual attribute which indicates abundance and strength. Pillows are a symbol of wealth in the modern wedding ceremony of Sokyriany region. Embroidered towels represent

a life path, unity, faith and devotion; also they are a symbol of a wedding rank. Head scarf is an attribute of an isolated group; it also serves as a present and another symbol of a wedding rank.

The research shows that traditional Ukrainian song has almost disappeared from wedding music accompaniment nowadays. All the rituals and ceremonies are accompanied by verbal utterances and instrumental music. Improvisation elements are pertinent to senior man's utterances (wishes and greetings), although their message and content mainly remain constant for all wedding ceremonies. Utterances of other wedding ranks also have symbolic meaning but their content may vary from event to event.

Envir on mental semantics has been preserved at all the stages of wedding ceremonies i.e. separate locuses (house, yard, path or way etc.). A classic example of transition is marked by the concept of 'way' ('path') along which a set of rituals is performed i.e. purification ritual – crossing the water streams or rivers by the young couple (so called 'perelyvannya'), attraction and uniting rituals – by treating people with bread, wine and sweets along the way etc. Multiple walking along the way is an indispensable element of a wedding structure. 'Perelyvannya' is metaphoric symbol of an obstacle on young couple's life path, in this ritual water performs purification function.

Beginning and the end of a path are the 'gates'. They symbolize a conditional boundary between the two worlds. In a modern wedding gates typically have an arc shaped top, which is an analogue of a traditional 'wedding tree' but is absent in Sokyriany wedding tradition. Arc above the gates is a symbol of transition from unmarried life into the status of a married couple.

Yard is the venue where the kin is united. The process of uniting is represented by walking around the sacred attribute – the table, which is also related to the concept of transition into a new world and vice versa. Young couple's walking into an open space is accompanied by rituals of protective nature: triple walking around the table, striking the staff against the doorpost; casting wheat grains; splashing with water.

Boundary and transition semantics is pertinent to the following rituals: young couple's walking under the guests' clasped hands, stepping over the door threshold, which symbolizes union of bride's and groom's families. The act of forgiving is also connected with threshold. Marriage and happy family life are semantically represented by the act of treating guests with lumps of wedding bread.

The ritual of unplaiting the bride symbolizes loss of virginity, innocent beauty, changes in her life. Unveiling has multiple semantics i.e. it is a symbol of ultimate transition into marital status for the couple. New rituals were noticed in the wedding ceremony: throwing the wedding bouquet and a garter which have a foretelling meaning. These rituals also provide gender balance in a modern day wedding where roles of a bride and groom have equal significance and value.

In a post-wedding cycle, the rituals of riding in a cart (trough, ladder etc.), putting wreaths, and giving bouquets are symbols of gratitude to parents who fulfilled their parental function by marrying their offspring. Both male and female guests are involved in costume performances ('ryadzennya') which have hilarious nature. During these performances participants dress up as the opposite sex with exaggerated genital characteristics. These performances are a ritual of misbehavior and fun. The process of introducing the couple to their own 'bread and basket' is the final element in the overall wedding rituals pattern.

Within the context of intersection of Bukovyna and Moldovian culture and traditions, the prospective aspects of research are the following: to study wedding rituals in Kelmentsi and Khotyn districts in Chernivtsi oblast, which similarly to Sokyriany region used to be a part of North Bessarabia and have preserved unique traditional wedding patterns.

Key words: culture of Ukraine, Sokyriany region, wedding, transformation, theatrical performance, visual attributes.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові статті у періодичних фахових міжнародних та всеукраїнських виданнях:

1. Красовська І. В. Елементи театралізації у весільному обряді Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2018. № 6. С. 118–123. (Copernicus).
2. Красовська І. В. Роль та місце весільних чинів у весіллі Сокирянщини (90-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.). *Вісник ХДАДМ*: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2015. № 3. С. 46–51.
3. Krasovskaya I. V. Ritual space and aspects of the wedding on Sokyryanschina in the late XX – early XXI centuries: semantic aspect. *Culture and Civilization. Journal of Cultural Studies*. Moscow: Analitika Rodis publishing house, 2013. No.1-2. p. 99–115. (Красовская И. В. Ритуальное пространство и обрядовые аспекты свадьбы на Сокирянщине конца XX – начала XXI в.: семантический аспект. *Культура и цивилизация*. Москва: Аналитика Родис, 2013, № 1-2. С. 83–98.)
4. Красовська І. В. Семантика обрядового простору у весіллі Сокирянщини 90-х рр. XX – поч. XXI ст. *Наукові записки. Серія «Культурологія»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 9. С. 294–302.
5. Красовська І. В. Післявесільний цикл села Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області (кінець XX – початок XXI ст.). *Культура України*. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. Вип. 33. С. 175–181.

6. Красовська І. В. Трансформація традиційних весільних обрядодій Буковини і Молдови у сучасне весілля південного району Дністровсько-Прутського межиріччя. *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 11. С. 65–75.

7. Красовська І. В. Особливості передшлюбного циклу весільного обряду північного району Дністровсько-Прутського межиріччя Буковини кінця XX – початку XXI століття (на прикладі весілля Сокирянського району). *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 15. С. 77–81.

8. Красовська І. В. Сучасний весільний обряд Сокирянщини: стан дослідженості. *Культура України: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія культури, 2001. Вип. 8. С. 233–237.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дослідження:

9. Красовська І. В. Візуальна атрибутика весільного обряду Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст.: функції, символіка. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18-19 квітня 2019 р.* Харків: ХДАК, 2019. С. 7–8.

10. Красовська І. В. Проща у весільному дійстві Сокирянщини кінця XX - початку XXI століття: аудіальний простір. *Сертифікат XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Етнос. Культура. Нація»*. Дрогобич, ДДПУ, 18-19 жовтня 2018.

11. Красовська І. В. Атрибутивно-символічні компоненти весільної обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.) кін. XX – поч. XXI ст. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали Міжнар. наук. конф., 8-9 грудня 2011 р.* Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 43–45.

12. Красовська І. В. Структура і зміст весілля Сокирянщини (Чернівецька обл.) 90-х рр. XX – початку XXI ст. *Дизайн-освіта в Україні:*

сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 2-4 листопада 2011 р. Харків: ХДАДМ, 2011. С. 186–188.

13. Красовська І. В. Перший етап весільного циклу села Ожеве Сокирянського району Чернівецької області (кінець XX – початок XXI ст.). *Мистецтво і дизайн в новій комунікативній реальності: міжкультурний діалог і національний консерватизм: наук.-теорет. конф. професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів ЛНАМ (з міжнародною участю), 18 травня 2011 р., Львів: ЛНАМ, 2011.*

14. Красовська І. В. Традиційність у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.). *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21-22 квітня 2011 р. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 17–18.*

15. Красовська І. В. Особливості передшлюбного циклу сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька область). *Волинські наукові студії: Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”». № 2. 2011. [Електрон. ресурс]. URL: <http://www.univerua.rv.ua/VNS.php>*

16. Красовська І. В. Особливості сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька обл.). *Вісник Харківського художньо-промислового інституту. Харків, 2000. № 3. С. 94–102.*

17. Красовська І. В. Елементи молдавської весільної обрядовості в сучасному весіллі Сокирянщини. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. Харків, 1999. № 4-5. С. 95–96.*

ЗМІСТ

ВСТУП	22
 РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ	 27
1.1. Джерельна база та теоретико-методичні засади дослідження	27
1.2. Українська весільна обрядовість як предмет наукового вивчення	36
1.3. Дослідження традиційного весілля українців Сокирянщини (Північна Бессарабія – Буковина)	54
Висновки до розділу	63
 РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА ЗМІСТОВНІ ЗМІНИ У СЦЕНАРНИХ ВАРІАНТАХ ВЕСІЛЛЯ СОКИРЯНЩИНИ кінця XX – початку XXI ст.	 65
2.1. Традиції та новації в усталених циклах весільного дійства Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст.	67
2.1.1. Структурна трансформація передвесільного циклу	67
2.1.2. Локальні особливості сучасного весільного циклу	77
2.1.3. Обрядові акти заключного етапу весільного дійства	108
2.2. Елементи театралізації у сучасному обряді	113
Висновки до розділу	134
 РОЗДІЛ 3. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ТА СЕМАНТИКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ СОКИРЯНЩИНИ кінця XX – початку XXI ст.: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ СИМВОЛІКИ ТА СЕМАНТИКИ.....	 139
3.1. Візуальна атрибутика весільних циклів: функції, символіка.....	140
3.2. Ритуальний простір весільних обрядодій: семантичний аспект.....	155

Висновки до розділу	180
ВИСНОВКИ	184
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	190
ДОДАТКИ	216

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах урбанізаційних процесів, які активізувалися з середини ХХ ст. і тривають до наших днів, усе частіше фіксується зникнення весільних звичаїв і обрядів. Натомість у життєвій практиці українців Сокирянщини зберігається багатий пласт обрядової культури, відзначається певна варіантність у межах досліджуваного регіону.

Сучасний етап розвитку українського суспільства позначений новим переосмисленням багатьох явищ у царині духовної культури. Активізація досліджень весільної обрядовості в Україні після отримання статусу незалежної держави пояснюється прагненням пізнання витоків традиційної культури як основи національної ідентичності, усвідомлення цінності весільних обрядів як важливої змістовної складової. Комплексне дослідження сучасного весільного дійства Сокирянщини сприятиме ґрунтовнішому пізнанню розмаїття української культури, засобів функціонування та збереження ритуалу.

Таким чином, **актуальність** теми дослідження зумовлена з одного боку інтересом сучасних гуманітарних наук до регіональних (і навіть локальних) відмінностей традиційної культури українців, а з іншого – наявністю в межах культури буковинського краю самотнього варіанту весільного обряду, що не здобув належного висвітлення в культурологічних розвідках.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану підготовки наукових кадрів ХДАДМ. Окремі підрозділи дисертації – у межах держбюджетної тематики «Сакральне мистецтво Сходу та Заходу: художні та культурно-філософські аспекти традиції та інтеграції сучасного розвитку» (номер держреєстрації 0109U003031).

Мета роботи полягає у визначенні структурно-семантичних та художніх трансформацій весільного обряду українців Сокирянського району

Чернівецької області кінця XX – початку XXI ст. Реалізація зазначеної мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- проаналізувати наукову літературу та стан дослідженості обраної теми;
- визначити структурно-семантичні та локально-специфічні риси весільної обрядовості українців Сокирянщини як збережені так і трансформовані;
- дослідити візуальний ряд весільних атрибутів, їх функції та символіку в процесі трансформації обряду;
- обґрунтувати джерела, механізми, а також елементи театралізації основних етапів весільної обрядової драми та виконавців головних ролей (весільні чини);
- проаналізувати семантику та символіку сучасних обрядів весільного ритуалу;
- визначити перспективи подальших досліджень.

Об'єктом дослідження є обрядова культура Північної Буковини, **предметом** – весільна обрядовість українців Сокирянщини (Чернівецька область) 90-х рр. XX – початку XXI ст.

Хронологічні межі дослідження обумовлено його завданнями і охоплюють період 1993 – 2015 рр., *територіальні межі* охоплюють села Сокирянського району Чернівецької області: Братанівка, Білоусівка, Василівка, Вашківці, Вітрянкa, Волошкове, Грубна, Гвіздівці, Коболчин, Кормань, Кулішівка, Ломачинці, Лопатів, Михалкове, Непоротове, Нова Слобода, Новоолексіївка, Ожеве, Олексіївка, Покровка, Розкопинці, Романківці, Селище, Сербичани, Струмок, Шебутинці, Шишківці та міста Сокиряни і Новодністровськ.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися методи: пошуково-бібліографічний – для вивчення культурологічних, етнологічних, історичних матеріалів; діахронний – з'ясування періодів становлення і розвитку традиційної весільної обрядовості

Буковини і Молдови; типологічний – виявлення типологічної близькості функціональних та структуротворчих ознак; опитування, спостереження, відео- та фото- фіксація – проведення авторських польових розвідок; синхронний – проведення порівняльних досліджень сучасної весільної обрядовості з буковинською і молдавською традиційною обрядовістю; функціонально-порівняльний – з'ясування семантики весільних обрядодій, атрибутів та «простору».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першою спробою аналізу весільної обрядовості українців Сокирянського району Чернівецької області кінця XX – початку XXI ст. Наукова новизна отриманих у процесі дослідження результатів полягає в тому, що:

у перше:

- визначено зміни, які відбулися у структурі і змісті весільної обрядовості українців досліджуваного району кінця XX – початку XXI ст.;
- висвітлено локальні варіанти та властиві їм типові етнографічно-специфічні ознаки, з'ясовано розвиток весільної обрядовості в умовах міжетнічних культурних контактів;
- уведено до наукового обігу новий фактологічний матеріал, отриманий в результаті експедиційних польових розвідок, які дисертантка провела у 29 населених пунктах Сокирянщини;

удосконалено знання про елементи театралізації та візуальний атрибутивний ряд весільного ритуалу Сокирянщини в умовах глобалізаційних процесів;

набуло подальшого розвитку уявлення про джерела та механізми утворення нових обрядових актів та атрибутів, характерних для території досліджуваного району.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання при розробці навчальних програм таких дисциплін як культурологія, культура України, художня культура

України, народознавство, краєзнавство, етнографія. Матеріали дисертації можуть використовуватися в розробці концепцій відповідних експозицій, виставкових проєктів, фестивалів, методичних рекомендацій для проведення сучасного весілля.

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати роботи отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації виносилися на обговорення на 4 міжнародних та 4 всеукраїнських конференціях. Зокрема: Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» / доповідь: *«Візуальна атрибутика весільного обряду Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст.: функції, символіка»* (Харків: ХДАК, 18-19 квітня 2019); ХІ Міжнародна науково-практична конференція «Етнос. Культура. Нація» / доповідь: *«Проща у весільному дійстві Сокирянщини кінця ХХ - початку ХХІ ст.: аудіальний простір»* (Дрогобич: ДДПУ, 18-19 жовтня 2018); Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» / доповідь: *«Атрибутивно-символічні компоненти весільної обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.) кін. ХХ – поч. ХХІ ст.»* (Харків, ХДАК, 8-9 грудня 2011); Міжнародна науково-методична конференція «Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція» / доповідь: *«Структура і зміст весілля Сокирянщини (Чернівецька обл.) 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст.»* (Харків, ХДАДМ, 2-4 листопада, 2011); Науково-теоретична конференція професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів ЛНАМ (з міжнародною участю) «Мистецтво і дизайн в новій комунікативній реальності: міжкультурний діалог і національний консерватизм» / доповідь: *«Перший етап весільного циклу села Ожсєве Сокирянського району Чернівецької області (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)»* (Львів, ЛНАМ, 18 травня, 2011); Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» / доповідь:

«Традиційність у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.)» (Харків, ХДАК, 21-22 квітня, 2011); Міжнародна науково-практична інтердисциплінарна конференція «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» / доповідь: *«Особливості передшлюбного циклу сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька обл.)»* (Рівне, Рівненський інститут ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”», 18-19 березня, 2011); Всеукраїнська науково-методична конференція «Вища художня та дизайнерська освіта на порозі ХХІ століття» / доповідь: *«Особливості сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька обл.)»* (Харків, Харківський художньо-промисловий інститут, 15-16 червня, 2000).

Результати дослідження оприлюднювалися на кафедральних наукових семінарах ХДАДМ. Окремі положення роботи використано у викладанні курсу «Історія світового образотворчого мистецтва та архітектури» (розділ «Українське мистецтво») у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (2008-2013).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображені у 17 публікаціях, з яких 1 у міжнародному фаховому виданні, 7 у наукових виданнях України, 9 – у збірниках тез та матеріалів конференцій.

Структура дисертаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (301 позиція), додатків (144 с.). Фотоальбом складається з 225 позицій. Загальний обсяг дисертації складає 360 стор., основний текст – 171 стор.

РОЗДІЛ І

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ ВЕСІЛЬНОЇ ОБРЯДОВОСТІ

1.1. Джерельна база та теоретико-методичні засади дослідження

Залучення до дослідження цілого комплексу джерел дало можливість усебічного висвітлення весільної обрядовості українців Сокирянщини. Ретельне та неупереджене вивчення існуючих архівних, музейних даних та матеріалів польових розвідок дає можливість встановити характерні риси та особливості сучасної весільної обрядовості.

У контексті нашого дослідження значної уваги заслуговують матеріали польових спостережень, фото- та відеоматеріали, зібрані у фондах етнографічного музею Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Чернівецького краєзнавчого музею, Чернівецького музею народної архітектури і побуту. Так, у фондах етнографічного музею Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича значною є збірка матеріалів, які були зібрані під час роботи етнографічної експедиції Чернівецького національного університету з дослідження весільної обрядовості у різних населених пунктах Буковини. Особливу цінність становлять архівні матеріали (звіти) етнографічних розвідок Чернівецького музею народної архітектури і побуту, які науковці музею провели у 80 – 90-х рр. XX ст. у селах Чернівецької області. Велика кількість фотоматеріалів, які фіксують весільні обрядодії Буковини, зберігається у фондах Чернівецького краєзнавчого музею. Значну частку джерельної бази дисертації складають матеріали польових експедицій у вигляді інформації, отриманої від респондентів, переважно 1920–40 років народження. Респонденти старшого віку – носії успадкованої інформації про весільну

обрядовість, що існувала до 1917 р. – до періоду її інтенсивної трансформації.

Дослідження обраної теми передбачає і знайомство з матеріальними артефактами, тісно пов'язаними з весільною обрядовістю, виявлення їхньої семантики та ролі в обрядодії. Так, особливий інтерес становлять колекції традиційного весільного обрядового одягу (весільні плаття, головні убори, хустки, жіночі та чоловічі весільні сорочки, вишиті пояси, горботки, спідниці, портяниці від весільних костюмів) та весільної атрибутики (весільні віночки, букети, ширинки, ткані рушники тощо) з різних районів Буковини, зібрані у фондах Чернівецького краєзнавчого музею, Чернівецького музею народної архітектури і побуту, етнографічного музею Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича.

Цінними з джерельного боку є матеріали Чернівецького художнього музею. Це і предмети декоративно-прикладного мистецтва, пов'язані з весільною обрядовістю, і картини, рисунки, фотографії, де зображено обрядодії буковинського весілля, тощо. Так, на картинах буковинських художників кінця XIX – XX ст. зображено традиційне буковинське весілля – окремі обряди, сцени, костюми.

Крім вищезазначених груп джерельних матеріалів, у дослідженні використано писемні відомості та архівні матеріали Державного архіву Чернівецької області для відтворення історичної, політичної та соціально-економічної ситуації на території дослідження. Різний обсяг інформації має кожна із зазначених груп, що обумовлено характером, часом та умовами формування.

Для вивчення структури, обрядових особливостей залучено результати досліджень весілля етносів суміжних територій, безпосередньо весілля молдован, у яких простежується багато спільного з українською традиційною культурою. Так, до кола джерел залучено працю Д. Кантеміра «Описание Молдавии», що вийшла друком у 1727 році [97]. У другій частині видання Д. Кантемір приділяє увагу весільній обрядовості селян.

Недостатність джерельної бази стосовно сучасної весільної обрядовості Сокирянщини спонукала автора до проведення польових розвідок, що відбувалися протягом 1993 – 2011 рр. (додаток Б). У процесі польових досліджень було зібрано фото- та відеоматеріали з різних сіл досліджуваного району, у яких зафіксовано окремі обрядові дійства, їхніх виконавців, весільні чини, атрибути і символи. Крім того, було проведено опитування інформантів 1920 – 1960 рр. народження (додаток А).

Характер об'єкта і предмета роботи зумовлює вибір культурологічних методів дослідження. В цьому контексті актуальності набувають прийоми структурно-семіотичного аналізу. На сучасному етапі досліджень української культури структурний метод К. Леві-Строса [154] є підґрунтям науки про наявність і можливість виявлення структури в будь-якому явищі, і у весільній обрядовості зокрема. К. Леві-Строс намітив зближення етнології та семіотики, з розвитком якої на перший план виходить дослідження певного повідомлення – тексту [91, с. 402], який завжди занурений у конкретну історичну ситуацію, а відтак репрезентує ті події (зокрема акт його створення й поширення), з якими він пов'язаний. Тому в підсумку дескриптивні методи спрямовані на характеристику зафіксованих у наукових фактах подій історичного буття культури [294, с. 94].

Підґрунтям наявності структури для К. Леві-Строса є те, що «безсвідома розумна діяльність полягає в наданні змісту формі, і якщо ці форми здебільшого однакові для всіх типів мислення, стародавнього й сучасного, первісного й цивілізованого, то необхідно й достатньо дійти безсвідомої структури, яка лежить в основі будь-якого явища або звичаю...» і така безсвідома структура стає «принципом тлумачення, дійсного й для інших явищ та звичаїв» [154, с. 28]. Зауважимо відразу, що велика кількість майбутніх опонентів К. Леві-Строса дорікала йому за статичність та неврахування просторово-часових обставин [183, с. 18]. Такі зауваження деякою мірою мають слушність, але варто підкреслити, що К. Леві-Строс згадував про необхідність урахування багатьох умов: «...в хаосі правил та

звичаїв виявити єдину наявну в кожному з них схему, що виявляється порізному в залежності від місцевих та часових умов...» [154, с. 29]. Саме виявлення такої «безсвідомої структури» в сучасній весільній обрядовості Сокирянщини з урахуванням регіональних особливостей і виходить на перший план в контексті нашого дослідження.

Зіставлення відмінностей у просторі та часі з метою реконструкції ліній розвитку обрядових явищ стало основним завданням порівняльних методів. Відповідно, з погляду компаративістики, на чільне місце висувається обрядовий часопростір, послугування яким дає змогу простежувати не лише атрибутику тієї чи іншої обрядодії та її класифікувати, а й враховувати її динаміку, походження в часі та просторову ситуацію в синхронних взаєминах з оточенням [294, с. 97].

У контексті нашого дослідження необхідно зупинитися на двох позиціях «Структурної антропології». Перша з них стосується проблеми трансформацій у будь-яких явищах і полягає у тому, що кожна структура складається з таких елементів, що зміна одного з них викликає зміну інших. [154, с. 247]. Одразу зауважимо, що на матеріалі трансформацій весільних обрядодій, досліджуваних у певному просторово-часовому ареалі, це не завжди відповідає дійсності. Вірогідно, наприклад, зміна одного з структурних елементів на інший, змістовно адекватний, при незмінності структури в цілому. Припустимо, що при перевірці на довших часових відрізках позиція може мати слухність.

Наступне положення К. Леві-Строса щодо неявного рівня культури [154, с. 260] знайшло відображення у пізніших дослідженнях знакових систем. Ця позиція викристалізовується у категоріях Ю. Лотмана «план-зміст» (який можна розуміти як внутрішню конфігурацію) та «план-вираз» (виявлення у зовнішній формі) [160]. Ю. Лотману належить розробка великої кількості теоретичних питань структури й знакових систем. Наголошуючи на правомірності саме структурного дослідження, він зауважував, що його особливість полягає у розгляді не окремих ізольованих елементів, а

співвідношення цих елементів між собою та їх відношення до структурного цілого [159].

Важливою у контексті досліджуваної теми є проблема утворення «текстів» в інтерпретації Ю. Лотмана. Історично первісним було висловлювання природною мовою, далі відбувалося його перетворення на ритуалізовану формулу, тобто утворювався текст. Наступним етапом було об'єднання таких формул у текст вищого порядку. При цьому особливого структурного змісту набували випадки, коли збігалися тексти різними мовами, наприклад, мовне висловлювання й ритуальний жест. Унаслідок цього, за Ю. Лотманом, виникає текст другого порядку, що містить розташовані на одному ієрархічному рівні підтексти різними мовами [162, с. 88].

Ще одна проблема, що її підіймає Ю. Лотман, – це проблема організації та збереження інформації у свідомості колективу. Існують два аспекти: 1) довгостроковість текстів колективної пам'яті; 2) довгостроковість коду колективної пам'яті. Тексти, що існують у резервах колективної пам'яті, постійно зникають, а натомість виникають нові. Код колективної пам'яті може зберігатися довше, або зникати раніше за текст [162, с. 90–91].

Поруч з Ю. Лотманом над проблемами знакових систем працювали В. Іванов, Б. Огібенін, В. Топоров та ін. Зокрема, Б. Огібенін розглядав «тексти» обрядодії як скорочену програму, що містить з точки зору колективу важливу інформацію. Він розглянув категорію «колективна пам'ять», яку він вважає «системою, що утворює обряди і міфи як тексти». Б. Огібенін дає визначення обрядодії з точки зору структури й знакової природи: «текст просторових конфігурацій й текст операцій обряду існують в обряді, висловлюючи спільне значення, і система співвідношень між ними, доповнена використанням інших систем символіки, утворює обрядодію як складне ціле, що використовує різноманітні символічні мови» [196, с. 185].

Окрім суто теоретичних розробок, багатьма згаданими дослідниками були зроблені спроби «прикладного» використання структурно-знакової

теорії на етнологічному, фольклористичному та міфологічному матеріалі. Це, наприклад, робота В. Топорова «К реконструкции индоевропейского ритуала и ритуально-поэтических формул» [256] та ін. Згодом з'являються монографічні дослідження, автори яких виходять з тих самих позицій. Прикладом може слугувати робота В. Топорова «Исследования в области славянских древностей. Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов» [255]; В. Єрьоміної «Ритуал и фольклор» [76]. Теоретичні положення, викладені у згаданих працях, дозволять проаналізувати сучасний весільний обряд не лише як структуру, а й розглянути символіку і семантику ритуальних складових.

Серед досліджень народної традиційної обрядовості в контексті структурного підходу та знакової природи ритуалу важливого методичного значення набувають роботи Н. Толстого та С. Толстої. Автори розглядають обрядодію як текст, коли «текст» розуміється не лише у вербальній площині, а й як уся сукупність мовно-речових дій. Дослідники порушують проблеми реконструкції у вивченні традиційної обрядовості. У зв'язку з цим пропонується «поетапна реконструкція», яка містить у собі: 1) синхронно-типологічну класифікацію сучасних варіантів обрядодії та їх аналіз; 2) виявлення глибинної міфологічної семантики обряду та його символічної структури; 3) встановлення парадигматики морфологічних елементів обряду; 4) встановлення обрядової синтагматики [253, с. 371].

Заслуговує на увагу трактування обрядових символів цих авторів. Будь-який символ має дві сторони: «означаемое (значення) и означающее (форма)» [253, с. 372], що збігається з наведеними вище категоріями «план-зміст» та «план-вираз». Обрядові символи поділяються на три типи: вербальні (мовні), реальні (речові, предметні) та акціональні (дійові). Ці типи вважаються ритуальними кодами, які протягом окремих моментів обрядодії або вживаються одночасно, або, у певних випадках, замінюють одне одного. У дослідженні обрядових символів головне не реконструкція їхньої зовнішньої

форми, а виявлення змістової домінанти, поняття «ідеї», якій мусить відповідати символ [253, с. 373].

Ще одна категорія, яку впровадив Н. Толстий, – «результативна спрямованість», під якою він розуміє «те пояснення, яке подають носії (виконавці) обряду, тій чи іншій обрядовій дії» [252, с. 69]. Результативна спрямованість, на думку автора, не завжди відповідає значенню обрядодії, проте інколи збігається з ним.

На окрему увагу заслуговує проблема традиційності у сучасному весільному ритуалі. Перш за все мова йде про аналіз одного з фундаментальних явищ суспільства, що притаманне різноманітним галузям його життєдіяльності. Аналіз цього явища буде сприяти з'ясуванню локальних закономірностей у народній культурі [259].

Будь-яка традиція – це суспільна форма спільної чуттєво-практичної діяльності людей. Повторюваність у цій галузі практики і утворює «за спиною» людей стійкі стосунки між ними, традицію, яка робить людей носіями цієї традиції [289, с. 53]. Традиції не потрібне усвідомлення того, що вже давно проведено і тому набуло суспільної форми наслідування. Це стосується перш за все звичаїв, де автоматизм традиційного вміщено у непорушності його основ.

Будь-яка традиція має свій предметний знаковий комплекс, тобто «мову» як безпосередню дійсність думки і форм дії носіїв традиції. Чим більш локальною, вузькою є традиція за своєю галуззю практики, тим специфічніша її мова. Так, наприклад, у сучасному весіллі Сокирянщини існує обрядодія «величання», де у танцювальній формі обидві родини вшановують молоду пару, що притаманно лише досліджуваному району.

А. Шушарін та О. Шушаріна наголошують на тому, що в будові традиції потрібно розрізняти її природу, суспільну форму і зовнішні прояви, причому третій елемент утворює «найпишніше» в традиції – її інститути. Це і є, на думку дослідників, свідома, вольова сфера і форма буття будь-якої традиції [289, с. 54]. Відносна самостійність інститутів традицій, можливо, і

дозволяє їм зберігатися, коли по суті об'єктивне підґрунтя втрачено. З новими видами діяльності виникають і нові традиції. Але поряд з цим, якщо традиція зберігається, то це значить, що при всіх змінах у самій практиці існує щось стійке, системне, що постійно повторюється. Всіляка традиція по суті і є якийсь єдиний для усіх носіїв спосіб сумісної діяльності (в цьому аспекті – практичного ставлення до світу, його бачення, відчуття) [289, с. 55].

Таким чином, у переплетенні раціонального та мінливого і полягає вся суть єдності та боротьби протилежностей в діалектиці традицій. Наявність протилежностей у традиції слугує підґрунтям для імпровізації. До питання традиції та імпровізації у народній обрядовості звертається П. Богатирьов [22, 23]. Він зауважив, що саме колектив є цензором традиції. В межах традиційних норм виникає імпровізація. Відтворення з пам'яті веде за собою свідоме чи безсвідоме змінювання того, що чув або бачив носій традиції [22, с. 384]. Дослідник розподіляє імпровізацію на змушену (коли мелодію обрядової пісні забуто) та свідому (за наміром виконавця). Як зазначає П. Богатирьов, імпровізація може бути як випадковою, так і підготовленою. Крім того, Н. Гаврилюк та А. Курочкін висловлюють припущення, що «функції обрядодій змінювалися в залежності від трансформації норм, які вони висвітлювали» [50, с. 122].

З приводу причин зникнення традицій і виникнення інновацій С. Арутюнов зауважив, що «інновації в культурі в момент свого зародження можуть не бути інституалізовані, але саме ступінь їхньої інституціалізації є показником того, наскільки міцно вони закріплені в культурі» [4, с. 31–32]. К. Жигульський висловлює думку про необхідність спільних цінностей у групи, яка святкує, задля виникнення та існування свята. Такі цінності складають частку системи, вони настільки важливі для колективу, що вимагають ушанування за допомогою інституту свята. Крім цього, автор висловлює цікаву думку про те, що зі зникненням свята у суспільному житті, як і в індивідуальному, виникає смуток за святом, унаслідок чого виникають різноманітні сурогати свята [80, с. 178]. Серед причин зникнення певних

частин обрядовості К. Чистов відзначає зникнення економічної й культурної обмеженості села; відчуження виробленого продукту і в той же час вживання речей та духовних цінностей, створених за межами первісної соціальної групи; зміну системи вартісних орієнтацій у бік міста та ін. [281, с. 18].

У контексті нашого дослідження значної ваги набуває праця дослідниці історії культури та гендерної проблематики у традиційній обрядовості М. Маєрчик «Ритуал і тіло» [165]. Авторка вводить у науковий обіг власну інтерпретацію схеми переходу, поділяючи ритуал на елімітивний та інтегративний етапи, що виявляє у семантичному навантаженні ритуальних дій [165, с. 45–50]. Аналізуючи українські обряди родинного циклу, М. Маєрчик вводить поняття гендерної врівноваженості ритуальних весільних ролей щодо гендерного розподілу ритуальних дій [165, с. 61].

При аналізі зібраного матеріалу, стосовно весільного строю наречених, уваги заслуговує праця С. Рибалко «Японське традиційне вбрання в контексті весільної обрядодії» [215]. Не зважаючи на відмінність територіальних меж дослідження, згадана праця корисна у загальнометодичному аспекті. Дослідниця аналізує семантику кольорів у весільному вбранні, вказуючи на появу нових значень в межах традиційної системи [215, с. 126]. З огляду на проблематику дисертації привертають увагу і прийоми аналізу костюмних комплексів у зв'язку з регіональними особливостями весільного обряду.

Таким чином, згадані наукові праці утворюють теоретичне підґрунтя для визначення структури і змісту сучасного весілля Сокирянщини, співвідношення ритуальних дій, визначення локальних особливостей, характерних весільних чинів, рівня збереженості традиційної символіки і семантики обрядового простору, ритуальних актів та атрибутів, визначення механізмів збереження і виникнення «текстів» на сучасному етапі.

1.2. Українська весільна обрядовість як предмет наукового вивчення

Весільна обрядовість привертає увагу вчених ще від XVII ст. Найдавнішим джерелом, яке містить опис окремих етапів українського весілля, вважається праця Я. Ласицького, у якій автор зазначає, що на весіллі чути «музику, танці, а учасники весілля водять хороводи» [86, с. 14–15].

Один з перших описів українського весілля подає Г. де Боплан у праці «Опис України», яка була складена у XVII ст. В розділі «Про українських козаків» автор зафіксував обряди сватання, запрошення на весілля, подав опис весільних і післявесільних обрядів [28, с. 21; 30, с. 90–92].

Першим фаховим описом українського весілля можна вважати роботу Г. Калиновського «Описание свадебных украинских простонародных обрядов», яка вийшла друком 1777 р., де представлено майже всі складові частини обряду [43, с. 66]. Разом з тим деякі дослідники (О. Дей, М. Шубравська) вважають, що першу публікацію весільних пісень здійснив З. Доленга-Ходаковський (1784 – 1825 рр.) у праці «Проект вченої подорожі по Росії для пояснення давньої слов'янської історії» (1820) [43, с. 72–73]. Він зібрав 865 весільних пісень; це одна з найбільших збірок весільних пісенних зразків, здійснених одним записувачем [268, с. 161–396]. Вона свідчить про широке побутування цього жанру, про значну вагу весільних пісень, що вважалися найбільш ранніми публікаціями.

У 1835 році виходить друком праця Й. Лозинського «Русское весіля» («Українське весілля»), цінність якої полягає у найповнішому (серед відомих на той час) описі народного весілля Західної України, в якому зафіксовано всі складові частини, обрядові компоненти і деталі. Варто наголосити й на тому, що досить повно представлені обрядові пісні, бо до цього часу описи українського весілля або взагалі не включали обрядових пісень (наприклад, у Г. Калиновського), або їх наводили лише спорадично. У праці Й. Лозинського зустрічаємо чимало унікальних моментів, відсутніх у матеріалах з інших місцевостей чи згодом розмитих, деформованих,

нівельованих часом. Тут відображені і характерні звичаєві моменти, пов'язані з феодально-кріпосницькими відносинами й порядками, зокрема прихід на уклін до поміщика з короваєм та іншими подарунками, обдарування економа тощо [157].

Хоч весільний обряд і весільна пісня – нерозривне ціле, ранні описи весілля публікували без пісень (Г. де Боплан, Г. Калиновський), а публікації окремих весільних пісень (З. Доленга-Ходаковський, 1820, 1829; М. Максимович, 1827) подавали без описів весілля. Опис «Обряд народного весілля на Подолі» разом з піснями здійснив польський поет М. Югославський (1802 – 1834 рр.). Цей опис (польською мовою) охоплював тільки перші два дні весілля – п'ятницю й суботу – і не був завершеним; пісні у ньому подано також польською мовою в неримованому підрядковому перекладі з української [43, с. 445–446]. На окрему увагу заслуговує збірка весільних текстів із «Русалки Дністрової», що, за словами О. Белецького, є «одним із ранніх зібрань, де весільні пісні віднесені до жіночих» [267].

Середину XIX ст. характеризується початком нового етапу в розвитку етнографічних досліджень. Так, з ініціативи Російського географічного товариства, яке було засноване 1835 р., в Україні у 70-х рр. працювала етнографічна експедиція під керівництвом П. Чубинського. Протягом 1872 – 1879 рр. за результатами її роботи було видано семитомну працю «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край», де у IV томі за описом М. Костомарова подано сімейну обрядовість (родини, хрестини, весілля, похорони) не лише українців, а й цікаві обрядодії, зокрема весільні, молдаван і білорусів у порівнянні з українськими [285].

Вивчення весільного фольклору, яке розпочав М. Костомаров і продовжили дослідники В. Кравченко, О. Потебня, О. Правдюк, М. Сумцов, Г. Танцюра, М. Шубравська, Х. Ящуржинський та інші, не втратило актуальності і в наш час. Джерельна база, що сформувалася до 80 – 90-х рр. XIX ст. сприяла появі робіт теоретичного спрямування. Дослідники навіть в

описових статтях робили спроби пояснити появу і розвиток обрядів через народні перекази та уявлення людей.

Одне з головних місць у дослідженнях М. Сумцова посідав цикл сімейних звичаїв, зокрема – весільна обрядовість. Питання історії походження традиційної весільної обрядовості українців порушуються у працях М. Сумцова «О свадебных обрядах, преимущественно русских» [239], «Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы» [241], «К истории малорусских свадебных обычаев» [236], «Хлеб в обрядах и песнях» [242], «К вопросу о влиянии греческого и римского свадебного ритуала на малорусскую свадьбу» [235] та ін. Ряд розвідок, у яких також висвітлюється це коло проблем, знаходимо у праці «Культурные переживания» [237]. Так, у роботі «Хлеб в обрядах и песнях» порушені питання символіки зерна, каші та хліба у весільній і поминальній обрядовості. Інститут укладання шлюбу, за М. Сумцовим, пройшов три історичні етапи та проявився в таких формах: викрадення молодої, її купівля, шлюб за домовленістю. Усі вони знайшли своє відображення у весільних звичаях та обрядах кінця ХІХ ст.

У статті «Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы» М. Сумцов знайомить читачів з особливостями обряду вінчання у стародавніх слов'ян, час якого залежав від сонцестояння. Автор звертає увагу на те, що сонце посідало провідне місце у святкуванні весільного обряду ще за язичництва. У статті аналізується значення весільного хліба (короваю) і весільного деревця (гільця, вільця). Велику увагу дослідник звертає на використання культу місяця і зірки у весільній обрядовості, у статті наведено уривки з народних пісень, у яких йдеться про союз місяця із зорею.

У статті «Опыт объяснения малорусской песни о Журыле» [238] автор подає аналіз весільної пісні, яку він записав у Жолківському окрузі на Галичині. Автор припускає, що пісня була складена на честь обрядового хліба «жура». У статті йдеться про значення обрядового хліба. Автор наводить народне повір'я: «Якщо наречена скуштує коровай до весілля, то чоловік не буде її кохати» [238, с. 127] та ін.

Міфологічні та світоглядні уявлення слов'янських народів узагалі та українців зокрема: вірування в небесні шлюби, їхні риси у шлюбі людському, участь небесних світил в улаштуванні людської долі; весільні символи сонця, грому та дощу, весільне жертвоприношення тварин та хліба тощо – М. Сумцов досліджує в роботі «О свадебных обрядах». Учений одним із перших звернув увагу на ритуальне використання хатнього простору, його організацію та функції, предмети домашнього вжитку, зокрема столу, віника. А це, за визначенням сучасних дослідників, є одним з найважливіших завдань вивчення весілля [237, с. 10]. Дослідник не обминув і такого важливого питання, як звукове та ігрове навантаження обрядів (молитви, релігійні та обрядові пісні, музика, танець). Його праці відзначаються високим рівнем наукових узагальнень, досить цікавими висновками щодо історії дохристиянської релігії і вірувань давніх слов'ян. Окремі його думки мають дискусійний характер, це стосується, зокрема, його висновків про фактор запозичень античної весільної обрядовості [237, с. 46].

Низка припущень М. Сумцова згодом знайшла підтвердження у працях відомих українських учених – етнографів, у записах українського весілля. Так, В. Охримович [198], констатує участь всього села у весіллі, доводить, що село перейняло на себе функції роду в царині заміжжя та одруження молоді (представником роду в українському весіллі виступає саме староста). З огляду на особливу роль старости на весіллі П. Литвинова-Бартош [155, с. 72] розглядає його як представника роду, припускаючи, що в минулому староста міг бути навіть жерцем.

Значний інтерес становить праця В. Охримовича «Значение малорусских свадебных обрядов и песен в истории эволюции семьи» [198], яка 1891 року була надрукована в «Этнографическом обозрении» в Москві. В. Охримович розглядав весільну обрядовість в історичному аспекті. Він перший серед українських дослідників звернувся до питання еволюції сім'ї, починаючи з матріархату і закінчуючи сучасними її формами. Здійснивши аналіз історії виникнення весільної обрядовості, дослідник стверджує, що

українці, як і інші народи, у своєму розвитку пройшли два періоди: матріархат і патріархат. Цим самим він заперечив твердження ряду тогочасних учених про індивідуальний шлях розвитку українського народу, відмінний від історії інших (М. Костомаров, О. Єфименко).

У другій половині XIX ст. значно підвищується науковий характер записів. Прикладом таких записів може бути опис весілля у Борзнянському повіті на Чернігівщині, який зробили відома письменниця Марко Вовчок та Опанас Маркович. Цей запис вміщує детальні описи обрядових дій та предметів, одягу молодих, а також тексти весільних пісень [156].

Велика роль у вивченні обрядів Галичини належить етнологу – фольклористу В. Гнатюку [98, с. 235]. Розгляду тамтешнього українського народного весілля вчений присвятив статтю «Весілля в Керестурі» [55, с. 56–64], матеріалом для якої послужили записи із с. Керестур (під час збирання матеріалу з Угорської Русі). Стаття ділиться на дві частини: «пітанкі» та «свадьба», тобто відповідно до народного українського весілля – сватання та власне весілля. Опис ритуальних дій у ній доповнено значною кількістю весільних пісень. В кінці роботи В. Гнатюк подав словничок, укладений за алфавітом. Порівнюючи описи весілля у селах Мшанці (Галичина) та Керестурі, Гнатюк зумів показати як локальні особливості кожного з них, так і спільність у їхніх обрядах [56, с. 2–9]. В. Гнатюк обстоював думку, що зібраний матеріал щодо народного весілля розкриває низку важливих питань – соціальне становище сім'ї, матеріальний добробут, стосунки між батьками і дітьми, чоловіком і жінкою, з родичами та односельчанами [169]. Тому В. Гнатюк звертається до питання збереження матеріальної та духовної культури українців і для порівняння публікує запис весілля з Галичини. Цей матеріал розкриває локальні особливості як у проведенні самого весілля, так і в збереженні його архаїчних рис.

Наприкінці XIX ст. починає свою наукову діяльність І. Франко. Він вдало поєднував роботу збирача та аналітика. Письменник і дослідник, І. Франко вважав весільну обрядовість гарним не лише етнологічним, а й

мовним (діалектологічним) матеріалом. У 1886 році з'являється опис О. Рошкевич «Обряди і пісні весільні люду руського в селі Лолин Стрийського повіту», який опрацював І. Франко [156, с. 42–49].

Робота першого українського антрополога Хв. Вовка «*Rites et usages populaires en Ukraine*», опублікована французькою мовою в 1891 – 1892 рр. у паризькому часописі «*L'Anthropologie*», побудована на записах, які зробили П. Чубинський та інші записувачі української усної народної творчості [156, с. 47]. Автор детально описав українське весілля та провів паралелі із весільною обрядовістю інших слов'янських народів. У монографії «Студії з української етнографії та антропології» [44] вчений розглядає смислове навантаження як окремих ключових елементів весілля, так і всю структуру шлюбного ритуалу [42, с. 194].

Наприкінці XIX ст. виходить праця М. Кулішера [145], в якій автор аналізує окремі явища культури різних народів, у тому числі й українців. Він порівнює обряди різних народів, досліджує причини виникнення тієї чи іншої обрядодії. У цей же період з'являються перші узагальнюючі роботи у новоросійському краї, присвячені темам дошлюбного спілкування молоді та обрядовому весільному хлібу, весільному фольклору, впливу міжетнічних стосунків на весільні обряди (див. 1.3).

Питання сімейної обрядовості висвітлювали на сторінках численних часописів кінця XIX – початку XX ст. Серед них вирізняються своїм науковим підходом «Етнографічний збірник» (1896 – 1929) і «Матеріали до українсько-руської етнології». У 80-х рр. XIX ст. сімейну обрядовість українського народу висвітлювали на сторінках журналу «Київська старовина», який виходив у Києві з 1882 до 1906 року. У журналі з'являлися дописи етнографічного спрямування з різних міст і сіл, які вирізнялися суттєвими уточненнями й подробицями, що давали значний матеріал для аналізу і узагальнень. Такі дослідження проводили головним чином етнологи-аматори, внаслідок чого ці описи різнилися за своєю методикою і способом викладу зібраних матеріалів [231, с. 59]. Одні дослідники вважали

за необхідне звернути увагу на основні моменти весільної обрядовості [234], інші приділяли увагу пісенному матеріалу [297]. Поряд з публікаціями описово-емпіричного характеру друкували статті, у яких порушували питання походження і розвитку українського весільного ритуалу, розглядали деякі джерела та історію вивчення українського весільного обряду [236].

Українська весільна обрядовість привертала увагу й польських та румунських учених. Так, у журналі «Киевская старина» за 1898 р. було опубліковано матеріали щодо весільних звичаїв Галичини, які зібрав польський публіцист та етнограф І. Любич-Червінський. В українському перекладі стаття опублікована в книзі «Весілля» [42, с. 75–78].

Цікаві відомості про сімейні звичаї та обряди населення Сокальщини містяться в роботі Б. Сокальського «Powiat Sokalski» (1899) [27, с. 120]. У ній особливу увагу автор приділяє весіллю. Дослідник зазначає, що весільна драма проходить дуже урочисто, триває декілька днів і має свої відмінності у різних селах. Б. Сокальський зосереджує свою увагу на весільних церемоніях, спільних для всього повіту: випікання короваю; посилення подарунків; розплітання коси молодій; принесення короваю, за яким молодий або молода виходять з музикою; «посад» і поділ короваю в молодого і молоді; купування молодим коси своєї нареченої; шлюб, весілля, що спочатку відбувається в кожного з молодих окремо і лише ввечері обидві весільні дружини сходяться разом.

Особливий інтерес становить робота Я. Байгера «Powiat Trembowelski» [27, с. 122], у якій подано характеристику свят календарного циклу та сімейних звичаїв. Я. Байгер наводить хоч і невеликий, проте досить цікавий опис весілля, відзначає таку особливість весільного обряду в цій місцевості, як проведення весілля спочатку в молоді, де збирається вся дружина і гості, а потім у молодого. Опис супроводжується текстами пісень, доповнюється характеристикою весільного вбрання молодих та одягу дружбів і дружок.

Опис весілля зустрічаємо у праці К. Фалькевича «Monografia powiatu Grodeckiego» [27, с. 124]. Автор зазначає, що першим весільним актом, який

відбувався за день перед «вінцем», були «вінкоплетини» в молодії, які супроводжувалися весільними піснями. Згодом – запрошення на весілля, частування в молодого і молодії. У домі нареченої її родичі і гості обдаровували молоду, звідси відправляли посланців до молодого з подарунками для нього і його родини. На другий день після «вінця» відбувалось весілля в молодії, молодий викупував її у «козаків», увечері – продовження весілля в молодого. В ході опису подавалися тексти пісень, що супроводжували певні весільні ритуали.

Серед активних збирачів етнографічного матеріалу з України слід назвати Ю. Мошинську, яка досліджувала звичаї та обряди населення Київщини: Білоцерківського, Таращанського та Васильківського повітів. На сторінках «Zbiór wiadomości do antropologii Krajowej» надруковано кілька цікавих статей Ю. Мошинської. Одна з них під назвою «Zwyczaje, obrzędy i piosny weselne ludu ukraińskiego z okolic Białej Cerkwi» містила детальний опис весільного обряду, багато ілюстрований текстами весільних пісень (60 текстів) [27, с. 127]. Докладно аналізуючи один за одним всі акти весільної драми, Ю. Мошинська звертає увагу на місцеві звичаї, зокрема розплітання коси молодій лише в тому випадку, коли вона була сиротою. Якщо був живий один з батьків – розплітали одну косу. Цікавим є звичай купання свекрухи, що відбувався зазвичай у вівторок. Також дослідниця вказувала, що під час одруження вдівця, або вдови весільні урочистості не проводилися.

Багатий матеріал з обрядовості Волині для польських періодичних видань активно постачала С. Рокоссовська [27, с. 128]. У своїй статті «Wesele i piosny ludu ruskiego ze wsi jurkowszczyzny w powiecie Zwiąhelskimna Wołyniu» авторка подає загальний опис весілля, що сам по собі особливої наукової вартості не має, проте значний інтерес становлять весільні пісні, додані до опису.

Етнографічну характеристику мешканців волинського села Юрківщина С. Рокоссовська подає у статті «Piryczynek do etnografii ludu ruskiego na Wołyniu», яку опрацював і відредагував І. Коперницький. Зібраний матеріал

охоплює звичаї та обряди річного календаря, сімейну звичаєвість, демонологію та народну медицину. У розділі «Весілля» висвітлено один з найважливіших весільних актів – приготування короваю. Наведено пісні, яких співають під час замішування короваю, саджання та виймання його з печі. Дослідниця зазначає, що в багатьох селах, крім весільного короваю, печуть шишки для подарунків. І. Франко високо оцінив дослідження С. Рокоссовської за всебічну етнографічну характеристику. Він підкреслював, що збирання такого матеріалу – околиця за околицею – розширить межі етнографічних знань, допоможе показати етнографічне поширення певних пісень, вірувань, обрядів.

У контексті досліджень родинних обрядів, зокрема весільного, особливої уваги заслуговують теоретичні праці М. Грушевського щодо вивчення інституту шлюбу. Вчений у роботах «Історія України-Руси» [63], «Початки громадянства» [61, с. 6–12], «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу» [62] доводить, що груповий шлюб не був характерним для індоєвропейських народів, а моногамна сім'я існувала в українців з давніх часів.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що наприкінці XIX – на початку XX ст. фактологічний бік української весільної обрядовості був широко висвітлений в етнографічній літературі. У цей час відбувається поєднання дескриптивного методу в українській фольклористиці з аналітичним, який почав формуватися під впливом західноєвропейських народознавчих студій. Цьому сприяли такі вчені, як М. Сумцов, а найбільше Хв. Вовк, котрі неабияк були обізнані із західноєвропейською наукою.

Перша світова війна та згасання плеяди яскравих дослідників-етнографів кінця XIX ст. перервали процес розгортання наукової роботи над вивченням звичаїв та обрядів українців. Лише з 20-х рр. XX ст. починається новий період в історії досліджень весільної обрядовості. Найчастіше дослідники зосереджуються на економічних чинниках, що безпосередньо впливають на трансформацію весільних обрядів. У цей же період

активізувалося збирання етнографічних матеріалів, робилися спроби вивчення змін у культурі і побуті всіх верств українського народу, з'явилися такі специфічні видання, як «Етнографічний вісник», «Краєзнавство», «Побут» [236, с. 47].

До відкриття у 1936 р. Інституту українського фольклору (з 1944 р. Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН України) – провідного центру етнографічної науки – питаннями вивчення культури і побуту населення займалися різні комісії, кабінети і музеї, зокрема Етнографічна комісія на чолі з академіком А. Лободою, комісія краєзнавства з численними етнографічними секціями і Музей антропології та етнології ім. Ф. Вовка у Києві, що працювали у системі Академії наук 1921 р. [17, с. 8].

Записи весілля 20-х рр. ХХ ст. зібрав Г. Танцюра в унікальній науковій праці «Весілля в селі Зятківцях» [246]. Автор зробив один з найповніших описів традиційного українського весілля (обряду), записав 800 весільних пісень. Дослідник усебічно й вичерпно дослідив весільний обряд – з піснями, танцями, іграми тощо – на прикладі одного подільського села. Щодо повноти і цінності охопленого матеріалу, як згодом відзначатимуть фахівці, збірник не поступався записам З. Доленги-Ходаковського, П. Чубинського, а в деяких компонентах і перевищував їх [264, с. 23].

Після проведення Всесоюзного перепису населення 1926 р. в спеціальних демографічних та окремих виданнях з'являються важливі відомості про структурний, кількісний і національний склад сім'ї тодішньої держави [232, с. 47]. Радянські дослідники значної уваги надавали питанням історичного розвитку сім'ї та шлюбу. Так, С. Вольфсон у своїй праці «Семья и брак в их историческом развитии» [46] досліджує етапи розвитку й еволюції сім'ї та шлюбних процесів у тісному зв'язку з соціально-економічним станом держави. Автор вказує на причини, які давали поштовх у розвитку сім'ї та шлюбу.

Окремо слід згадати архівні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії, у яких знаходиться багато цікавих описів сімейних

звичаїв з усієї території України різного часу. Найповніше представлені описи періоду 30-х рр. XX ст., оскільки їх надсилали з різних місць кореспонденти за програмою УАН [17, с. 9]. Однак, вони потребують критичного аналізу, бо окремі некваліфіковані збирачі описували явища, нехарактерні для даної місцевості. Особливо інтенсивним і плідним у вивченні сім'ї та сімейної обрядовості був післявоєнний період, коли ця тема посіла одне з провідних місць у наукових планах радянських етнографів. Багато статей опубліковано в журналах «Советская этнография», «Народна творчість та етнографія», а також у «Наукових записках Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР», «Матеріалах з етнографії та художнього промислу» (пізніше «Матеріали з етнографії та мистецтвознавства»). В цій галузі основними науковими центрами в Україні стали Відділення етнографії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР в Києві та відділ етнографії Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР у Львові [65, с. 8].

З розбудовою радянської держави після закінчення Другої світової війни по всій Україні розгортається масштабне вивчення культури й побуту населення. В цей період з'являються монографічні видання, присвячені змінам у громадському та сімейному побуті радянського суспільства. Проводилися численні експедиції, під час яких збирали значний фактологічний матеріал, удосконалювалася методика польових досліджень. Відділення етнографії Інституту МФЕ АН УРСР в 1956 р. провело ряд планових наукових експедицій зі збирання і вивчення явищ матеріальної та духовної культури.

У 50 – 70-х рр. XX ст. друкується велика кількість статей, брошур, що носять інформаційно-описовий характер щодо проведення урочистої реєстрації шлюбу в тій чи іншій місцевості. Становлення і розвиток радянської сімейної обрядовості теоретично обґрунтовано в працях та статтях учених-етнографів В. Горленко, С. Зубкова [58], О. Кравець [130], О. Кравець, О. Кувеньова [131]. Низка статей присвячена окремим аспектам

сімейної обрядовості. Так, наприклад, у роботі О. Курочкіна «До історії сватання на Україні» розглянуто історичні шляхи становлення весільної обрядовості в Україні, приділено увагу і такому факту, як ініціатива дівчат під час укладання шлюбу [149]. Весільні звичаї українсько-російського порубіжжя висвітлені у статті Л. Чижикової «Весільна обрядовість сільського населення російсько-українського порубіжжя на початку ХХ ст.» [280]. Сімейну обрядовість окремих регіонів України розглянуто в роботах «Бойківщина» [25], «Гуцульщина» [66], «Етнографія Києва і Київщини» [77]. Фактологічний матеріал, викладений у монографіях, утворює ґрунт для порівняльного аналізу весільної обрядовості різних регіонів України, виявлення як загальноукраїнських, так і локальних варіантів весілля.

Широке визнання здобула одна з перших виданих у незалежній Україні двотомна праця О. Воропая «Звичаї нашого народу» [48, 49], в якій автор розглядає українське весілля як етнокультурний феномен. Дослідник зазначає, що весільна обрядовість є складовою народної культури, яка зберігає системно пов'язані між собою всі три ціннісні джерела, які яскраво розкривають «дух» нації – архетипні (до етнічні), етнічні і національні. За О. Воропаєм, спадкоємність самобутності етносу забезпечується передачею етнокультурної інформації між поколіннями через весільну обрядовість.

Н. Здоровега у монографії «Нариси народної весільної обрядовості на Україні» [86] порушує важливі питання походження української весільної обрядовості. У праці розглянуто історичні форми шлюбів на Україні, відстежено паралелі обряду в інших східнослов'янських народів. Автор простежує тенденції розвитку нового весільного свята, основні закономірності розвитку нових родинних звичаїв, аналізує форми весілля, їх символіку та атрибутику.

Значний внесок у вивчення української весільної обрядовості зробила В. Борисенко. У монографії «Весільні звичаї та обряди на Україні» [29] дослідниця розглядає структуру українського весільного обряду, його функціональні особливості, виділяє інваріантні основи, визначає типи весіль

у різних регіонах, приділяє увагу вивченню символіки та атрибутики народної традиційної обрядовості. Праця В. Борисенко дає змогу порівняти весільний обряд минулого і сучасного. Автор вказує на скорочення в часі деяких обрядів і втрату їх на сучасному етапі. Також уваги заслуговує інша робота дослідниці «Нова весільна обрядовість в сучасному селі» [30], в якій на багатому фактологічному матеріалі південно-східних регіонів України висвітлено формування радянської весільної обрядовості в селі, розглянуто співвідношення традиційних і нових рис, утвердження загальної радянської традиції в обрядовості.

Привертаючи увагу багатьох науковців, звичаї та обряди українського народу стали ґрунтовним матеріалом для фундаментальних видань серії «Українська народна творчість» [268, 269, 273]. Вивченню обрядового весільного фольклору, взаємодії пісні й обряду присвячено ряд теоретичних статей 60 – 70-х рр. ХХ ст. [211, 212, 69, 70].

Двотомне видання «Весілля» [42, 43], яке підготувала М. Шубравська, має джерелознавчий характер. Дослідниця зібрала та систематизувала описи весіль з різних регіонів України другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. Весільний фольклор подано з музичним додатком, що також дає змогу побачити різницю у супроводі обряду, оскільки слова однієї пісні по-різному співали на різних територіях України. У книзі представлені всі основні етнографічні масиви України: центральні області, Поділля, Полісся, Слобожанщина, Степова Україна, Волинь, Галичина, Буковина, Закарпаття. До першого тому увійшли описи волинського, подільського та закарпатського весіль [42]. У другому томі [43] подано описи українського традиційного весілля Буковини, Галичини та Полісся. Такі описи весілля по регіонах унаочнюють спільні і відмінні риси весільної обрядовості. Добираючи матеріал, дослідниця враховувала кілька критеріїв, а саме: етнологічну повноту опису, його притаманність тому чи іншому етнічному регіону, наявність мелодій, мистецький рівень поетичної та музичної творчості [156].

У першому розділі цієї праці подано найдавніші описи весільних звичаїв, зокрема опис Г. де Боплана (1650 р.), Г. Калиновського (1772 р.). Другий розділ становить основу книги і містить описи українських весільних звичаїв другої половини XIX – початку XX ст., які зробили Б. Грінченко, О. Рошкевич, І. Франко, П. Чубинський та інші дослідники. Третій розділ присвячений елементам нового у весільній обрядовості, продиктованим радянською дійсністю. Збірник весільних пісень за редакцією М. Шубравської ввібрав кращі весільні пісні з усієї території України. Пісні подано здебільшого з музичним супроводом. Переважна частина їх була введена до наукового обігу вперше.

Ідеологізація та політизація суспільних наук, які особливо розквітли в 60–80-х рр. XX ст., значно вплинули на етнографічні дослідження. Так, значну увагу приділяли впровадженню в побут населення так званих радянських соціалістичних свят і обрядів. Нема нічого дивного в тому, що праці, присвячені цьому штучному процесу, були типовими зразками партійної пропаганди і, як вважають дослідники, з наукою мали дуже мало спільного.

Г. Сухобрус чимало уваги у фольклористичних наукових розвідках про весільну обрядову поезію [265, с. 273–300] приділяє формам, локальним різновидам та звичаєво-обрядовим елементам весілля. Значне місце в історико-етнографічному дослідженні О. Кравець «Сімейний побут і звичаї українського народу» [130] відведено характеристиці весільної обрядовості українського народу кінця XIX – початку XX ст. і становленню радянської сімейної звичаєвості. У своїй праці автор характеризує побут українців і звичаї, які втілювалися в життя з найдавніших часів і несли в собі певні моральні, етичні, естетичні цінності. Висвітлено порівняльний бік сімейного побуту в різних регіонах України, вказано особливості, а також відмінності на різних територіях в окремих звичаях та матеріальній культурі. З особливим інтересом звичаї та обряди українців досліджував І. Суханов [244]. Автор доводить, що спадщина народу передається з покоління в

покоління, її запозичують інші народи у зв'язку з міграцією населення. Чимало уваги дослідник приділяв виявленню спільних рис у весільній обрядовості, особливо східнослов'янських народів.

Радянському весільному обряду була присвячена значна кількість видань кінця 70-х – 80-х рр. XX ст. [213, 259], у яких описано радянські звичаї, обряди, традиції. Серед великої кількості статей та монографій виділяються дослідження А. Задвального [83], В. Зінич [90], С. Маркевича [171]. Основними завданнями науковців були характеристика соціалістичної робітничої і селянської сім'ї, пропаганда соціалістичного побуту та обрядовості. Дослідженням питань сім'ї та весільних відносин в Україні також займався А. Пономарьов. У працях «Розвиток сім'ї трудящих Києва» [207], «Розвиток сім'ї і шлюбно-сімейних відносин на Україні» [205] розглянуто умови її формування на різних історичних етапах, сімейні відносини в умовах спільного проживання різних етносів в одній державі, подано характеристику типів і форм сім'ї в Україні у XX ст. Слід зазначити, що у дослідженнях радянського періоду проблеми, пов'язані з трансформацією весільних обрядів, чинники, які впливають на зміни в обрядовості, пояснювали з позицій радянської ідеології з її атеїстичним світоглядом, героїзацією робітничого класу та керівної ролі партії. Тому зникнення певних елементів обряду трактувалося як подолання забобонів, як поступовий рух до прогресу і так званого «світлого майбутнього».

Розробкою як методичних засад сімейних відносин, так і конкретних засад шлюбу та сім'ї займалися, зокрема, і російські вчені. Наприклад, М. Косвен у праці «Семейная община и патронимия» [128] подає характеристику і визначальні риси сімейної общини та груп сімей, що були об'єднані в батьківські родові групи. Науковці вивчають і етнокультурні взаємини, як наслідки міжетнічних процесів, що відобразились у весільних обрядах. Такі процеси у весільній обрядовості українців і білорусів, досліджували Г. Пашкова [200], українців і болгар – А. Воденичарова [45], українців і молдован – Г. Бостан [35, 36], Н. Гаврилюк, С. Курогло,

Л. Лоскутова [51]. На основі чималого матеріалу, зібраного в Чернівецькій області, авторський колектив робить висновок, що весільні обряди румунів і молдаван цього краю формувалися і розвивалися в тісному контакті з українськими.

Збірник весільних пісень О. Дея [69], який містить тексти українських весільних обрядових пісень з різних регіонів України, являє собою велику цінність, оскільки систематизований за регіонами весільний фольклор вказує на те, що одні й ті ж весільні пісні можуть використовуватися у різні моменти обряду і в різних регіонах. Хронологічно матеріал охоплює період від 1844 р. до 80-х рр. ХХ ст.

Починаючи з кінця 70-х рр. ХХ ст., набуває розвитку семантичний напрям. Т. Агапкіна [254], А. Байбурін [7, 8, 9, 10], Н. Велецька [41], Г. Левінтон [10, 11], В. Топоров [255-258], К. Чистов [282] глибоко дослідили зміст і структуру весільного обряду. Науковці розглядають обрядовість як послідовність взаємопов'язаних дій певного ритуального значення, порушують питання типології весілля, його символіки та семантики обрядів, відстежують вплив на обрядовість ранніх форм релігії, сакралізації предметів господарської діяльності, явищ природи (вода, вогонь тощо) [13, 14, 148, 149]. Весілля вивчали як ритуал, що складається з обрядових циклів, а обряд як складова ритуалу – з елементів. Варіативність на структурному рівні, диференціацію традиційного весільного ритуалу досліджували як за кількістю і характером пережиткових елементів, так і за структурними особливостями [243, 282].

Таким чином, проаналізувавши вищенаведений матеріал, можна стверджувати, що у 50 – 80-х рр. ХХ ст. дослідження сімейної обрядовості українців здійснювалися, порівняно з попереднім періодом, на значно вищому науковому рівні. Створення державних етнографічних установ дало змогу координувати дослідницьку роботу, проводити планові експедиції. Проте впровадження марксистсько-ленінської методології стало негативним

моментом цього періоду, оскільки ідеологізація та політизація наукових досліджень вплинули і на вивчення весільної обрядовості.

Новий період у розвитку українського народознавства розпочався з утворенням і розбудовою Української незалежної держави. Виникають нові етнографічні установи. Так, у Львові – Інститут народознавства, у Києві – Центр народної творчості. Відроджуються і розпочинають свою роботу етнографічні товариства – Українське і Буковинське. З'являються нові народознавчі видання («Берегиня», «Родовід», «Буковинський журнал», «Буковинський історико – етнографічний вісник»). На новий рівень виходить співпраця вчених України із зарубіжними дослідниками. Поступово відбувається інтеграція української етнографії у світову науку. Все це позитивно позначилося на етнографічних дослідженнях і вивченні сімейної обрядовості зокрема.

Особливий інтерес становлять зафіксовані залишки давніх обрядів у сучасних процесах, зокрема у весільній обрядовості. В сучасних розвідках спостерігається тенденція вивчення сімейної обрядовості конкретного селища. Підтвердженням цьому є праця М. Паньківа «Весілля у селі Вербівцях на Городенківщині» [199]. За документами і на основі власних спостережень М. Паньків зробив науковий календар цього весілля, який проілюстрував фотографіями і малюнками. П. Медведик у своїй праці «Село Жабиня на Зборівщині» [175] подає яскравий опис основних етапів весільної обрядовості, народних звичаїв та обрядів цього села.

Наприкінці 90-х рр. ХХ ст. виходять друком багато статей та етнографічних нарисів, присвячених традиціям і обрядам українців. Сюди можна віднести ряд статей Л. Андрушко [2], В. Балушок [13, 14, 15], В. Борисенко [31, 32, 33], П. Воробйова [47], Н. Гурошевої [64], Н. Зайченко [84], В. Скуратівського [222], С. Тасліна [247], М. Ткача [250] та ін. Традиційний український обряд, пов'язаний з вінкоплетинами, досліджує В. Скуратівський у своїй праці «Вінець» [221]. Автор вказує на використання вінка в різних релігійних та обрядових традиційних святах і дійствах. Роль,

види і значення українського рушника, який завжди посідав і посідає почесне місце в українських традиціях та обрядах взагалі і весільних обрядах зокрема, досліджує В. Балушок [14]. Звертає увагу на особливу роль та символіку рушника у весільній обрядовості Л. Андрушко [2]. Автор розповідає про його основні функції та обряди, в яких він найчастіше використовується, й подає локальні територіальні варіанти. Смисловому та символічному навантаженню одного з таких важливих елементів передвесільної обрядовості, як сватання, приділяє увагу В. Борисенко у статті «Сватання: про обрядові дії» [31], у якій розглядаються основні обрядодії, що зазвичай відбуваються під час сватання. На увагу заслуговує також розробка харківського дослідника С. Тасліна «Традиційне весілля: етноконфліктологічний аспект» [247], у якій розглянуто основні форми конфліктології традиційного весільного обряду.

На сучасному етапі розвитку вчені продовжують вивчення весільної обрядовості. Дослідниця історії української культури М. Маєрчик присвятила свою монографію «Ритуал і тіло» семіотиці тілесності в українській обрядовій традиції – символіці руху, частин тіла, статі, одяговим і кулінарним кодам та ін. У роботі показано, як через символічне обігрування у ритуалі тілесних «тем» здійснювався перехід особи до іншого соціального статусу. Авторка зосереджує увагу навколо основних переходових сюжетів традиційної культури (народження, весілля, похорон) та головних персонажів ритуалів переходу [165]. Також актуальним у галузі дослідження традиційної культури залишається опис та характеристика весільного церемоніалу, його складових частин і компонентів. Характерним для цього періоду є узагальнення, а також дослідження окремих аспектів весільної обрядовості в конкретних етнографічних регіонах чи навіть окремих населених пунктах України. Так, у дисертаційних роботах І. Щербини «Українське весілля як етнокультурний феномен (на матеріалі слобожанської обрядово-пісенної традиції)» (2001) [291], Н. Петрової «Українська традиційна весільна обрядовість Одещини (20-80-ті рр. XX ст.)» (2004) [203], І. Несен «Весільний

ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX – XX ст.)» (2004) [187], О. Кожолянко «Передшлюбна весільна обрядовість українців Буковини (кін. XIX – XX ст.)» (2006) [124], В. Матушенко «Сучасне весілля в контексті української обрядової культури» (2009) [174] з'ясовано форми дошлюбного спілкування молоді, висвітлено цикли весільної обрядовості – передвесільний, власне весільний, і післявесільний, визначено типологічні і структурні особливості обрядів, їх розвиток у поліетнічному середовищі та регіональні відмінності.

1.3. Дослідження традиційного весілля українців Сокирянщини (Північної Бессарабії – Буковини)

Регіональні особливості українського весілля мають різний ступінь дослідженості. Одним з найменш вивчених до сьогодні залишається Сокирянський район Чернівецької області, що зумовлено особливостями історії заселення цього регіону та його перебуванням протягом XIX ст. у складі Російської імперії, а з 1918 до 1940 р. – у складі королівської Румунії [24, с. 52, 84]. Тому цей локальний варіант української традиційної культури не отримав систематичних і тривалих досліджень. Відомості про звичаї досліджуваного регіону (на той час – Північна Бессарабія) розпорошені у таких періодичних виданнях, як газета «Бессарабские губернские ведомости», «Кишиневские епархиальные ведомости», «Одесский вестник», «Записки Одесского общества истории и древностей». Так, в журналі «Одесский вестник» – одному з перших друкованих періодичних видань – з 1827 по 1893 рр. було опубліковано чимало матеріалів, у яких прямо чи опосередковано розповідається про господарство, побут, традиційну культуру населення краю. Щодо весільної обрядовості українців інформації бракує. Проте декілька статей розповідають про весілля південно-бессарабських молдован [275; 39; 245]. Не можна не помітити багато

спільного у весільній обрядовості, як і в інших сферах традиційної культури, українців і молдован. Ще М. Наєждін відмічав, що культура молдован і українців дуже подібна, особливо ззовні [184]. Дослідники відзначають спільні риси у прикметах і повір'ях молдован і українців Бессарабії [102, с. 75; 103, с. 871]. Також інформація щодо проблем етнографії містилася на сторінках «Записки Одесского общества истории и древностей», хоча переважали тут матеріали археологічних досліджень Півдня України [295, с. 52]. Інформація про традиційну культуру українців краю міститься в «Листках» «Императорского общества сельских хозяев южной России» – періодичному виданні, заснованому 1828 р. в Одесі. Спочатку «Листки» виходили як щомісячний додаток до Одеського вісника, а з 1840 р. замість «Листків» з'явилося видання «Записки Императорского общества сельских хозяев южной России». І хоча у «Записках» передбачалося друкування етнографічних матеріалів насамперед господарського спрямування, питанням родинної обрядовості не знайшлося місця на сторінках часопису [68, с. 303; 85, с. 313, 369, 433; 78, с. 295; 79, с. 70]. Обмаль інформації про родинну обрядовість українців друкувалося і в «Бессарабских губернских ведомостях», і в «Кишиневских епархиальных ведомостях». Як і у згаданих виданнях, тут також надавали перевагу темам забобонів чи народної медицини. Слід зазначити, що велику увагу приділяли як українцям, так і молдованам Північної Бессарабії [105, с. 166–175; 107, с. 47–61; 108, с. 122–129; 110, с. 170–172; 109, с. 188–194; 18, с. 91–119].

Отже, відзначимо, що матеріалів з весільної обрядовості у періодичній пресі першої половини XIX ст. вкрай мало, хоча те, що збереглося безперечно, є важливим джерелом для вивчення динаміки розвитку весільної обрядовості, дослідження зниклих чи архаїчних феноменів у сучасних весільних обрядах.

У другій половині XIX ст. продовжувалося накопичення емпіричних матеріалів. Збільшувалася їх кількість і в періодичних виданнях. Помітно зростав фаховий рівень дослідників. Накопичення польового матеріалу

сприяло появі статей теоретичного спрямування, автори яких намагалися пояснити деякі аспекти духовної культури народу. З'являлися спроби застосування порівняльного підходу до вивчення культури різних народів [102, с. 166]. Так, наприклад, робота В. Ястребова «Свадебные обрядовые хлеба в Малороссии» [296, с. 281–288] присвячена родинній обрядовості, зокрема весільній. Дослідник стверджує, що кожний з видів весільного хліба (коровай, лежень, дивень тощо) був складовою частиною того чи іншого обряду. Детально зупиняючись на технології приготування, він особливу увагу звертає на дії коровайниць, використання різного роду речей, продуктів для надання короваю не тільки зовнішньої привабливості, а й магічності, заради чого, власне, його й виробляли. Тому оригінальні вироби з тіста, квіти на короваї для В. Ястребова не просто прикраси, а символи з конкретним змістом і смисловим навантаженням. Однак при цьому він не посилається на відомі в тогочасних публікаціях тлумачення символів, а намагається передати народні знання і уявлення про символіку того чи іншого атрибуту, зберігаючи таким чином регіональні ознаки обрядовості. За приклад можна взяти уявлення місцевого населення, які він наводить, про символіку барвінку, калини на короваї [296, с. 283]. Дослідник розглядає весільний хліб інших народів, що проживали поряд з українцями, наприклад молдован. Зроблені спостереження є важливими для вивчення наслідків міжетнічних зв'язків українців і молдован.

У кінці XIX і на початку XX ст. майже щорічно в буковинських селах Бессарабської губернії проводив одно- двомісячні етнографічні експедиції П. Нестеровський. Як результат цих досліджень 1905 р. у Варшаві вийшла друком його книга «Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк» [191]. Цікавий матеріал про весільну обрядовість міститься у розділі «Внутрішній побут русинів».

Однак весільна обрядовість українців Північної Бессарабії, як і інші складові традиційної культури, залишилися малодослідженими і не отримали широкого відображення в літературі. Пояснюється це декількома причинами.

По-перше, порівняно пізнім приєднанням Буго-Дністровського межиріччя й Бессарабії до Російської імперії (відтоді й починається систематичне вивчення історії, традиційної культури населення регіону). По-друге, дався взнаки швидкий процес формування поліетнічного складу населення. Відіграло негативну роль ставлення переважної більшості дослідників етнографії краю до традиційної культури українців не як до культури окремого народу, а як до частини культури великоруської нації. Навіть назву представників східнослов'янських народів узагальнювали терміном «русские». Безперечно, таке становище зумовило певні труднощі у вивченні, зокрема, родинної обрядовості.

На особливу увагу заслуговує етнографічна розвідка дослідниці Є. Ярошинської, яка зробила значний внесок у розвиток української культури на Буковині кінця XIX – початку XX ст. Свої дослідження «Весільні обичаї буковинсько-руського народу в наддністрянських околицях» 1891 р. Є. Ярошинська надіслала до Львівського відділення товариства «Просвіта», де вони були надруковані в календарі цього ж товариства [233, с. 62]. Весільний обряд у наддністрянських селах Буковини детально описано у розділі «Весільні обичаї...», також наведено 56 пісень, які виконували під час весілля. На той час розвідка Євгенії Ярошинської була однією з найповніших. Наприкінці XIX ст. виходять праці Г. Купчанко «Народные звычаи и обряды буковинско-русского народа» [146] та «Буковина и еи руски жители» [147], в якій автор наводить опис традиційного весілля буковинців кінця XIX ст., пісні буковинського народу, а також подає карту Буковини.

Для етнографічної спадщини румунських учених другої половини XIX – початку XX ст. (Л. Боднереску, А. Горовея, Д. Дана, С. Маріана, Є. Нікуліце-Воронки, Т. Памфіле та І. Сбієри) характерний постійний інтерес до традиційної матеріальної та духовної культури українців Буковини [180, с. 228]. Розкриваючи багатогранність звичаїв, вірувань і обрядів буковинських українців, значну увагу румунські етнографи приділяли саме весільній обрядовості. Так, наприклад, 1890 р. в Бухаресті була видана праця

С. Маріана «Весілля у румунів» [300]. У ній автор детально проаналізував три періоди весільного ритуалу: передвесільний (înainte de nuntă), весілля, або пригощання (nunta sau o spățul), та післявесільний (dupa nuntă) [181, с. 336]. Відповідно до цих періодів книга поділена на три частини. У першій частині в хронологічній послідовності подані всі етапи передвесільних обрядів, починаючи з мети весілля та віку наречених і закінчуючи випадками розірвання домовленості про весілля. Аналіз основної частини весільного ритуалу теж ґрунтується на ретельному дослідженні всіх його етапів. Серед них основними виступають: запрошення на весілля, «маленький стіл», купання, вінчання, удаване викрадення молодої, взяття посагу нареченої, прощання, «великий стіл» та інше. Окремі підрозділи присвячені таким атрибутам весілля, як вінок, ялинка, васильок, прапор тощо. Третя частина монографії стосується завершення весілля і входження молодої у сім'ю чоловіка. Відображений у цьому описі обряд «На початковій дорозі» («Pesale primară») за своїм змістом подібний до української перезви, яку справляли на весіллі після першої шлюбної ночі [44, с. 288–289]. Монографія вміщує додатки, зібрані на території Буковини та Молдови: вісім прощальних текстів, три застільні промови, сім промов при обміні дарунками та ін.

Як добрий знавець етносів, що проживали на Буковині, С. Маріан дослідив деякі обряди і звичаї, характерні не тільки для румунів, але й для українців Буковини. Серед них він згадує звичай носіння вінків, плетених напередодні дня весілля; звичай співати різноманітних пісень під час плетіння весільного вінка; звичай посилати старостів до коханої дівчини тощо [300, с. 121, 295]. Автор зробив спробу відтворити деякі звичаї, які зникли упродовж віків. На основі народних оповідань був відтворений звичай купання перед вінчанням. З частівок він вивів звичай прикрашання весільного прапора на Буковині. Варто зазначити, що старожили села Тарасівці Новоселицького району Чернівецької області й нині пам'ятають цей звичай. За їхніми спогадами, весільний прапор, який мав назву «ую-ю-юп», прикрашали хусткою та васильком ще у 20 – 30-х рр. ХХ ст. [279, с. 38].

Також у своїй праці С. Маріан дослідив і деякі індоєвропейські весільні ритуали, поширені у румунів Буковини. Індоєвропейськими він вважав такі звичаї: запрошення на весілля, батьківське благословення наречених – прощу, обмін між нареченим і нареченою такими дарунками, як сорочка, пояс, чоботи, шкарпетки тощо [300, с. 283, 316, 352–353].

Серед публікацій румунських дослідників, які висвітлюють етнографічну специфіку українців Буковини, особливе місце належить роботі Д. Дана «Рутени на Буковині» [298], опублікованій у 1913 р. Сімейна обрядовість (включаючи весільну обрядовість) представлена в окремому блоці. Ареал дослідження охоплює українські села Буковини з переважанням конкретних прикладів із сіл Прутсько-Дністровського межиріччя.

Праця Д. Дана вирізняється серед низки напрацювань румунських учених, оскільки становить цінність не тільки як зріз певного етапу розвитку духовної і матеріальної культури українців Буковини, але і як відповідний матеріал для процесу порівняння. Автор неодноразово наводить порівняльні паралелі між звичаями українців і румунів Буковини. А. Мойсей, аналізуючи роботу Д. Дана, вказує на те, що відсутність наукового апарату, посилянь на джерела інформації пояснюються тією обставиною, що за 15 років проживання в безпосередньому українському оточенні Д. Дан володів усеосяжною інформацією і не вважав за необхідне посилатися на конкретного інформатора [180, с. 235]. Отже, у другій половині XIX – на початку XX ст. спільною рисою етнографічних праць була констатація оригінальної і самобутної культури буковинців як матеріальної, так і духовної.

На кінець XIX – початок XX ст. в основному завершилося формування сучасного етнічного складу населення України і, поряд із збереженням деяких специфічних культурно-побутових рис, відбувалися процеси міжетнічної інтеграції. Важливі відомості для розгляду історичних процесів Буковини подано у колективній праці за редакцією А. Жуковського [38], де досліджено історичні процеси Буковини, що відбувалися у різні періоди.

Також відомості про окремі періоди історії Буковини подано у роботах С. Галамая [52] та Д. Квітковського [100].

Після Першої світової війни етнографічні дослідження українців на Буковині дещо призупинилися. Територія краю опинилась під владою Румунії, яка всіма засобами намагалася денаціоналізувати українців, перетворити їх на румунів. Певні етнографічні розвідки про українців Буковини від цього часу зустрічаємо у працях румунських істориків [195, 278], українських дослідників, які проживали поза Буковиною [19] та польських науковців [271]. Однак, традиційну весільну обрядовість у цих роботах вони майже не розглядали.

У контексті нашого дослідження важливого значення набувають праці дослідника молдавської традиційної культури В. Зеленчука. Так, у 1959 р. виходить з друку його робота «Очерки молдавской народной обрядности» [88], в якій автор подає розгорнутий опис весільного та похоронного обрядів молдован у порівнянні з подібними обрядами сусідніх народів. Так, щодо весілля він детально характеризує передвесільний і весільний цикли; визначає роль та місце весільних чинів; вибудовує атрибутивний ряд з його магічно-символічним призначенням. В. Зеленчук займається вивченням традиційної культури бесарабського населення в цілому, і вже протягом 70-х рр. виходять такі його праці: «Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в.» [87] та «Население Хотинского уезда XIX в.» [89], що присвячені Хотинському повіту, до складу якого в XIX ст. входила і Сокирянщина.

Також стосовно молдавської весільної обрядовості знаходимо відомості у колективному дослідженні «Молдоване» [284]. Монографія складається з трьох частин: історія, етнографія і мистецтво молдован. У другому її розділі подано опис традиційного молдавського весілля, розглянуто традиційний весільний костюм і т. ін. У контексті нашого дослідження значний інтерес становить праця «Этнография и искусство Молдавии» [292], де подано матеріал щодо весільної обрядовості, її головних виконавців, атрибутів і т. ін.

Розглядаючи питання взаємовпливів у духовній та матеріальній культурі румунів і українців Буковини, Г. Бостан, базуючись на значному етнографічному польовому матеріалі, зібраному на теренах Чернівецької області, вважає, що весільна обрядовість румунів, молдаван цього краю формувалася і розвивалася у найтіснішому контакті з українцями [36].

За останні десятиріччя ХХ ст. опубліковано ряд робіт наукового і науково-популярного характеру, де зібрано матеріали щодо весільної обрядовості як Буковини, так і Молдови. Наслідки міжетнічних процесів, наприклад, взаємин українців і молдаван, що відобразилися у весільних обрядах, вивчали Н. Гаврилюк, С. Курогло, Л. Лоскутова [51]. Оскільки цей період характеризувався активними етнокультурними інтеграційними процесами, предметом дослідження у весіллі українців і молдаван стало вивчення наслідків і проявів в етнічних та міжетнічних компонентах обрядовості. Автори розглядають родинну обрядовість, зокрема весільну, як складне гетерогенне утворення, в основі якого є традиційна обрядовість, однак така, що постійно змінюється під впливом новацій: релігійних, суспільно – правових тощо. Акцентується увага на обрядах, що виходять з ужитку (одягання вінка на голову молодому, виглядання жениха крізь отвір калача, інші) [51, с. 327], виокремлюється поява спільних для весілля обох етнічних середовищ символів, трансформованих обрядів (нанашки, букет, інше). Їх виявилось достатньо, щоб, узагальнивши, виділити варіант весілля українсько-молдавської етноконтактної зони [51, с. 328–329].

Серед монографічних праць, присвячених дослідженню Буковини, слід відзначити багатотомне видання «Етнографія Буковини» Г. Кожолянка, у другому томі якого розглядаються основні питання стосовно сімейної обрядовості Чернівецької області [116]. Окремий розділ монографії присвячено весільній обрядовості. У своїй роботі Г. Кожолянка ґрунтовно досліджує буковинський весільний обряд. Автор зазначає, що весілля буковинців зберігає багаті набутки пісенної та хореографічної творчості, простежує спадковість у звичаях. Однак він зауважує: «Спілкуючись з

багатьма людьми різного віку, з прикрістю спостерігаю: традиційне весільне дійство в наш час усе більше й більше втрачає свій характер, тривалість в часі, колорит, наповненість обрядодіями. Молодь майже не співає весільних пісень, не знає змісту і послідовності обрядодій, ритуали спрощуються...» [116, с. 327].

Результати проведених Г. Кожолянка досліджень викладені у книзі «Народознавство Буковини. Громадський та сімейний побут» [118] і в етнографічному дослідженні «Буковинський весільний обряд» [115]. Підтримуючи думку Г. Бостана, професор Г. Кожолянка вважає, що весільна обрядовість молдован цього краю формувалася і розвивалася у найтіснішому контакті з буковинською [116, с. 300]. Чимало важливих матеріалів, що дозволяють рельєфно виділити особливості буковинської весільної обрядовості, міститься у дослідженні І. Чеховського і А. Мойсея, яке присвячене весільній обрядовості молдавського і румунського населення Чернівецької області [279].

Г. Маковій, яка зібрала у своїй книзі безліч давніх народних повір'їв та звичаїв, порушує питання, що торкаються весільної обрядовості Буковини, які висвітлені в народознавчих оповідках. Багато цікавої інформації міститься у праці «Затоптаний цвіт». Давні народні весільні обряди і звичаї розглянуто в підрозділі «З ким вінчатися...» [166]. Роль та місце фольклору у весільному обряді на прикладі весілля передгірної Буковини розглядають О. Кожолянка та І. Сандуляк у своїй статті «Фрагменти фольклору в обряді весілля в селах передгірної зони Буковини» [125]. Окремі аспекти весілля в окремих селах рівнинної зони Буковини досліджено у статтях А. Хабулі, О. Масана «Весільна обрядовість села Колінківці на Хотинщині» [274] та М. Балахтар «Сучасне весілля в Клішківцях» [12]. Також на увагу заслуговує стаття В. Жилюка і О. Арехової «Символіка вінка та гільця у весільній обрядовості українців» [81], в якій проведено паралелі між символікою вінка та гільця на Буковині та на Слобожанщині. Однак питання комплексного вивчення весільної обрядовості українців Буковини залишається актуальним,

оскільки нові дані експедиційних польових розвідок дозволяють не тільки розширити й збагатити наші знання з духовної культури українців, виявити взаємовпливи з іншими етносами краю та сусідніх теренів, а й підійти до них з нової точки зору.

Висновки до розділу

Проведений аналіз фахової літератури дозволяє стверджувати, що весільна обрядовість українців здавна привертала увагу дослідників. Перші записи датуються XVII ст. і містяться у праці Г. де Боплана. Цілеспрямовані дослідження українського весілля розпочинаються у другій половині XIX ст. у зв'язку із загальноєвропейським інтересом до етнографії та народної культури. Попри драматичні події XX ст. в цілому за зазначений період було накопичено вагомий джерельний базис та здійснено багато розвідок щодо різноманітних аспектів весілля в різних регіонах України. Однак весільна обрядовість українців Північної Бессарабії, до якої належав сучасний Сокирянський район, не отримала широкого відображення в літературі.

У цілому можна виділити декілька етапів в історії вивчення обраної теми:

– I етап (остання чверть XIX ст.) характеризується появою перших спостережень щодо родинної обрядовості українців досліджуваного регіону на сторінках таких видань як, «Кишиневские епархиальные ведомости», «Бессарабские губернские ведомости», «Київська старовина» та ін.; також цінні відомості щодо весільної обрядовості надають матеріали етнографічної експедиції в Західно-Руський край під керівництвом П. Чубинського;

– II етап (кінець XIX – початок XX ст.) з'являються розвідки, що стосуються весільної обрядовості Буковини (праці Д. Дана, Г. Купчанко, С. Маріана, П. Нестеровського, Є. Ярошинської);

– III етап (50 – 80-ті рр. XX ст.) – відновлення та розвиток етнографічних досліджень у цілому в СРСР та в УРСР зокрема; поновлення польових розвідок у зв'язку з входженням Сокирянського району у складі Чернівецької області до СРСР; інтерес до міжетнічних процесів, що відобразилися у весільних обрядах (Г. Бостан, Н. Гаврилюк, С. Курогло, Л. Лоскутова);

– IV етап (1990 – 2010 рр.) – із проголошенням незалежності України розпочалася інтенсифікація українознавчих досліджень, відзначається глибокий інтерес до регіональних та локальних варіантів традиційної культури; з'являються монографічні праці та наукові публікації, присвячені дослідженню Буковини (праці М. Балахтар, Г. Кожолянка, О. Кожолянка, О. Масана, А. Мойсея, І. Сандуляка, А. Хабулі, І. Чеховського).

Як підсумок зазначимо, що, попри значну кількість досліджень щодо весільних традицій України, найменш висвітленою залишається сучасна практика родинної обрядовості в цілому по Україні та на Сокирянщині зокрема. Між тим лише аналіз сучасного стану весілля, визначення збережених та привнесених обрядових актів дозволить наблизитися до розуміння творення та функціонування ритуалу як явища культури.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНІ ТА ЗМІСТОВНІ ЗМІНИ У СЦЕНАРНИХ ВАРІАНТАХ ВЕСІЛЛЯ СОКИРЯНИЩИНИ кінця XX – початку XXI ст.

Історично так склалося, що Буковину населяють як українці, так і представники інших національностей. Найчисельніше на території Буковини розселено молдован і румунів. Найбільше вони представлені у східних районах Чернівецької області, які безпосередньо межують з Молдовою.

З XVI ст. молдавські кріпаки, рятуючись від феодальної експлуатації місцевих господарів і репресій турецьких загарбників, під владою яких перебувала Бессарабія, цілими селищами тікали в Україну, в «козацький край», де феодальний гніт був не таким сильним [92, с. 198]. Дуже часто селища, особливо на Лівобережжі Дністра і на Буковині, засновували українці і молдовани спільно, що сприяло культурно-побутовому зближенню двох народів.

На кінець XVIII ст. кількість молдавських сіл у межиріччі Дністра та Бугу, а також на правобережній Україні значно зросла, насамперед за рахунок молдован, які тікали від турецького гніту. Утворенню молдавських селищ на цій території сприяли і ті обставини, що молдавські бояри та чиновники у звільнених від турків районах одержували величезні земельні володіння, які заселяли кріпаками [185, с. 22]. У цих районах за кілька років утворилося багато сіл і хуторів, у яких селилися переважно молдавські та українські селяни.

На кінець XIX – початок XX ст. в основному завершилося формування сучасного етнічного складу населення України і, поряд зі збереженням деяких специфічних культурно-побутових рис, відбувалися процеси міжетнічної інтеграції [186, с. 157].

Створення сім'ї на Буковині, як і в Україні в цілому, передбачало цілу низку обрядодій санкціонувального характеру. Весілля складалося з трьох

структурних частин: передвесільні дійства, власне весільні та післявесільні. Всі ці етапи весілля пов'язані між собою, метою яких є підведення свята до кульмінації – створення нової сім'ї. Весь комплекс обрядів, який виконували в домівках нареченої та нареченого, становив цикл власне весілля. Певні етапи весілля відбувалися окремо в домівках обох наречених майже одночасно за участю родичів, друзів, у фольклорному супроводі. При цьому виконували й магичні дії, які мали забезпечити молодим щастя і благополуччя в сімейному житті.

Через весільну обрядовість утверджувалася здорова народна мораль, погляди людей на родинне сімейне життя та щастя. Під час весільних обрядів молодому подружжю давали морально-етичні настанови, які повинні були налаштувати наречених на великі зміни в їхньому житті. Ці обряди вводили молодят до іншої соціальної групи та вчили поваги до батьків, до родини, до односельців.

Інститут шлюбу розвивається і змінюється разом зі зміною суспільства. Необхідність соціально-морального регулювання шлюбних взаємин впливає з того, що вони безпосередньо пов'язані з головними функціями сім'ї: відтворення людського роду та виховання дітей. Подружні стосунки таким чином дістають правову або, що одне й те ж, державну санкцію, яка реалізується шляхом громадянської реєстрації.

Сучасне весілля відбувається іноді двома, а іноді і трьома етапами: передвесільний і весілля або передвесільний, весілля і післявесільний, що зумовлено зміною динаміки нашого життя. Відбулася трансформація багатьох традиційних елементів та їх переосмислення в умовах національного відродження. Отже, розглянемо послідовно головні етапи сучасного весільного дійства на основі матеріалів, зібраних на Сокирянщині протягом 1990-х – 2010 рр.

2.1. Традиції та новації в усталених циклах весільного дійства Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст.

2.1.1. Структурна трансформація передвесільного циклу

Передшлюбний цикл традиційного буковинського весілля – запити, сватання, оглядини і заручини – сьогодні об'єднався в єдиній обрядодії – *сватання* або *заручини*, тому що молоді люди самі домовляються про прихід сватів. У призначений день хлопець разом зі своїми батьками і сватами приходить до дівчини (наприкінці XIX ст. батьки нареченого не брали участі у сватанні) [137, с. 95]. Такий склад був характерним для молдавської весільної обрядовості. Як і раніше, за сватів обирають двох-трьох близьких родичів, доволі комунікабельних і дотепних. Сватати дівчину вирушають, як правило, у суботу чи неділю, оскільки це пов'язано з соціально-економічними умовами сьогодення. Розпочинається сватання традиційною промовою про мисливця та куницю, хоча чіткого тексту не існує, оскільки кожна промова залежить від імпровізаційних можливостей старости. До промови включають й сучасні елементи. Наприклад: «*Мисливець йшов слідом за куницею і потрапив на дискотеку та й чуть було не збився зі сліду*» і т. ін. (додаток Б., 18) [135, с. 120].

Характерною рисою сучасного весілля на Сокирянщині є те, що на сватанні обидві родини домовляються, яку подружню пару буде *обрано за нанашок* (вінчальні, весільні батьки). За нанашок, як правило, обирають молоду подружню пару, яка живе гарно вже не один рік, вважається добропорядною, а також матеріально забезпеченою, оскільки така посада на весіллі вимагає матеріальних витрат на подарунки для молодят. Нанашок обирають за наставників для молодого подружжя [137, с. 96]. За радянських часів під молдавським впливом за нанашок стали підбирати сімейні пари з родини нареченого, тоді як за українською традицією весільних батьків

обирали з числа молодих людей, що належали до різних сімей [264, с. 322–323].

У молдавській весільній обрядовості нанашки («нуній») відіграють значно важливішу роль, ніж батько і matka (весільні батьки) в українській, що і вплинуло на сучасне весілля етноконтактної зони. Вони керували процесом обдаровування молодих – «пехаре дулчъ», «пропоєм»; причому на півночі Молдови перед тим, як обдаровувати, проводять ритуальне миття рук («спелатул мінілор»), що складає відмінну рису молдавського традиційного весілля [284, с. 277]. Саме нанашки робили нареченим найцінніші подарунки і отримували в кінці весілля найбільші за розміром «батьківські» калачі («колачъ де нунъ») [264, с. 330]. Прикладом високого становища нуни і нуни в молдавському весіллі може бути той факт, що саме нуна спочатку відводила молодих на першу шлюбну ніч, і вона ж приносила звістку гостям і батькам як молодого, так і молодої щодо цнотливості нареченої [88, с. 52]. Таким чином, саме нанашки є яскравим прикладом синтезу культур Буковини і Молдови в сучасному весіллі Сокирянщини [134, с. 95].

Після того, як батьки нареченої дають згоду на шлюб, молода перев'язує старостів рушниками (додаток В, рис. 2.1.1.1.) на знак своєї згоди й обдаровує подарунками рідних нареченого і свого обранця. Такий ритуал, як перев'язування рушниками старостів, є традиційним для обрядовості не лише наддністрянських сіл Буковини, а й для українського весілля в цілому. Хлопець у відповідь на знак заручення одягає дівчині каблучку як символ його кохання й вірності [136, с. 79]. Цей акт сучасного весілля Сокирянщини є спільним з молдавським, коли молоді під час заручин обмінювалися каблучками [88, с. 38]. По цьому всі святкують заручини і щасливий початок поєднання двох родин. Отже, зі скороченням весільного обряду у часі внаслідок зміни трудового регламенту сватання, запити, оглядини, заручини на сьогодні об'єднані в єдину обрядодію – сватання, на відміну від традиційного передвесільного циклу як Буковини, так і Молдови. Під час сватання дівчину сватають, хлопець одягає своїй обраниці каблучку і за

столом вони сидять уже поряд. Батьки молодят ближче знайомляться одні з одними і домовляються про весілля: місце і час проведення, кількість запрошених, розподіл матеріальних витрат на проведення весільного дійства, подарунки для молодят, яку подружню пару обрати за нанашок і т. ін.

Другим етапом сучасного передвесільного обряду є відвідування нареченими майбутніх вінчальних батьків (нанашок). На цьому терміні, певно, позначився вплив молдавських назв «нунул» і «нуна» [264, с. 324]. Після сватання батьки наречених попередньо пропонують обраній парі стати нанашками для їхніх дітей і, якщо батьки одержують згоду, з майбутніми нанашками домовляються про день і час, коли молодята прийдуть запрошувати обрану пару за нанашок. Молодята йдуть з калачами і подарунками. Зайшовши до хати, вони ставлять калачі на стіл і запрошують подружню пару стати для них нанашками (додаток А, 5). Слід зазначити, що атрибутами цього акту є калачі, які відіграють велику роль у традиційному молдавському весіллі не лише як хліб, а і як подарунок [132, с. 43]. Коли молодята отримують згоду з боку запрошених, вони обдаровують своїх весільних батьків. Нанашки запрошують молодих до столу, де скріплюють угоду чаркою. Нанашка й нанашул і після весілля не перестають бути для молодого подружжя людьми особливого значення і статусу, що й відобразилося у назві при їх звертанні до молодих – фіна, фінул. Таке звертання зафіксував Н. Дучинський ще наприкінці ХІХ ст. у весіллі Південно-Східного Поділля [74, с. 503]. Проте щодо походження таких назв автор нічого не зазначає.

Запрошення за нанашок є істотно новим елементом передвесільної обрядовості Сокирянщини, оскільки він не зустрічається ні в буковинському, ні в молдавському традиційному весіллі. За свідченням респондентів, цей звичай розповсюдився приблизно наприкінці 80-х рр. ХХ ст. [141, с. 186].

Останнім етапом передвесільного циклу і початком шлюбного є *барвінковий обряд* (дівич-вечір). У п'ятницю по обіді збираються подруги та сестри нареченої і разом з молодою ідуть у ліс по барвінок для вінка [136,

с. 80]. Такий молодіжний вечір під різними назвами зафіксований на всій території України [86, с. 45]. Численні записи свідчать, що він був стійкою структурною частиною весільного обряду. Спільні елементи дівич-вечора притаманні східним, південним та західним слов'янам [211, с. 98; 30, с. 42]. Так, сучасний весільний цикл усіх сіл Сокирянського району відповідно до традиційного весілля наддністрянських сіл Буковини розпочинається напередодні власне весілля, зазвичай у п'ятницю або в суботу пізно ввечері. Усім весільним дійством керує староста, який слідкує за послідовністю та правильністю виконання обрядодій. І це не випадково, бо цей весільний чин у давнину був представником родового колективу та у більшості обрядодій виступав заступником нареченого [82, с. 51].

У селах Ожеве, Василівка, Розкопинці, Волошкове, Гвіздівці в домі молодої розпочинається барвінковий обряд. На стіл ставлять хліб і обв'язують його червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.1.2.). Саме для традиційної весільної обрядовості наддністрянських сіл Буковини є характерним використання парних великих (до 60 см в діаметрі) калачів [122, с. 194]. Справа від хлібин кладуть ножиці і пучечок житніх колосків, які символізують добре життя. Зліва від хлібин розкладають листочки барвінку, який подружки нареченої назбирали ще вранці. Також по обидва боки від хлібин ставлять два перевернутих келихи і пляшку з горілкою, яка перев'язана червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.1.3).

За стіл сідають нанашка, наречена, дружки та рідні молодої. Участь подруг у найближчому весільному оточенні молодої, очевидно, слід розглядати як ремінісценцію обрядів, у яких раніше були задіяні лише родичі, потім подружки як представники молодіжної громади. Нанашка (весільна мати) встає з-за столу і тричі промовляє до старости: *«Пане старосто, просимо благословити»*. На що староста тричі відповідає: *«Най Бог благословить!»* і на останнє: *«Починайте з Богом!»*. Після чого вона бере ножиці (додаток В, рис. 2.1.1.4.) (у слов'ян ніж, ножиці, як і інші металеві гострі і ріжучі предмети, є предметами-оберегами) [224, с. 618]), знімає

стрічку з хлібин і, відрізавши ножицями частину, починає шити барвінковий вінок для нареченої (додаток В, рис. 2.1.1.5.). Червону стрічку нанашка складає навпіл і по черзі нашиває на стрічку по три барвінкових листочки. Обов'язково вінок шиють суцільною ниткою, щоб на ньому не було жодного вузлика (додаток В, рис. 2.1.1.6.). Цей вінок нареченій у день весілля після «розплітання» одягнуть під білий вінок з фатою [136, с. 80]. Барвінковий вінок присутній у сучасному весіллі кожного села Сокирянщини. За дослідженням О. Кожолянко, барвінковий вінок молодій під весільну фату стали шити у середині ХХ ст. [119, с. 185].

Готовий вінок у селах Ожеве, Розкопинці, Василівка, Білоусівка, Романківці нанашка обв'язує навколо хлібини (додаток В, рис. 2.1.1.7.), тоді як у традиційній буковинській обрядовості готовий вінок клали на спеціальний «війковий калач» [119, с. 186]. А у селах Ломачинці, Галиця, Непоротове, Михалкове готовий барвінковий вінок для нареченої нанашка кладе на парні калачі або на калач, як це роблять, наприклад, у Коболчині (додаток В, рис. 2.1.1.8.).

Коли вінок для нареченої зшито, молода починає шити вінок для свого майбутнього чоловіка. Так само, як і нанашка, наречена нашиває листочки барвінку на червону стрічку суцільною ниткою (додаток В, рис. 2.1.1.7.). Коли вінок готовий, його пришивають до весільного букетика нареченого (додаток В, рис. 2.1.1.9.) [136, с. 80]. Також до букетика прикріплюють два житніх колоски, щоб життя молодого було щедрим, як жито (додаток В, рис. 2.1.1.10; 2.1.1.11.). Традиційно на Буковині молодому шили маленький вінок на груди у формі невеликого круга і прикріплювали його з лівого боку, біля серця [119, с. 187].

Якщо у переважній більшості досліджених сіл Сокирянського району барвінковий вінок як для молодої, так і для нареченого має усталену форму, то у селах Гвіздівці, Олексіївка, Новоолексіївка, Нова Слобода барвінковий вінок шиють однаково для обох молодят. Традиційно на червону стрічку нашивають по три листочки барвінку і цей вінок не одягають нареченій під

фату, а перев'язують через плече. Так само і нареченому перев'язують барвінковий вінок через плече (додаток В, рис. 2.1.1.12.), а не підшивають до весільної «квітки». В селі Коболчин барвінковий вінок нареченим одягають на шию (додаток В, рис. 2.1.1.13.).

Як тільки нанашка з дівчатами зшили барвінковий вінок в дім молодої приходить ватага нареченого на чолі зі старшим дружбою, який одягнутий у весільний піджак молодого. При цьому сам наречений залишається за ворітьми господи. Наприклад, у селі Шебутинці хлопці несуть дівчатам «букети» чи то з кропиви, чи то з реп'яхів (додаток В, рис. 2.1.1.14.), а також різноманітні жартівливі «подарунки» (старі туфлі, чоботи, сорочки, рушники тощо). Так ватага молодого намагається викупити у дівчат весільний букетик («квітку») для нареченого. Хлопці торгуються з дівчатами, пропонуючи їм різноманітні грошові купюри (старі радянські рублі, українські купони, молдавські леї та інші) (додаток В, рис. 2.1.1.15.). Гроші хлопці кидають на тарілку, яку тримає нанашка, і якщо вони кинули щось непотрібне, нанашка викидає під стіл такі гроші, а якщо щось цінне, то старша дружка таку платню забирає. Варто зазначити, що такий сценарій викупу «квітки» є не в кожному весіллі навіть у межах одного села. Це залежить від імпровізаційних можливостей подруг нареченої і хлопців, що входять до ватаги молодого.

Так, у селі Ожеве, як тільки хлопці і дівчата досягають згоди, наречена чіпляє «квітку» на праву сторону весільного піджака молодого (додаток В, рис. 2.1.1.16.). Тепер старший дружба передає піджак нареченому, і той з хлібом-сіллю входить до господи молодої (додаток В, рис. 2.1.1.17.). Йому назустріч виходить мати молодої у вивернутому кожусі (додаток В, рис. 2.1.1.18.). Отже, така обрядодія має локальне розповсюдження. Не випадково на Буковині традиційно протягом усього весілля кілька разів зустрічаються обрядодії з кожухом: свахи зустрічалися у вивернутих кожухах, наречених садили на кожух тощо [123, с. 245]. Тож сучасна зустріч тещі з зятем є яскравим прикладом збереження традиційних весільних

атрибутів з їхнім функціональним призначенням і магічним змістом [133, с. 7].

Після привітання, молодий цілує хліб і передає його матері нареченої. Вона теж цілує хліб. За дослідженням І. Несен, обмін такими продуктами, як горілка, хліб, є своєрідним викупом і, як вважає авторка, виявом архаїчного світогляду [190, с. 44]. Також А. ван Геннеп вказує на те, що солі приписувалася властивість об'єднувати [53, с. 54]. Тож такі дії є символічною згодою матері на шлюб її доньки.

Натомість мати молодої надпиває з чотирьох сторін чашки воду і передає нареченому. Він також надпиває воду з чотирьох сторін чашки, а не допиту воду виливає через себе (додаток В, рис. 2.1.1.19, 2.1.1.20.). Після цього мати нареченої бере молодого за руку і веде до своєї доньки (додаток В, рис. 2.1.1.21.). Тепер молодята обіймаються, цілуються і сідають поряд. Відбувається перший посад молодих. Усі присутні сідають за стіл і відмічають успішне завершення вінкоплетин та викупу «квітки» і, власне, початок весілля. Варто зазначити, що у містах Новодністровськ і Сокиряни (за результатами польових досліджень), а іноді і в селах, що знаходяться неподалік міст, як тільки сплетені вінки для наречених, одразу розпочинається застілля – чаркою скріплюється щасливий початок весілля.

Інтерес викликає барвінковий обряд села Білоусівка. Насамперед слід зазначити, що вінкоплетинами розпочинається безпосередньо власне весільний цикл. Як зазначає мешканка села Білоусівка Зла Галина Василівна, що ще у 90-х рр. ХХ ст. вінкоплетини відбувалися у суботу напередодні весілля, а вже на початку ХХІ ст. всі обрядові акти барвінкового обряду (вінкоплетини, викуп «квітки» молодого, розплітання коси, перший посад молодих) відбуваються у неділю вранці (додаток А, 6). Наречені вже одягнені у весільні костюми. Наречена стоїть за столом, поряд неї старша дружка і боярин (додаток В, рис. 2.1.1.22.). На столі стоїть хліб-сіль і лежать гілочки барвінку. Розпочинаються вінкоплетини «прощею», яку виголошує староста, після чогонанашка починає шити вінок для нареченої. На червону

стрічку нанашка нашиває по два листочки барвінку, які їй дають дівчата-дружки. Дружки мають свої атрибути – з лівого боку до грудей прикріплено букетик з білих квітів, до якого причеплено тоненьку хустинку (додаток В, рис. 2.1.1.23.). Вінок вінчальна матка шиє, тримаючи стрічку над хлібом-сіллю. Як вінок зшито, то його обв'язують навколо хлібини (додаток В, рис. 2.1.1.7., 2.1.1.24.). Тепер наречена починає шити вінок для нареченого, який прикріплять до весільної квітки молодого (додаток В, рис. 2.1.1.25.; 2.1.1.9.).

Через деякий час до господи нареченої приходять дружки молодого. Вони перев'язані червоними стрічками і мають букетики з білих штучних квітів, причеплені зліва. Старший дружба несе піджак нареченого. Молода приймає його у старшого дружки і чіпляє квітку на праву сторону (додаток В, рис. 2.1.1.26.). Як тільки квітку вчепили, розпочинаються торги. Дружки молодого намагаються викупити жакет з квіткою якнайдешевше. Наречена демонструє піджачину, вихваляє квітку і просить більше грошей за таку «красу» (додаток В, рис. 2.1.1.27.). Хлопці кидають на тарілку дрібні монетки перший раз, за другим разом дрібні купюри і вже за третім разом дають трохи грошей (додаток В, рис. 2.1.1.28.). Такі «торги» супроводжуються перемовками, жартами, сміхом.

Старший дружба бере піджак молодого у нареченої і танцює з ним, демонструючи всім присутнім квітку. Дружки забирають жакет і йдуть до молодого, а в цей час у домі молодої розпочинається розплітання нареченої [299, с. 106]. Посередині кімнати або посеред двору ставлять стілець, на нього кладуть подушку. Староста знову проголошує слова «прощі», вказуючи інший обрядовий акт, що відбуватиметься.

Після цього наречена сідає на подушку. Біля неї стоять мати і батько, який тримає хліб-сіль з барвінковим віночком. Спочатку батько, а потім мати розчісують свою дитину. Саме батько, а не нанашка кладе на голову молодій барвінковий вінок (додаток В, рис. 2.1.1.29., 2.1.1.30.). Наречена встає з подушки, повертається до свого батька. Хреститься і цілує хліб, який тримає

батько (додаток В, рис. 2.1.1.31.). Потім вклоняється на чотири сторони людям. А тим часом на подушку якнайшвидше намагаються сісти дружки нареченої, щоб теж вийти заміж.

Наречений приходить до молодої у супроводі нанашок, батьків, старости, дружбів. Молодого біля воріт зустрічають батьки нареченої. Вони вітаються з майбутнім зятем, а староста молодого вручає батькові молодої парні калачі (додаток В, рис. 2.1.1.32.). Свати молодої наливають усім присутнім чарки, і розпочинається «величання» [134, с. 96]. По закінченню сватів просять випити за першим разом, за другим і за третім. Між кожною чаркою відбувається «величання». Батьки молодят, нанашки і найближчі рідні наречених по колу величаються навколо нареченого (додаток В, рис. 2.1.1.33.). Після цього, величаючись, усі рушають до шалаша, де наречений зі своєю «свитою» сідають за стіл і пригощаються. Поки рідні нареченого пригощаються, мати молодої обдаровує махровими рушниками сватів молодого (додаток В, рис. 2.1.1.34.). Рідні нареченої в цей час величаються перед рідними нареченого (додаток В, рис. 2.1.1.35.). Також величаються нанашки і батьки молодого.

Через деякий час до нареченого батько молодої виводить «дурну» молоду. Це, як правило, переодягнена старша жінка пишної статури. Їй закривають обличчя, одягають «фату» (шматок білої тканини), підв'язують поясом, щоб показати талію [135, с. 121]. Вона тричі вклоняється нареченому, а він відганяє її від себе хустинкою. Молодому допомагають відганяти таку наречену і нанашки, і батьки (додаток В, рис. 2.1.1.36., 2.1.1.37.). З жартами і перемовками «дурна» молода іде геть. Як тільки перша «дурна» молода пішла, батько виводить іншу «наречену», яку наречений з нанашками, дружбами знову відганяють хустинками. І лише втретє батько передає молодому свою доньку-наречену (додаток В, рис. 2.1.1.38.). Молода тричі вклоняється нареченому, нанашкам і батькам молодого. Молодята стають тепер поряд і цілуються. Батько вітається за руку з молодим і цілує

його. Таким чином батьки молодої вітаються і цілуються з нанашками, батьками і сватами молодого. Знову «величання» – рідні величають молодят.

Барвінковий обряд у містах Новодністровськ і Сокиряни має свої особливості. Так, після того, як сплели вінки, дівчата ідуть гуляти; наречена прощається з незаміжнім життям. Також громада парубків разом з нареченим гуляють, проводжаючи холостяцьке життя молодого [136, с. 80].

Отже, барвінковий обряд як елемент передшлюбного дійства буковинського традиційного весілля, символізуючи прощання наречених з парубоцтвом і дівуванням, і на сьогодні зберіг санкціонувальні функції. Обрядове відокремлення молодих від неодруженої молоді, емоційно-психологічна підготовка наречених до переходу в новий статус одружених лежать в основі цього обряду. Проте слід зазначити, що традиційний сценарій дівич-вечора сьогодні дещо трансформований:

- відбулося скорочення обрядових дій у часі;
- відсутнє виготовлення весільного деревця (гільця);
- з'явилися нові обрядові акти, такі як викуп «квітки» для нареченого, теща зустрічає майбутнього зятя і т. ін.;
- увесь хід магічно-ритуальних обрядів дівич-вечора супроводжується не піснею, яка притаманна традиційній весільній обрядовості Буковини, а інструментальною музикою, яка є характерним елементом молдавської традиції (додаток Д); всі дії супроводжуються жартами, сміхом і веселощами ватаг неодруженої молоді.

Узагальнюючи викладене, підкреслимо, що сучасна передвесільна обрядовість увібрала в себе як традиційні українські елементи, так і обрядодії, притаманні молдавському весіллю [134, с. 95]. Проте кожен з цих елементів зазнав значної трансформації в умовах сьогодення, що призвело до утворення специфічних моментів, відмінних як від традиційних українських, так і від молдавських обрядодій. Тобто ми можемо говорити про збереження змісту обрядодії при зміні форми її проведення, що перш за все пов'язано з прискоренням динаміки життя та соціально-економічними змінами.

2.1.2. Локальні особливості сучасного весільного циклу

Незважаючи на розмаїтість весільних обрядів у досліджуваному регіоні, їх значну кількість і неоднакову послідовність виконання, потрібно визнати, що багато з них збереглися. Зокрема, основні обряди першого дня можна розподілити за такою схемою: зустріч молодят; нанащення; відвідування кладовища; хід до церкви і вінчання; урочиста реєстрація шлюбу; батьки зустрічають молодих на місці проведення святкової гостини; обдаровування молодят («перепій»); святкова гостина; покривання молодої; «розбирання» нареченої.

За результатами авторських польових досліджень встановлено, що власне весільний цикл сіл Сокирянського району Чернівецької області розпочинається тим, що молодята відвідують кладовище (додаток В, рис. 2.1.2.1.). Вони «віддають шану померлим родичам і просять їхнього благословення на шлюб. Наречена несе квіти до кожної могили своїх рідних. Молодята хрестяться на могилі і цілують хрест» [137, с. 96]. Таке відвідування кладовища і вшанування померлих родичів наречених є традиційним у буковинському весіллі взагалі [118, с. 48]. Після цього молоді розходяться по домівках і готуються до весілля.

У деяких селах (Ожеве, Василівка, Волошкове, Білоусівка, Михалково) наречені відвідують кладовище після «прощі», коли весільний кортеж вирушає на вінчання або до розпису (додаток В, рис. 2.1.2.2.). Тому весілля розпочинається окремо в домі молодої і в домі молодого з одягання весільних костюмів [137, с. 96]. Наречену одягають у біле весільне плаття, голову покривають білим вінком з білою фатою (додаток В, рис. 2.1.2.3.). Остання назва має чимало синонімів: вуаль, покрова, намітка тощо. Фата являє собою тонку прозору тканину, яка прикріплена до весільного вінка і спадає молодій на плечі [194, с. 42]. Багато авторів справедливо вбачають у

звичаї використання намітки стародавні витоки. Т. Ніколаєва відзначає, що намітка «виконувала захисну обрядову функцію, відповідала існуючим морально-етичним нормам» [194, с. 43].

Під фату обов'язково одягають барвінковий вінок (додаток В, рис. 2.1.2.4.), який було сплетено напередодні весілля. Також цікавим атрибутом весільного костюму нареченої є прикрашена стрічками, квітами, листочками, намистинами і т. ін. підв'язка (додаток В, рис. 2.1.2.5.), яку молода одягає під плаття на праву ногу. Слід зазначити, що підв'язка є новітнім атрибутом у сучасному весіллі досліджуваного району [299, с. 110]. В цей час у домі молодої збираються гості. Молода виходить до них з іконою в руках, вклоняється всім і запрошує до столу (додаток В, рис. 2.1.2.6.).

Варто зазначити, що початок весілля у кожному селі досліджуваного району має свої особливості. Так, наприклад, у Вашківцях весілля розпочинається вінчанням, після чого наречені розходяться кожен до своєї господи. В домі молодої до приходу нареченого гості сидять за столом, а наречена до кожного з присутніх підходить і наливає чарку горілки на знак шани і вдячності за те, що прийшли розділити радість їхнього шлюбу. Кожен з гостей висловлює нареченій свої побажання на подружнє життя, а іноді вручають і подарунки (як правило це гроші). Поки гості пригощаються із запрошенням до всієї громади виступає один з родичів молодого (у цей час нареченого ще немає): *«Просив молодий, просили його батьки і ми вас просим: «Приходьте до нас на весілля»»*.

Родичі-чоловіки нареченого ідуть по шалашу з пляшками горілки, наливаючи келихи усім присутнім (додаток А, 16).

Молодий у своєму домі також готується до весілля. Він одягає весільний костюм, переважно чорного кольору, рідше білого, білу сорочку і краватку або метелик. До лацкана піджака чіпляють весільний букет з білих штучних квітів, під який прикріплено барвінковий віночок і житні колоски як символ доброго життя (додаток В, рис. 2.1.2.7.). Барвінковий вінок молодого, як і молодої, що був сплетений напередодні, символізував закінчення

парубоцтва. Квітка, як і у традиційному українському весіллі, засвідчує повнолітній вік свого власника, тобто є не лише весільним, але й ініціаційним атрибутом [132, с. 44]. Вона також є об'єктом ритуального викупу під час дівич-вечора. Знімання весільної квітки з молодого після завивання молодої по-жіночому підтверджує генетичну єдність етапів посаду та покривання її голови.

З приходом музик у хаті розпочинається *«проща»*. Ця обрядодія являє собою приклад збереженого традиційного елемента [42, с. 221], який майже не зазнав змін. Варто відзначити, що, можливо, зазнала трансформації словесна формула прощі.

Староста (або один з музикантів, або хтось з присутніх) звертається до рідних молодого зі словами *«прощі»*: *«Стало це дитя перед вами як ясна свіча перед Господом Богом перед образами просе благословенства у батька рождєнного, у матки рождєнної, у батьків вінчальних, у сестер, у братів, в родини далекої близької, в бабусів, дідусів, щоб простили на сімейне життя благословили. – Бог благословит!»*

Благословили перший раз, благословіть і другий раз. – Бог благословит!

Благословили перший раз і другий раз, благословіть і третій раз. – Бог благословит!»

Після цього звучить музика (додаток Д, рис. 3.) і, тричі вклоняючись, наречений підходить до кожного з рідних, а ті в свою чергу благословляють молодого на одруження хлібом-сіллю, тричі охрестивши [137, с. 96–97]. Так, наприклад, у Коболчині, Білоусівці, Романківцях, Сербичанах молодий/молода стають коліньми на подушку, яку кладуть на килим, під яким розстелено сіно (додаток В, рис. 2.1.2.8.).

У традиційній обрядовості наддністрянських сіл Буковини серед хати ставили ослін, на який сідали батько і мати молодого/молодої, кожен в своєму домі. В руках вони тримали калачі і сіль. Перед ослоном клали житній сніп соломи. Поверх снопа стелили килим і на нього клали подушку. На подушку коліньми ставала молода/молодий. Один з гостей виступав

уперед і починав виголошувати промову, яка мала назву «проща». Отже, ми можемо говорити про збереження і обряду, і обрядових атрибутів у сучасному ритуалі [133, с. 7–8]. Після благословення, перед тим, як іти до молодої, гості нареченого сідають за стіл і пригощаються.

Вже на першому етапі сучасного весільного дійства прослідковується гендерна врівноваженість ритуалу як щодо молодої, так і щодо молодого, оскільки одягання у весільні костюми, виряджання з дому однаково спрямовані на кожного з молодят.

Треба зазначити, що у містах Новодністровськ і Сокиряни, а подекуди і у селах, так само, як і в інших регіонах України, дорогу до нареченої молодому перепиняють брати (дружки) молодої. Відбувають торги – дружки і дружки «продають» наречену і вимагають за неї викуп. Проте таке викупування нареченої подекуди зустрічається і в сільській місцевості. Так, наприклад, у Вашківцях наречену з хати виводять попід руки дружки, перев'язані вишитими рушниками і рожевими стрічками (додаток В, рис. 2.1.2.9.). Перед ними йде старша дружка (старші дружба і старша дружка), яка несе коровай на вишитому рушнику (додаток В, рис. 2.1.2.10.; 2.1.2.11.; 2.1.2.12.). Коровай прикрашений зеленими гілочками розмарину. Старша дружка також має свої атрибути – це букетик зі штучних квітів, під який (в деяких селах) причеплено хустину (додаток В, рис. 2.1.2.13.). Наречену мати кропить свяченою водою, а батько обсипає доньку зерном. Перед ворітьми дружки з нареченою зупиняються. По інший бік воріт їх зустрічають дружки нареченого, перев'язані вишитими рушниками і двома червоними стрічками навхрест. Розпочинається «продаж» молодої. Дружки нареченої намагаються виторгувати якнайбільше грошей за молоду, а дружки молодого – якнайдешевше її викупити (додаток А, 16). Тут прослідковується спадковість щодо ролі брата в традиційному весіллі наддністрянських сіл [42, с. 224], але на сьогодні ця обрядодія набула ігрового елемента, бо «продаж» супроводжується жартами, перемовками, сміхом [144, с. 67].

У Білоусівці виряджання доньки-нареченої до церкви також розпочинається прощеною, яку виголошує староста. Слід зазначити, що на підлогу (на землю) спочатку стелять сіно, на сіно стелять килим, на який потім кладуть подушку (додаток В, рис. 2.1.2.14.). Такі обрядові атрибути є свідченням збереженої традиції наддністрянських сіл Буковини, коли перед ослоном клали житній сніп соломи, поверх снопа стелили килим і на нього клали подушку. На подушку коліньми ставала молода (молодий) [123, с. 245]. Так, і в сучасному весіллі наречена, стоячи на подушці, хреститься до батька і вклоняється йому. Батько хрестить у цей час свою доньку хлібом-сіллю (додаток В, рис. 2.1.2.15.). Після цього наречена цілує хліб, а потім цілує батька. Затим наречена хреститься до матері і вклоняється їй. Мати теж благословляє свою доньку хлібом-сіллю, після чого наречена цілує хліб і матір. Так наречену благословляють усі рідні: сестри (додаток В, рис. 2.1.2.16.), брати, тітки, дядьки, бабусі, дідусі. Таке благословення повторюється тричі. На завершення молода вклоняється на чотири сторони всім людям і сходить з подушки. В ту ж мить на її місце намагаються сісти (навіть можуть лягти) неодружені хлопці (додаток В, рис. 2.1.2.17.), дівчата (додаток В, рис. 2.1.2.18.), що є свідченням гендерної врівноваженості між хлопцями і дівчатами. Наречена виходить за ворота свого дому. Батько обсипає свою доньку-наречену зерном, цукерками і монетами, а мати кропить її свяченою водою (додаток В, рис. 2.1.2.19.) [299, с. 106].

Наступною є зустріч молодят. Наречений у супроводі ватаги парубків і найближчих рідних іде за своєю майбутньою дружиною. Він несе для молодої весільний букет квітів. Наречена у супроводі дружок і своїх рідних виходить назустріч молодому. Вона підходить до свого майбутнього чоловіка і вклоняється йому на знак поваги (додаток В, рис. 2.1.2.20.), потім вітається з ним за руку і цілує його. Під час зустрічі молодята вітаються за руки через білу хустинку, тримаючи її в руці, щоб не віддати свого щастя (додаток В, рис. 2.1.2.21..). Так наречена вітається з усіма друзями молодого і з його найближчою родиною. Після цього наречена повертається до своєї родини, і

тепер наречений підходить до молодої, вклоняється їй, вітається за руку, цілує і передає нареченій весільний букет квітів. Молодий, як і раніше молода, вітається за руку через хустинку з друзками і найближчими рідними своєї нареченої (додаток В, рис. 2.1.2.22.). Тепер вітаються батьки молодят і їхні родини, а молодята стають поряд одне одного.

Представники двох родин складали дві групи учасників весілля, яким належала керівна роль у виконанні обрядодій. На перших двох етапах розгортання весілля ці групи протистояли одна одній, проте на завершальному етапі вони об'єднувалися, поріднювалися. [207, с. 26].

Усім весільним дійством керує староста, який слідує за послідовністю та правильністю виконання обрядодій. І це не випадково, бо у давнину цей весільний чин був представником родового колективу та у більшості обрядодій виступав заступником нареченого [82, с. 51]. Саме староста всім присутнім наливає повні келихи червоного вина з графіна, який перев'язаний червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.2.23.). Червоний колір є символом крові, роду.

Молода пара у супроводі всіх присутніх, які пританцьовують з келихами в руках, і під вигуки молоді направляється до господи молодої. Наречених перед ворітьми зустрічають батьки обох молодят і свати, перев'язані рушниками і подарунками (светри, сорочки) (додаток В, рис. 2.1.2.24.), з графинами з вином, які святково прикрашені. Батькам наливають у чарки вина і розпочинається *величання* (додаток В, рис. 2.1.2.25.). В основі величання лежать «молдавські ритуальні танці, які були обов'язковими наприкінці ХІХ ст. не тільки на етапі відокремлення молодої від рідної сім'ї, а й під час приєднання її до нового сімейного вогнища» [318, с. 126]. Ця обрядодія має на меті піднесення молодих їх рідними. Рідні, тримаючись за руки, парами танцюють перед молодими, щоб наречені завжди були в парі (додаток Ж, рис. 2). Під час величання руки тримають догори, імітуючи виноградну лозу, що тягнеться до сонця. Так пояснює цей звичай Москалюк Катерина Дмитрівна (1943 р. н.), жителька села Василівка (додаток А, 1).

Цікавим елементом весілля у Вашківцях є момент, коли батьки зустрічають молодят, які прибули весільним кортежем до господи, де відбудуватиметься святкова гостина. У воротах господи наречених зустрічають батьки, що тримають хліб учотирьох, утворюючи символічні ворота (додаток В, рис. 2.1.2.26.). Тричі вклонившись батькам, наречені проходять через ці ворота. Батьки тричі благословляють своїх дітей, опускаючи на їхні голови хліб, коли молодята намагаються пройти попід імпровізованими ворітьми. Крізь «батьківські ворота» проходить увесь весільний кортеж (додаток В, рис. 2.1.2.27.). На нашу думку така форма батьківського благословення замінила традиційну прощу, зберігши зміст обрядового акту.

У селах Ломачинці, Ожеве, Василівка, Непоротове, Галиця, Шишківці після величання молодята йдуть до хати, де розпочинається обдаровування подарунками всіх рідних молодят. Наприклад, у селах Волошкове, Гвіздівці, Олексіївка, Новоолексіївка, Вашківці, Сербичани обдаровування відбувається вже під час святкової гостини. Таке обдаровування є досить цікавим моментом у досліджуваному весільному обряді, що є відмінним від аналогічних традицій інших регіонів України. Зазначимо, що в основу такого обдаровування покладено молдавську традицію. Мати нареченої перев`язувала всіх гостей нареченого і це було великою честю, за чим суворо слідували усі присутні на весіллі [97, с. 162]. Всі подарунки виставляються на показ і у досліджуваному весільному дійстві [134, с. 96]. Подарунками перев`язують так само, як і рушниками (додаток В, рис. 2.1.2.28.).

Після обдаровування молодята в супроводі гостей і рідних йдуть до нанашок (вінчальні, весільні батьки). У молдавському весіллі прототипом сучасних нанашок були нукул і нуна, які, як і нанашки в сучасному весіллі, посідали поважне місце серед весільних чинів [264, с. 324]. За дослідженнями О. Петрової, інститут нанашества зберігся у ХХ ст. і у Південно-Східному Поділлі (Одещина) [202, с. 64], яке, як і Сокирянщина до 1940 р. було територією Північної Бессарабії. Особлива роль і значимість нанашок у весіллі підкреслюється проведенням у них прийому молодят і їхніх гостей –

нанащення, або батьківщини. У сучасному весіллі Сокирянщини збережено так звані «батьківщини», які влаштовують нанашки в день весілля (додаток В, рис. 2.1.2.29.). Таке батьківське пригостання було характерне і для традиційного весільного обряду північних районів Прутсько-Дністровського межиріччя. Хоча в деяких селах батьківщини проводились перед весіллям [172, с. 9–10].

Нанашки зустрічають молодих хлібом-сіллю (додаток В, рис. 2.1.2.30.; 2.1.2.31.). Вони вітаються з нареченими і, коли всі, супроводжуючи молодих, увійшли у двір, розпочинають величання молодих. Нанашки, тримаючись за руки, пританцювуючи ходять перед молодими по колу з чаркою в руці. Після величання нанашки запрошують усіх до столу, а самі припрошують гостей до чарки. Увесь цей час звучить музика (додаток Ж, рис. 10.) і величання не припиняється. Так нанашки висловлюють свою шану і подяку молодим [144, с. 68]. У традиційному молдавському весіллі нанашки самі вели весілля до своєї господи, влаштовуючи перший стіл для весільної свити і молодих людей, що супроводжували наречених, а другий – для решти гостей [264, с. 330]. Таким чином, ми можемо говорити про заміну традиційних буковинських весільних чинів – батька і матки – нанашками з усіма обов'язками, які покладала на них молдавська традиційна обрядовість. Інститут нанашення на Сокирянщині є чи не найбільш специфічною етнографічною рисою у весіллі українців [139, с. 48].

По святкуванню в домі нанашок, весільний кортеж вирушає до господи нареченої, тільки тепер у супроводі нанашок. Нанашки йдуть по боках від молодих. Нанашко (нанашул) тримає в руках великі парні калачі, перев'язані навхрест червоною стрічкою, а нанашка – пару великих білих свічок, святково прикрашених штучними квітами, тонкою тканиною, мереживом, стрічками, намистинами і т. ін. (додаток В, рис. 2.1.2.32.; 2.1.2.33.; 2.1.2.34.). Оскільки нанашки є вінчальними батьками, то й атрибути (свічі, калачі) є відповідними. За радянських часів старша дружка приходила на урочисту реєстрацію шлюбу з двома високими свічками, які були прикрашені білою

стрічкою й живими або штучними квітами, а старший дружба – з двома калачами під правою рукою [264, с. 336].

Варто зазначити, що батьківщини (нанащення) зберігалися на території нашого дослідження протягом 90-х рр. XX ст., а на початку XXI ст. поступово зникають, оскільки батьківщини потребують значних матеріальних витрат, що в умовах сьогодення не є доцільним. Тому вже з 2000-х рр., якщо батьківщини нанашки не проводять, то вони приходять безпосередньо на весілля.

Якщо батьківщини відсутні, то і весільний ритуал дещо змінюється. Так, як тільки нанашки у супроводі своїх нанашок (старших нанашок) і гостей наближаються до господи молодії, їм назустріч виходять наречені. Молодята підходять до нанашок, вклоняються їм, а потім вітаються за руки через хустинку і цілуються з усіма. Згодом нанашок і їхніх гостей вітають батьки молодят. Усім присутнім наливають келихи, після чого весільний поїзд вирушає до дому нареченої під музику і вигуки неodrуженої молоді. Наречені йдуть тепер уже разом із нанашками та їхніми гостями, а перед ними, обличчям до молодят, ідуть, пританцьовуючи з келихами в руках, батьки наречених, дружки, дружки і рідні – відбувається величання (додаток В, рис. 2.1.2.35.; 2.1.2.36.).

Біля воріт весільний поїзд зустрічають батьки молодих. Перед ворітьми розпочинається величання нанашок як найповажніших гостей на весіллі. Після величання перед ворітьми нанашки і батьки пригощаються, і тоді всі разом з нареченими входять у двір, де величання продовжується. Згодом нанашки заводять молодих у хату. Саме в хаті (якщо тепла пора року, то в деяких випадках у дворі господи) нанашкам чіпляють відзнаки весільного чину – червоні стрічки почесних батьків і букетики з білих квітів на ліву сторону. Молодим також чіпляють весільні букетики.

Тепер після виголошення старостою прощі розпочинається *розплітання* молодії [299, с. 106].

Як і в традиційному українському весіллі наречену саджають на подушку, вкриту кожухом, під супровід інструментальної музики. Зазначимо, що даний обрядовий акт майже не зазнав трансформації, а тому серед весільних атрибутів і подушка, і кожух символізують багате подружнє життя. Першою підходить до нареченої нанашка і знімає вінок з фатою, перша розчісує молоду і цілує її. Згодом по черзі наречену розчісують всі присутні члени родини: тато, мама, сестри, невістки, брати, зяті та ін. Завершує обряд розплітання нанашка, яка тепер кладе на голову молодій вінок з барвінку, який був зшитий напередодні в п'ятницю [136, с. 80], і зверху одягає весільний вінок з фатою. У деяких селах, наприклад, Білоусівка, Коболчин, барвінковий вінок нареченій одягає батько. По тому як наречена підіймається з подушки, якнайшвидше на її місце стараються сісти незаміжні дівчата, бо, за прикметою, яка перша сяде на подушку, та перша заміж вийде [113, с. 56].

У контексті нашого дослідження необхідно зазначити, що підготовка до виїзду весільного кортежу позначена ритуальними діями як у хаті, так і у дворі, що пов'язано з переходом молодих з одного матеріально-просторового локусу в інший. Передбачається триразовий обхід стола, батьківське благословення та проща [299, с. 104].

У домі молодої відбувається невелика гостина, після чого розпочинається наступна обрядодія – проща. Староста звертається до рідних молодят з такими словами: *«Стали сі діти перед нами, як ясні свічі перед образами. Просять благословенства у тата рідного, мамі рідної, батьків вінчальних, братів, сестер, бабок, дідів, сусідів близьких і далеких, щоб благословили і простили перший раз»*. На що обидві родини відповідають: *«Най Бог благословит»*. Таку промову староста повторює тричі (додаток В, рис. 2.1.2.37.), на що тричі відповідають всі присутні. Проща супроводжується музикою, що робить цей обряд ще урочистішим (додаток Ж, рис. 3., 4.). Молодята підходять до своїх найближчих родичів і кожному кланяються тричі. Усі рідні по черзі благословляють молодят на шлюб (додаток В, рис. 2.1.2.38.; 2.1.2.39.), охрестивши хлібом-сіллю.

Наречені спочатку цілують хліб (додаток В, рис. 2.1.2.40.), а потім рідних. Така обрядодія повторюється тричі. Молода пара отримує згоду і визнання своїх родин.

Після прощі відбувається обрядодія заклинання щасливого початку нерозлучного подружнього життя. По середині кімнати або двору стоїть стіл. По центру стола ставлять великий хліб з сіллю, а по чотирьох кутках – качечки (весільне парне печиво) або калачі. Наречені, нанашки і молодь беруться за руки і тричі обходять навколо стола [140, с. 299]. Під час такого кругового обходу молодята зупиняються біля кожної качечки, хрестяться і цілують кожен свою або по черзі цілують калач (додаток В, рис. 2.1.2.41.; 2.1.2.42.). За третім разом старший дружба виводить усіх з-за столу на двір. Так, у селах Ломачинці, Галиця, Непоротове, Вітрянка, Кулішівка, Кормань та інших старший дружба тримає палицю, що прикрашена квітами і до якої рожевою або червоною стрічкою прив'язано калач (додаток В, рис. 2.1.2.43.). Як зазначають дослідники, у східнослов'янській етнології двері розділяють простір на два світи – ворожий (зовнішній) і знайомий, свій (внутрішній) [94, с. 78]. Тому, коли весільні виходять з хати, старший дружба на всіх дверях палицею робить знак хреста, так оберігаючи наречених від нечистої сили. Загально регіональною є традиція ударяння палицею в одвірки під час входження до хати або виходу з неї [299, с. 105].

У згаданій обрядодії збережено майже без змін традиційну роль брата (захисника сестри-нареченої) у весільному обряді наддністрянських сіл. На переконання П. Лавровського, слова «батько» і «брат» у слов'янських мовах мають спільне походження, і в патріархальній родині брат «розглядався як природний покровитель сестри, як за життя батьків, так і після нього» [153, с. 28]. Корінне значення слова «брат», на думку дослідника, позначало того, хто підтримував і годував, і в цьому сенсі було синонімічним з поняттям «чоловік». У весіллі Сокирянщини виявлено, що оборонна функція, яка відводилася брату нареченої, тепер повністю перейшла чину старшого дружки [139, с. 49]. Також традиційною є «зброя» старшого дружки:

прикрашена палиця і калач, прив'язаний до неї [42, с. 223]. Калач з палиці старшого дружби вже на вулиці ламають і роздають неодруженій молоді з побажанням багатства, щастя. Відзначимо, що у даній обрядодії присутні і елементи молдавської обрядовості. За В. Зеленчуком, ворнічей (дружби) молодого, по поверненню від нареченої, ламали калач над головою молодого. І вважалося, що той, хто вихопить шматочок калача, буде мати щастя [88, с. 34]. У досліджуваному весільному дійстві коли розламали калач, старший дружба перекидав палицю через хату і, якщо палиця ламалася, то це, за повір'ям, було знаком нещасливого шлюбу, а якщо залишиться цілою – то навпаки [42, с. 224].

Інтерес викликає той факт, що у селах Ожеве, Василівка, Волошкове, Розкопинці, Коболчин, Сербичани у старшого дружби палиця може бути і не прикрашеною, а ось відмінність полягає у тому, що коли старший дружба виводить наречених за ворота, то він тричі звертається до старости: *«Просим вашого благословення!»*, – і староста відповідає: *«Най Бог благословит!»*. Після цього старший дружба сам ламає палицю і тільки тоді перекидає її через хату. За розповіддю жительки села Новоолексіївка Коваль Ольги Максимівни (1922 р. н.), якщо обидві половинки палиці перелетять через хату, то жити молодим у парі, а як що ні – то навпаки (додаток А, 3). У Шишківцях, наприклад, цей обрядовий акт відбувається наприкінці святкової гостини, коли всі гості виходять танцювати. Наречені встають з-за столу, задувають парні свічки (додаток В, рис. 2.1.2.44.), які горіли під час святкової гостини, і їх виводять з шалаша. Старший дружба з палицею в руках виводить з шалаша наречених і нанашок (додаток В, рис. 2.1.2.45.). Нанашки несуть парні свічки, які знову запалюють (додаток В, рис. 2.1.2.46.). Як тільки молодят вивели з шалаша, старший дружба перекидає палицю через шалаш (додаток В., рис. 2.1.2.47.), а не через хату, як зазначалося раніше. Таким чином, можемо говорити про збереження традиційних атрибутів у сучасній обрядовості, оскільки така палиця була притаманна весіллю наддністрянських сіл. Коли старший дружба виводить молодят за ворота, то

матері наречених обсипають їх зерном, листям барвінку, цукерками і монетами на щастя, на долю. Таке ритуальне обсіпання відбувається на межі «свого» і «чужого» під час переходу із закритого простору у відкритий (див. 3.2.) як дії оберегового змісту [299, с. 106].

В контексті дослідження виявлено, що в сучасному «переливанні» поєднано українські «перейми» з елементами молдавської обрядовості [130, с. 66]. Слід звернути увагу на той момент, що, за молдавським звичаєм, молода, зустрічаючи молодого, повинна перелити йому дорогу водою. Взагалі у традиційній обрядовості перешкодами найчастіше є стихія води, яка у весіллі завжди пов'язана з молодою, з її переходом у новий статус.

У весільній обрядовості Сокирянщини «переливання» відбувається переважно під час руху весільного кортежу. Перелити дорогу молодят може будь-хто, проте, як правило, це робить молодь і діти. Як тільки перелили дорогу, весільний поїзд зупиняється і наречений йде до того, хто це зробив. Молодий кладе гроші у посуд, з якого перелили дорогу, цілує того, хто це зробив і повертається до нареченої. Весільний кортеж продовжує рух. Але кількість таких «переливань» не обмежена: їх можна повторювати аж до самої церкви [144, с. 69–70]. У селі Гвіздівці, наприклад, наречений, сплативши гроші, повинен перенести наречену на руках через воду, якою їм перелили дорогу (додаток В, рис. 2.1.2.48.). Інтерес викликає переливання у Шишківцях: перед молодими один з друзів поливає дорогу водою, а наречений несе молоду на руках (додаток В, рис. 2.1.2.49.). Тут прослідковується мотив переправи дівчини через річку як ініціальний і шлюбний, який уже був предметом наукової уваги [13, с. 34; 210, с. 427]. У цьому випадку вода символізує не лише перехід, а й плідність [140, с. 295].

Усі обрядові дії, рух весільного поїзда повсякчас супроводжуються голосними вигуками переважно неодружених парубків і дівчат (ухкання, гейкання), яких згодом підтримують і всі присутні [118, с. 49]. Таким чином уся громада сповіщається про місцезнаходження весільного почту. (додаток В, рис. 2.1.2.50.).

Цікавим також є порядок весільного кортежу, хоча варто зазначити, що у кожному селі можуть бути свої несуттєві відмінності. Проте весільний поїзд 90-х рр. XX ст. дещо відрізняється від кортежу 2000-х рр. XXI ст. Так, у 90-х рр. XX ст. попереду поїзда виступали або старший дружба, або старша дружка (додаток В, рис. 2.1.2.11.), або і в парі, які несли коровай на вишитому рушнику (додаток В, рис. 2.1.2.51.). За ними йшло по двоє дітей, які несли кольорові стрічки (рожеві, червоні, білі). Наприклад, у Вашківцях кінці червоної стрічки були прив'язані до графінів з червоною горілкою, які несли діти (додаток В, рис. 2.1.2.36.). Такі стрічки відіграють роль берегових атрибутів, які відганяють усе «нечисте» від молодих, а також, на нашу думку, мають межовий статус, оскільки відділяють уже подружжя (після вінчання і реєстрації в РАГСі) від неодруженої молоді, що рухається перед молодою парою обличчям до них (додаток В, рис. 2.1.2.50.). Такий прийом виник за радянських часів і являє собою симбіоз елементів традиційної і радянської обрядовості, коли перед нареченими, які поверталися після реєстрації, несли натягнуту червону стрічку і перерізали її перед дверима дому [264, с. 331–332]. За дітьми у весільному кортежі йшли молодята. З обох боків від наречених йшли нанашки, біля яких ішли старші нанашки. За молодятами йшли свати, рідні і друзі. Молодь супроводжувала рух весільного поїзда вигуками. Завершували кортеж музиканти.

Вже у 2000-х рр. порядок весільного поїзда дещо змінюється. Очолює кортеж староста, який несе під однією рукою парні калачі, перев'язані червоною стрічкою, а в іншій тримає графин з горілкою, який теж перев'язаний червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.2.52.). Біля наречених ідуть нанашки, а перед молодятами з нанашками йдуть старший дружба і дружка, які несуть по одній весільній свічі, які між собою з'єднані триметровою білою стрічкою (додаток В, рис. 2.1.2.53.). Перед старшими дружною і дружкою, обличчям до молодої пари, пританцьовуючи рухається неодружена молодь. За молодятами йдуть рідні, гості, і завершують кортеж музиканти. Весь рух весільного поїзда супроводжується інструментальною

музикою. Склад інструментального ансамблю є традиційним для досліджуваного району: труба, саксофон, баян (акордеон) і барабан (додаток В, рис. 2.1.2.54.). Такий порядок весільного почту зустрічаємо майже у кожному селі Сокирянського району.

У ХІХ ст. на Буковині церковне вінчання було визнане обов'язковим, однак за часів радянської влади було заборонене [144, с. 70]. З 1991 р., з прийняттям Акту проголошення незалежності України, церковне вінчання відновлюють, але молодята самі вирішують, чи брати церковний шлюб, чи обмежитися тільки громадським. Під час вінчання свічки, що несла нанашка, запалюють. Кожен з нанашулів тримає по одній свічці, стоячи біля наречених під час таїнства вінчання (додаток В., рис. 2.1.2.55.; 2.1.2.56.). Після обряду вінчання у 90-х рр. свічки до святкового столу несла нанашка, а вже у 2000-х рр. весільні свічки несуть старші дружба і дружка, про що вже йшлося раніше. Водночас, треба ще раз наголосити, що весілля майже у кожному селі має свої особливості. Зокрема, традиційним є звичай, коли молодята, виходячи з церкви, роздають цукерки усім присутнім на знак щедрості, безкорисливості, як вірні християни. Разом з тим, у Шишківцях, Вашківцях, Романківцях, Волошкове та деяких інших селах наречені просто розкидають цукерки на чотири сторони, і, як правило, збирають їх діти.

Існує повір'я, за яким, подружнє життя молодої пари буде одноманітним, нецікавим, коли і до церкви, і від церкви йти тією ж дорогою. Тому до РАГСу весільний кортеж вирушає іншим шляхом. Необхідно зауважити, що на сьогодні послідовність реєстрації шлюбу і вінчання є довільною, проте це не впливає на порядок обрядодій, пов'язаних з випроводженням молодят із господи та зустріччю їх після шлюбу.

Після Другої світової війни констатовано появу нової традиції, що і до сьогодні присутня у весіллі Сокирянщини – це вшанування воїнів-односельців, які загинули під час бойових дій. Наречені несуть квіти до пам'ятників, обелісків, вічного вогню (до пам'ятного знака, що є в їхньому

селищі) та вшанують пам'ять загиблих воїнів у Другій світовій війні (додаток В., рис. 2.1.2.57.), воїнів-афганців [144, с. 70] та воїнів-атовців.

У Шишківцях, Волошковому, Кормані, Сербичанах, Вашківцях після покладання квітів наречені ламають коровай, хто з молодят відломить більшу частину, той і головуватиме в сім'ї (додаток В, рис. 2.1.2.58.). Як коровай розламали, наречені наділяють усіх присутніх шматочками короваю (додаток В, рис. 2.1.2.59.). І. Несен вказує на те, що втілення світоглядного принципу нескінченності світу, предмета, дії та позиція давати – брати яскраво втілені у розподілі весільного хліба [190, с. 42]. Після цього весільний кортеж вирушає до РАГСу. Дорогою молоді вклоняються всім, кого зустрінуть на шляху (додаток В, рис. 2.1.2.60.). Таким наділенням шматочком короваю молодята виказують шану усім присутнім та просять благословення на довге щасливе подружнє життя [137, с. 98].

На сьогодні *реєстрація шлюбу* в державній установі, де шлюб офіційно реєструють і видають документ про укладення шлюбу, є обов'язковою. Протягом десятиліть у РАГСі зароджувалися традиції, які і до сьогодні мають свою символіку. За радянських часів у РАГСах було розроблено новий, радянський ритуал одруження, який увібрав і національні традиції [264, с. 132]. Так, у Ломачинцях біля РАГСу молодят зустрічають старший дружба з короваєм на вишитому рушнику і старша дружка з квітами (додаток В, рис. 2.1.2.61.). Вони і заводять наречених до святкової зали, де відбуватиметься реєстрація. У Коболчині, наприклад, біля сільської ради наречених зустрічають голова і секретар сільської ради (додаток В, рис. 2.1.2.62.). Молодята вклоняються їм. Сільський голова підходить до наречених, вітається з ними і нанашками. У Волошковому біля сільського будинку культури, де відбуватиметься урочиста реєстрація шлюбу, наречених з хлібом на вишитому рушнику зустрічають сільський голова і секретар (додаток В, рис. 2.1.2.63.). Молодята підходять до сільського голови, цілують по черзі хліб, і наречений приймає коровай.

Традиційно до РАГСу наречені входять у супроводі «Весільного маршу» М. Мендельсона. Такий музичний супровід підкреслює винятковість події та налаштовує всіх присутніх на урочистість заходу. У залі крім батьків, найрідніших людей та найближчих друзів можуть бути присутніми і просто односельці, які не були запрошені на весілля, але прийшли виказати свою повагу і радість молодій парі. Уроситу реєстрацію шлюбу проводить представник міської (сільської) держадміністрації (додаток В, рис. 2.1.2.64.). Процедура розпочинається оголошенням прізвищ наречених, їхнього громадянства та з відповіді молодят, чи з власної волі вони беруть шлюб [144, с. 70]. У Шишківцях, наприклад, коли молодята входять до зали реєстрації шлюбу, то тричі вклоняються всім присутнім; як тільки вони стали на свої місця, секретар – ведучий церемонії – обсипає їх зерном і барвінком: *«Кидаємо вам зерно на злагоду, на пораду, на добро. Кидаємо вам вівса зернини, щоб щастя вітало вас щоднини. Кидаємо вам барвінку, щоб у вашій домівці лунав дитячий сміх дзвінко»* (додаток А, 13).

Після цього нанашки стелять перед нареченими весільний рушник (додаток В, рис. 2.1.2.65.). Коли молодята стають на рушник (додаток В, рис. 2.1.2.66.), усі присутні з цікавістю спостерігають, хто перший стане, бо за традицією, головуватиме у сім'ї той, хто швидше це зробить. Цей елемент радянські обрядотворці запозичили з церковного вінчання: перед аналоєм наречені стають на рушник. У промові ведучого урочистої реєстрації шлюбу є слова: *«На рушник стати – навік друга мати і в радості, і в горі»*. Уже стоячи на весільному рушникові наречені, у присутності громади дають клятву вірності одне одному (додаток В, рис. 2.1.2.67.). Їм зв'язують руки вишитим рушником (с. Ломачинці) (іноді молодята просто повертаються один до одного і беруться за руки (с. Василівка, с. Білоусівка, с. Коболчин, м. Сокиряни) або, повернувшись один до одного, відходять на краї рушника (с. Шишківці)), і вони промовляють слова вірності, спочатку наречений, потім наречена: *«Я, (називають своє ім'я), беру тебе, (називає ім'я своєї обраниці/обранця), за дружину (чоловіка). Обіцяю тобі любов та вірність у*

радості і горі, у багатстві та бідності, у недозі та при здоров'ї, доки смерть не розлучить нас. Обіцяю все життя тебе вірно кохати і завжди бути поруч з тобою. Нехай рідні, друзі та близькі стануть свідками того, що я чесно виконаю свій обов'язок – обов'язок друга (подруги), чоловіка (дружини) і батька (матері)» (додаток Б, 8). «Клятва вірності» стала яскравим свідченням трансформації обряду. Так, у традиційній весільній обрядовості ще під час заручин староста зв'язував руки молодцям, після чого вони були вже нерозлучні [123, с. 248]. У сучасному весіллі наречені зі зв'язаними руками дають клятву вірності. Унаочнено, що дана обрядодія зберегла і морально-етичну основу, і функції – поєднання молодих людей на спільне подружнє життя.

Після «клятви вірності» молодята обмінюються обручками, що символізують єдність та вірність одне одному, промовляючи слова: *«Цією обручкою я одружуюсь з тобою і єднаю своє життя з твоїм»*. У 90-х рр. XX ст. обручки нареченим підносили у кришталевій розеточці на пшениці на знак подальшого багатого шлюбу. А вже у 2000-х рр. свої обручки наречені шукають у кришталевій розеточці, яка наповнена пшеницею, листочками барвінку і дрібними монетами (додаток В, рис. 2.1.2.68.).

Одягнувши обручки (додаток В, рис. 2.1.2.69.), молодята засвідчують свою згоду на спільне подружнє життя підписами в реєстрі актів громадянського стану (додаток В, рис. 2.1.2.70.). Після цього наречені одержують перший сімейний документ – свідоцтво про шлюб (додаток В, рис. 2.1.2.71.). *«Ви, (ім'я нареченої), пам'ятайте про велике покликання матері – народити дитину і ще більше – разом з чоловіком виховати її. Ви, (ім'я нареченого), поважайте (наречену) як матір ваших майбутніх дітей. Наше суспільство покладає на вас великий обов'язок – виростити дітей чесними, мужніми і працьовитими громадянами. З цієї хвилини все для вас стає спільним: праця, радість, мрії»* (с. Коболчин). Після цих слів молодцям у келихи, які зв'язані між собою стрічкою, наливають шампанське. Як тільки наречені допили шампанське, усі присутні вигукують для молодят: *«Гірко!»*

– і наречені цілуються. Цікавим є той факт, що у Шишківцях спочатку келих шампанського підносять нанашкам, і вони як приклад для молодих випивають на брудершафт шампанське (додаток В, рис. 2.1.2.72.) і під вигуки «Гірко!» цілуються. Затим шампанське підносять нареченим, які після випитого келиху, цілуються.

Молодятам на згадку дають рушники, яким зв'язували руки і який стелили їм під ноги нанашки (додаток В, рис. 2.1.2.73.). Далі звучить перший весільний вальс. Під час танцю, зокрема у Василівці, батьки молодят обсипають їх зерном, листям барвінку і монетами (додаток В, рис. 2.1.2.74.).

Найдорожчими гостями на цьому святі є батьки, які виростили і виховали, а тепер одружують своїх дітей. Наречені з короваєм у руках, повертаються до батьків і, на знак шани, поваги і вдячності, тричі низько вклоняються їм. Батьки обіймають, цілують і вітають молодят зі вступом у подружнє життя. Після цього наречених вітають усі присутні на реєстрації шлюбу. Отже, церемонія святкової реєстрації шлюбу Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. поєднала і традиційні, і нові елементи весільної обрядовості, в основу яких покладено національні традиції [144, с. 71]. Таке поєднання є досить гармонійним.

Після реєстрації шлюбу в деяких селах (Ломачинці, Вашківці, Непоротове, Волошкове) одну зі стрічок, що несли перед молодими діти, розрізають навпіл і чіпляють по половинці стрічки нареченим на шию як оберіг від пристріту. На вулиці наречені і гості танцюють ще деякий час, після чого весільний поїзд вирушає до місця проведення святкової гостини. Попереду весільного кортежу виступають старші дружба і дружка. Старший дружба ненсе весільний коровай. По прибуттю весільного кортежу до місця проведення святкової гостини, перед ворітьми розрізають останню стрічку і теж чіпляють по половинці молодятам (додаток В, рис. 2.1.2.75.).

У зв'язку з економічними умовами сьогодення весілля відбувається не окремо в молодого і молодії, а в одній господі, причому про розподіл матеріальних витрат на проведення весілля обидві родини домовляються

заздалегідь. У Шишківцях біля воріт дому молодої (де відбуватиметься святкова гостина) наречених зустрічають батьки молодої. Кожен з батьків тримає парні калачі і сіль (додаток В, рис. 2.1.2.76.). Молодята підходять до воріт і тричі вклоняються батькам. Батьки підносять нареченим хліб-сіль: мати – нареченому, а батько – нареченій. Молода пара цілує хліб, потім цілують батьків і приймають хліб-сіль від батьків. Затим батьки молодої вітаються з нанашками і їхніми гостями. Усім наливають чарки, і знову розпочинається величання. Усе відбувається біля воріт. Молодята із хлібом у руках заходять у двір (додаток В, рис. 2.1.2.77.), у хату. У Волошковому на зустріч молодятам виходять батьки, вони вітаються зі своїми дітьми, нанашками, старшими нанашками і сватами, роздають усім келихи і наповнюють їх горілкою. Як чарки випито, розпочинається величання молодих (додаток Ж, рис. 10.). Так, величаючись, весільний кортеж підходить до воріт дому молодої, де наречених хлібом-сіллям благословляють батьки – відбувається «проща» перед тим, як наречені увійдуть до шалаша (додаток В, рис. 2.1.2.78.).

Хлібом-сіллям зустрічають батьки молоду пару у Ломачинцях. І наречений, і наречена по черзі цілують хліб, а тоді молодий загортає його у рушник і бере під руку (додаток В, рис. 2.1.2.79.). Розпочинається величання молодят. Згодом старший дружба з традиційною палицею у руці заводить круговий танець молоді [144, с. 71]. В. Зеленчук зазначає, що у молдавській традиції був присутній загальний танець «жок», або «хора», який відбувався на подвір'ї господи, де проходило весілля. Гості заходили до хати тільки тоді, коли потанцюють з подарунками, показавши їх усім присутнім [88, с. 49].

Танцюючи старший дружба заводить наречених, нанашок, дружбів і дружок до хати, де вже по середині кімнати стоїть стіл з хлібом-сіллям по центру і качечками по вуглах стола. І обрядовий простір, і весільні атрибути притаманні магічній обрядодії заклинання довгого, щасливого подружнього життя. Уся молодь береться за руки і тричі обходить навколо столу.

Молодята, обходячи стіл, зупиняються біля кожного вугла столу, хрестяться і цілують кожен свою качечку (парне печиво) (додаток В, рис. 2.1.2.80.). Як тільки тричі обійшли навколо столу, всі швидко сідають, а молода сідає на руки нареченому, що знову ж таки є магичною дією [144, с. 72]. Узявшись за руки, старший дружба виводить всіх з хати на вулицю, роблячи палицею знак хреста на всіх одвірках. Палиця-зброя старшого дружби оздоблена квітами і калачем, що прив'язаний до палиці рожевою стрічкою (додаток В, рис. 2.1.2.81.).

Далі всі гості йдуть за святковий стіл, де продовжуватиметься весілля. У Коболчині, Михалковому наречених, нанашок, «старших» нанашок, які тримаються за руки, за святковий стіл заводить старший дружба, обов'язково обвівши всіх навколо столів. Такий ритуальний порядок зустрічаємо в молдавській традиційній обрядовості. Після того, як придане виносили з хати, музиканти грали «великий танець» (дансул чел маре). Нуnul з боку нареченого, взявши за руку молодого і молоду, які брали за руку решту гостей, танцюючи вводили весь ряд у хату. Тут танцюристи повинні були один раз обійти навколо столу, потім всі сідали за стіл і починалося весільне святкування [284, с. 281].

У Ломачинцях нанашок до шалаша на почесне місце проводжають рідні молодят, накривши їх великою хусткою (таким чином оберігаючи їх від нечистої сили), а молодята йдуть позаду цієї процесії (додаток В, рис. 2.1.2.82.). У Волошковому нанашок несуть у шалаш на руках свати – саджають на плечі. У Василівці, Ожевому, Сербичанах та деяких інших селах нанашок проводжають до зали першими під загальні оплески. Нанашки величаючись обтанцьовують навколо столів аж до свого місця. Їх супроводжують, теж величаючись, батьки і рідні молодят. Усе це супроводжується оплесками і вигуками. Перед тим, як нанашки сядуть за стіл, їх «величають» – батька і матку підкидають на руках рідні наречених якнайвище (додаток В, рис. 2.1.2.83.). Нанашки першими займають місце за святковим столом. Такі обрядові акти яскраво свідчать про особливу роль та

поважне становище нанашок у сучасному весіллі Сокирянщини. Констатовано, що нанашок з більшими почестями і увагою проводжають на почесне місце, а не молодих. Крім того, характерним для сучасного весілля є прихід нанашок на гостину зі своїми гостями, тобто почесні батьки запрошують на весілля своїх гостей. Гості нанашок також користуються великою шаною. Існує навіть окремий акт величання гостей нанашок.

У Василівці, Гвіздівцях, Новоолексіївці, Олексіївці, Михалковому коли весільний кортеж прибуває до місця проведення святкової гостини біля воріт староста розрізає білу стрічку (стрічкою з'єднані весільні свічки), яку несли перед нареченими старші дружба з дружкою (додаток В, рис. 2.1.2.84.). Свічки повертають нанашці. Тепер кухарка переливає нареченим дорогу водою (додаток В, рис. 2.1.2.85.). Молоді підходять до кухарки, перед якою стоїть стілець, застелений рушником, на якому стоїть хліб. Наречений бере хліб цілує і кладе під хлібину гроші для кухарки (додаток В, рис. 2.1.2.86.). Так само робить і наречена, дякуючи в такий спосіб кухарці.

Перед входом до зали (шалаша), де відбуватиметься святкова гостина, наречених зустрічають батьки молодят. Матері тримають на вишитому рушнику коровай, за ними стоять тати (додаток В, рис. 2.1.2.87.). Молодята вклоняються своїм батьками приймають від них коровай, цілуючи його. Після цього відбувається розподіл короваю. Наречені роздають усім присутнім по шматочку короваю (додаток В, рис. 2.1.2.88.).

У Василівці, Волошковому, Шишківцях, як гості зібралися, розпочинається *перепій* [29, с. 225]. Ось як на початку ХХ ст. описує перепій О. Сікиринський: «кожний, хто мав гроші, кидав на тарілку 2-3 копійки, хто не мав грошей, клав шматочок хліба» [219, с. 46]. В молдавській обрядовості, як вказує В. Зеленчук, під час весільного застілля («маса маре») перед почесними батьками на столі лежала таця з хлібом і сіллю. Кожен гість, який приходив на весілля, клав на тацю гроші й отримував калач, іноді перев'язаний рушником. У такий спосіб молодята виявляли свою шану кожному, хто прийшов розділити їхнє щастя і засвідчити цей шлюб [88,

с. 32]. Для нашого дослідження такі описи є дуже змістовними, оскільки дозволяють простежити трансформацію обрядового акту, його варіативність. Так, у сучасній обрядовості на дно миски, в яку гості кладуть гроші для молодят, староста кладе скибку хліба. Перед шалашем (входом до святкової зали) ставлять стіл, за яким стоять наречені і нанашки. На стіл ставлять велику миску (на дно кладуть скибку хліба), куди гості кладуть гроші для молодої сім'ї (додаток В, рис. 2.1.2.89.), графини з кольоровою горілкою, які прикрашені червоною стрічкою, і келихи. Кожен з гостей обдаровує наречених, вітає їх за руку, цілує і п'є до молодих чарку. Після цього гості заходять до шалашу (святкової зали) і займають свої місця за святковим столом. Останніми обдаровують молодят нанашки.

За нашими спостереженнями, в одному селі може існувати й інший варіант обрядового акту. Так, у Волошковому переписі відбувається таким чином: староста несе миску до кожного гостя, в яку запрошені для молодят кидають гроші. Зібрані гроші наречена з миски перекладає у прозорий пакет, щоб присутні могли бачити, скільки грошей перепили на весіллі молодим. З цим пакетом наречені навіть виходять до танцю (додаток В, рис. 2.1.2.90.). Після цього молодят обдаровують найближчі рідні. Усі подарунки рідні, танцюючи, показують всім гостям (додаток В, рис. 2.1.2.91.). Подекуди зустрічаємо схожий варіант перепою: староста з мискою у руках іде між столами, підходячи до кожного з гостей. Гості перепивають гроші молодим, кидаючи їх у миску (додаток В, рис. 2.1.2.92.). На дні миски лежить кусень хліба на подальше сімейне життя молодят у достатку (додаток В, рис. 2.1.2.93.).

Інтерес викликає наступний обрядовий акт. У Шишківцях усі *перепійні гроші*, які перепили молодим, нанашул збирає у прозорий пакет, міцно зав'язує його і ховає нареченій за корсет так, щоб з корсету було видно гроші (додаток В, рис. 2.1.2.94.). Гості, стоячи й аплодуючи, зустрічають молодят, які у супроводі нанашок заходять до шалаша. Наречений на руках несе свою вже дружину до їхнього місця за святковим столом (додаток В, рис. 2.1.2.95.).

Як тільки молодята зайняли своє місце, нанашул запалює парні свічки (додаток В, рис. 2.1.2.96.), які горітимуть до завершення весілля.

Під час святкового застілля батьки наречених ходять біля столів, наповнюючи келихи гостей кольоровою горілкою з графинів, що прикрашені червоними стрічками. Також протягом гостини відбувається величання. Найближчі рідні молодят величаються, ходячи межи столами (додаток В, рис. 2.1.2.97.). Час від часу величаються і нанашки, і старші нанашки, стоячи за столом. Коли батьки обійшли всіх гостей, вони повертаються до молодят. Тепер з повними келихами і батьки, і нанашки величаються до молодих у супроводі найближчих рідних (додаток В, рис. 2.1.2.98.). Величання супроводжується вигуками і йойканням. Під час величання постійно звучить «Гірко!» – і молодим, і сватам, і нанашкам.

У Шишківцях локальним обрядовим актом є «*подушки від батьків*». Дві молодих родички (одна від молодої, друга від молодого) під музику, перетанцювуючи тричі через увесь шалаш, дають нареченим подушки (додаток В, рис. 2.1.2.99.). Подушки приймають нанашки і кладуть їх на місця наречених (додаток В, рис. 2.1.2.100.). Молоді сідають на подушки від батьків. Родичок, які принесли подушки, після цього перев'язують червоними стрічками і дарують їм хустки, які вони кидають на плечі, демонструючи подарунок усім присутнім.

Викрадення туфлі нареченої. На відміну від весільних традицій Східної та Центральної України, де туфлю нареченої викрадає хтось із гостей, а викупувати має дружба, на Сокирянщині це робить один з друзів і вимагає викуп за туфель. Якщо «викрадача» не влаштовує викуп, то він танцює по всьому шалашу, демонструючи всім свою спритність (додаток В, рис. 2.1.2.101., 2.1.2.102.). Обійшовши шалаш, дружба знову підходить до молодят і, якщо його вимоги не задовольняють, робить ще один обхід шалаша. Цікавим є той факт, що першою за свою туфлю сплачує викуп сама наречена. Вона наливає чарку для дружби, а під неї кладе гроші. Цю чарку з грошима ставлять у туфлю (додаток В, рис. 2.1.2.103.), і дружба випиває з

неї. Проте основний викуп припадає на молодого. Туфлю повертають лише тоді, коли наречений сплатить потрібну дружбі суму або вип'є з келиха, що стоїть в туфлі (додаток В, рис. 2.1.2.104.).

Наприкінці святкування, як і багато років тому, молоду *покривають хусткою*, на відміну від традиційного покривала [42, с. 225]. Зараз це робить молодий неодружений хлопець з родини молодого, а не староста, як за українською традицією. Він бере хустку на два калачі (Новодністровськ, Ломачинці, Галиця) і робить три спроби покрити молоду. Старша дружка, нанашка і дружки нареченої відганяють хлопця від молодої хустками або фартухами. Наречену покривають за третім разом. Парубок цією хусткою зв'язує наречених дуже міцно (додаток В, рис. 2.1.2.105.) на знак міцності їхнього шлюбу. Молода подружня пара цілується. Нанашка розв'язує наречених і накидає хустину нареченій на плечі до покривання, бо саме цією хусткою молоду зав'яжуть по-жіночому [137, с. 99].

У Шишківцях, Білоусівці, Коболчині, Михалковому молоду покриває старший дружба. Хустку він тримає на двох палицях (додаток В, рис. 2.1.2.106.). Старший дружба під музику, пританцьовуючи тричі обходить шалаш. І як тільки підходить до молодих, то вимагає з нареченого гроші за хустку. Молодий кладе гроші на хустку (додаток В, рис. 2.1.2.107.), і старший дружба робить наступний обхід шалаша. Коли наречений кладе гроші за хустку, то старший дружба слідкує, щоб молодий не вихопив її у нього. За третім разом в обмін на гроші дружба віддає хустку нареченому. Нанашка цією хусткою поки що покриває плечі молодій (додаток В, рис. 2.1.2.108., 2.1.2.109.). Покривання – перехідний етап в обрядодії залучення нареченої до стану молодиць [299, с. 109].

Наступним актом є *розподіл калачів*. У Шишківцях перед цим найближчих рідних перев'язують червоними стрічками: батьків і нанашок двома стрічками навхрест (додаток В, рис. 2.1.2.110., 2.1.2.111.), а рідних братів, сестер, племінників – однією стрічкою. Досить цікаво, що одружених перев'язують червоною стрічкою, а ще маленьких і неодружених – рожевою

(додаток В, рис. 2.1.2.112.). Усі калачі, які принесли нареченим на весілля, ріжуть маленькими шматочками так, щоб вистачило кожному гостю, і нанашул несе їх через усі столи (додаток В, рис. 2.1.2.113., 2.1.2.114.). Наречені наливають кожному гостю кольорової горілки з графинів, перев'язаних червоними стрічками (додаток В, рис. 2.1.2.115.), а нанашул наділяє шматочком весільного калача. Нанашка несе за нанашулом миску з медом, і кожен, хто одержав шматочок калача, мочає його у мед (додаток В, рис. 2.1.2.116.). Калачем із медом пригощають усіх присутніх на весіллі, музикантів, кухарку. Після наділення калачем нанашка розрізає весільний торт, який до цього весь час стояв на столі перед молодими. Вершечок торта нанашка віддає нареченим (додаток В, рис. 2.1.2.117.), а решту розподіляє між найближчими рідними та молоддю. У Василівці вінчальна матка зі старшою нанашкою під музику вносять до святкової зали весільний торт. Вони танцюють з ним перед молодими, після чого нанашка розрізає його. Вершечок торта нанашка віддає нареченим, а решту торта ділить на всіх гостей. У цей час нанашул із графином у руках і рідні молодят величаються.

Якщо на більшості території України кухарка отримує гроші чи продукти після закінчення весілля, то на Сокирянщині *подяка кухарці* набула ознак обрядодії [139, с. 50]. У Шишківцях під музику, виставивши на показ подарунки і гроші так, щоб було видно, які купюри і скільки, батьки (у господі яких відбувається весілля), тримаючи кухарку за руки, проходять тричі між столами (додаток В, рис. 2.1.2.118.). За ними йдуть два родичі, які тримають над собою по калачу (додаток В, рис. 2.1.2.119.). Ці калачі також як подарунок віддадуть кухарці. Перед нареченими всі величаються. Молодий наливає чарку кухарці, випивши яку, кухарка у супроводі батьків молодих і рідних повертається на кухню. У Василівці під загальні оплески до святкової зали запрошують кухарку, і вона величається з батьками і рідними наречених. Староста величається, високо тримаючи подарунки для кухарки – великі парні калачі, цукерки, великий рушник, хустину і фартух. Він вручає кухарці подарунки, і тепер вона їх перетанцює. Батьки молодих

розкривають ці дари і танцюють з ними навколо столів, щоб усі присутні могли їх побачити. Першою з рушником і хусткою в руках іде кухарка, яку підтримує староста. Тоді за ними йдуть рідні наречених, високо підіймаючи над собою кухарчині подарунки. Закінчується музика, батьки молодят ще раз дякують кухарці, і вона покидає святкову залу. Ритуал обдаровування кухарки зафіксовано по всій території дослідження (додаток В, рис. 2.1.2.120.).

Також від батьків молодих *подарунки одержують нанаши*, таке обдаровування зустрічаємо в кожному селі Сокирянщини. На великих парних калачах мати нареченої (нареченого) нанащці, а батько молодої (молодого) нанашулу вручають подарунки (додаток В, рис. 2.1.2.121., 2.1.2.122.). Молодятам батьки знову дають парні калачі і сіль. Наречені цілують калачі, приймаючи їх від батьків (додаток В, рис. 2.1.2.123.).

Обрядове *обдаровування батьків* і найближчих рідних відбувається під час святкової гостини. Всі подарунки обов'язково виставляють на показ: з подарунками танцюють між столами (додаток В, рис. 2.1.2.124.), подарунками перев'язують через плече (додаток В, рис. 2.1.2.24.) – всі присутні повинні побачити подарунок, оцінити його вартість, що є свідченням заможності батьків молодят. Так, наприклад, у Василівці мати молодого стає на стілець так, щоб усім присутнім було добре видно. Наречена одягає на свекруху сарафан, покриває плечі шаллю і дає їй духи (напахує свекруху) (додаток В, рис. 2.1.2.125., 2.1.2.126.). Після цього свекруха цілує невістку.

Також наречена дає подарунок свекру (сорочка, краватка, одеколон). Тепер поряд зі свекрухою на стілець ставлять тещу, і наречений взуває їй босоніжки (туфлі, чоботи). Але перш ніж взути тещі нове взуття, зять мие їй ноги [299, с. 108]. Староста поливає ноги тещі горілкою, а зять мие (додаток В, рис. 2.1.2.127.). Теща цілує свого зятя. Після цього батькам наливають чарки і вони величаються: свахи – стоячи на стільцях, а свати – стоячи біля своїх дружин, підіймаючи подарунки вгору, над собою, щоб усі

присутні могли їх побачити (додаток В, рис. 2.1.2.128.). Свахи самі не можуть спуститися зі стільців. По черзі вони випивають чарку, і їх величають – чоловіки підкидають чим вище спочатку одну сваху, потім другу. Згодом по черзі величають батька молодого і батька молодої, підкидаючи їх на руках.

Обдаровування батьків може відбуватися під час святкової гостини безпосередньо перед нареченими. У Ломачинцях, Непоротовому, Струмку свати обмінюються подарунками, які розкривають і перетанцювуючи демонструють усім присутнім. У Вашківцях, Шишківцях, Волошковому, Непоротовому всі подарунки одразу ж розгортають і у разі можливості одягають, демонструючи їх (додаток В, рис. 2.1.2.129.), або перев'язуються подарунками через плече.

Особливий інтерес викликає обрядодія, яку зустрічаємо на території нашого дослідження. Після обдарування батькам, які ще мають неодружених дітей, дають букети (додаток В, рис. 2.1.2.130.), а батькам, які одружили останню дитину, одягають вінки (додаток В, рис. 2.1.2.131.). Тепер батьки у супроводі своїх рідних, танцюючи обходять святкові столи. Як розповідає жителька села Василівка Москалюк Катерина Дмитрівна, *«мода в нас ця пішла з 1972 року. Виходила заміж Ніна Дубчак і в яру було весілля, а її батько працював головою колгоспу з початку створення нашого колгоспу. Дуже був хороший такий чоловік, що ми сусіди, весь оцей ряд наш, не знали, чим би це йому віддячити. І давайте шось зробим визначне для його доньки. Взяли сплели вінок, і зробили такий обряд, що ми вам дякуєм за вашу дочку. І з тих пір люди безпрекословно прийняли як шанування батьків. Але дають вінки, коли заміж віддають останню дитину, а тим дають букети, що мають ще дітей і будуть женити»* (додаток А, 1). Наведене свідчення інформантки привертає увагу тим, що дозволяє зрозуміти принципи функціонування традиційного весілля, де ритуали відтворюються з пам'яті, набувають нових деталей завдяки імпровізації та виникають унаслідок свідомої обрядотворчості учасників весільного дійства.

Повертаючись до викладення подальшого регламенту подій, відзначимо, що, танцюючи, батьки молодят виводять усіх гостей з зали на вулицю до танців. Під час танців викрадають наречену, і викрадачі вимагають з молодого викуп за його тепер уже дружину. Коли наречений відшукав молоду, він виконує завдання від «викрадачів» – заспівати пісню, станцювати танок, випити горілки з тувельки нареченої, сплатити гроші тощо. Досліджуючи форми укладання шлюбу в українській традиційній обрядовості, А. Пономарьов указує на те, що викрадення молодої як форма шлюбу поділяється на три варіанти: вороже, мирне і формальне. До першого варіанту належить насильницьке викрадення, до другого – викрадення не обов'язково за згодою родини, але обов'язково за згодою дівчини. Імітацію викрадення, яка переважає в сучасному весільному обряді, дослідник зараховує до третього варіанту – формального [206, с. 236].

Після цього через деякий час розпочинається *перепій*. Першими йдуть батьки наречених, а потім усі рідні і гості. До обдаровування молодих рідні та гості мають показати всім присутнім подарунки, тому, танцюючи з дарунками в руках, обходять навколо столів, демонструючи свої дари усім гостям. Перед нанашулом стоїть миска або таця, на яку для молодих кладуть у дарунок гроші (додаток В, рис. 2.1.2.132.), а нанашул у відповідь наливає кожному чарку за здоров'я молодих [144, с. 73]. Такий обрядовий акт сучасного весілля зустрічаємо в кожному селі досліджуваного району, що є свідченням взаємопроникнення сусідніх буковинської і молдавської культур. Якщо обдаровування молодят характерне обом культурам, то факт демонстрації подарунків усім гостям притаманне саме молдавській обрядовості [284, с. 82].

За нашим дослідженням, у сучасному весіллі Сокирянщини порядок обрядових актів у весільному дійстві не є регламентованим. Навіть у межах одного села порядок обрядодій може не збігатися. Так, наприклад, у багатьох селах перепій для всіх гостей може відбуватися безпосередньо перед святковою гостиною (про що вже йшлося раніше), а батьки і найближчі рідні

(брати, сестри, тітки, дядьки, бабусі, дідусі) обдаровують молодят по завершенню застілля, коли гості вже виходять з-за столів до танцю.

Після обдаровування молодих батьки наречених *обдаровують нанашок*. Їм дарують великі парні калачі, махрові рушники (додаток В, рис. 2.1.2.121., 2.1.2.122., 2.1.2.123.), крім того, нанащі дарують хустку, блузу, нанашулу – сорочку, краватку і т. ін. Батьки і рідні молодят величаються перед нанашками. Також обдаровують і старших нанашок. Після цього нанашки і старші нанашки обдаровують наречених.

Після обдаровування нанашок у Волошковому з-за столу наречених виводять старші дружби молодого і молодої, утворивши два ряди танцюючих (додаток В, рис. 2.1.2.133.). Як тільки всіх вивели з шалаша, дружби розламують калачі, а молодь намагається вихопити шматочок (додаток В, рис. 2.1.2.134.). Палиці дружби ламають навпіл і перекидають через шалаш. Після цього розпочинаються танці. У Шишківцях старший дружба з палицею в руках виводить із шалаша наречених і нанашок (додаток В., рис. 2.1.2.45.). Нанашка несе парні свічки, які знову запалюють (додаток В, рис. 2.1.2.46.). Як тільки молодят вивели з шалаша, старший дружба перекидає палицю через шалаш, після чого наречений на чотири сторони розкидає цукерки. Затим усі присутні йдуть у танець (додаток Ж, рис. 13.). Як зазначалося раніше, усталеного порядку обрядових актів у сучасному весіллі Сокирянщини немає, а тому у різних селах старший дружба ламає і перекидає палицю на різних етапах весільного циклу.

Уже пізно вночі весілля завершується *«розбиранням» наречених*. З молодої знімають вінок із фатою і пов'язують голову хусткою, що свідчить про перехід молодої у статус молодиці [29, с. 123]. Ще Д. Кантемир зазначав, що для молдован «немає більшого сорому, аніж коли одружена жінка чи вдова з'явиться простоволосою, і вважається тяжким злочином публічне зняття покривала з волосся жінки, бо непокрита голова – знак дівоцтва.» [97, с. 171]. Скорочення часових меж проведення весілля в цілому обумовило трансформацію і окремих обрядових актів. Розбирання молодої на сучасному

етапі, що своїм прототипом має традиційне завивання голови нареченої у рушник на другий день весілля [42, с. 228], увійшло до власне весільного циклу, тоді як в молдавській обрядовості завивання голови нареченої належить до післяшлюбного циклу. Таким чином, відбулося ущільнення обрядових дій.

Посеред зали (шалаша, двору) ставлять стілець, на який кладуть подушку. На подушку сідає наречений, а вже йому на руки сідає молода (додаток В, рис. 2.1.2.135.). Цей момент, за твердженням І. Чеховського, притаманний молдаванам Верхнього Попруття Чернівецької області [279, с. 50]. Таким чином, простежено поєднання буковинських і молдавських традиційних обрядів у весіллі досліджуваного району. Те, що наречена сідає на руки молодому, є виявом поваги з боку нареченого до своєї тепер уже дружини.

У Ломачинцях, Новодністровську, Василівці, Ожевому фату з молодої знімає нанашка, проте покриває невістку хусткою свекруха на знак того, що вона приймає молоду до своєї сім'ї [137, с. 100]. Доволі символічним є те, що вінок нареченій знімає саме нанашка, оскільки для молодої дружини тепер найближчою порадицею стає нанашка (додаток В, рис. 2.1.2.136., 2.1.2.137.). Як молоду «розібрали» і «покрили» хусткою, то її фату найперше одягають задом наперед на нареченого, щоб не дивився на чужих жінок і не зраджував своєї [144, с. 74]. А вже потім фату нареченої перетанцювують всі незаміжні дівчата, по черзі її одягаючи і сподіваючись на заміжжя (додаток В, рис. 2.1.2.138.). У Шишківцях, Гвіздівцях, Вашківцях молода спочатку *кидає* свій *весільний букет* незаміжнім дівчатам (додаток В, рис. 2.1.2.139.): яка впіймає, та першою заміж вийде. Згодом посеред двору ставлять стілець, на який кладуть подушку. На подушку сідає наречений, а йому на руки сідає молода (додаток В, рис. 2.1.2.132). Нанашка спочатку знімає з молодої білий віночок з фатою, а потім барвінковий віночок (додаток В, рис. 2.1.2.140.) і вже після цього пов'язує наречену хусткою (додаток В, рис. 2.1.2.141.). З нареченого весільну квітку знімає нанашул. У Коболчині, Михалковому

після «розбирання» наречена *кидає букет* незаміжнім дівчатам, а молодий *кидає підв'язку нареченої* неодруженим хлопцям (додаток В, рис. 2.1.2.142.), яку він знімає з ноги своєї тепер уже дружини. Хто перший впіймає цей атрибут весільного строю нареченої, той першим одружиться [299, с. 110].

Тепер розпочинається перетанцювання фати. Так, у Романківцях, як тільки наречений встає з подушки, на його місце саджають старшого дружбу, якому вчепили «квітку» молодого (додаток В, рис. 2.1.2.143.), йому на руки саджають старшу дружку, якій одягли фату нареченої. Після цього старші дружба і дружка танцюють. Перетанцювання продовжується до тих пір, поки всі неодружені молоді люди не посидять на подушці у фаті і з «квіткою» (додаток В, рис. 2.1.2.144.). У Волошковому «роздягають» молоду як і у Вашківцях, і у Шишківцях. Однак наречений нанашка, крім того, що пов'язує голову хусткою, ще й одягає фартух (додаток В, рис. 2.1.2.145.). Після цього нанашка ховає нареченому у внутрішню кишеню жакета, а наречений під хустку по грошовій купюрі невеликого номіналу (5, 10, 20 гривень) (додаток В, рис. 2.1.2.146.). Наречені танцюють уже як молоді хазяї. Наречена після танцю кидає свій весільний букет дівчатам, а молодий хлопцям кидає підв'язку нареченої. Після того, як усі неодружені «перетанцювали» фату і «квітку», нанашка розрізає весільний торт і наречена-хазяйка роздає його присутнім (додаток В, рис. 2.1.2.147.). За стіл після цього вже не сідають. Охочі ще залишаються трохи потанцювати, а згодом розходяться. Наречений забирає молоду дружину додому. Цим завершується перший день весілля.

2.1.3. Обрядові акти заключного етапу весільного дійства

Післявесільний цикл сучасного весілля, як і в традиційному весіллі наддністрянських сіл Буковини, також виконує споріднювальні функції в об'єднанні двох родин молодої тепер уже сімейної пари. В умовах

сьогодення ряд дійств, що були направлені на приєднання невістки до чоловікової сім'ї (розтоплювання печі, посилення її по воду, скроплення господарства водою тощо) втратили свою актуальність навіть і в сільській місцевості. А ось вшанування свекра і свекрухи з боку невістки й частування родини молодого набуло символічного значення.

Наступного дня після весілля, залежно від дня проведення весілля (в неділю або в понеділок), найближча родина молодої пари знову приходять на забаву. Молоді господарі тепер ходитимуть біля столів і пригощатимуть гостей. В ігровій, жартівливій формі невістка догоджатиме своїм свекрам: подаватиме будь-яку страву чи напій, принесе якусь одежину чи будь-яку річ, виконувати все, що скажуть їй свекор або свекруха [138, с. 178]. Проте слід відзначити, що на заключному етапі сучасного весілля головна роль, хоч і пасивна, належить батькам молодят. По одруженню останньої дитини всі обрядові акти вшанування спрямовані саме на батьків – це «весілля» батьків, яке відбувається в ігровій, театралізованій формі.

У селі Білоусівка Сокирянського району «весілля» батьків розпочинається весільним кортежем, який утворюють всі присутні гості. Очолює поїзд сват, що несе калачі, за ним несуть стрічку старший дружба і старша дружка. Тільки тепер у ролі стрічки можуть виступати будь-яка стара ганчірка або рушник. Стрічки несуть перед «молодытми». Мати-наречена одягнена у вінку з фатою, подекуди «наречену» одягають у весільну білу сукню (додаток В, рис. 2.1.3.1.). Навіть коли форми «молодої» не відповідають розміру весільної сукні, то плаття розшивають по швах, аби тільки «наречена» помістилася. Батькові-нареченому обов'язково чіпляють весільний букет, рідше одягають на голову вінок зі штучних квітів. Обабіч «наречених» йдуть, як і колись, їхні нанашки (додаток В, рис. 2.1.3.2., 2.1.3.3.). За «нареченими» і нанашками вже йдуть усі, хто прийшов на гостину. Так, утворивши весільний кортеж, пританцювуючи всі присутні заходять до зали, де і відбувається застілля. «Молодыт» за святковий стіл

заводить старший дружба, озброєний традиційною палицею (додаток В, рис. 2.1.3.4.).

На імпровізованій сцені в ігровій жартівливій формі проводиться «урочиста реєстрація шлюбу». Ведуча або ведучий (хтось один з гостей) зачитує «документ» про створення «нової» сім'ї та обов'язково запитує згоди «молодят» на спільне подружнє життя. Фактично відбуваються всі обрядодії, що й під час реєстрації в РАГСі, лише в жартівливій формі. Так усі атрибути (старі брудні рушники, поплавлені свічки, биті келихи, кисле вино, зіпсований компот тощо) виступають яскравим свідченням «одруження» вже досвідчених людей. Така «реєстрація» проводиться для батьків символічно, оскільки вважається, що тепер, по одруженню своїх дітей, у «молодої пари» розпочнеться «нове» подружнє життя [141, с. 188].

Після «урочистої реєстрації» у жартівливій формі відбувається і «пропій». Усі подарунки, що рідні приносять батькам-нареченим, мають забезпечити щасливе і заможне життя подружньої пари. Однак, слід відзначити, що попри значну кількість жартівливих подарунків, переважають «серйозні», дороговартісні, пам'ятні. Кожному, хто обдаровує «молодят», наливають повний келих, випивши з якого гість цілує кожного з «наречених». Перед «нареченими» ставлять велику миску, в яку гості кидають гроші (додаток В, рис. 2.1.3.5.). Вся ця обрядодія супроводжується веселощами і жартами. Після цього всі присутні сідають за стіл, а молоді хазяї припрошують гостей пити і їсти. По закінченню пригощання, «наречені» виводять всіх з-за столу до танцю. Веселощами і танцями завершується сучасне весілля в селі Білоусівка [138, с. 179].

Одружуючи останню дитину, батьки ніби вичерпують свою репродуктивну функцію і потребують її відновлення шляхом здійснення найважливіших шлюбних обрядодій. Адже весільне дійство наділене життєдайною енергією. У Василівці післяшлюбний цикл називають днем *ведмідя* (додаток Б, 9) [299, с. 110]. Розпочинається він зустріччю нанашок. Нанашул несе великі парні калачі, перев'язані червоною стрічкою, а нанашка

у вінку несе пляшку горілки, на яку одягнутий калач з отвором посередині. Калач прикрашений барвінком, калиною, пляшка перев'язана червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.3.6., 2.1.3.7.). Вінчальних батьків перед клубом, де відбувається весілля, зустрічають батьки і гості наречених, а також молоді хазяї. Батько одного з молодят наливає всім присутнім повні келихи і всі разом, величаючись, заходять до святкової зали. Тут нанашки, молоді хазяї, батьки наречених і рідні продовжують «величання».

За стіл на почесне місце нанашок заводять матері молодих хазяїв (додаток В, рис. 2.1.3.8.). Відтоді розпочинається застілля. Гості пригощаються, а молодята і їхні батьки підходять до кожного з чаркою і припрошують пригощатися. Нанашки приготували для молодят подарунок – пару кроликів, з побажанням найшвидшого поповнення в їхній сім'ї (додаток В, рис. 2.1.3.9.). Молодята танцюючи йдуть навколо столів, а нанашки в цей час величаються. Після застілля розпочинаються танці. Згодом староста оголошує, що на весілля прибули ще гості і під марш запрошує їх до святкової зали. До зали на прикрашеній тачці переодягнена ватага молодиків завозять «дурних» молоду і молодого [299, с. 110–111]. На руках вони тримають ляльок-немовлят хлопчика і дівчинку (додаток В, рис. 2.1.3.10., 2.1.3.11.). «Їздові» роблять коло по залі і під'їжджають до молодих хазяїв. «Дурні» молоді запрошують до танцю наречених (додаток В, рис. 2.1.3.12.).

Після цього до всіх присутніх звертається кухарка. Вона каже, що на весілля прибули лише дівчата (всі хлопці переодягнулися у дівчат, крім пари «наречених»), бо молодий хазяїн дуже полюбляв дівчат до одруження. І тепер дівчата будуть сумувати за ним. *«Молодий, як місяць ясний, молода, як зірка. Обійміться, поцілуйтесь, хай вам буде гірко!»* – виголошує кухарка, і всі присутні кричать «дурним» молодим *«Гірко!»* (додаток В, рис. 2.1.3.13.). Все це супроводжується жартами, вигуками, сміхом, перемовками. Далі кухарка запрошує всіх присутніх налити повні келихи і випити до дна за молоду пару, щоб їм у парі дочекатися ще й золотого весілля. Ряджені

пританцьовують біля столів разом з молодими хазяями, а гості підіймають келихи за молодят і пригощаються. На почесному місці сидять нанашки, перед ними, як у перший день весілля перед нареченими, горять парні свічки (додаток В, рис. 2.1.3.14.). Через деякий час, потанцювавши і повеселивши гостей, ряджені від'їжджають – «дурних» молодих так само на тачці вивозять із зали під бурхливі оплески. Після цього звучить спеціальна пісня про батьків. Молодята запрошують своїх батьків до танцю. По закінченню пісні батьки цілують своїх дітей і свати цілують одні одних. Усіх гостей тепер запрошують до танцю.

Останнім обрядовим актом весілля є *наділення кожного з гостей шматочком калача*. Всі калачі, які були принесені і подаровані на весіллі, ріжуть шматочками і викладають на тацю [299,с. 108]. Молодята тримають тацю зі шматочками калачів (додаток В, рис. 2.1.3.15.). Нанашул наливає кожному чарку з графіна, перев'язаного червоною стрічкою (додаток В, рис. 2.1.3.16.), а нанашка, вмочивши шматочок калача у мед, наділяє кожного гостя таким шматочком (додаток В, рис. 2.1.3.17.). Після цього гості ще трохи танцюють і розходяться. Весілля завершується (додаток Б, 9).

Згідно польових матеріалів у таких селах як Білоусівка, Коболчин, Сербичани, Романківці зафіксовано появу нового обряду – *переведення молодят на свій хліб* (додаток В, рис. 2.1.3.18.). Цим ритуалом завершується весілля [299,с. 111]. Батьки наречених передають дітям по хлібині, яка загорнута у рушник. Молоді хазяї приймають його, цілують своїх батьків і виходять з-за столу, полишаючи місце проведення святкової гостини. По цьому розходяться і всі гості.

Слід відзначити, на відміну традиційного післяшлюбного циклу наддністрянських сіл Буковини, що регламентувався двома днями, сучасний післявесільний цикл скоротився до одного дня. Післявесільна обрядовість найменше представлена в розповідях респондентів. Ті дії, яких ще дотримуються, можна назвати скоріше заходами, ніж обрядами, оскільки вони втратили магічно-релігійний зміст чи санкціонувальне значення і

проводяться переважно як театралізовані дійства. Однак навіть у такій формі вони не втратили зовнішніх ознак традиційної обрядовості [138, с. 180].

Сучасний післявесільний цикл набув ігрових жартівливих форм втративши магічну функцію. Попри це післявесільна обрядовість спрямована на «одруження» та вшанування батьків наречених з нагоди одруження останньої дитини. Традиційна післявесільна буковинська обрядовість спрямована на те, щоб прилучити наречену до родини чоловіка, поєднати дві родини в одну, що подекуди прослідковується і в обрядовості досліджуваного району. В молдавській традиційній весільній обрядовості післяшлюбний цикл полягав у звичаї, за яким через декілька днів молоді відправлялися з калачами до батьків нареченої [88, с. 54]. Ця обрядодія не знайшла відображення у сучасному весіллі.

Таким чином, післяшлюбний цикл сучасного весілля Сокирянщини увібрав у себе переважно елементи традиційної післявесільної обрядовості наддністрянських сіл Буковини, а обрядові акти молдавської післяшлюбної традиції з часом відійшли у забуття.

2.2. Елементи театралізації у сучасному обряді

Сімейно-обрядова творчість у цілому, а весілля зокрема тісно пов'язані з народною драмою. Варто відмітити, що в Україні з давніх-давен зберігалися театральні елементи в народних обрядах й іграх, що синтетично поєднані з піснею та танцем. Однак, треба підкреслити, що початок театралізації можна пов'язати не тільки з естетичною функцією обрядового дійства, а й з драматичною грою, тими елементами обряду, у яких наявне образно-художнє відтворення діяльності людини, стосунків між людьми [20, с. 12].

У весільному обряді Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. яскраво прослідковується міцне входження в ритуал театралізації, яка стала ідеальним засобом комунікації громади гостей на весіллі. Сьогодні

науковцями повністю конкретизовано набір театральних засобів виразності і прийомів – це декорації, костюми, бутафорія, звук, світло і спецефекти, проте серед театральних прийомів лідирує *театралізація*.

Розглядаючи театралізацію як певний засіб організації дії, очевидним стає соціокультурне значення театралізації в різних проявах життєдіяльності людини – це свідчить про необхідність звернення до мистецтва, привнесення його форм до реального життя.

На основі вивчення літератури з'ясовано, що під поняттям «театралізація» завжди розглядають явище, яке належить до сфери мистецтва, пов'язане з художнім рішенням. Це звернення до емоційної сфери людського сприйняття, тому що емоції – найважливіший принцип.

«*Театралізація*» як універсальне поняття розглядається в контексті нашого дослідження в рамках театралізації обряду, ритуалу. Маючи свої особливості, театралізація послуговується специфічними прийомами. Наприклад, Н. Євреїнов саме «волю до театру» визначає як одну універсальну причину театралізації [75, с. 49]. Тобто коріння інстинкту театральності людини, сягаючи первісних епох, охопило всі сфери сучасного життя у формі театралізації [135, с. 120].

Як цілісне драматичне дійство сьогодні постає система весільних ритуалів і традицій. Кожен з учасників весілля відіграє роль, визначену ієрархією весільних чинів.

Проблема весільних чинів як у системі обряду, так і в контексті етимологічного вивчення весільної лексики перебувала в полі зору дослідників уже в кінці XIX – на початку XX ст. [153]. Науковці, зокрема, звертали увагу на відображення родового чинника у весільному складі та поділ останнього на групи одружених і неодружених учасників. Право перших давнє суспільство визнавало як пріоритетне. Було визнано і той факт, що групи молодого і молодої у минулому являли собою не що інше, як кровноспоріднені роди кожного з них [198]. Прибічниками цих висновків пізніше стали М. Нікольський, М. Пилипенко, П. Романюк. Останній з цього

приводу писав: «Наявність статевовікових груп в стародавньому суспільстві є встановленим фактом і не викликає сумнівів... Неодружений не мав рівних прав з одруженим» [217, с. 111].

Система ритуалів і традицій з нагоди одруження являє собою в деякому сенсі цілісне драматичне дійство, де кожен з учасників відіграє призначену йому роль [266, с. 287]. Так, сучасне весілля Сокирянщини відбувається за участю дійових осіб, кількість яких, їхні дії та обов'язки визначені народною звичаєвістю. Варто зазначити, що головні ритуальні ролі у весіллі є гендерно парними: наречений і наречена, нанашул і нанашка, старший дружба і дружка, батько і мати тощо. Якщо у традиційній обрядовості на тлі цієї симетрії надто контрастувала детальніша розробка теми молодої (весільні події навколо неї мали більше навантаження і значущість, ніж навколо молодого), то в сучасній обрядовості відзначається врівноваженість гендерного розподілу між нареченими. Ритуал направлений як на молоду, так і на молодого («проща» для молодого, «проща» для нареченої, «розбирання наречених», «кидання підв'язки», «кидання букету» і т. ін.). Отже, головними персонажами весілля є *наречений і наречена*. Відзначимо, що їхня роль у виконанні весільного обряду здебільшого пасивна, і лише на окремих етапах молодятам властиві активні дії (приїзд молодого до молодої, викуп нареченої, зустріч нанашок, викупування нареченим вкраденої туфлі або самої молодої, частування гостей та батьків на другий день весілля тощо) [139, с. 47].

За твердженням дослідників ритуалів, носії традиційної культури істинно реальним вважають те, що символічно представлене, а не те, що сталося фізично: «Знак важливіший, суттєвіший, тобто «реальніший» за те, що він позначає» [257, с. 54]. А. Байбурін переносить цю тезу на ритуал і підсумовує: «Схема «подія – ритуал», попри всю свою видиму природність, є не такою вже й безумовною. У змістовому плані ритуал, ймовірно, і є подією... Без ритуалу (і поза ритуалом) нема й події» [8, с. 39]. Ці тези

свідчать, що символ (умовність) є реальнішим за біологічний, природний факт.

Аналізуючи сучасний весільний обряд Сокирянщини, прослідковуємо збереження однієї з важливих ритуальних характеристик наречених – нерухомість (пасивність, підконтрольність). Молодих виводять з хати, водять навколо столу, заводять і виводять з-за столу під час святкової гостини. Старший дружба «водить» молодих, тримаючи в руці палицю [139, с. 47]. Як зазначає М. Маєрчик, сама лексема «водити» передає ідею символічної безпорадності, безпомічності, а тому палиця в цьому випадку є атрибутом, який асоціюється з фізичною неповноцінністю. Дослідниця вказує й на те, що під час весільного переміщення молодих у традиційній обрядовості обов'язковим був *переїзд*, а не перехід, навіть коли відстань була дуже малою. М. Маєрчик вважає, що збереження за обрядом назви «поїзд» навіть у тих варіантах, коли наречені йдуть пішки, акцентує важливість ідеї і далекої дороги, і пасивності, «нерухомості» під час переходу [165, с. 75]. «Недієздатність» нареченої простежується і в сучасному весіллі: весільне вбрання молодій допомагають одягати мати і дружки, батько, тримаючи за хустину, виводить доньку-наречену до молодого, молоду пересаджують через стіл до нареченого після викупу і т. ін. О. Правдюк писав, що «найпасивніша особа серед чоловіків – молодий. За нього все роблять свати, бояри, дружки. Він більше «стоїть за плечима» (дружби) і «моргає очима», ніж діє» [212, с. 31]. На підтвердження цієї думки в сучасному весіллі Сокирянщини виявлено те, що «дурних наречених» від молодого відганяють нанашки, наречену викупляють для молодого дружки, ватага нареченого охороняє молоду, щоб не викрали, а в разі викрадення допомагають її шукати і викупляти [139, с. 47].

Наречених у сучасному весіллі Сокирянщини називають «молодий – молода», «наречений – наречена», «князь – княгиня». Князем і княгинею наречених величають в обрядовому фольклорі всіх східнослов'янських народів. Щодо історії походження цих термінів і їхнього значення, то ще в

XIX ст. існувало кілька точок зору [226, с. 17; 177, с. 29; 129, с. 48–49]. За білоруським етнографом М. Пилипенко, у давнину при переході до іншої сімейно-вікової групи молода пара і отримала ці назви [204, с. 642–643]. Крім того, у А. Байбуріна, Г. Левінтона знаходимо своєрідне пояснення цих термінів. Дослідники вбачають в них кілька взаємопов'язаних кодів (аграрний, космічний, рослинний), елементи яких відрізняють молодих від інших учасників весілля [10, с. 10]. Наводить на думку і багатозначність назви «князь», яка у контексті весільного дійства могла мати декілька значень, у тому числі й перехід в інший статус, групу. Крім того, утверджує цю думку й свідчення, що наречену називали княгинею лише на певному етапі весілля. Ще у першій половині XIX ст. в Україні було зафіксовано, що лише після завершення дівич-вечора молодого називали князем, а молоду – княгинею [248, с. 512]. Лексика інших весільних реалій в обряді свідчила і про військове походження терміна «князь» [10, с. 15]. Досить чітко це явище простежує В. Борисенко на українському матеріалі у другій половині XX ст. [29, с. 34]. За матеріалами польових розвідок автора, в сучасному весіллі Сокирянщини головних персонажів дійства називають традиційно як молодими, так і нареченими. Щодо князя і княгині, то таку назву можна почути під час сватання у промові свата (старости), що залежить від імпровізаційних можливостей виконавця [139, с. 47].

Як і в традиційному весіллі, так і у весіллі досліджуваного району *представники двох родин*, утворюють дві групи учасників весілля, яким належить керівна роль у виконанні обряду. На початкових етапах весілля – це дружнє протистояння одна одній, на заключних етапах – поріднення і спільні дії.

Визначаються весільні чини за певними ознаками: ступенем родинності, сімейним станом, організаторськими, комунікаційними й розважальними здібностями [29, с. 38]. Вже під час сватання обирають одного або двох посередників – *старостів*, сватів (додаток В, рис. 2.1.1.1.) для укладення згоди на шлюб. Один з них обов'язково старший. Протягом

усього весілля він виконує одну з головних ролей – ведучого обряду (додаток В, рис. 2.1.2.23.). Маючи великі повноваження (давати дозвіл на виконання обрядових дій, бути безпосереднім виконавцем таких важливих церемоній обряду, як, наприклад, виголошення прощі), староста (сват) несе моральну відповідальність за дотримання традиційного сценарію весілля [139, с. 47–48]. І це не випадково, бо у давнину цей весільний чин був представником родового колективу [82, с. 51]. Слід особливо підкреслити важливість цього чину у збереженні весільних ритуалів. Якщо у весіллі великих міст старости вже немає і роль ведучого міської весільної церемонії виконує тамада, то доволі часто на весіллі практикують обряди за принципом «хто що пам'ятає».

Протягом усього обряду у традиційному буковинському весіллі староста обводив молодят навколо столу, стукав палицею у двері, виносив і вносив з комори до хати коровай тощо, тобто здійснював цілий ряд магічних дій. На сьогодні ці обрядодії виконують нанашки, старший дружба і дружка та неодружена молодь, а староста в сучасному весіллі Сокирянщини перш за все виконує функції ведучого ритуалу. Чимала роль відводиться старості у виголошенні традиційних промов-формул під час сватання, благословення обрядових дій (додаток В, рис. 2.1.2.37.), виряджання почту молодого за нареченою, вручення дарів молодим і ряду інших дій. Староста виголошує свій текст – прощу, лише загально дотримуючись структури, і користується відповідними текстовими формулами. Для примовок старости характерний елемент імпровізації, хоча у своїй основі вони є сталими [139, с. 48]. Такі промови-формули передавалися через усні фольклорні традиції, спільні мотиви яких простежуються у всіх східнослов'янських народів [182, с. 112–126]. Підсумовуючи, можемо констатувати, що завдяки збереженню весільного чину старости (відповідального за обрядовий регламент) в умовах сьогодення у весільному обряді Сокирянщини зберігся глибокий пласт традиційних ритуальних актів, оскільки староста не лише ведучий ритуалу, а й носій успадкованої інформації.

Так, до прикладу, в м. Новодністровськ сватання розпочинається традиційною промовою старости про мисливця та куницю, хоча чіткого тексту не існує, оскільки кожна промова залежить від імпровізаційних можливостей старости. Під час барвінкового обряду в с. Ожеве нанашка тричі просить дозволу в старости на початок пошиття барвінкових вінків для молодят: *«Пане старосто, просимо благословити»*. На що староста тричі відповідає: *«Най Бог благословить!»* і на останнє: *«Починайте з Богом!»*.

У с. Білоусівка вінкоплетини розпочинаються «прощею», яку виголошує староста. Ця обрядодія є прикладом збереженого традиційного елемента [42, с. 221], що дійшов до нашого часу, майже не зазнавши змін. Що, можливо, зазнало трансформації, то це словесна формула. Староста, виголошуючи прощу, кожен раз вказує на ритуальну дію, що має відбутися. В даному випадку: *«Благословили пити, гуляти, хороше ходити. Благословіть, простіть в хорошу годину віночок вити»*.

Після барвінкового обряду в домі молодої розпочинається розплітання нареченої. Староста знову проголошує слова «прощі» тільки тепер староста вказує інший обрядовий акт, який має зараз відбутися:

«...Благословили пити, гуляти, хороше ходити. Благословіть, простіть в хорошу годину вінечек класти...» (додаток Б, 1).

В домі молодого «проща» розпочинається з приходом музик (додаток Ж, рис. 3). Староста (або один з музикантів) звертається до рідних молодого, щоб *«простили на сімейне життя благословили!»*. На що рідні тричі відповідають: *«Бог благословит!»*

Важливе місце жінки у виконанні цілої низки обрядодій зумовлене відносною рівноправністю українського подружжя на початку ХХ ст. та рудиментами доби матріархату, що прослідковуються в багатьох елементах весілля українців [198, с. 51]. Так, у традиційному весіллі наддністрянських сіл у парі зі старостою виступала його дружина – *старостиха* (сваха, свашка), яка брала участь в обрядовому обміні хлібом на порозі в домі молодої, запалюванні весільних свічок, у церемонії обміну подарунками, в

обрядах покривання молодої та ін. До кола обов'язків старостиhi входило стежити, щоб на весільному столі завжди всього було в достатку. У старослов'янській мові терміни «сват» і «сваха» означали виключно родичів [261, с. 140–143]. У весільному обряді Сокирянщини 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. така дійова особа, як старостиха, відсутня. Всі обрядові дії, які в традиційному буковинському весіллі виконувала старостиха, за нашими дослідженнями, сьогодні виконують нанашки [139, с. 48].

Важливу роль на весіллі відіграють вінчальні батьки (батько і матка в українському традиційному весіллі) – *нанашки* (додаток В, рис. 2.1.2.32., 2.1.2.33., 2.1.2.34.). Нанашки – характерні дійові особи сучасної весільної обрядовості, оскільки вони виступають головними гостями на весіллі. За нанашок, як правило, обирають молоду подружню пару, яка живе гарно вже не один рік і вважається добропорядною, а також матеріально забезпечена, оскільки така посада на весіллі вимагає значних матеріальних витрат на подарунки для молодят. Нанашок обирали за наставників для молодого подружжя. За радянських часів під молдавським впливом стали підбирати за нанашок сімейні пари з родини нареченого, тоді як за українською традицією весільних батьків обирали з молодих людей, що належали до різних сімей [264, с. 322–323]. Як зазначалося у попередньому розділі на Сокирянщині нанашки називають наречених фін і фіна.

За гендерної симетрії ритуальних весільних ролей на матеріалі польових розвідок простежується асиметричність гендерного розподілу значущих ритуальних дій нанашок. У Ломачинцях, Вітрянці, Кормані, Новій Слободі, Струмку та ін. нанашка першою розплітає наречену, одягає молодій барвінковий вінок, знімає фату і барвінковий вінок, пов'язує наречену хусткою по-жіночому і т. ін. (додаток В, рис. 2.1.2.108., 2.1.2.136.). В той час, як нанашул подекуди запалює весільні свічки під час святкової гостини (додаток В, рис. 2.1.2.96.), виносить їх по закінченню застілля, знімає з нареченого квітку [139, с. 48].

Нанашок не лише перев'язують рушниками, стрічками, подарунками (додаток В, рис. 2.2.1.), але й дарують великі парні калачі (додаток В, рис. 2.1.2.34., 2.1.2.123.). У досліджених селах нанашок запрошують на весілля в першу чергу. Без нанашок не відбувається в церкві вінчання молодих. Щоб підкреслити повагу, наречені з весільним почтом відправляються до нанашок. У Волошкове нанашок заносять на руках до шалаша, обійшовши повне коло (додаток В, рис. 2.2.2.). У Ломачинцях нанашок першими заводять до шалаша, накривши великою хусткою, а вже за ними заходять молодята (додаток В, рис. 2.1.2.82.). Нанашки постійно супроводжують наречених: під час вінчання, під час урочистої реєстрації шлюбу, за святковим столом, стоять поруч з молодими під час перепою (додаток В, рис. 2.1.2.89.). Необхідно зазначити, що нанашки («нуній») в молдавській весільній обрядовості відіграють значно важливішу роль, ніж батько і matka (весільні батьки) в буковинському традиційному весіллі. Саме нуній керували процесом обдаровування молодих («пехаре дулчъ») – пропоєм. Найцінніші подарунки нареченим робили саме нанашки і в кінці весілля отримували «колачъ де нунъ» – найбільші за розміром «батьківські» калачі [264, с. 330]. Тобто, за нашими спостереженнями, ще раз підтверджено думку дослідників, що прототипом сучасних нанашок були нунул і нуна, які займали поважне становище серед весільних чинів молдавського весілля [134, с. 95].

Батьки наречених (тато й мама) протягом усього весілля відіграють головну роль від сватання до завершення дійства. Вони виступають важливими дійовими особами під час кожної значущої обрядової дії. Це і частування наречених, покладання вінків молодим, благословляють молодих на спільне життя, зустрічають молодих з вінчання, реєстрації, розпоряджаються пригощанням гостей, припрошують до пригощання, проводжають молодят на свій хліб тощо. Виявлено, що батьки наречених є головними виконавцями ритуалів, які наділені межевою семантикою

(виряджання з дому молодого/молодої, зустріч наречених після шлюбу, переведення на свій хліб тощо) [139, с. 49].

Аналізуючи польові матеріали встановлено, що ігрові театралізовані елементи присутні на передвесільному етапі (*сватання, барвінковий обряд, викуп квітки молодого, зустріч теці з зятем, підміна нареченої і т.ін.*) та на заключному етапі весілля, який направлений на «весілля» та вшанування батьків з нагоди одруження останньої дитини. Однак, як зазначає З. Босик, через зміну акцентів функціональне навантаження обрядових актів сучасного весілля трансформується з магічної та правової на видовищну, розважально-ігрову функції [34, с. 217]. Наприклад, у с. Ожеве після викупу квітки наречений з хлібом-сіллю входить до господи молодої (додаток В, рис. 2.1.1.17.). Йому назустріч виходить мати молодої у вивернутому кожусі (додаток В, рис. 2.1.1.18.). Вивернутий кожух підсилює емоційну складову даної обрядодії, її видовищність. Після привітання, між майбутніми тещею і зятем відбувається діалог:

- *З чим ти, синку, до мене прийшов?*
- *З хлібом-сіллю, щастям і здоров'ям.*
- *А за чим прийшов?*
- *За вашою дочкою.*

Після цих слів молодий цілує хліб і передає його матері нареченої.

Інтерес викликає обряд *підмини нареченої*, коли розігрується сцена між нареченим і «дурною молодою» [135, с. 121]. У Білоусівці, наприклад, саме батько нареченої виводить «дурну» молоду. Як правило, переодягають жінку в роках, яка має досить пишну статуру. Їй закривають обличчя, одягають «фату» (шматок білої тканини), підв'язують поясом, щоб показати талію. «Дурну молоду» батько нареченої підводить до святкового столу, де сидить наречений з нанашками. Вона тричі вклоняється нареченому, а він відганяє її від себе хустинкою. Молодому допомагають відганяти таку наречену і нанашки, і батьки (додаток В, рис. 2.1.1.36., 2.1.1.37.).

Наречений: *Тож відкрийте покривало, дайте побачити!*

Родичка нареченої: *Як будете брати, то ми відкриємо, побачите. А як не берете, то ми й не даєм!*

Нанашко: *Дайте молодій поїсти і хай йде...*

Один з гостей нареченого: *Ми зара кидаєм по рублю, якщо вона знає замітати то вона підходить*

Староста: *А ну зара побачим. Лиш добре замітає, буде твоя* (звертається до молодого).

З жартами і перемовками «дурна» молода пританцьовуючи іде геть. Як тільки перша «дурна» молода пішла, батько виводить другу «наречену». Це ще одна жінка, переодягнена у молоду (додаток В, рис. 2.2.3.). Наречений і його рідні знову відганяють хустинками таку «молоду» геть.

Батько нареченої звертається до молодого: *Королева, Діма, королева!*

«Дурна молода»: *Я приїхала з Австралії. Я знаю гроші заробляти.*

Нанашко: *Які? Долари? А де вони?*

«Дурна молода»: *А я гездо тримаю коло пупа. Най помацают обоє* (звертається до нанашка і нареченого)

Нанашко: *А ну покажіть!*

«Дурна молода»: *Є у мене хлопці! Всьо у мене є!*

Староста: *Якщо кум гладкий, то гроші є*

«Дурна молода»: *Всьо у мене є, лиш одна біда шо не встає, а... Бери не пожалієш* (звертається до нареченого). *Подивися, плаття на мені погане чи шо? Чи в мене чого нема? Подиви – пуп є... Візьми не пожалієш...*

Наречений: *Та шо брати? Нє, нічого не треба. Всьо не нада*

За третім разом батько виводить до молодого свою доньку-наречену (додаток В, рис. 2.2.4.) і звертається до нареченого:

– *Даю тобі рівну, не криву, не сліпу, гарну, добру, щоб цінував і беріг. Будеш шанувати – будеш мати* (додаток А, 1).

Слід зазначити, що зміст усіх діалогів і промов відповідає своєму часу – з розвитком телекомунікативних технологій люди, навіть у сільській місцевості, отримали ширші можливості доступу до інформації. Тому,

аналізуючи польові матеріали, виявлено, що у 2000-х рр. розширено географічні межі «подорожей дійових осіб» у порівнянні з 90-ми рр. ХХ ст. Такий комунікаційний прийом дозволяє тримати темпоритм обряду, оскільки він цілеспрямовано направлений назовні, що дозволяє максимально наповнити видовищністю виконання ритуалу [135, с. 121].

Перед входом до зали/шалаша, де відбуватиметься святкова гостина, наречених зустрічають батьки молодят. Саме одна з матерів звертається до наречених: *«Прийміть, діти, цей хліб на щастя, на долю, на довге життя!»* (додаток А, 8), передаючи молодятм коровай.

Треба відзначити, що у виконанні ритуальних дій і ролей також простежується гендерна симетрія: благословення, мати одягає фату нареченій – батько одягає барвінковий вінок (с. Білоусівка), матері запалюють весільні свічки – батьки переводять дітей на свій хліб (с. Коболчин), саме батьки танцюють з кухаркою, демонструючи її подарунки тощо.

Перехід наречених у сімейний статус включає цикл прощальних обрядів з дівуванням і парубоцтвом. Тут головною у процесі виконання дійств, як і колись, є неодружена молодь. Групу нареченого представляють старший дружба, дружби, бояри, світилки, а нареченої – старша дружка, дружки, брати, світилки [139, с. 49]. У Волошковому, Гвіздівцях, Олексіївці, Новоолексіївці, Шишківцях, Вашківцях, де українці сусідять з молдованами, можна почути молдавську назву дружбів – *ворники* чи *ворношели*. У день весілля молодь, без якої не обходиться весілля, приходить в дім наречених. Дружка або світилка перев'язує хлопців рушником і навхрест кольоровою стрічкою, дівчат – кольоровою стрічкою або чіпляє на груди букетик з білих штучних квітів, до якого причеплено тонку хустину, дітей – кольоровою стрічкою і букетиком. Відзнаки молоді як учасників весілля майже у кожному селі Сокирянщини, і навіть у межах одного села, мають свої особливості. Так, наприклад, у Василівці всю неодружену молодь перев'язують стрічками світлих кольорів (рожеві, блакитні, салатові тощо), старшим дружбі і дружці чіпляють букети і перев'язують стрічкою з написом

«Старший свідок» (додаток В, рис. 2.2.5., 2.1.2.102.). Тоді як у Білоусівці старшій дружці, крім стрічки, під букет чіпляють ще й тонку хустинку (додаток В, рис. 2.2.6.). У Вашківцях дружбів перев'язують навхрест і рушником, і стрічкою (додаток В, рис. 2.1.2.9.). У Сокирянах, Новодністровську маленьким дітям чіпляють маленькі букетики, які складаються з однієї квіточки і декількох листочків, хоча на деяких весіллях дітей перев'язують стрічками (додаток В, рис. 2.2.7., 2.1.2.112.) [139, с. 49].

Виконання дружбами/дружками своїх ролей в основному припадає на початковий етап весільного дійства (плетіння вінків, викупування квітки, продаж нареченої, гейкання й ухання під час руху весільного кортежу до шлюбу і повернення його до будинку, де проводиться весілля, і т. ін.).

Наприклад, у Коболчині викуп квітки нареченого відбувається напередодні весілля під час вінкоплетин. Головними діючими особами тут стають старші дружба і дружка [135, с. 120]. Ватага дівчат на чолі зі старшою дружкою продають піджак молодого з квіткою, демонструючи його усім присутнім. Все супроводжується жартами, загальними веселощами, перемовками. В цьому випадку театралізація стала допоміжним засобом, який дав можливість для безкінечних інтерпретацій обряду та імпровізацій виконавців.

Між старшою дружкою і старшим дружбою відбуваються публічні торги:

— *Дивіться який гарний піджак з квіткою ми маємо. Він має стояти гарні гроші...*

— *Та нема у нас ніяких грошей. У нас є сад, є яблука, чекайте на осінь – дамо яблук, а не, то помідорів дамо. А грошей нема. Ми не на роботі, пенсіюше не отримуємо, відки вам гроші дати*

— *Хоште бути гарними, мусите гарно заплатити*

Старший дружба бере у дружки піджак молодого і, демонструючи всім присутнім:

— *Перше подивіться всі, він тут штовпаний...*

Старша дружка відбирає піджак у дружби, щоб той не забрав без викупу. Старший дружба:

– *То ви його хоч подухайте, шо це ви? За шо тут гроші давати? Значит тако – даю вам пару йориків – якщо... завтра поміняєм...*

– *Да, гроші гарні, але нам треба ще гарніші...*

– *Та нормально, дівчата! Осьо дивись – один червонец і ще один.*

Це ж той, антикваріат!

– *Гроші звичайно гарні, ну бажано би ще трошечки*

– *Я кау, яблука можем, шось таке...*

– *Не, яблука, спасіба маєм*

– *Та шо ж тієї квітки ніхто не бачив... Ану, понюхайте духи!*

Дружка усім присутнім дає понюхати квітку на піджаку нареченого. А старший дружба, нюхаючи, кривиться:

– *Аж ріже в носі!*

– *Це самі дорогі духи. Гарно пахне? Не!*

– *Дівчата в мене одна купюра. Вам надо здачу буде дати*

– *Ну а здача від того яка купюра буде. Ну давай показуй!*

– *Міліон! Будете по двісті тисяч здачу давати...*

– *Мало!*

– *Дивіться міліон! Дивися тако на світло – всьо є знаки, лице...*

– *Не, мало! Хочу зелених! Хочу зелених!*

– *А зелені зара не ходять*

– *Хочу зелених!*

Старший дружба дістає з кишені пачку радянських купюр. Хтось з присутніх каже:

– *То ж дай зелених*

– *Не, зелене разом то тре віддати... Так, красних ви не берете...*

Дружба з іншої кишені дістає п'ятидесятигривневі купюри.

– *Слухайте – всьо шо є. Це з пенсії шо лишилося. Завтра ще на частовання йсти. Май совість, це вже й так я всьо віддав. А з чим я завтра*

піду? Так, на (кладе на стіл купюри по 50 гривень) *За третім разом нада віддівати. Це я вам кажу...*

– *Я розумію що Бог любить троїцу, але ми такі коболчинці...*

– *Так, беру все це разом (згортає всі гроші зі столу) тако загортаєм цею...*

– *І то що ше в кармані нам би бажано...*

– *Це? Дати красні?*

Старший дружба демонструє, тримаючи в руках, радянські і сучасні українські купюри.

– *Значить ці не забирати? Ви ж червоні не любите!*

– *Нє, нє, нє, ми всьо любим. Нам можна і це, і то що в носочках... Ми всьо любимо.*

– *Так, даю щоб всі бачили. Дивітса, мільйон даже. Як ца дружка розжеветца в нас, а? Ну ладно, давайте вже! (і забирає в дружки піджак молодого)*

– *Ну може продамо?.. Продамо?.. (Старша дружка звертається до дівчат-дружок та рідних нареченої) Ну ладно, беріть!*

Старший дружба під загальний сміх розглядає «покупку», перевіряє на міцність, нюхає квітку і проголошує: *«Переплатив!»*. Після чого передає жакет нареченому. По цьому всіх присутніх батьки нареченої запрошують за стіл [135, с. 121].

Значимість *дружбів і дружок* підкреслюється тим, що під час ходу весільного почту вони знаходяться безпосередньо за молодими або величаються перед нареченими і нанашками. «Недружні» стосунки молоді на весіллі з чоловічою/жіночою громадою є свдченням того, що ця молодь, яка віддавала своїх представників, не належить до жодного з родів, а являє собою відокремлену соціальну групу. Незважаючи на те, що всі вони є дійовими особами однієї урочистої події – утворення нової сім'ї, – це не заважає їм проявляти «недоброзичливе» ставлення один до одного як представників різних соціальних груп, як і у традиційному весіллі [29, с. 33–34]. У

сучасному весіллі Сокирянщини таке протистояння проявляється на дошлюбному етапі та безпосередньо на самих початках власне весільного циклу. Так, наприклад, у с. Шебутинці дружби молодого під час викупування «квітки» для нареченого обдаровують дружок молодої жартівливими подарунками (старі туфлі, кофти, підносять букети з будяків, кропиви тощо), сплачують старі гроші (додаток В, рис. 2.1.1.14., 2.1.1.15.) і все це супроводжується взаємними жартівливими образами і т. ін. [139, с. 49].

Важливе місце у традиційному весільному обряді Буковини відводиться *неодруженому братові* молодої. Саме брат виконує роль охоронця й «продавця» своєї сестри-нареченої одночасно. Його роль в сучасному весіллі Сокирянщини, за нашими дослідженнями, збережена майже без змін. Тільки тепер роль брата виконує старший дружба, і функції охоронця та захисника повністю лягли на нього. Також збережена традиційна «зброя» старшого дружби – палиця, прикрашена барвінком, квітами і калачем (додаток В, рис. 2.1.2.81., 2.1.2.134.) [134, с. 96]. Так, у Буковинському Передгір'ї ватаги молодого і молодої (як правило, двоюрідні брати), по двоє осіб від кожного, у суботу рано приходили до молодої, де світилки прикрашали їхній одяг. У кожного хлопця мала бути палиця у вигляді дерев'яної сокири. Цю палицю світилки прикрашали миртою, обмотували червоними і синіми нитками [173, с. 2].

У ролі *світилки* в традиційному буковинському весіллі могла виступати неодружена родичка як молодого, так і молодої. До кола її обов'язків входило запалювання свічок під час вінчання молодих і пильнування, щоб вони не згасли у молодого на порозі. Кепкування і докори інших дівчат-дружок викликав обов'язок світилки бути присутньою за весільним столом. Хоча О. Кожолянко вважає, що такий весільний чин, як світилка, існував тільки у селах рівнинної та передгірної зон Буковини [121, с. 271], варто зазначити, що цей чин був присутній і на сході України. У сучасному весіллі Сокирянщини роль світилки подекуди збережено, хоч

безпосередній семантичний зв'язок з первинним значенням – обрядовою функцією тримати свічку біля наречених – втрачено. Так, у Михалковому, Коболчині, Струмку світилки тримають запалені свічки лише під час покривання молодої (додаток В, рис. 2.2.8.), а за тим, щоб свічки горіли під час вінчання, під час святкової гостини стежать нанашки (додаток В, рис. 2.1.2.55., 2.1.2.56.) [139, с. 49–50].

Якщо згідно з традицією випіканням короваю в домі молодої і молодого займалися коровайниці (це були обов'язково заміжні жінки), то наприкінці ХХ ст. в силу соціально-економічних чинників ситуація змінилася. Виявлено, що коровайний обряд у сучасному весіллі Сокирянщини відсутній. Весільний коровай, як і на всій території сучасної України, замовляють переважно у пекарнях. Тому і такий весільний чин, як коровайниці, втратив свою значимість. У рідких випадках коровай випікають у домашніх умовах, але без дотримання ритуалу [139, с. 50].

За польовими матеріалами автора, в сучасному весіллі Сокирянського району важливу роль відіграє такий весільний чин, як *кухарка*. Інститут кухарок добре відомий як в Україні, так і в Молдові. Це обов'язковий і поширений ритуальний чин. У традиційній родинній обрядовості кухарки заступали господарів на час ритуалу, виконуючи основні господарські роботи. П. Чубинський наводить приклад, що батьки вже не пораються біля столів під час заручин: «Батько й мати сидять, а рідня дівчини коло стола пошановує гостей» і навіть під час весілля «куховарки приготівляють їжу» [285, с. 603, 607].

В сучасній обрядовості, як і в традиційній, за кухарку запрошують жінку, яка вміє смачно й оригінально готувати, оскільки батьки наречених хочуть, щоб гостина вразила гостей і надовго запам'яталася. Навіть якщо весілля відбувається в ресторані (в селах святкову гостину влаштовують або у залі сільського клубу, або в господі одного з наречених у шалаші), наприкінці гостини став уже традиційним танець кухарки. Батьки молодят, нанашки і найближчі родичі наречених запрошують до танцю кухарку під

бурхливі оплески всіх присутніх на знак подяки. В кінці танцю кухарка отримує подарунок від батьків наречених – гарний фартух, подарунки, гроші і калачі [139, с. 50]. Як вказує О. Кожолянко, традиційно кухарка отримувала на знак подяки два малих калачі [121, с. 273]. Їжа, солодощі, напої, які готуються до весілля, підкреслюють значимість цієї події у житті молодих і їхніх родичів, міцність сімейних уз, нарешті, засвідчують заможність родини. Такий особливий танець кухарки наприкінці весілля, подарунки, калачі є підтвердженням семіотичності, а не тільки прагматичності весільного чину кухарки в сучасному весіллі Сокирянщини [139, с. 50].

До прикладу, у Василівці, Гвіздівцях, Новоолексіївці, Олексіївці, Михалковому коли весільний кортеж прибуває до місця проведення святкової гостини біля воріт кухарка переливає нареченим дорогу водою (додаток В, рис. 2.1.2.85.) зі словами:

– *Переливаю вас водою, щоб щастя лилося рікою, щоб були багаті, щоб була прекрасна вся ваша родина. В добрий час вам, в щасливу годину!*

А молоді в свою чергу, дякуючи, кладуть під хлібину гроші для кухарки (додаток В, рис. 2.1.2.86.).

Сьогодні підготовка до весілля розпочинається безпосередньо з повідомлення сина чи доньки про одруження, тоді як на Буковині, як і в Молдові, готувалися до весілля завчасно. Як тільки донька чи син досягали повноліття батьки починали запасатися борошном, м'ясними та овочевими продуктами, спиртними напоями (горілкою, вином), сушеними ягодами та фруктами. Слід зазначити, що заможні селяни до весілля забивали теля, свиню, а, до прикладу на Гуцульщині і в передгір'ї – забивали овець. Тоді як у бідняків весільна гостина мігла бути і без м'яса [115, с. 53].

Весільні чини відрізняються і певними знаками в одязі, прикрасах: старосту перев'язують великим рушником і стрічкою з написом «староста» (додаток В, рис. 2.1.2.37., 2.1.2.52.); нанашок перев'язують стрічками з написом «весільна мати» та «весільний батько» на ліву сторону грудей нанашулу чіпляють букет зі штучних квітів, а нанашці букет чіпляють з боку

у волосся (додаток В, рис. 2.1.2.37., 2.1.3.3., 2.2.1., 2.2.9.); старших дружбу і дружку також перев'язують стрічками з відповідним написом і чіпляються букетики зі штучних квітів (додаток В, рис. 2.1.2.134., 2.1.2.142., 2.1.2.143.) тощо. Взагалі характерною рисою сучасного весільного обряду Сокирянщини є те, що всі рідні мають бути перев'язані подарунками (сорочки, кофти, тканина, хустки) (додаток В, рис. 2.1.2.24.). Простежуються в даній традиції елементи молдавської обрядовості. Так, у молдован мати нареченої повинна була обов'язково перев'язати всіх гостей нареченого, за цим суворо слідкували, вбачаючи у цьому велику честь – бути перев'язаним на весіллі [97, с. 162]. Констатовано, що і сьогодні всі подарунки виставляються на показ (з подарунками танцюють, їх одягають, ними перев'язуються, чіпляють на плече тощо).

У процесі дослідження весільної обрядовості Сокирянщини протягом 1993-2011 рр. зафіксовано, що весілля грали на 250 – 600 осіб, серед яких були не лише рідні молодят, а й сусіди і односельці кожного з наречених. Участь такої кількості гостей у весіллі і до сьогодні є виявом схвалення та визнання шлюбу. Сталість такої сільської громади обумовлена спільною культурою, ритуальним досвідом, знанням обрядових ролей, що завдяки сталості колективної пам'яті та внутрішньої мотивації живить обряд. Саме у весіллі поєдналися ігрове і драматичне дійства [135, с. 120].

Власне весільний етап зберіг ритуали, сповнені драматизму, що супроводжується легким смутком та сльозами радості за молодят. Це *розплітання молодої, одягання барвінкового вінка/квітки нареченій/нареченому, проща, вирядження молодого/молодої з дому, відвідування кладовища, зустріч молодих батьками біля місця проведення святкової гостини, розбирання наречених та інші.*

Яскравим прикладом обрядової дії, що сповнена легкого батьківського смутку є *розплітання* молодої. У супроводі музик староста виголошує слова «прощі»: *«Дядя рідний, мама рідна, брати рідні, сестри рідні, сусіди блискі, далекі, стало се дитя перед вами як ясні свічі перед образами просим в*

Господа благословенства. – Бог благословит! Благословили пити, гуляти, хороше ходити, вінецьком починати, благословит, простит, в щасливу годину вінечек класти на голову. – Бог благословит! Благословили первий раз, благословили другий раз, благословит і простит третій раз. – Бог благословит!». На перший план виступає емоційна складова ритуалу, підсилена мінорним музичним супроводом (додаток Ж, рис. 4.).

Елементи театралізації прослідковуємо і в ритуалах урочистої реєстрації шлюбу, так як церемонія розпису в селах проходила в клубі, або сільській раді – публічному місці, де могла зібратися вся громада села, незалежно від запрошення на весілля. В сценарний план урочистої реєстрації по всій території нашого дослідження обов'язково включався перший танець молодих. Відзначимо, що на межі ХХ – ХХІ ст. перший танець заздалегідь наречені не готували, а виконували його в міру своїх танцювальних можливостей і навичок. В сільській місцевості молодята танцювали вальс під живий інструментальний супровід невеликого ансамблю (труба, саксофон, баян/акордеон, барабан) на сцені перед усією громадою. В містах Сокирян і Новодністровськ наречені виконували перший танець переважно під музику в запису. Відзначимо, що такий елемент театралізації підсилює емоційну виразність ритуалу та наповнює видовищністю санкціонувальний зміст реєстрації шлюбу.

Як зазначалося раніше, сучасний післявесільний цикл скоротився до одного дня. Обрядодії заключного етапу весілля можна назвати скоріше заходами, ніж обрядами, оскільки вони втратили магічно-релігійний зміст чи санкціонувальне значення і проводяться переважно як театралізовані дієства. Однак навіть у такій формі вони не втратили зовнішніх ознак традиційної обрядовості [138, с. 180]. На досліджуваній нами території зафіксовано кілька варіантів післявесільного циклу, який надбав жартівливих ігрових форм, що спрямовані на «одруження» та вшанування батьків з нагоди одруження останньої дитини. Тоді як завершальні етапи традиційного

буковинського весілля були спрямовані на прилучення нареченої до родини чоловіка, поєднання двох родини в одну.

Наприклад, у Білоусівці на завершальному етапі весілля зафіксовано проведення «пропою» в ігровій формі. Батькам-молодятам усі рідні приносять жартівливі подарунки. Так, до прикладу, «молоду» нагороджують медаллю (кришка від каструлі на мотузочку) за довгі роки «служіння на кухні» (додаток В, рис. 2.2.10.), тоді як «нареченому» дарують вставну щелепу, «щоб ще довго міг їсти жінці печінки» [135, с. 121]. Вся ця обрядодія супроводжується веселощами і жартами (додаток В, рис. 2.2.11.).

Гість:

– *Даруєм їм каблучки обручальні з білого золота.*

Нанашко:

– *Боже! Боже!*

– *Давайте, давайте!* – і гість одягає «молодятам» каблучки з пластмаси.

Нанашко:

– *Я не зрозумів, а де ж це таке золото добувають?*

Гість:

– *А роблять такі кільця в Білоусівці на ювелірному заводі.*

Наречений, кланяючись гостям:

– *Спасибі, людошки добрі, вам!*

У Сокирянах, наприклад, на другий день весілля батькам нареченого одягають вінки, оскільки вони одружили останнього сина (додаток В, рис. 2.1.2.131.). Молоді хазяї (вчорашні молодята), тримаючись за руки з батьками, нанашками, свідками, рідними, виводять «наречених» на вулицю, де звучить музика (додаток В, рис. 2.2.12.). Величаючись, всі присутні утворюють коло і танцюють. Після танцю батькам-нареченим усі кричать: – *«Гірко!»*. Після чого ватаги чоловіків одночасно починають підкидати на руках батька і мати (додаток В, рис. 2.2.13.). Один з музикантів оголошує:

– *Шановні друзі, дорогі гості до нас на весілля завітали дорогі гості!* І на танцювальному майданчику з'являються ряджені під загальні оплески і сміх (додаток В, рис. 2.2.14.). Це переодягнені хлопці у нареченого і наречену з гіперболізованими статевими ознаками у супроводі ще одного персонажа – лікаря. В руках «молодята» тримають відра, в які поклали пляшки з горілкою і келихи, а лікар тримає тарілку з м'ясною нарізкою і всім присутнім пропонує скуштувати.

– *Добрий день!*

Лікар: *Хто сказав добрий день? Я на весіллі... Тут молодим всім погано, я не знаю що це робиться...*

– *Гірко молодим!* – хтось вигукує з присутніх. І «молода пара» починає цілуватися і між собою (додаток В, рис. 2.2.15.), і з «лікарем», і намагаються цілуватися з присутніми гостями. Звучить музика і всі знову танцюють. Після танцю «нареченій» стає погано, вона втрачає свідомість і «лікар» під загальний сміх рятує «наречену». Після чого всі знову танцюють [135, с. 121].

Таким чином, сучасний весільний обряд Сокирянщини послуговується цілою низкою дійових осіб: наречені, які виступають в ролі суб'єкта і об'єкта ритуалу; нанашки, прототипом яких стали нуній, що займали поважне становище серед весільних чинів молдавського традиційного весілля; староста, який несе відповідальність за дотримання регламенту весільного ритуалу; батьки молодих є головними виконавцями ритуалів, які наділені межовою семантикою; неодружена молодь, яка є головною під час ініціаційних обрядів; світилки; кухарка; музики. Також у весіллі беруть участь сусіди чи просто односельці. Участь усього колективу села як носіїв однієї культури у важливій сімейній події – весіллі – забезпечує функціонування традиційних обрядів на сучасному етапі.

Крім того, гра, рядження дійових осіб наповнила весільну драму емоційністю, видовищністю. Обрядові дії сповнені художніх образів, які

демонструють діяльність людини, її стосунки. Саме через театралізацію досягається об'єднання усіх запрошених на весілля в одну громаду.

Висновки до розділу

За результатами польових досліджень, що їх проводила авторка на Сокирянщині протягом 1990-х – 2010-х рр., можна стверджувати, що, як і традиційне весілля, сучасний весільний обряд переважно складається з трьох етапів: передвесільного, весільного та післявесільного.

1. Структуру *передвесільного циклу* можна схематично зобразити у вигляді послідовності: сватання, запрошення обраної під час сватання подружньої пари за нанашок і барвінковий обряд. *Сватання* як обрядодія не регламентоване ні у часі проведення, ні у кількості осіб, які беруть у ньому участь. Традиційно обирають свата, який виступає в ролі ведучого. Обов'язковим елементом сучасного сватання стала домовленість обох родин про подружню пару, яку запрошуватимуть за нанашок для молодят. Остаточна згода на шлюб стверджується тим, що хлопець одягає своїй обраниці каблучку. Встановлено, що *запрошення за нанашок* стало відмінною рисою досліджуваного району. Заключним етапом сучасного передвесільного циклу є барвінковий обряд, який містить ряд обрядодій: вінкоплетини, викуп квітки молодого і перший посад наречених. Виявлено *локальні варіанти дівич-вечора*: в Ожевому – теща зустрічає зятя у вивернутому кожусі; у Білоусівці – підміна нареченої. В усіх населених пунктах Сокирянського району збережено вінкоплетини. Відмінність становить лише форма барвінкового вінка (у Гвіздівцях, Олексіївці і Новоолексіївці барвінковим вінком і нареченого, і наречену перев'язують через плече, у Коболчині і Сербичанах барвінкові вінки молодят вішають на шию). Проте загальноприйнятим є вінок у вигляді червоної стрічки, на яку нашиті листочки барвінку.

2. Сучасний *весільний цикл* Сокирянщини умовно складається з таких обрядодій: зустріч молодят; нанащення; відвідування кладовища; хід до церкви і вінчання; урочиста реєстрація шлюбу; батьки зустрічають молодих на місці проведення святкової гостини; обдаровування молодят («перепій»); святкова гостина; покривання молодої; «розбирання» наречених. Виявлено, що такий порядок обрядових актів є доволі умовним, оскільки навіть в одному селі весілля від весілля може відрізнятися, що зумовлено часом проведення реєстрації шлюбу і вінчання, вибором старости і бажанням самих молодят і їхніх батьків.

Протягом 2000-х рр. простежується поступове зникнення збереженої буковинської традиції *відвідування кладовища, нанащення*.

Виявлено локальні варіанти проведення *урочистої реєстрації шлюбу* в державних установах – РАГСх, на річці Дністер, на спеціально облаштованому катері, у дворі господи одного з наречених. Структура урочистої реєстрації шлюбу складається з дій санкціонувального значення: клятва вірності молодят, підтвердження власного волевиявлення наречених на шлюб підписом у книзі реєстрації актів громадянського стану, одягання обручок, одержання першого сімейного документа «Свідоцтво про шлюб».

Другою ритуальною кульмінацією стало *вінчання*. На тлі регіону спостерігається більше чи менше вростання його у власне весільну композицію, або воно займає проміжну позицію між передшлюбною і шлюбною частинами. Ця деформація створює додаткові труднощі у розумінні весільної реалії.

Обряд *зустрічі молодих на місці проведення святкової гостини* має свої *локальні варіанти*. Зокрема, у Вашківцях, молодят зустрічають батьки утворюючи так звані «батьківські ворота». У Васиївці першою наречених зустрічає кухарка.

До санкціонувальних серед власне весільних обрядів належить *перепій*. Нами встановлено, що цей обряд усе частіше проводиться безпосередньо перед початком святкової гостини, особливо, якщо весілля відбувається у

ресторані/кафе. У Гвіздівцях, Василівці, Ожевому перепійні гроші збирає староста у велику миску, підходячи до кожного гостя, під час застілля. У Шишківцях зафіксовано *локальний акт* – усі перепійні гроші складають у прозорий пакет і кладуть його в корсет наречених. У Волошковому з перепійними грошима у прозорому пакеті наречені танцюють.

Виявлено, що *покривання молодої* відбувається під час святкової гостини на всій території Сокирянщини. Відмінності полягають лише в атрибутах, якими виконують покривання, та у весільному чині, який покриває молоду.

Загально регіональне розповсюдження має *«розбирання» наречених*. Встановлено незначні локальні відмінності у ритуальних діях, весільних чинах та атрибутах. Виявлено появу нових обрядових елементів на завершальному етапі весільного циклу: *наречений кидає підв'язку, молода кидає букет* – свідчення впливів західної культури.

3. У *повесільній частині* реалізується низка тем, зумовлених фактом здійснення шлюбу, що позначені надзвичайними веселощами – поняттям «антиповедінки»: рядження, гра, що сповнена химерних веселощів, різноманітних натяків, перевтілень. Часто у цій частині обряду характер дій трансформується з урочистого, ритуального в ігровий. Виявлено ритуальні обходи як знак вшановування батьків наречених, інших родичів, введення молодої в коло нових родичів, у новий соціальний статус. Зафіксовано появу нового обряду – *переведення молодят на свій хліб* (Білоусівка, Коболчин, Сербичани, Романківці).

4. У весільному обряді Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. яскраво прослідковується міцне входження в ритуал театралізації, яка стала ідеальним засобом комунікації громади гостей на весіллі. Декорації, костюми, бутафорія виготовлялися самими запрошеними на весілля. Виконання ролей в обряді, ритуалі було самодіяльним. Обрядові інтерпретації та імпровізації виконавців через театралізацію збагатили емоційну насиченість та видовищність весільного обряду Сокирянщини.

На основі проведеного аналізу встановлено основні дійові особи: наречені, батьки молодих, староста, свати, нанашки (вінчальні батьки), дружби, світилки, неодружені брати нареченої, кухарка, а також музики. Найповажніше становище в ієрархії весільних чинів займають нанашки – всі обрядодії санкціонувального змісту виконує нанашка (одягання барвінкового вінка, знімання фати і т. ін.), і навіть після весілля нанашки залишаються для молодят людьми високого статусу. Виявлено, що саме цей весільний чин є яскравим прикладом синтезу буковинської і молдавської традиції. Аналіз матеріалів польових розвідок дозволив виявити гендерну врівноваженість головних весільних чинів, а також їхніх ритуальних дій. Символічною також є участь у весіллі, крім весільних чинів, які виконують ті чи інші ритуальні функції, великої кількості запрошених, що свідчить про громадське схвалення шлюбу.

РОЗДІЛ 3.

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ТА СЕМАНТИКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ

СОКИРЯНЩИНИ кінця XX – початку XXI ст.:

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТРАДИЦІЙНОЇ СИМВОЛІКИ ТА СЕМАНТИКИ

У попередньому розділі з'ясовано, що три основні цикли весілля українців (передвесільний, весільний і післявесільний) являють собою систему відповідних обрядодій, пов'язаних з утворенням нової сім'ї. Кожному з етапів притаманні відповідні обряди, які у свою чергу мають локальні особливості. Як зазначалося, весілля розглядається як ритуал, що складається з обрядових циклів, а обряд як частина ритуалу містить ряд компонентів. Вони виявляються в символічних діях (акціях), атрибутах, вербальних явищах, віруваннях, у кількості дійових осіб, їхньому призначенні тощо. Власне, компоненти обряду й визначають, наприклад, локальну специфіку весільної обрядовості, адже за тривалий період розвитку трансформаційні процеси найбільше позначилися саме на традиційній структурі обрядів. До того ж історичні умови сприяли формуванню досліджуваного району як етноконтактної зони українців і молдован. В умовах певної ізольованості чимало архаїчних компонентів обрядовості не зазнало істотних змін. Багато з них зберігають первісний зміст, пов'язаний з ранніми формами релігії, як, наприклад, одягання кожуха навиворіт тощо. Мають місце запозичення, що з'явилися внаслідок міжетнічного спілкування (назва весільних атрибутів, весільних посад) чи внаслідок дії релігійних та соціально-економічних чинників (зникнення звичаю оглядин, поява урочистої реєстрації шлюбу, вінчання). Але саме вони є свідченням динаміки весільної обрядовості. Синтез традиційного, запозиченого і новаційного й визначає локальну своєрідність сучасного українського весілля Сокирянщини.

Розглянемо найбільш характерні структурно-функціональні особливості весілля українців 90-х рр. XX ст. – початку XXI ст. на матеріалах Сокирянського району Чернівецької області.

3.1. Візуальна атрибутика весільних циклів: функції, символіка

Головним атрибутом усієї обрядовості, й насамперед пов'язаної з життєвими циклами людини від її народження аж до смерті, є хліб. У сучасному весіллі досліджуваного району хліб набув найбільшої різноманітності та символічності, адже весілля символізує народження сім'ї і продовження роду в наступних поколіннях. Весільний хліб є тим елементом, який об'єднує цілу систему весільних обрядових дій.

Серед весільних атрибутів головним є *коровай*. Весільний коровай посідає особливе місце у структурі весільного обряду Сокирянщини [132, с. 43]. У Василівці короваєм батьки зустрічають молодят перед місцем проведення святкової гостини (додаток В, рис. 2.1.2.87.); у Волошковому короваєм наречених зустрічають голова сільської ради і секретар перед урочистою реєстрацією шлюбу (додаток В, рис. 2.1.2.63.). В кожному селі Сокирянського району попереду весільного кортежу обов'язково несуть коровай на вишитому рушнику (додаток В, рис. 2.1.2.12., 2.1.2.51.). Стійкий символ хліба в обрядовому житті людини свідчить про його давні традиції, значне смислове й функціональне навантаження. Здавна хліб символізував добробут і благоденство, плодючість і продовження роду. Таке високе смислове значення хліба-короваю існує й нині в сучасному весільному обряді.

У найдавніших джерелах про звичаї та побут східних слов'ян коровай виступає неодмінним атрибутом весілля. Дослідники відзначають, що, наприклад, в XI ст. жодна весільна трапеза на Русі не відбувалася без короваю і сиру [290, с. 217]. Опис князівського весілля цього часу фіксує, що

попереду нареченої бояри несли дві свічки і коровай, на якому лежали гроші [126, с. 67]. Особливого магічно-символічного значення короваю надають відповідні символи, якими оздоблюють поверхню виробу. На Сокирянщині подекуди коровай уквітчують барвінком, квітами, гілочками розмарину, калиною – символом дівочої цнотливості, хоча В. Ястребов вказує, що вона в цьому випадку символізувала втрату дівочої невинності через шлюб [296, с. 283]. Як і в традиційному весіллі сьогодні коровай символізує щасливе подружнє життя (додаток В, рис. 3.1.1.).

Весільний хліб на всій українській території має різноманітні форми і назви. Сьогодні на Сокирянщині це здебільшого здобний хліб переважно великого розміру, який може мати різноманітні форми: круглий, прямокутний, продовгуватий, у формі сплетеної коси і т. ін. [132, с. 43]. Сам термін «коровай» має широкий ареал побутування не тільки в Україні, а й на всіх слов'янських землях, тому він не закріплений за певною визначеною формою. В Україні під цією назвою в минулому виступав тільки весільний хліб [209, с. 150–151]. Так, щодо походження назви «коровай» є різні точки зору. Ф. Вовк пов'язував це слово з «коровою» (санскритське слово «кравия», що означає «м'ясо»), «кров'ю» [44, с. 125]. На думку М. Сумцова, коровай був жертвою, яка замінила давню криваву тваринну жертву. Це зумовлено, очевидно, поширеною у слов'ян подібністю обрядових хлібів за формою до корови взагалі чи її голови з рогами або до вим'я [242, с. 122]. Цей аспект докладніше розглянув М. Попович і прийшов до висновку, що хліб є не тільки предметом жертвоприношення чужому світові, як «ряда» договору між людиною і богами, але й навпаки, він символізує жертву, яку приносять боги людям з метою відтворення, упорядкування всесвіту [208, с. 49–50]. Г. Кожолянко вважає, що коровай символізує життєдайне сонце, яке живить хліб і людину, сонце, яке давні українці вважали головним божеством [116, с. 156]. Наші пращури вірили, що боги можуть сходити у хату з небес на весілля і бути присутніми на ньому незримо або символічно – в образі короваю [241, с. 18]. Люди пекли коровай круглої форми – за

подобою сонця, місяця, зірок, як символу небесних світил. За припущенням М. Сумцова, символіка короваю пов'язана також з культом сонця, місяця, зірок [242, с. 124–131]. Круг має семантику зімкнення – тобто ідею єдності, цілності на противагу хаотичності, як засіб захисту від зовнішніх природних стихій та ворожих надприродних сил. Іноді коровай мав чотирикутну форму, що набувало значення упорядкування безмежності світу [208, с. 51–53]. Відповідно до записів автора, сьогодні на Сокирянщині немає усталеної форми короваю. Все залежить від побажань батьків молодят і можливостей пекарень, у яких замовляють весільний хліб [133, с. 7].

Дещо інше обрядове навантаження, але не менш значиме, ніж коровай, мають весільні *калачі*. На основі зібраного польового матеріалу можемо стверджувати, що без калачів у сучасному весіллі Сокирянщини не обходиться жодна обрядодія. Вони є невід'ємним атрибутом упродовж усього весілля, починаючи із запрошення на весілля і закінчуючи післяшлюбним циклом (додаток В, рис. 3.1.2.). Так, наприклад, у Василівці нанашка на другий день весілля приходить у вінку і з графіном горілки, на який одягнуто калач з отвором посередині (додаток В, рис. 2.1.3.6.); у Михалковому, Коболчині, Романківцях, Бакоті нанашка приносить на другий день весілля калач, прикрашений стрічками, цукерками, квітами. Великі калачі діаметром близько 60 см, з якими приходить на весілля нанашул, кладуть один на другий на столі, за яким сидять молодята. Чотири великих калачі, так звані «батьківські», одержують нанашки на завершальному етапі весільного циклу (додаток В, рис. 2.1.2.122., 2.1.2.123.). Вони призначаються для частування всіх присутніх гостей, а два малих – для кухарки (додаток В, рис. 2.1.2.119.). Калачами обдаровують наречених, сватів, близьких, рідних [132, с. 43–44].

Виявлено, що символіка калача, як і інших колоподібних предметів, що означала поєднання молодого і молодої, збережена і в сучасній обрядовості досліджуваного району. У традиційній обрядовості і буковинців, і молдован для посилення магичної дії цей атрибут прикрашали квітами і барвінком. Так,

у Волошковому, Ломачинцях, Покрівці, Шебутинцях до зброї-палиці старшого дружби прив'язують калач, прикрашений барвінком, квітами і т. ін. (додаток В, рис. 3.1.3.). В сучасному весіллі Сокирянщини, як і в молдавському традиційному весіллі, відзначається велика кількість калачів, які служать і хлібом, і подарунками. Взагалі всі калачі, які присутні в сучасній обрядовості, обов'язково ріжуть в кінці весілля або на другий день і нанашка роздає їх усім присутнім на весіллі [299, с. 108].

У рамках нашого дослідження слід зупинитися на такому атрибуті передвесільної сучасної обрядовості, як *каблучка*. Під час заручин хлопець одягає своїй обраниці каблучку як символ вічного кохання. В молдавській традиційній обрядовості свою згоду на шлюб наречена висловлювала тим, що приймала каблучку від молодого під час заручин. Робилося це в образній формі. Старости клали на стіл тарілку, в яку насипали пшеницю або пісок, або квасолю. Майбутні наречені опускали в тарілку свої каблучки. Якщо дівчина була згодна на шлюб, то шукала в зерні каблучку хлопця і одягала її собі на палець. У разі незгоди вона виймала свій перстень [102, с. 267]. В буковинській традиційній обрядовості каблучка як атрибут з'являється вже у власне весільному циклі. Коли молодий викупляв собі місце біля молодої, дружці, що сиділа біля нареченої за столом, він давав каблучку. Тільки після цього дружка поступалася і молодий сідав біля нареченої [233, с. 62]. Як стверджує М. Кулішер, сидіння на одній лавці близько один від одного, що дає можливість торкатися одне одного, – символ єднання [145, с. 107], тобто молодий, викупивши собі місце біля молодої, поєднувався зі своєю обраницею.

На Сокирянщині досліджуваного періоду весільні обручки зустрічаємо на етапі урочистої реєстрації шлюбу. Як і в молдавській традиції, обручки опускають в кришталеву розеточку наповнену пшеницею і наречені їх там шукають під час обміну каблучками (додаток В, рис. 2.1.2.68., 3.1.4.). Тобто ми можемо констатувати міцне входження молдавського ритуалу обміну каблучками в сучасне весілля. Ритуальний обмін збережено та адаптовано до

сучасних реалій. Проте відбувся зсув ритуалу в часовому регламенті – з передвесільного до власне весільного циклу [134, с. 95-96].

Ще одним атрибутом сучасної весільної обрядовості Сокирянщини є *барвінковий вінок*, який візуально позначає наречених і символізує кінець незаміжнього життя. У буковинській традиційній обрядовості барвінковий вінок був ще й ознакою незайманості дівчини. Незаймана дівчина – категорія не тільки морально-етична, а ще й соціальна, адже дівчина переходила до іншої соціальної групи – жінок. І хоча в умовах сьогодення така категорія, як «незаймана дівчина», втратила свою значимість, проте збережено семантичне значення барвінкового вінка як маркера зміни соціального статусу нареченої [132, с. 44]. Слід зазначити, що барвінковий вінок як атрибут містить у собі семантичні коди барвінку і червоного кольору (додаток В, рис. 2.1.1.6., 2.1.1.8., 2.1.1.9.). Так, *барвінок* – вічнозелена рослина – став символом безперервності людського відтворення, вічності життя, сім'ї та роду [119, с. 191]. Він виступає як символ молодості і дівочості, як захисник від усього лихого.

За матеріалами польових досліджень, барвінком прикрашають усе, що потребує підкреслення вічності, краси, життєстійкості: весільні свічки, щоб любов наречених була нев'янучою; весільний калач, щоб людські серця до молодят горнулися тощо. Ця рослина символізує у народі вічність кохання та міцність шлюбу, тому не випадково її і сьогодні використовують у весільних обрядах [133, с. 7].

У рамках слов'янської традиції червоний колір домінує в семантичній структурі ритуалу. Маркування червоним кольором – найбільш архаїчний та універсальний спосіб моделювання ритуальних об'єктів. Це наочно виражено у функціях червоної стрічки, маркуванні ритуальних рушників, у структуру яких обов'язково включено червону нитку. Його наділяють захисними властивостями і використовують як оберіг. Саме у весільній символіці проявляється зв'язок червоного кольору з кров'ю, що символізує достаток, плідність [256, с. 51]. Це твердження є досить змістовним у контексті нашого

дослідження, оскільки барвінковий вінок для нареченої і нареченого виготовляють з червоної стрічки, на яку нашивають по три листочки барвінку (додаток В, рис. 2.1.1.5., 2.1.1.6.), червоними стрічками перев'язують парні калачі, прикрашають графини з горілкою (додаток В, рис. 3.1.1., 3.1.2., 3.1.5.), у Шишківцях червоною стрічкою перев'язують гостей на весіллі (додаток В, рис. 2.1.2.110., 2.1.2.111.), червона горілка, червоне вино для частування. Також червоний колір є знаком «чесності» молодої, символом роду, що притаманно традиційній обрядовості і Буковини, і Молдови. Так, наприклад, у молдавській традиційній обрядовості під кінець весілля, коли гості отримували звістку про цнотливість нареченої, одна з жінок несла великий калач, пов'язаний червоною бавовною і барвінком [88, с. 35]. Тут простежується опозиція червоного до білого, де червоний колір ототожнюється з «небілим» [16, с. 647], тобто зміною у фізіологічному стані нареченої.

Ще одним атрибутом сучасного весілля Сокирянщини, який пов'язаний з вінком, є квітка. *Квітка* як весільний атрибут виступає візуальним маркером та має декілька значень. Квітка, як відомо, виступає не лише прикрасою весільних чинів, але й слугує відповідним знаком, що вказує на соціальний стан чи ієрархію весільного чину (молодий, дружба тощо) [132, с. 44]. У молодого «квітка», яку тепер називають букетом, прикріплюють, за нашим дослідженням, як з правого боку так і з лівого (додаток В, рис. 2.1.1.17., 2.1.2.7., 2.1.2.8., 2.1.2.13., 2.1.2.75.). Якщо головним атрибутом нареченої можна назвати фату з віночком, то саме квітка є головною відзнакою молодого, оскільки до квітки пришивається барвінковий вінок нареченого (про семантичне навантаження якого вже йшлося раніше) і два житніх колоски (додаток В, рис. 2.1.1.9., 2.1.1.10., 2.1.1.11.). Жито як таке у традиційній весільній обрядовості було символом чоловічого сімені [112, с. 28], а отже, в сучасному обряді набуває семантики здатності молодого до продовження роду. Якщо в традиційній обрядовості квітка, прикріплена з лівого боку, означає, що парубок (дівчина) неодружений, то на сьогодні ця

характеристика втратила актуальність. За допомогою квітки як різновиду візуальної атрибутики символічно виділяють власне молодих і власне «почесну» молодь. Різні складники як компоненти атрибуту в нашому випадку є показниками територіальної поліваріативності і відображають місцеву специфіку. Так, наприклад, у Новодністровську квітку чіпляють лише нареченому, а у молодії такий весільний атрибут відсутній. У переважній більшості сіл Сокирянського району букети чіпляють обом молодят, що є ще одним свідченням гендерної врівноваженості наречених та розгортання теми андрогінності (додаток В, рис. 2.1.2.52., 2.1.2.56., 2.1.2.67.). Дослідниця українських традиційних обрядів родинного циклу М. Маєрчик вказує на те, що уподібнення молодят інколи проявлялося й у схожості верхнього одягу [165, с. 205].

Старших дружбу і дружку обов'язково виділяють серед решти «почесної» молоді квіткою, тоді як молодь, запрошену на весілля, перев'язують стрічками. Також маленькими букетиками зі штучних квітів прикрашають маленьких дітей, які присутні на весіллі. Отже, за матеріалами польових розвідок встановлено, що *букетик* з барвінку і *вінок* є не лише символом власне наречених, як членів молодіжної громади, а й візуальним маркером останніх. Це підтверджує і той факт, що *вінок з барвінку* готують дівчині лише один раз. Якщо вона виходить заміж вдруге, вінка не плетуть. Таке твердження зустрічаємо і в традиційній обрядовості Буковини [119, с. 186].

Звичай водити молодих за руку/хустку, який простежується на всій території нашого дослідження, разом з темами рухової неповноцінності імплікує й семантику сліпоти. Саме зі сліпотою пов'язаний такий атрибут/елемент весільного строю нареченої, як *фата*. Фата – явище для української культури доволі пізнє – прийшла на зміну традиційним весільним головним уборам і поєднала в собі дві форми головного убору молодії – дівочий вінок і серпанок [165, с. 107]. В. Зеленчук, досліджуючи молдавську весільну обрядовість, вказує на те, що наприкінці XIX ст. «за декілька днів до

весілля молодий і молода відправлялися на базар, щоб купити необхідні для весілля речі. Наречений купляв молодій перед весіллям сукню, туфлі, панчохи, вінок з квітів і фату» [88, с. 28]. Як елемент весільного одягу фата стала головним символом весільного вбрання нареченої протягом ХХ ст. Як зазначає Т. Агафонова, на початку ХХ ст. на півдні України фата була поодиноким компонентом, що вирізняв одяг молодої з-поміж просто святкового [1, с. 269].

Сьогодні, вибираючи фату молодої, дівчина має повну свободу вибору – на свій смак, настрій чи фінансові можливості. Проте видима безмежна варіативність фати і далі існує тільки в межах певного канону: фата залишається легкою, «повітряною», кріпиться до волосся або до віночка, покриває плаття цілком або частково. М. Маєрчик припускає, що ці канонічні риси фати сприяють тому, щоб відтворювати традиційні ритуальні структурні смисли. Дослідниця вважає, що фата передає ідею кокономорфності через суцільність, невичленованість частин тіла, адже фата має спрощений крій, це майже прямокутний шматок тканини, призібраний з одного кінця [165, с. 195]. А. Байбурін і Г. Левінтон з фатою пов'язували і тему невидимості, щоб наречену не могли побачити [11, с. 67; 9, с. 95]. Отже, сучасна фата репродукує цілий ряд доволі архаїчних навантажень. Дещо новою щодо традиції ознакою фати є її сітчастість, яка в казковому фольклорі та звичаєвій культурі набула семантики «недоодягу». Водночас саме тканини, що їх використовують для фати, розвинули власну, нову та самостійну семіотичну систему в межах сучасних весільних обрядів, ставши центральним знаком вже від кінця ХІХ ст. У цьому контексті варто зупинитися на весільній сукні молодої, яка, ймовірно, підхопила ідею «надмірності», що передається в бажаній пишноті та складності, різних аксесуарах. У сучасному весіллі Сокирянщини у будь-яку пору року наречена обов'язково одягає білі капронові колготки, також в одязі молодої зустрічаємо білі рукавички, які на загал є зимовим одягом.

Дослідники зазначають, що пік одягнутості у традиційній культурі припадає на фертильний період шлюбного життя, час найактивнішої реалізації людини у двох сферах – репродуктивній (народження дітей) і виробничій (господарювання). Саме у весіллі – ритуалі, який санкціонує шлюбне і статеве життя, – тенденція до надмірної кількості одягу простежується як найяскравіше, тому в багатьох регіонах України молоду одягали у декілька комплектів одягу. Семантично тотожним можна вважати інший вираз цієї ж ідеї надмірної одягнутості. У багатьох варіантах традиційного весілля молоді одягали верхній зимовий одяг незалежно від пори року [165, с. 96]. Така надмірність репродукувала з одного боку заможність родини, а з іншого виступала як магічне програмування майбутнього багатого життя. Отже, можемо говорити про збереження у весільних костюмах наречених теми «надмірності», хоча це і перейшло з обрядового магічного шару до галузі моди.

Розглядаючи весільний стрій нареченої, треба відзначити використання білих матеріалів: плаття, вінок, фата, квітка, пальчатки, колготки, туфлі, підв'язка. Білий сам по собі означає відсутність кольору, він нейтральний, а тому може бути перетворений на будь-який інший колір і одержати будь-яке тлумачення. У символічній сфері біле означає сакральність, чистоту, світло, може захищати від пристріту [251, с. 151].

Такий атрибут, як *туфлі*, в сучасному весіллі Сокирянщини зустрічаємо вже під час святкової гостини. В першому випадку молодь краде туфельку нареченої, і молодий або старший дружба її викупляють. В іншому випадку наречений одягає туфлі своїй тещі. В обох випадках туфлі як елемент костюму виконують функцію ритуального заміщення, у цьому випадку нареченої [299, с. 108–109]. Як зазначають дослідники, костюм перетворює природне тіло на тіло культурне [165, с. 165], а отже, сплата грошей за туфлі є символічною сплатою за наречену, як ще один етап ритуальних виплат за молоду. Даруючи туфлі тещі, молодий у такий спосіб сплачує за свою дружину її матері. Можемо відзначити, що в сучасній

обрядовості «викрадення туфельки» нареченої з'явилося зі зміною весільного костюму нареченої з традиційного на білу сукню.

Символіка образу молодої репрезентована в такому атрибуті, як *гребінь*. У сучасному весіллі досліджуваного району у розплітанні молодої використовують різні форми гребінців, навіть масажні щітки для розчісування волосся нареченої [133, с. 7]. Дослідники вказують на плідну силу гребня, яка вже була предметом наукової уваги [270, с. 171–172].

Обов'язковим атрибутом на весіллі досліджуваного району є *свічки*. Якщо ще в середині ХХ ст. їх виготовляли власноруч завтовшки 3-4 см, а заввишки не менш як 50 см з воску [119, с. 186], то сьогодні свічки можна придбати на ринку або у спеціалізованих магазинах. Як зазначалося, саме нанашка приходить на весілля з парою великих білих свічок, які святково прикрашені (додаток В, рис. 2.1.2.32., 2.1.2.33., 2.1.2.34.). Такі свічки горять протягом усього часу весільних дійств, починаючи з вінчання. Нанашка заносить свічки до зали або шалашу, де відбуватиметься святкова гостина, і ставить їх на столі перед нареченими [132, с. 44]. Так, наприклад, у Шишківцях перед тим, як наречені мають уже вийти з-за столу до танцю (завершення першого дня весілля), нанашул спочатку задуває свічки, а потім, коли всі, тримаючись за руки, виходять до танцю, свічки знову запалюють і з ними танцюють нанашки (додаток В, рис. 2.1.2.46.). У традиційній обрядовості чимало прикмет весільного циклу пов'язували із свічками. Так, казали, якщо під час вінчання свічка одного з молодих погасне, той раніше помре [68, с. 303]. Пара великих свічок має у собі символіку парності, тобто наречені повинні щасливо прожити в парі все своє життя [122, с. 198]. Уже в давнину на Русі свічка була об'єктом окремого свята з відповідною назвою. Відбувалося воно восени, навесні й узимку. Тоді її сукали спільно – «братчиною» – із наступним запалюванням. Часом вона мала антропоморфний силует, що науковці пов'язують із культом домовика як першопредка та вшануванням хатнього вогнища [73, с. 36, 38]. Свічка семантично пов'язана зі світлом, сонцем [197, с. 178].

Традиційними весільними атрибутами, які, за нашим дослідженням, збереглися і в сучасному весіллі Сокирянщини, були кожух, подушки, рушники, хустки. Символіка *кожуха*, насамперед як обрядового атрибута, неоднозначна. Його використовують під час виконання різних обрядів весільного дійства як символ достатку, сили й наснаги [133, с. 7]. Ще на початку ХХ ст. важливі обрядодії переходу відбувалися з використанням кожуха, магічна сила якого мала сприяти успішному входженню молодих у наступну стадію їхнього життя – одруження [286, с. 144]. Семантика кожуха починає формуватися, імовірно, з вірувань, пов'язаних зі статусом дорослого чоловіка, мисливця, годувальника родини. Саме такий чоловік діставав право на одруження, і шкіра тварини, яку він у полював, була свідченням цього. Хутро – один з давніх маркерів заможності, воно було предметом данини та дарування. З переходом до землеробства шкіра, хутро не втрачають свого семіотичного коду, а набувають нових, додаткових значень, які не руйнують, а доповнюють попередній символічний статус. Хутряний одяг в обрядах виступав символом не лише багатства, а й плідності: «Руно в давніх аграрних святах пов'язане з плідністю» [3, с. 10]. Крім того, за дослідженням О. Кожолянко, кожух у весільній обрядовості набуває особливого символічного значення, бо був, за народним повір'ям, і оберегом, який захищав від злих сил, і символом домашніх духів, знаком причетності до рідного сімейного вогнища [123, с. 243]. Так, у традиційній буковинській обрядовості під час батьківського благословення на дівич-вечорі молода (молодий) ставала коліними на кожух, вивернутий наверх вовною. Примітно, що використання вовни, пряжі, куделі відбувається під час «переробки» головного персонажу. Так, в Ожевому теща зустрічає свого майбутнього зятя у вивернутому кожусі (додаток В, рис. 2.1.1.18.) – відбувається демонстрація протиставлення «свого» й «чужого», «людського» і «звіриного», перетворення старого у нове [9, с. 219]. Тобто майбутній зять з «чужого» має перетворитися на «свого», у батьків молоді тепер з'являється син. У цьому ж контексті можна розглядати і молдавський традиційний обряд: коли під

кінець весілля гості отримували звістку про цнотливість нареченої, то одна з жінок несла великий калач, пов'язаний червоною бавовною, що семантично пов'язано з «переробкою» молодої. Також використання вовни зустрічаємо під час прощання нареченої зі своїми батьками. Тут простежується дуже давній і широко розповсюджений звичай – молодий і молода просять благословення, стоячи на колінах на розстеленій вовні [88, с. 42]. Обрядове використання вовни мало своїм джерелом жертвоприношення барана і вівці для умилювання богів. Збереження цього обряду у слов'янських і молдавських звичаях, безсумнівно, підкреслювало значення вовни як символу плідності, багатства і щастя [219, с. 42-43]. Оскільки одяг утворював культурне, а не природне тіло, то і наділений він був обереговою семантикою. Використання кожуха у весільній обрядовості простежується на всій території України. Так, М. Маркевич вказує на використання кожуха у Слобожанському весіллі [171, с. 26], І. Несен – у весіллі Центрального Полісся [188, с. 188], Н. Петрова – у весіллі Одещини [202, с. 62]. Наприклад, у білоруському весіллі на кожух саджали наречених під час посаду [224, с. 682].

Символом багатства у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини виступають і *подушки* – обов'язковий атрибут приданого в традиційному весіллі, які виступали маркерами соціальної успішності. Так, наприклад, у Шишківцях зустрічаємо локальний обрядовий акт «подушки від батьків», коли родички наречених під час святкової гостини вручають молодятим подушки (додаток В, рис. 2.1.2.99.). Нанашки приймають подушки, і наречені сідають на них. У Білоусівці, Сербичанах, Кормані, Ломачинцях та ін. молода сидить на подушці під час розплітання, коли їй покладають барвінковий вінок, коли з неї знімають фату і покривають голову хусткою. В Коболчині, Білоусівці, Романківцях молода/молодий стають на подушку коліньми під час прощі (додаток В, рис. 2.1.2.8.). У цих обрядодіях, на нашу думку, подушка наділена семантикою одягу, що набув предметного коду, а тому вона асоціюється з кожухом [132, с. 44].

Ще одним атрибутом у весіллі досліджуваного району є *рушник* [133, с. 8]. За дослідженнями науковців, семантика рушника (полотна) розкривається у значенні дороги, пов'язаної зі світлим, радісним життєвим початком, з одного боку, і переходу в інший світ – з другого. Довгий прямокутний шматок тканини завжди у наших предків означав дорогу, шлях, який веде людину, допомагає їй жити [2]. Сьогодні особливого значення рушник набуває під час урочистої реєстрації шлюбу, коли нанашки або матері молодят стелять весільний рушник нареченим під ноги (додаток В, рис. 2.1.2.65., 2.1.2.66.). У цьому випадку рушник є втіленням життєвої дороги, і навіть слова, якими супроводжується ця дія («На рушник стати – навік друга мати»), символізують початок нового життя, нової дороги. Його використання зустрічаємо і у відзначенні весільних чинів: великими махровими рушниками перев'язують сватів, старосту (додаток В, рис. 2.1.1.1., 2.1.1.34., 2.1.2.37.); рушником і стрічкою перев'язують старшого дружбу, а, наприклад, у Вашківцях рушниками перев'язують всіх друзів і молодого і молодої (додаток В, рис. 2.1.2.9.).

У ході весілля використовується чимало видів тканини (рушники, хустки, відрізи тканин, стрічки і т. ін.) – полотна як одного з найдавніших дарів, форми розрахунку. Використання тканини у весільній обрядовості пов'язане її особливим семіотичним статусом, який поєднує в собі такі якості тканини, як цілісність, чистота, нарешті, матеріальна цінність. Ритуальне обдаровування виробами з тканини підкреслює й закріплює структуру громади. В такому разі тканина виступає як жертвоприношення [40, с. 21]. Так, у традиційному весільному обряді Буковини під час заручин молода обдаровувала всіх родичів молодого хустками, сорочками, полотном [123, с. 243]. У молдавському весіллі під час святкування мати нареченої пов'язувала всіх гостей молодого рушниками (почесних батьків – двома рушниками навхрест, решту – одним). Бути пов'язаним на весіллі вважалося великою честю, і гості сліdkували за виконанням цієї традиції [284, с. 371]. Отже, найбільш рельєфно й узагальнено функція полотна і виробів з нього

виявляється у моментах дарування та ізолювання людини або предмета. Елементи обох значень присутні практично у кожній частині обряду. *Хустка* використовується і як подарунок, і як відзнака саме жіночого весільного чину, оскільки, як вказує М. Маєрчик, «атрибут «намітка» є суто жіночим» [165, с. 204]. Так, за нашим дослідженням, у цьому контексті можна розглядати декілька фактів. Наприклад, у Василівці наречені вітаються з усіма через маленьку хустинку-носовичок (додаток В, рис. 2.1.2.22.); у Ломачинцях наречений приймає хліб від батьків, загортає його у рушник і бере під руку (додаток В, рис. 2.1.2.79.); у переважній більшості сіл Сокирянщини перед нареченими діти несуть стрічки, відділяючи молодят від неodrуженої молоді, яка величається перед молодою парою (додаток В, рис. 2.1.2.36., 2.1.2.51.) і т. ін. Тобто прослідковується ритуальна функція ізолювання тканиною (хустинка, рушник, стрічка) [137, с. 97-98].

Варто зупинитися на такому атрибуті, як *палиця*, яка у весільному ритуалі пов'язана лише з представниками чоловічої групи – братами або друзями молодого. Так, у традиційному весіллі наддністрянських сіл Буковини брат молоді, взявши в одну руку хусткою обв'язану палицю, а в іншу – хустку, за яку молода повинна була триматися, заходив до хати. На думку Ф. Вовка та М. Сумцова, палиця (як і батіг) позначена солярною символікою. Вона, на думку дослідників, пов'язана із сонячним промінням [44, 236]. Трактуючи палицю як фалічний символ, Є. Кагаров вважав, що в міфології він існував поза солярним культом [95, с. 177]. Проте, деякі дослідники доводять, що первинним значенням палиці була тотожність між нею і жеребом [272, с. 691]. Тому, очевидно, палиця як весільний атрибут присутня у сучасному весіллі досліджуваного району.

Таким чином, спостерігаємо, що у весільній обрядовості Сокирянського району 90-х рр. XX – початку XXI ст. майже всі вищеописані атрибути пов'язані з основними санкціонувальними обрядодіями. Так, *хліб* є головним весільним атрибутом. Відмінності полягають у формі і кількості хлібних виробів, які використовуються під час обряду. Найповажніше місце

серед весільних хлібів належить *короваю*, хоча велике значення має і *калач*, який використовують і як хліб, і як подарунок.

Характерним для сучасного весілля є використання *барвінку*: з барвінку для молодят шиють вінки, барвінком прикрашають і коровай, і калачі, і подекуди весільні свічки, листочками барвінку обсипають молодят тощо. Збережено символічне значення барвінку як вічнозеленої, життєдайної рослини. Як атрибут наречених особливого значення набуває *барвінковий вінок*, який виділяє молодят з поміж неодруженої молоді як лімінальних осіб. Його семантичний код поєднує в собі і значення барвінку як такого, і семантику червоного кольору (плідності, роду), оскільки листочки барвінку нашивають на червону стрічку. Збережено семантичне значення барвінкового вінка як символу прощання з незаміжнім, холостяцьким життям.

Окремо слід зупинитися на головних візуальних атрибутах молодят: для нареченої – фата, для молодого – квітка. *Фата*, яка є відносно новим елементом весільного строю молодої, передає своїм кроєм ідею кокономорфності, як частина весільного костюму – ідею «надмірності» одягу. *Квітка* молодого, яка поєднана з барвінковим вінком, має ще й додаткові навантаження. Так, два житніх колоски у квітки нареченого репродукують здатність молодого до продовження роду. Уваги заслуговує такий атрибут, як *туфлі*, що виконують функцію ритуального заміщення нареченої, а отже, викуповування туфлі, дарування туфель є символічним викуповуванням молодої.

Виявлено збереження такого атрибуту молдавської передвесільної обрядовості, як *каблучка*, яка, як і в традиційній обрядовості, сьогодні виступає маркером згоди/відмови дівчини на шлюб. *Свічки* в сучасному весіллі Сокирянщини втілюють символіку парності, щоб наречені прожили в парі все своє життя. У традиційній культурі свічка пов'язана зі світлом, сонцем, несе семантичне значення плідності, що збережено в сучасному весіллі досліджуваного району: під час «покривання» молодих світилки над

нареченими тримають запалені свічки, свічки запалюють під час вінчання, свічки горять перед молодими під час святкової гостини і т. ін.

Магічна сила *кожуха* як символу достатку, сили й наснаги, спрямована на успішне входження молодят у стан одружених. Тотожною семантикою наділено використання вовни, пряжі, коли відбувається «переробка» головних весільних чинів. *Подушки* – обов’язковий атрибут приданого у традиційному весіллі, який виступав маркером заможності, – в сучасній обрядовості Сокирянщини набули предметного коду, а тому асоціюються з кожухом. *Рушник* має семантичне втілення життєвої дороги, символізує початок нового життя. *Хустка* виступає і як атрибут ізольованої групи, і як подарунок, і як відзнака весільного чину. Збережено традиційний атрибут буковинської весільної обрядовості «*палиця*», який виконує символічні функції «зброї» старшого дружки, за допомогою якого виконують дії оберегового та гадального змісту (ударяння палицею по одвірках, розламування палиці, перекидання через хату/шалаш).

3.2. Ритуальний простір весільних обрядодій: семантичний аспект

Весільна структура як цілісна система, складові якої розгортаються у певному просторі і часі, потребує визначення місця кожної обрядодії в житловому просторі. Ритуал набуває додаткового семіотичного статусу, розвиваючись у межах окремих локусів хати, двору, вулиці, села, що зумовлено загальною світоглядною моделлю, у якій простір має свої закони існування та розвитку: «Структура володіє і просторовим фактором з нерівномірним устроєм, який містить ядерні утворення та периферію» [165, с. 29]. При цьому ідея центру та периферії, яку відзначають ряд дослідників, є для архаїчного світогляду організуючою [8, с. 30].

Спроби вивчення міфообрядового аспекту простору в Україні здійснювалися ще на межі XIX–XX ст. До цієї теми зверталися Ф. Вовк, Є. Кагаров, М. Сумцов [44, 95, 241]. У той період об'єктом уваги вчених були окремі частини житла, зокрема піч, поріг, стіл. Серед російських дослідників спеціальну працю цьому питанню присвятив М. Афанасьєв [6, с. 53–66]. Наприкінці XX ст. простір знову стає об'єктом зацікавлень науковців, які намагаються осмислити всі елементи простору як ритуальних об'єктів. В Україні В. Борисенко, Н. Здоровега розглядають міфообрядову функцію окремих житлових пунктів у контексті весільної обрядовості [29, 86]. На жаль, сьогодні серед великої кількості видань немає жодної спеціальної праці з дослідження просторових ритуальних об'єктів. Тому в ході дослідження проблеми ми змушені звертатися насамперед до розробок російських дослідників.

Як засвідчують польові матеріали, які зібрала автор на Сокирянщині, одним з таких ритуальних локусів є *дорога*. Саме з дорогою пов'язаний розвиток окремих частин дійства. Вона розділяє і разом з тим з'єднує весільні роди. Кількаразове долаття шляху – складова весільної структури [140, с. 295]. Дорога, як обрядовий простір, має диференційовані ознаки. Як вже зазначалося раніше, шлях весільного кортежа завжди здійснюється неоднаково. Так, наприклад, у Шебутинцях, Ломачинцях, Струмку та ін. обов'язково до церкви і від церкви весільний поїзд рухається різними шляхами. Як зазначає Г.В. Зла: «Щоб життя не було одноманітним» (додаток А, 5). На думку окремих дослідників, дорога є посередником ритуального простору, який з'єднує простір внутрішній та зовнішній [277, с. 76]. Як одна з найбільш яскравих втілень теми переходу, дорога у сучасному весіллі досліджуваного району позначена і складною семантикою [299, с. 101–102]. Вона має як матеріальне, так і духовне вираження через низку обрядодій сучасного весільного дійства Сокирянщини.

Усі місцеві вірування та погляди, що пов'язані з дорогою, окреслюють усвідомлення її як життєвого шляху взагалі. Загальнорегіональною

традицією виступають дії гадального змісту (коли успіх пізнається під час зупинок, зустрічей), очисного (перехід через рубіж-воду, так зване «переливання»), з'єднувального, прилучального (частування хлібом, вином, цукерками) і т. ін.

У контексті нашого дослідження доречно зупинитися на такому ритуалі, як *переливання*. Аналізуючи матеріали польових розвідок, ми виявили, що переливання – ритуал, який можна вважати прикладом синтезу молдавської і буковинської традиції [134, с. 95–96]. Тут поєдналися українські перейми з молдавськими поливанням водою і низкою виплат молодим за наречену. Так, згідно з молдавською традицією, наречена повинна була вийти на поріг і полити водою з кружки дорогу молодому, потім вона кидала кружку через голову і проголошувала будь-яке заклинання (наприклад, «щоб моя доля щасливою була»). Вода взагалі вважалася жіночим початком, і саме тому наречена поливала дорогу молодому водою, на знак плідності. Крім цього, поливання водою пов'язано також з охоронним актом від злих духів. У цьому акті простежується давня роль жінки як берегині родинного вогнища.

Характерною рисою для весілля Сокирянщини став ритуал відкупу нареченого. Долаючи шлях молодий мусить сплачувати гроші тим, хто перелив молодятм дорогу. Як вже зазначалося, наречений поклавши гроші у ємність, з якої їм перелили шлях, цілує того, хто це зробив. У Романківцях, наприклад, якщо молодятм перелили дорогу, то наречений, сплативши гроші, переносить молоду на руках через «рубіж» (додаток В, рис. 2.1.2.48.); у Шишківцях узагалі старший дружба поливає дорогу водою перед нареченими, а молодий несе вже свою дружину на руках (додаток В, рис. 2.1.2.49.), аж поки не дійдуть до дому нареченої (місця проведення святкової гостини); у Ломачинцях дорогу переливають і діти, за що теж отримують гроші [140, с. 296].

Такі ритуальні виплати зустрічаємо і в молдавській традиційній обрядовості. Коли молодий віз дружину до себе додому, то «поїзд» зупиняла

молодь з числа гостей нареченої або ж односельці молодої. Вони перегороджували дорогу і вимагали викуп за наречену, частіше за все це обмежувалося вимаганням грошей на купівлю вина. Цей широко розповсюджений у Молдові звичай називався «вулпя». Як зазначає В. Зеленчук, традиції сплати молодим грошей рідним нареченої були в умовах ХІХ-ХХ ст. символічними діями, що відтворювали давній звичай плати за наречену, оскільки наречений забирав у сім'ї робочі руки, тобто це була символічна компенсація батькам молодої. Але наречений забирав тільки «тіло», а «кров» залишалася належною роду молодої, що означало нерозривність нареченої з її корінням – родиною [88, с. 50-51].

Стосовно поливання водою, то як у молдавській обрядовості, так і в українській такий ритуал означає магічне викликання родючості. *Вода* – символ очищення, «священна стихія», наділена багатьма функціями. За дослідженням А. Максимова, вода є символом здоров'я, вона вирізняється «силою чудодійною, цілющою. Це залишок глибокої старовини» [167, с. 2]. У фольклорі вода – це рубіж, який переходять молоді, від стану неодружених до стану одружених. Утворюючи умовну річку-рубіж переливанням дороги, якою йшли молоді, односельці очищали молоде подружжя від всього поганого, що було у попередньому періоді їхнього життя. У цьому випадку прослідковується магічна функція води, що несе очищення, і з цим очищувальним знаком-символом щастя молоді вступають у нове подружнє життя. Таким чином, можна стверджувати, що у більшості обрядів актів вода наділена очисними й обереговими функціями. Таке семантичне значення води збережене і в сучасному весіллі Сокирянщини. Водою скроплюють і наречених під час виїзду молодої/молодого з дому, під час виїзду наречених до церкви/реєстрації шлюбу, і весільні атрибути, наприклад, барвінкові вінки молодят тощо [299, с. 102].

До магічних ознак води загальнослов'янського періоду можна віднести рух за напрямом течії річки. Обрядове сприйняття руху «за течією» чи «проти течії» означало спрямування магічної сили води на творіння добра чи

зла. Обрядодії з водою в сучасному весіллі набули особливого значення, оскільки майже вся територія Сокирянського району географічно пов'язана з річкою Дністер. Наприклад, у селах Василівка, Ожеве, Ломачинці, м. Новодністровськ урочисту реєстрацію шлюбу проводять безпосередньо на воді. Для цього спеціально облаштовано катер. Також рух весільного кортежу від оселі й до оселі відбувається переважно за течією. Можливо, у цьому випадку дотримуються магії швидкої течії, яка, як зазначають дослідники, забезпечує, зокрема, «молочність» майбутньої матері [224, с. 388]. Ймовірно, поливання дороги перед молодими водою та утворення таким чином «швидкої води» має таке саме семантичне навантаження. Також ми зафіксували, що поїздка молодят до Дністра зустрічається майже в кожному весіллі досліджуваного району, що поступово переходить у традицію [140, с. 296].

Весільна дорога повинна стати щасливою. Удачу забезпечують через здійснення таких весільних дій, як сімейне застілля із посадом молодого/молодої перед доланням дороги по всій території Сокирянського району, що засвідчують матеріали наших польових розвідок. У якості початку або кінця дороги в сучасній обрядовості виступають *ворота*, що виступають умовною межею, подолання якої має статус семантичної зміни символів [299, с. 102]. Ворота є маркером кордону між внутрішнім і зовнішнім простором, знайомим і ворожим, між сакральним і світським. Адже, як зазначають дослідники, огорожі знаково розмежовували «час – простір» [163, с. 84]. Ворота в профанному світі порушують абсолютну замкненість двору. Семантика ж простору двору базується, «насамперед, на його межовому статусі щодо внутрішнього житлового континууму окремої сім'ї, тому у весіллі вони мають полісемантичні функції. Ворота як культурна межа є просторовим контекстом початку шлюбного дійства» [140, с. 296-297].

Культурні межі в традиційній обрядовості репрезентовані поперечно орієнтованими атрибутами. Борозни, жердини, ослони, столи і, нарешті,

ворота та пороги ділять простір на окремі частини. Ритуальну функцію межі у вигляді її «показування» досліджувала свого часу В. Борисенко, а пізніше О. Курочкін [32; 148]. У середині поселень (вулиць) місця створення культурних перепон загалом збігаються з природними межами. Ворота у господі були обрядово позначеними, вони ділили простір на «відкритий» і «закритий». Вважалося, що відкритий простір населяють не тільки добрі, а й злі сили. Відкритий простір є контрольованим, на відміну від закритого простору, який завжди пов'язаний з «чистим», добрим місцем. За нашими спостереженнями, у весіллі Сокирянщини досліджуваного періоду ще напередодні дівич-вечора обов'язково прикрашають ворота господи, де відбудуватиметься весілля. Над ворітьми зводять аркоподібну конструкцію з гілок ялини або ж сосни. Арку оздоблюють різнокольоровими квітами, стрічками, кульками тощо (додаток В, рис. 2.1.2.37., 2.1.2.45., 2.1.2.77.).

В сучасному весіллі Сокирянщини відсутній такий атрибут як *гільце*. На нашу думку, така конструкція над ворітьми і стала втіленням останнього, набувши складної і багатогранної семантики, що пов'язана насамперед із символікою світового дерева як образу простору і часу [299, с. 103]. Дослідники вносять традиційне гільце до групи символів, таких як вовна, льон, конопля, і особливо кужіль (сировина, яка пройшла первинну обробку, але ще не стала готовою продукцією). З цими символами пов'язують звивання як процес перетворення персонажу, отримання ним іншого соціального статусу [9, с. 218-220]. Тому, вважаємо, що й арка над ворітьми у сучасній весільній обрядовості стає таким символом. Спорудження і прикрашання арки над ворітьми «можемо вважати за процес звивання, оскільки наречені проходять під аркою коли йдуть до вінчання/реєстрації шлюбу ще не одруженими, а повертаючись, проходять під аркою вже будучи подружжям. Тобто арку над ворітьми вважатимемо символом переходу двох осіб (молодого і молодої) від одного стану життя (неодруженого) до іншого (одруженого)» [140, с. 297-298].

Фіксуючи ритуальний перехід наречених, арка має сприяти ще й щасливому подружньому життю молодої пари. Символічне значення має оздоблення арки. Воно нагадує вбирання гільця у традиційній буковинській весільній обрядовості, де квіти і кольорові стрічки мають забезпечити молодому подружжю здоров'я, злагоду в сім'ї, щастя, благополуччя [120, с. 100]. І. Несен зазначає, що в різних обрядових циклах встановлення зеленої гілки над житлом (а в нашому випадку оздоблення арки над ворітьми) символізує його жертвовну функцію, що може мати амбівалентне значення. Це пов'язано із проводами душ померлих родичів і їх зв'язком із верхнім світом та небесними явищами, які наділяли молодих плідністю [189, с. 78]. На Буковині для виготовлення деревця (гільця) найчастіше використовували верхівку ялини або сосни [120, с. 99], тому оздоблення арки над ворітьми гілками сосни чи ялини є традиційним для досліджуваного району. Хоча варто відзначити, що жоден з респондентів не вказав на значення такої арки, просто відмічали її необхідність як ознаку господи, де має бути весілля.

Пов'язане з дорогою і благословення молодих, яке реалізується у хаті сиданням наречених і всіх присутніх у хаті після триразового обходу столу, ударянням палицею об одвірки під час виходу з хати, обсипанням молодят зерном, копійками, листям барвінку, кропленням свяченою водою перед виходом з хати, з двору за ворота. Отже, перехід молодят та їхнього почту у відкритий простір завжди супроводжується діями оберегового змісту. Однак дії, що відбуваються перед ворітьми у дворі, пов'язані лише з підготовкою до дороги, долання якої – завжди випробування. Хата, *двір* – територія, де відбувається об'єднання роду. Воно втілене в загальному сиданні перед виходом з хати, що, як стверджує М. Кулішер, символізує єднання: сидячи на одній лавці близько один від одного, люди торкаються одне одного [145, с. 107]; в круговому обході сакрально позначеного атрибута. У контексті нашого дослідження таким є *стіл* [140, с. 299].

У традиційній культурі стіл сприймається як «сакральний центр дому», який сильно пов'язаний з темою роду і сім'ї. Він семантично зіставляється з

церковним престолом, що стверджує його сакральний статус, а також може співвідноситися з темою шляху, переходу зі «свого» світу в «чужий» і навпаки [7, с. 57–58]. Подібний обрядовий акт присутній і в молдавському традиційному весіллі: коли нунул вводив молодих і всіх гостей до хати, то спочатку всі повинні були один раз обійти навколо столу, а потім всі сідали за столом і розпочиналося весільне святкування [284, с. 281].

Аналіз матеріалів польових розвідок виявив, що в сучасному весіллі Сокирянщини такі просторові локуси, як хата, двір, ототожнюються, оскільки доволі часто, особливо у теплу пору року, стіл ставлять по середині двору. Тобто двір як ритуальний простір може вмістити більший загаль, а отже, молодята можуть отримати більше підтримки і визнання свого шлюбу [299, с. 104-105].

Процесія рухається навколо сакралізованого ритуалом стола, ніби вбираючи його силу та порядок. У весільному ритуалі рух по колу визнається ідеальним, з якого нього починається і яким закінчується додання будь-якого лінійного простору, у контексті нашого дослідження дороги. Такі ритуальні обходи навколо як невеликих атрибутів (у нашому випадку стола), так і значних територій (сільських поселень) мають упродовж дійства особливу символіку [140, с. 299]. Можна припустити, що давні геоцентричні уявлення стали першоджерелом народної традиції обрядового колообігу, що, на думку провідних науковців-археологів, сформувалися в епоху бронзи і чітко простежувалися у символіці народного мистецтва до XIX ст. Духовна цілісність світу втілена в архетиповому зображенні кола. У весільному ритуалі часові і просторові точки часто збігаються, і ті, й інші втілені у замкненій лінії кола: «Коло Землі – коло часу, як вияв ідеї Всесвіту і Року. Циклічність часу і круглість Землі відображають спільну вихідну схему, яка задає певний спільний ритм і простору, і часу» [257, с. 14].

Загальнорегіональною є традиція *ударяння палицею* в одвірки під час входження до хати або виходу з неї. Так, наприклад, у Ломачинцях, Волошковому старший дружба відганяє все лихе від наречених, коли

заводить їх до хати і виводить молодят з хати в двір ударянням палицею по одвірках навхрест [299, с. 105], оскільки, як вважають дослідники східнослов'янської культури, двері відділяють один від одного два різних за якістю світи – зовнішній (ворожий) і внутрішній (знайомий, свій) [94, с. 78]. На думку Ф. Вовка та М. Сумцова, дія ударяння палицею генетично споріднена з плідністю [44; 238].

Обрядовим знаковим системам притаманний, як правило, поліфонічний контекст. В ритуальному дійстві на перший план виступають символічні, а не утилітарні показники. Ударяння палицею в одвірки над порогом, круговий обхід столу – це дії, які можуть бути реліктовими способами вшановування хатнього божества, яке у народній свідомості сходиться з образом першопредка [189, с. 78].

Треба відзначити, що в сучасному весіллі Сокирянщини зберігається ритуал трикратного повторення певних обрядових актів. Узагалі в сучасній весільній обрядовості Сокирянщини число «три» займає особливе місце. Трикратне повторення доволі часто має символічний, і навіть магічний зміст. Так, наречені тричі просять прощення і благословенства («проща»), під час викупу молодої батько нареченої тричі виводить «дурних» молодих нареченому, старший дружба тричі намагається покрити молоду і т.д.) [140, с. 299]. За дослідженням В. Топорова, три вважається першим числом у цілому ряді традицій. Саме три кваліфікується як довершене число і відкриває числовий ряд. Три – це основна константа міфопоетичного макрокосму і соціальної організації, та ще й образ абсолютної довершеності (трисвятий, триклятий і т.п.) [258, с. 38–39]. Число три символізує динамічну цілісність [260].

Ще одним обрядовим актом сучасного весілля Сокирянщини, що репрезентує поєднання та синтезування буковинської і молдовської традиції, є *проща*. Розглянемо, як відбувався цей ритуал. У молдавському традиційному весіллі після того, як молодята отримали батьківське благословення, розпочиналося прощання з батьками. Один з весільних гостей

звертається до батьків нареченої з віршованою промовою (яртечюне), зміст якої полягав у проханні благословити і простити молоду й молодого [88, с. 43]. Як і в молдавській обрядовості, на Буковині прощу виголошували після батьківського благословення. Для цього запрошували чоловіка, який знав текст прощі, вмів імпровізувати, відповідно до обставин, був авторитетним і добрим сім'янином. Текст прощі в кожному селі інший, однак зміст її зводився до одного й того ж: прохання прощення провини в Бога та людей. Прощу повторювали тричі [119, с. 194].

Отже, слід відзначити спільні риси, притаманні ритуалу. По-перше, проща відбувалася після батьківського благословення, тобто була окремим обрядовим актом. По-друге, право виголошення тексту прощі належало лише чоловікам. По-третє, зміст тексту прощі був спільним для обох традиційних культур. Відмінною рисою стало те, що в буковинській обрядовості прощу виголошували тричі, а в молдавській – один раз. Проща є яскравим прикладом гендерної асиметрії у сфері виконання традиційного ритуалу. Ритуал, який є стабільною, мало варіативною, високосакралізованою формою культури, перебував виключно в жіночому підпорядкуванні. Так, в українській обрядовості всі ритуальні пісні виконували винятково жінки або дівчата. А ось чоловічому підпорядкуванню належали оповідні жанри (казки, анекдоти, бувальщини) [165, с. 69]. Таким чином, аналізуючи сучасний весільний обряд Сокирянщини, виявлено, що проща за своїм ритуальним змістом зазнала змін. У ритуалі поєдналися і батьківське благословення, і прощання з батьками та рідними. Сьогодні в тексті прощі звучать слова *«Простіть і благословіть»*, що є підтвердженням вищевказаного. Як і в традиційній обрядовості, виголошення промов-формул у сучасній обрядовості належить виключно чоловікам. Це може бути староста, сват, один з музикантів, і навіть один з гостей. Текст прощі виголошують один раз, але благословення хлібом відбувається тричі. Збережено семантику ритуалу прощі – наречені вступають у новий період свого життя і рідні, громада,

благословляючи і прощаючи, дають можливість молодят почати все з початку [299, с. 105–106].

Широко представлений на Сокирянщині *барвінковий обряд*. Як зазначає В. Борисенко, якщо коровайний обряд був поширений на всій території України, то барвінковий обряд був характерним для Буковинського Подністров'я, Карпат і Закарпаття [29, с. 56]. У переважній більшості сокирянських сіл весілля починається з обрядового виплітання з барвінку вінків для молодих (у домі молодої) (див. 2.2.). Барвінковому обряду, як і *розплітання коси*, у весіллі Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. надається неабияке значення, оскільки ці обряди мають символічне значення прощання молодих з незаміжнім життям та усвідомлення важливості змін, які їх очікують у майбутньому. Про важливість цих обрядових актів свідчить і той факт, що кожен з них розпочинається прощеною. Розплітання коси, як і в традиційній обрядовості, вважається символом втрати дівочої волі, краси [9, с. 220], оскільки наречена переходить до стану заміжніх жінок і найголовнішою її функцією тепер стає народження дітей, яке тягне за собою «втрату» дівочого стану.

Обрядове розплітання коси нареченої приурочували до дівич-вечора в багатьох районах України. Перед тим, як покладати дівчині на голову вінок, мати розплітає і розчісує їй косу. Зміна зачіски молодої має багатовекторну символіку. У звичаєвій культурі багатьох народів світу часто з дівочим волоссям уособлювали і саму наречену. Відомі традиції в Європі, Америці, на інших континентах, коли жерці перед одруженням відтинали дівчині частину волосся на пошану богам, найчастіше шлюбним. Волосся було місцем перебування різних духів і свідченням присутності у людини якості, аналогічної волохатості тварин, яку пов'язували із заможністю [293, с. 78–81]. Свідченням зміни вікового, соціального, фізіологічного статусу дівчини виступала зміна зачіски. Демонстрація оволодіння останньою виявлялася в актах брання її за руку (відоме, зокрема, у народів Кавказу), розділення її волосся надвоє, його розтріпування на зброї. Нарешті, дівочу косу

пов'язували з міфічним колосом, а жіночу плідність – з родючістю ниви [293, с. 119]. Розплітання волосся у весільному обряді слов'ян символізувало прощання з дівочтвом [293, с. 236].

У багатьох селах Буковинського Поділля після розплітання коси весільна матка одягає молодій сплетений вінок. Це був урочистий і відповідальний момент, бо весільний вінок на голові дівчини засвідчував, що вона чесно закінчила дівочий вік і нічим не порушила звичаєві правила поведінки до шлюбу. У ХІХ ст. майже по всій Буковині молода і молодий після покладання вінків ще раз усіх своїх гостей, які були присутні на вінкоплетінні, урочисто запрошували на весілля [116, с. 127]. У праці Г. Купчанко «Народные звычаи и обряды буковинско-русского народа» викладено описи весільних обрядодій буковинських русинів: «Після покладання вінка матір'ю на голову дівчині вона вже його не знімала аж до шлюбу; навіть спала обличчям до подушки, щоб не зім'яти вінок» [146, с. 115].

Церемонія розплітання коси викликала, природно, сумні почуття. Тому вважалося, що молода під час розплітання коси повинна плакати, інакше їй доведеться плакати під час майбутнього сімейного життя. Подібне можна знайти і в описі весілля середини ХІХ ст. на Київщині, де мова йде про те, що молода від заручин до дівич-вечора мала плакати, «щоб виплакати все зле й лихе» [230, с. 231]. Обряд розплітання коси і покладання вінка супроводжувався сльозами радості та смутку як нареченої, так і батьків, родичів, усіх присутніх. Це був обряд прощання нареченої та нареченого з парубоцьким та дівочим життям.

В сучасному весіллі Сокирянщини ритуал розплітання коси є швидше даниною традиції, оскільки зачіску нареченій робить майстер вранці у день весілля. Тому розплітання як обрядодія унеможлиблюється. В сучасному весіллі розплітання є доволі умовним (нанашка, батьки, рідні легенько підчісують наречену, щоб не зіпсувати зачіску), але зміст ритуалу збережено.

Як і колись, цей момент часто супроводжується плачем молодої та її рідних [299, с. 106].

В українській традиційній культурі всі обряди весільного циклу супроводжувалися виконанням пісень, що підсилювало емоційну сторону ритуалу. Однак слід відзначити, що в сучасному весільному ритуалі досліджуваного району пісня як така відсутня. Вона повністю замінена інструментальною музикою (додаток Ж), що було притаманне молдавській традиційній обрядовості. Підтвердження цьому знаходимо у В. Зеленчука: «Під час прибирання нареченої в дверях стояли музиканти, які виконували пісню молодої (кинтекул міресей). Зміст пісні полягав у прощанні нареченої зі своїм дівочим життям» [88, с. 30].

Підміна нареченої. Такі алегоричні дії зустрічаються і в молдавській, і в українській традиційній обрядовості під час сватання. Розглянемо її у передачі Д. Кантемира: «Але якщо старости вимагають обов'язково показати її (наречену), тоді батьки виводять перед ними дівчину негарну і стару, одягнуту в лахміття, і питають у старост, чи це не та лань, яку вони шукають. Тоді старости кажуть, що не та... у їхньої лані губи коралові, очі як зорі, і сама вона як пава...» [97, с. 163]. Український варіант цього звичаю близький до молдавського навіть у деталях [29, с. 24]. Цей обрядовий акт набув локального характеру розповсюдження. Так, підміну нареченої зустрічаємо лише у весіллі сіл Михалкове і Білоусівка. Треба зазначити, що зі скороченням весільного хронотопу підміна нареченої увійшла вже до власне весільного циклу. Як один із проявів захисної магії [66, с. 385] у традиційній культурі цей ритуальний акт на сучасному етапі зберіг лише схему обряду, який перейшов з магічної дії в ігрову [299, с. 106].

У шлюбній частині ритуалу з порогом пов'язані важливі санкціонувальні обрядодії. Тут бачимо початок реалізації комплексу обрядодій, зумовлених закріпленням договору шляхом з'єднання молодих та їхніх родів. *Поріг* у цьому випадку є межею між різними соціумами. На порозі відбувається частування молодих після зустрічі наречених як акт, що

санкціонує їх входження до батьківської хати. З ним пов'язане і благословення молодих перед вінчанням/реєстрацією шлюбу. В останньому випадку бачимо дві дії. Одна передбачає громадське благословення молодих хлібом (проща), що відбувається біля внутрішнього порогу, в хаті (в теплу пору року проща може відбуватися і у дворі господи). Від порогу сінешнього починається обрядодія, пов'язана з обсипанням молодих зерном перед дорогою до церкви/реєстрації шлюбу.

Обсипання зерном народна традиція обмежує двором. Так, зокрема, у молдавських селах, як і в українських, перед батьківським благословенням хлопці з молодим виходять з хати на вулицю, роблять коло і молодий тисне всім руку на знак прощання з ними; всі починають танцювати їхній останній танець «Хорафлекеілор» [292, с. 247]. Потім молодий прощається з батьками, просячи у них на колінах прощення і благословення. Вони благословляють сина-молодого, обсипаючи його зерном і рисом, щоб життя було багатим і щоб завжди добре врожайлося. Молода в себе вдома прощається зі своїми батьками, припадаючи на коліна, цілує їм руки за те, що вони її виростили і виховали, просить у них благословення. У дворі молода прощається з родичами, подругами. Потім батьки кроплять молоду свяченою водою і обсипають пшеницею – на щасливе сімейне життя [300, с. 563].

Вивчаючи семантику звичаю обсипання зерном, російська дослідниця Л. Лаврентьєва робить висновок, що воно завжди відбувається на межі свого й чужого, тобто в небезпечних ділянках дороги, оскільки зерно символізує благополуччя, плідність, багатство, життя і виконує оберегові функції [152, с. 38–39]. Проте в сучасній весільній обрядовості Сокирянщини обсипання не обмежується певним обрядовим локусом. Так, молодят обсипають зерном не тільки під час виряджання з дому до реєстрації шлюбу, а й під час виряджання до церкви, при виході з храму після вінчання, при виході з зали реєстрації шлюбу/клубу після розпису, а подекуди зустрічаємо обсипання молодят під час першого танцю наречених. Тобто відбулося певне семантичне перекодування [299, с. 106-107].

Вінчання, яке в 90-х рр. XX ст. знову входить до весільного дійства, стає другим обрядовим центром, оскільки за радянських часів урочиста реєстрація шлюбу була основним санкціонувальним ритуалом, що замінив церковне вінчання. Проте з відновленням церковного ритуалу збереглась і урочиста реєстрація. Таке становище обумовлене українським законодавством щодо обов'язкової реєстрації громадянського стану при укладанні союзу, а церковне вінчання – це особистий вибір молодят. На території нашого дослідження в переважній більшості випадків зафіксовано присутність обох санкціонувальних ритуалів. З огляду на це обсипання відбувається і під час виїзду молодят до реєстрації шлюбу в разі, якщо наречені після вінчання повертаються додому. На нашу думку, в сучасному весіллі Сокирянщини обсипання зерном відбувається не лише в момент переходу (виїзду з дому), а й у тих моментах, які потребують особливого підкреслення, як от перший танець наречених або зустріч молодого подружжя після реєстрації/вінчання. Однак треба зазначити, що в завершальній частині шляху, на зворотній дорозі, обсипання зерном відсутнє. Наречених, що повернулися після реєстрації шлюбу/вінчання батьки зустрічають уже хлібом-сіллю [137, с. 99].

Варто детальніше зупинитися на семантиці використання сирих і готових продуктів, участь яких у весільних ритуалах доволі прикметна. Так, зустріч хлібом-сіллю вже як готовим продуктом семантично підкреслює і «готовність» наречених (вони вже чоловік і дружина), тобто молодята перейшли до інтегративного стану з елімінального. Підтвердження цієї думки зустрічаємо у традиційній обрядовості. Так, у молдавській звичаєвості великого значення у підготовці весілля надавалося такому, здавалося б, незначному факту, як просіювання борошна. Цей день так і називався «зіуачернутулуй» (день просіювання). Д. Кантемір повідомляє, що в цей день збиралися рідні молодого і молодої, запрошували музикантів, на стіл подавали закуски, після чого жінки і дівчата починали просіювати борошно, з якого згодом випікали калачі [97, с. 163]. В буковинській обрядовості

тотожним був коровайний обряд, коли рідні молодят зносили сирі продукти для випікання короваю, весільного печива тощо [146, с. 114]. Ритуали, які спрямовані на переробку сирих продуктів у готові, формують семантичний ряд зерно – мука – хліб. Таке використання неприготованих продуктів М. Маєрчик розглядає як символічне повідомлення, що нова ситуація відіграє роль своєрідної «сировинної бази» для створення, «випікання», приготування нового соціального тіла [165, с. 128]. Тому дані ритуали зустрічаються лише на початкових етапах розгортання весільного дійства.

На нашу думку, слід зупинитися на обрядових елементах урочистої реєстрації шлюбу, яка увійшла у весільну обрядовість за часів радянської влади. Комуністичний лад, пропагуючи атеїзм, заборонив церковне вінчання, замінивши його ритуалом реєстрації шлюбу. Такий ритуал урочистої реєстрації шлюбу був упроваджений на всій території Радянського Союзу з тією лише відмінністю, що в кожній республіці під час реєстрації використовували традиційні елементи певної національної культури.

Досліджуючи проблеми формування національних ідентичностей, М. Гібернау вказує на те, що деякі режими штучно намагалися створити «національну культуру... спрямовуючи згори вниз процес, за допомогою якого еліти мають тенденцію проектувати якийсь вибірковий варіант своєї... культури в маси, заохочувати їх вірити, що, незважаючи на соціальні відмінності, їх об'єднує спільна культура» [54, с. 29]. Так і радянський режим намагався привести до «спільної культури» багатонаціональний союз, нівелюючи усвідомлення ідентичності. Радянські науковці перенесли до зали реєстрації шлюбу основні санкціонувальні обрядові акти церковного вінчання, як от клятва вірності, зв'язування рук, одягання обручок, проголошення чоловіком і дружиною. Однак треба зазначити, що радянські обрядотворці церковні ритуальні елементи доповнили українською традиційною атрибутикою і символікою. Так, показовим є використання вишитого рушника, короваю, наречені тричі вклоняються батькам на знак

подяки і т. ін. Кожен ритуальний акт урочистої реєстрації шлюбу протягом майже 100 років існування набув певного семантичного значення.

Під час виголошення клятви вірності молодятам зв'язують рушником руки, що знову ж таки символізує єднання і вірність, непорушність клятви одне одному. Таке ритуальне *зв'язування рук* є свідченням збереженого обрядового акту, яке тепер зустрічаємо і під час реєстрації шлюбу, і під час вінчання в церкві. В буковинському традиційному весіллі на заручинах старший староста брав хліб і накривав його рушником, потім праву руку нареченого клав на хліб, на неї – руку нареченої і зв'язував їх цим рушником, тобто поєднував молодих [123, с. 243]. Така ж обрядодія існувала і в молдавських заручинах, але з тією лише різницею, що молодят зв'язували позолоченою ниткою [88, с. 25]. Схожість цієї обрядодії є ще одним свідченням взаємопроникнення сусідніх культур, а відмінності – свідченням характерного національного колориту. У молдавських звичаях зв'язування рук є вираженням шлюбного зв'язку. Характер цього зв'язування і привітання, які висловлювали при цьому, свідчать про те, що зв'язування символізувало поєднання молодих для подальшого спільного життя, як і в українців [279, с. 35–37].

Досить показовим щодо перенесення елементів традиційної культури до зали реєстрації шлюбу є *перший танець молодих*. Як зазначалося раніше, у традиційній культурі лімінальні особи весільного обряду (молодий і молода) наділені рядом ритуальних характеристик (нерухомість, сліпота, невидимість), однією з яких є ще й фізична неповноцінність. Так, дослідники обрядів родинного циклу вважають, що в традиційному українському весіллі обряд першого танцю повсюдно мотивували потребою переконатися у соматичній повноцінності молодих [165, с. 86]. Так і в сучасному весільному обряді перший танець відбувається після оголошення наречених чоловіком і дружиною. Відбувається він привселюдно, щоб усі присутні могли «обдивитися» і порадіти за молоде подружжя. У Василівці зустрічаємо ритуальні дії обсіпання молодят зерном, листям барвінку, цукерками і

монетами під час першого танцю, яке має локальне розповсюдження. Тобто і перший танець наречених батьки благословляють на щасливе, довге, багате й плідне подружнє життя.

Межовою семантикою наділені дії, пов'язані з проходженням під піднятими *з'єднаними руками*. Так, наприклад, у Вашківцях, коли весільний кортеж приходить до дому молодого, у воротах наречених зустрічають батьки молодят. Вони вчотирьох тримають хліб, утворюючи символічні ворота (додаток В, рис. 2.1.2.26.). Наречені, тричі вклонившись батькам, проходять через ці ворота, у цей час батьки тричі благословляють своїх дітей, опускаючи на їхні голови хліб. Крізь «батьківські» ворота проходить увесь весільний кортеж [299, с. 107]. Тут виконуються дії очисного та з'єднувального, прилучального змісту – через частування хлібом, горілкою, солодощами. Оскільки весільний кортеж молодят батьки зустрічають ще на вулиці, всім наливають чарки горілки і пригощають солодощами. І вже тоді, величаючись, весільний почт рухається до воріт.

У контексті громадського схвалення, визнання шлюбу можна розглядати і *величання*, яким супроводжуються всі обрядові акти весільного і післявесільного циклів. Такий ритуал з'явився в сучасній весільній обрядовості Сокирянщини внаслідок трансформації молдавського танцю «шир», під час виконання якого танцюристи вишиковувалися у два ряди один навпроти одного [301, с. 127]. Таким загальним величанням весільні гості висловлюють свою повагу і вдячність. Слід зауважити, що у власне весільному циклі величаються всі, крім наречених, що є ще одним свідченням збереження однієї з ритуальних характеристик молодих – нерухомості. Наречені починають величатися у повесільній частині дійства, коли починають виконувати роль молодих хазяїв, а головними персонажами ритуалу стають нанашки (див. 2.2) [299, с. 107].

Глибокий семантичний зміст в українській традиційній обрядовості мав коровай, який виступав символом єднання молодих у сім'ю, єднання двох родин, продовження роду, плодючості, переходу молодих до іншої

соціальної групи тощо. Усе, що стосувалося короваю, набувало й магічного значення. Так, у весіллі Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. *наділення шматочком короваю* кожного з присутніх на весіллі є заклинанням щасливого подружнього життя, оскільки кожен, хто отримує коровай висловлює свої побажання нареченим. Спочатку коровай молодята розламують, що носить гадальний зміст (у кого більша частина, той буде головувати в сім'ї), а потім кожен з наречених роздає свою половину по шматочку всім присутнім. Наприклад, у Лопатові молодята намагаються зробити це як найшвидше, бо хто буде першим, знову ж таки буде головою в домі. У Василівці, Ломачинцях, Вітрянці коровай наречені роздають разом, а не по окремо, щоб бути у парі [299, с. 108]. За дослідженням А. Байбуріна, коровай постає у таких співвідношеннях: коровай як код, за допомогою якого дублюється головна ідея весілля – створення нової пари, і є семантичним втіленням нової долі одружених [9, с. 82]. Таке наділення шматочком короваю кожного з присутніх репродукує ідею залучення кожного до спільної долі молодят.

У сучасному весіллі досліджуваного району зберігся ритуал *ламання калача* як початок обрядодій входження молодих у стан одружених. Наприклад, у Ломачинцях, як тільки старший дружба виводить наречених, нанашок, дружбів і дружок з хати, то присутня молодь намагається одірвати собі шматочок калача з його палиці-зброї. Калач у цей час, за повір'ям, набуває магічної сили як символ шлюбу. Ритуальні дії з ним мають сприяти подружжю жити в коханні і злагоді. Відповідно до традиційної як української, так і молдавської обрядовості молодь намагалася заволодіти бодай шматочком калача, щоб злагода і кохання їх не обминули і пришвидшити шлюбний час.

Обрядодії з калачем мали місце у багатьох слов'янських народів. Здійснювалися вони у різних формах і на різних етапах весілля. Так, наприклад, у Південно-Східному Поділлі калач готували у молодого. З цим же ж калачем запрошували на весілля, а старший дружба з калачем у руках

очолював весільний кортеж. Коли до молодого виводили наречену, наставала обрядова кульмінація, пов'язана з калачем. М. Дучинський писав у кінці XIX ст., що в цей час сторони обмінювалися калачами. Молодий, знявши шапку, повертався на схід і тричі хрестився, після чого парубки накидалися на калач, розриваючи його на шматки. Цей обряд він називає «розбиранням честі молодого» [74, с. 510]. Тотожний українському обряд з розриванням калача є найбільш розповсюдженим звичаєм у Молдові. Ворнічей (в молдавській обрядовості дружби нареченого) повинні були, під'їхавши до молодого, розламати калач над його головою. Всі, хто був присутній, норовили вихопити шматочок калача, щоб він приніс щастя [104, с. 589].

У Василівці зустрічаємо локальний обрядовий акт, коли зять мие ноги тещі і обдаровує її взуттям. У традиційній обрядовості досліджуваного району наречений купував взуття для молодої (в молдавському весіллі – туфлі [88, с. 28], на Буковині – чоботи [264, с. 325]), а обрядові дії щодо тещі ми не простежуємо. Однак, як зазначають дослідники української традиційної культури, колоритний обряд «миття ніг» тещі присутній у весіллі інших регіонів України. Такий ритуал є водночас і купівлею, і продажем нареченої. Взуваючи тещу в чоботи, зять ніби мирить цим два чужі (а отже, ворожі) роди [266, с. 124-125]. Так, у весіллі с. Василівка такі ритуальні дії відбуваються під час того, як молодята обдаровують батьків, коли батьки привселюдно одразу ж одягають подаровані їм речі. Слід відзначити, що, перш ніж взути нове взуття, молодий мие своїй тещі ноги не водою, а горілкою [299, с. 108-109]. Поява цього обрядового акту на території досліджуваного району зумовлена зникненням економічної й культурної обмеженості села, розвитком комунікативно-інформаційних систем і т. ін.

З огляду на викладене варто зупинитися на такій ритуальній дії, як дарування взагалі. У згаданому випадку дарування (взування) стає знаком встановлення певних ритуальних стосунків між молодим і тещею, в результаті чого кожен з них набуває нової для себе соціальної ролі, нового статусу [40, с. 18].

Зі скороченням сучасного весільного обряду у часі відбулося і поєднання деяких традиційних ритуальних актів. Так, у весіллі Сокирянщини подекуди виявлено поєднання традиційного *покривання і пов'язування по-жіночому* (Михалкове, Білоусівка, Сербичани, Новоолексіївка), що стало ритуальними елементами обряду «розбирання» молодих. Подекуди зустрічаємо (Вашківці, Шишківці, Галиця, Ломачинці, м. Новодністровськ), що покривання і зміна головного убору молодої відбуваються як окремі обрядові акти, але вони увійшли до останнього етапу власне весільного циклу [299, с. 109]. Тоді як у традиційній весільній обрядовості буковинців ці ритуальні акти належали до різних етапів весільного дійства. Сягаючи дохристиянських часів, звичай покривання волосся відігравав важливу ритуальну роль. Деякі дослідники наділяли жіноче волосся магічними властивостями, пояснюючи необхідність захисту самої жінки від лихих сил [214, с. 71]. Крім того існує думка, що ритуал покриття волосся первісно символізував підпорядкування своєму чоловікові [194, с. 34].

Так, у наддністрянських селах Буковини під час весілля староста витягав покривало, загорнуте в папір, і клав його на два калачі. Старший дружба брав ті калачі в руки і хотів опустити покривало на голову нареченій, але дружка йому в цьому перешкоджала, відганяючи його хусткою від молодої. Аж за третім разом він повинен був покрити молоду. Обряд покриття є свідченням того, що дівчина скоро стане молодницею, тому голову спочатку покривали покривалом, а не хусткою [116, с. 156]. На другий день по весіллю, після пропою, вставши з-за столу, жінки йшли завивати в рушник молоду, котра до цього часу ходила в покривалі. Після шлюбної ночі молода перейшла остаточно до стану заміжніх жінок, тому їй одягали очіпок («завили в рушник») [194, с. 54]. В молдавському традиційному весіллі покривання як обрядовий акт відсутнє, а пов'язання нареченої по-жіночому – «легетоаре» (пов'язання) – було наступним важливим актом весілля у молодого після шлюбної ночі. «Легетоаре» могло відбуватися під час святкування, якщо «маса маре» (великий стіл) відбувалося в неділю ввечері,

або ж наступного дня. Коли пов'язання влаштовувалося окремо від «маса маре», то в ньому брали участь тільки жінки, а з чоловіків – один нул. Жінки приходили з подарунками для молодих. Нуна приводила молодих і саджала їх на лавку. Тут їм намащували руки і голови медом, потім розчісували коси і пов'язували молоду хусткою по-жіночому [88, с. 54].

Аналізуючи матеріали польових розвідок, можемо відзначити, що зміна головного убору молодої зберегла свій зміст і виступає маркером остаточного переходу нареченої до категорії заміжніх жінок. З нареченої знімають фату, барвінковий вінок і зав'язують її хусткою по-жіночому. У цьому випадку зміна головного убору виступає як інтегративний код, завершення рубіжного стану – вже не дівчина, але ще й не жінка. У цьому ж контексті можемо розглядати і розбирання молодого: нанашул/нанашка знімають квітку, до якої причеплено барвінковий вінок. З огляду на це досить змістовним є локальний обрядовий акт, зафіксований у селі Волошкове, коли нареченій після пов'язання по-жіночому нанашка одягає фартух (додаток В, рис. 2.1.2.145.). Таке символічне переодягання є ще одним підтвердженням зміни елімітивного етапу весілля на інтеграційний. Молода набуває ритуальної рухливості – у фартусі, як молода господиня, наречена роздає присутнім весільний торт. У м. Новодністровськ зустрічаємо після пов'язання нареченої по-жіночому одягання на молодого фати нареченої задом на перед. Інформатори це пояснюють, як унеможливлення нареченому після одруження дивитись на інших жінок (додаток Б, 18, 21) [299, с. 109–110].

У використанні гендерно значущого елемента весільного строю нареченої стосовно молодого при зовнішній кумедності простежується глибокий сакральний зміст такого обрядового акту. Застосування до молодого дій з жіночим головним убором простежуємо і в покриванні. Так, у Білоусівці, Коболчині, Михалковому та ін. старший дружба опускає хустку на голови обох молодят. Як зазначають дослідники, сама дія «покривання»

(накладання хустки на голову), а надто враховуючи її сексуальні коннотати [9, с. 79], і атрибут «хустка» є суто жіночими [165, с. 204].

Як зазначалося у попередньому підрозділі, виявлено новий атрибут сучасного весільного обряду Сокирянщини – підв'язку (атрибут весільного строю нареченої), з яким пов'язана поява нового ритуального акту *кидання підв'язки* нареченим, що відбувається після перетанцювання фати і квітки [299, с. 110]. Таке ритуальне «оголення» (молодий привселюдно з-під плаття з ноги нареченої знімає підв'язку), за М. Маєрчик, є свідченням нівелювання маркерів станової належності лімінальної особи [165, с. 167]. Зафіксовано, що моменти, коли наречений кидає підв'язку, а молода кидає букет, є гендерно врівноваженими ритуальними діями сучасної обрядовості. Ці обрядові акти мають гадальний зміст, оскільки хто першим з хлопців упіймає підв'язку, а з дівчат – букет нареченої, ті першими мають одружитися. Поява цих актів виникла внаслідок впливу західноєвропейської культури через особисте знайомство українців досліджуваного району із західними весільними традиціями, засоби масової інформації, кіно і т. ін.

Таким чином, елементи традиційної обрядовості гадального змісту, як от хто перша з дружок сяде на подушку, на якій розплітали наречену, та перша заміж вийде, були замінені за формою проведення ритуалу, але зберегли свій зміст. Проте необхідно відзначити, що в силу соціально-економічних, історичних і культурних зрушень, що активно відбуваються в країні з проголошенням незалежності, були змінені і гендерні акценти, зокрема у весільній обрядовості. Свідченням тому виступають обрядові акти «кидання» як для хлопців, так і для дівчат [299, с. 110].

Якщо в українській традиційній обрядовості ігрові сюжети післявесільного циклу мали два варіанти розгортання – імітативно-весільний і аграрний, то за польовими матеріалами, які зібрала автор, на Сокирянщині ми можемо констатувати, що сучасний післявесільний цикл є прикладом першого варіанту розгортання театралізовано-ігрових сюжетів у вигляді жартівливого весілля, здійснюваного з батьками молодих. Так, наприклад, у

Білоусівці, якщо батьки одружили останню дитину, то для них проводиться «урочиста реєстрація шлюбу», іноді навіть «вінчання» і обов'язковим є «перепій». Батьки виконали свої обов'язки перед дітьми, і тепер у них розпочинається нове сімейне життя [138, с. 176]. Якщо ж батьки ще мають неодружених дітей, то, наприклад, у Василівці у *день ведмідя* на весілля приходять ряджені молодий, молода і їхня ватага. Наречених привозять на тачці, катають по залі/шалашу/подвір'ї. Згодом «молодята» танцюють з батьками, цілуються з ними. Все це супроводжується загальними жартами, примовками, сміхом.

Слід відзначити значну чоловічу активність у післяшлюбному циклі сучасного весілля Сокирянщини. Як зазначають дослідники традиційної ритуальної культури, така активність акумулювалася в тих фазах, які передбачали деструктивні ритуальні дії – бешкети, перешкоди, переймання, сороміцькі ігрища [165, с. 66]. Український дослідник чоловічих ініціацій В. Балушок парубочу ритуальну поведінку називає «антиповедінкою» [14, с. 96]. Проте якщо в традиційній культурі «антиповедінка» була притаманна тільки парубочій спільноті, то в сучасному післявесільному циклі подекуди зустрічаємо її серед ряджених і дівчат, що знову ж таки свідчить про зміщення гендерних акцентів у сучасному суспільстві.

Прикметним також є жартівливе переодягання у протилежну стать. У таких ритуальних діях гіпертрофовано обігруючи еротичні мотиви, ряджені моделювали з підручних матеріалів великі статеві ознаки – велетенський фалос в удаваного молодого, яким переряджають жінку, та об'ємні груди в удаваної молодої, якою стає чоловік. Цікавим є той факт, що загальне поняття гри в архаїчному ритуалі окремі дослідники пов'язують із семантикою коїтусу (coitus'a) [148, с. 55]. Наприклад, ритуал *катання на тачці* (корито, драбина і т. ін.) був добре відомим ще у слов'ян [224, с. 236–237]. В сучасному весіллі цей ритуал має значення проведів, зокрема означає подяку батькам, які виконали свою батьківську функцію, одруживши своїх дітей [132, с. 45].

Із семантикою переодягання пов'язана й обов'язкова зміна весільного строю. На другий день весілля наречені приходять просто у святковому одязі. Як зазначає М. Маєрчик, «одяг є репрезентантом тіла на рівні культури. Природне в ритуалі створюється культурними засобами: тіла без одягу не було» [165, с. 141]. Така зміна строю наречених виступає як спосіб акцентувати нове в їхньому статусі, жіноче супроти дівочого, чоловіче супроти парубоцького. Як і в традиційній обрядовості, всі сучасні післявесільні ритуальні дії наречених мають закладену інтегративну програму, де домінують мотиви рухової активності, тілесної повноцінності, мобільності і вправності. Наприклад, молодята величаються до нанашок, ходять біля столів, припрошуючи гостей, танцюють з батьками на знак подяки і т. ін. Переодягання підкреслює такі зміни.

Завершальним актом сучасного весільного ритуалу Сокирянщини в цілому є *переведення молодят на свій хліб* – обрядова дія, в якій збігаються і форма, і зміст. Батьки вручають нареченим хліб, молодята переходять через стіл і виходять з зали/шалашу з хлібом у руках, покидаючи весілля як таке. Такий ритуал не зустрічаємо ні в буковинській обрядовості, ні в молдавській. Аналізуючи матеріали польових розвідок, появу цього обрядового акту фіксуємо лише на початку 2000-х рр. [299, с. 111].

Таким чином, на основі проведеного аналізу можемо констатувати, що сучасна весільна обрядовість Сокирянщини в умовах сьогодення майже повністю зберегла головні ритуали весілля та атрибути-маркери обрядового простору, які семантично пов'язані із аграрною культурою, мають семантичний зміст плодючості, виконують відокремлювальні, захисні та споріднювальні функції на різних етапах розгортання весільного дійства. Слід зазначити, що сучасна обрядовість протягом тривалого часу формувалася в умовах взаємовпливів традиційної буковинської і молдавської обрядовості. Так, наприклад, ритуал *ламання калача*, який присутній і в досліджуваній обрядовості, був спільним для українського і молдавського традиційного весілля. Під час проведення сучасної реєстрації шлюбу

збережено зв'язування рук молодят, що простежується у передвесільній обрядовості і Буковини, і Молдови. Відмінність полягає лише в атрибутах, якими виконували зв'язування: в українській обрядовості це рушник, в молдавській – позолочена нитка. Обрядове *благословення наречених* на щасливий шлюб, обсіпання зерном, обряд *переливання*, які присутні в сучасній обрядовості Сокирянщини, також були притаманні і буковинському, і молдовському традиційному весіллю.

Виявлено появу нового маркера ритуального простору, який наділений межовою семантикою і підсилює, вертикально акцентуючи, ворота як прохід між двома станами – елімінальним та інтегративним (за М. Маєрчик) – двома станами лімінального етапу ритуалу переходу [165, с. 48–49]. Водночас така конструкція замінила традиційне гільце як символ завивання, звивання родинного гнізда, оскільки аркою прикрашають ворота тієї господи, де з'являється нова сім'я. Зафіксовано ряд нових обрядових актів, які з'явилися протягом хронологічних меж нашого дослідження: *кидання підв'язки*, *кидання букету*, *переведення молодят на свій хліб*.

Висновки до розділу

1. Встановлено, що весільний обряд Сокирянщини 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. послуговується цілим рядом атрибутів, переважна більшість яких пов'язана з основними санкціонувальними обрядодіями:

- найповажніше місце серед весільних хлібів належить *короваю*, який, як і в традиційному весіллі, сьогодні символізує щасливе подружнє життя;
- велике значення серед весільних атрибутів мають *калачі*, починаючи з запрошення на весілля і закінчуючи післяшлюбним циклом; особливий інтерес становлять так звані «*батьківські калачі*», які є прикладом

збереженого традиційного буковинського атрибуту; символіка калача, як і інших колоподібних предметів, полягала у поєднанні молодого і молодої;

- прикладом збереження буковинської традиції виступає *барвінковий вінок*, що символізує кінець дівуванню; простежується збереження семантики *червоного кольору* як символу цнотливості нареченої, символу роду, крові;

- *туфлі* виконують функцію ритуального заміщення нареченої; символіка образу молодої репрезентована у *гребені*; він фігурує під час розплітання молодої, зміни її зачіски; стрічка і зачіска є маркерами молодої;

- внаслідок впливу західної культури у весільному костюмі нареченої з'явилися такі елементи, як *фата* і *підв'язка*; декілька значень як весільний атрибут має *квітка* (букет): прикраса весільних чинів; відповідний знак, який виступає в ролі маркера соціального стану чи ієрархії весільного чину (молодий, дружба тощо);

- встановлено, що *кожух* як обрядовий атрибут застосовується під час ритуальних дій переходу як символ достатку, сили й наснаги; символом багатства у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини виступають і *подушки*; особливого символізму набуває *рушник* як втілення життєвої дороги, єднання і вірності, як ознака весільного чину; *хустка* виступає як атрибут ізолювальної групи, як подарунок і знову ж таки як відзнака весільного чину.

2. Виявлено збереження семантики простору в обрядодіях на усіх етапах розгортання весільної драми – окремих локусів (хата, двір, дорога):

- *дорога* є найбільш яскравим утіленням теми переходу, позначеним складною семантикою: її усвідомлюють як життєвий шлях, під час долаття якого виконують дії очисного (перехід через рубіж – воду, так зване «переливання»), з'єднувального та прилучального змісту (частування хлібом, вином, цукерками і т. ін.); складовою весільної структури стало і кількаразове долаття шляху;

– своєрідною перешкодою на шляху наречених можна вважати *переливання*, яке семантично пов'язане з переходом наречених до стану одружених; у цьому випадку *вода* виконує магічну функцію очищення;

– *ворота* виступають початком і кінцем дороги, умовним кордоном між різними світами, подолання якої має статус семантичної зміни символів; *аркоподібна конструкція* над ворітьми стала втіленням весільного гільця в сучасному весіллі Сокирянщини і символом переходу молодят до стану одружених;

– територія *двору* об'єднує родини молодят; в *круговому обході* сакрально позначеного атрибута – *стола* втілене таке об'єднання, що пов'язаний з темою шляху, переходу зі «свого» світу в «чужий» і навпаки; дії оберегового змісту: триразовий обхід столу, ударяння палицею об одвірки, обсипання зерном, кроплення водою завжди супроводжують перехід весільних у відкритий простір;

– виявлено збереження семантичного навантаження *розплітання коси* нареченої – втрата дівочої волі, краси, зміни у житті;

– межевою семантикою наділене проходження під піднятими *з'єднаними руками*, долання *порогу*, тобто з'єднання молодих та їхніх родів; з порогом пов'язана і *проща*;

– входження молодих у стан одружених, заклинання щасливого подружнього життя семантично представлені у ритуалі *ламання калача* та *наділенні шматочком короваю* кожного з присутніх на весіллі; багатовекторну символіку має «розбирання» наречених – символ остаточного переходу молодих до категорії одружених; виявлено нові обрядові акти весільного ритуалу – *кидання підв'язки* та *кидання букету*, які мають гадальний зміст; ці обрядові акти також є свідченням гендерної врівноваженості ритуальних дій наречених;

– у післяшлюбному циклі ритуали *катання на тачці* (кориті, драбині і т. ін.), *одягання вінків*, *вручення букетів* означають подяку батькам, які виконали свою батьківську функцію, одруживши своїх дітей; у *рядженні*, що

пов'язане з поняттям «антиповедінки», сьогодні беруть участь і дівчата; як правило, переодягаються в осіб іншої статі з гіпертрофованими статевими ознаками; така ритуальна траверсія є жартом, бешкетом; *переведення молодят на свій хліб* – завершальна обрядодія, якою завершується весільний ритуал як ритуал переходу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Традиційна весільна обрядовість стала предметом наукових зацікавлень починаючи з XVII ст. У дослідженні українського весілля послідовно змінювалися підходи: від простої фіксації обрядів як етнографічної реалії до вивчення мистецтвознавчої, етнокультурологічної проблематики на сучасному етапі. Результати проведеного аналізу наукових праць стосовно обраної теми дозволяють стверджувати, що на відміну від традиційного весілля буковинців та молдаван весільна обрядовість українців Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. залишається маловивченою.

2. Аналіз відтвореної на основі матеріалів польових розвідок структури весільної обрядовості українців Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. унаочнив, що загальна структура весільного сценарію зберігає традиційний тричасний поділ. Однак, зі зміною регламенту праці та відпочинку він зазнав структурних змін та часового ущільнення.

Зазначено, що у *передвесільному* циклі традиційні сватання, запити, оглядини, заручини об'єднані в єдину обрядодію – сватання; з'явилася церемонія запрошення нанашок; барвінковий обряд в окремих сценарних варіантах виведений саме до весілля; повністю зникли коровайний обряд та обрядовість, пов'язана із запрошенням на весілля. З *весільного* циклу поступово зникає відвідування кладовища; нової сюжетної значущості набувають акти «нанащення» та урочистої реєстрації шлюбу. У нових соціально-економічних та культурних реаліях *післявесільний цикл* втрачає ритуальне навантаження і стає необов'язковим. У ньому зникли обряди, пов'язані з категорією цнотливості, яка перейшла в особистісний ряд; істотно зменшилась значущість ритуалів, пов'язаних із входженням нареченої до нової родини. Традиційне вшанування батьків та «переведення молодят на свій хліб» проходить в ігровій театралізованій формі, з елементами сороміцької культури. У разі відсутності заключного акту весільного дійства,

його основні обрядодії (вручення вінків батькам молодих, «переведення молодят на свій хліб» та ін.) проводяться наприкінці весілля.

У 2000 рр. з'явилися нові церемоніали: кидання молодим *підв'язки*, яка стає новим атрибутом у костюмі нареченої; кидання молодю весільного *букету*. Підкреслено, що вони сформувались під впливом західноєвропейської культури (через кіно, особисте знайомство із західними весільними традиціями, тощо).

З'ясовано, що у структурі весільного дійства Сокирянщини 1990-х – 2000-х рр. збережені (адаптовані) традиційні весільні чини. Основними дійовими особами є *наречені (молоді, «князь і княгиня»)*, які виступають в ролі і суб'єкта, і об'єкта ритуалу. Відзначається врівноваженість гендерного ритуального розподілу; збереженість традиційних ритуальних характеристик («нерухомість», «німота», «пасивність», «сліпота»).

Однією з конститутивних змін (трансформацій) є присутність *нанашула* та *нанашки*, на яких покладаються функції весільних батьків, наставників молодих, свідків при вінчанні та розпису тощо. Нанашки є найшанованішими серед весільних чинів, оскільки вони виконують у весільному дійстві головні ролі санкціонувального характеру. Виявлено асиметричність гендерного розподілу значущих ритуальних дій *нанашок*. Особлива роль *нанашок* підкреслюється проведенням ними акту «*нанашчення*», який у другій половині 2000-х поступово зникає. Домінантність ролі *нанашок* у більшості ключових вузлів весільного дійства призвела до зменшення рольового навантаження таких традиційних весільних чинів, як *староста, батьки молодих, сват, світилка* та ін.

Відзначено збереження ролі *громади* (родичі, сусіди, односельці), яка виступає в ролі носія ритуального досвіду; *неодруженої молоді* (особливо на початковому етапі весільного дійства). Серед останніх традиційно виділяються «старші» *дружба/дружка* як оборонці та помічники наречених. Виявлено, що ритуальні функції традиційного для буковинської обрядовості чину *неодруженого брата* молоді перейшли до старшого *дружби*.

Збережено весільний чин «кухарка», шанобливе ставлення, вдячність і повага до якої підтверджуються «танцем кухарки» з подарунками.

Встановлено, що у сучасному весільному обряді Сокирянщини молдавські і буковинські традиційні елементи були як збережені, так і трансформовані (внаслідок міграційних процесів радянського періоду та сучасних світоглядних змін). Прикладом синтезу молдавської і буковинської традиції виступають такі обрядові акти як «величання», «проща», «розламування калача» з палиці старшого дружки, «нанащення», «переливання» і весільний чин «нанашки». Збережені буковинські традиції: барвінковий обряд, роль старшого дружки як охоронця нареченої, відвідування кладовища і вшанування кухарки; з молдавської традиції: значущість нанашок, розподіл усіх калачів, які були на весіллі, обрядове обдаровування під час святкової гостини.

Виявлено обрядодії локального побутування: зустріч тещею майбутнього зятя у вивернутому кожусі (Ожеве); «підміна» нареченої (Білоусівка, Михалкове); одягання фати на нареченого задом на перед (м. Новодністровськ); ритуальні дії обсіпання молодят зерном, листям барвінку, цукерками і монетами під час першого танцю; зустріч молодят кухаркою; дарування нареченим взуття своїй тещі і миття їй ніг (Василівка); «батьківські ворота» (Вашківці); перепійні гроші складають у прозорий пакет і кладуть його в корсет наречених (Шишківці); танець наречених з перепійними грошима, одягання фартуха наречених (Волошкове); переливання водою дороги кухаркою (Михалкове, Василівка).

3. На основі аналізу матеріалів польових розвідок доведено, що весілля Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. набуло форми видовища через емоційно-естетичне спілкування, співучасть, співпереживання та співтворчість громади, колективу. В ролі комунікаційного засобу весільного обряду виступає театралізація в доступній загальному сприйняттю формі. Через театралізацію обрядові інтерпретації та імпрровізації виконавців збагатили емоційну насиченість весільного обряду Сокирянщини.

З'ясовано, що найширше ігрові театралізовані елементи представлені на передвесільному етапі (*сватання, барвінковий обряд, викуп квітки молодого, зустріч теці з зятем, підміна нареченої і т. ін.*) та на заключному етапі весілля, який направлений на «весілля» та вшанування батьків з нагоди одруження останньої дитини. Встановлено, що всі театралізовані ритуали є аматорськими, тексти-імпровізації, костюми, ритуальні атрибути адаптовані до реалій часового проміжку дослідження.

Виявлено, що обряд послуговується цілою низкою дійових осіб: наречені, які виступають в ролі суб'єкта і об'єкта ритуалу; нанашки, прототипом яких стали нуній (весільні батьки), що займали поважне становище серед весільних чинів молдавського традиційного весілля; староста, який несе відповідальність за дотримання регламенту весільного ритуалу; батьки молодих є головними виконавцями ритуалів, які наділені межевою семантикою; неodrужена молодь, яка є головною під час ініціаційних обрядів; кухарка. Також у весіллі беруть участь сусіди чи просто односельці. Участь всього колективу села як носіїв однієї культури у важливій сімейній події – весіллі – забезпечує функціонування традиційних обрядів на сучасному етапі. Збереження обряду, насамперед, пов'язане з його видовищністю. Втім традиційне театралізоване дійство в умовах цивілізаційної глобалізації побутує в дещо змодифікованому вигляді: першочерговою стала естетично-розважальна функція, а не ритуальний зміст весілля в цілому.

4. Виявлено збереження значного обсягу візуальної атрибутики весілля Сокирянщини, яка в умовах глобалізаційних процесів допомагає підсилити видовищність обряду, ритуалу. Встановлено, що візуальна атрибутика весілля Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст. зберегла семантичний зміст плодючості та семантичний зв'язок з аграрною культурою, що було притаманно традиційній обрядовості. Збережено функціональне призначення атрибутів. Їх поділяють на такі види: санкціонувальні – коровай, калачі, кожух, подушка, рушник; ізолювальні – хустка, стрічка, рушник, килим;

ініціаційні – барвінковий вінок, квітка, букетики зі штучних квітів, різнокольорові стрічки, палиця.

У практиці візуалізації весільних атрибутів збережено значення червоного кольору, як символу крові, роду: червона горілка, вино, червоні стрічки на калачах, на пляшках, графинах з горілкою, барвінкові вінки, червоні стрічки як відзнака весільного чину.

Біла сукня, яка протягом першої половини ХХ ст. остаточно замінила традиційний весільний стрій нареченої, є символом чистоти молодої. Тотожне семантичне навантаження несуть білий вінок з фатою, біла хустка, якою покривають наречену, білі подушки для молодят. Процеси відродження традиційної української культури 90-х рр. ХХ ст. не позначилися на костюмі нареченої досліджуваного району.

Констатовано, що в сучасному аудіальному просторі весілля Сокирянщини повністю втрачена традиційна українська пісня. Обрядодії супроводжуються виголошенням словесних формул у супроводі інструментальної музики. Словесним промова-формулам, що виголошує староста, властиві елементи імпровізації. Вони є відносно постійними. Слова інших весільних чинів хоча і мають магічний зміст, проте майже завжди позбавлені сталої форми.

5. Виявлено збереження значного обсягу семантичного навантаження обрядового простору, весільних обрядів та ритуалів: маркери обрядового простору – стіл, поріг, двір, ворота, дорога – зберегли межову семантику; рух по колу у весільному ритуалі, з якого починається рух весільного кортежу; значення обрядодії *переливання*, як додання умовного рубежу, а тому семантика води пов'язана з молододою, з її переходом у новий статус; барвінковий обряд і розплітання коси зберегли символічне значення прощання з незаміжнім життям та усвідомлення важливості змін, які очікують наречену в майбутньому.

Серед новітніх та трансформованих елементів виявлено такі: аркоподібна конструкція над ворітьми/входом до шалаша, що замінила в

сучасному весіллі традиційне гільце з усім символічним навантаженням останнього; дії оберегового змісту при переході наречених у відкритий простір: ударяння палицею, обсіпання зерном, листям барвінку, копійками, цукерками, кроплення водою. «Розбирання наречених», зберігши традиційне семантичне значення, одержало нові гендерні акценти, що вплинуло на обрядову зміну статусу не лише дівчини, а й хлопця.

Показано, що виникнення нових обрядодій у сучасному весіллі спричинене потребою колективу в наданні дню весілля урочистості, значущості в житті конкретної людини. Весільний обряд постійно зазнає змін, трансформацій, з'являються нові традиції не лише внаслідок об'єктивних причин сьогодення, а й з огляду на те, що виконавцем ритуалу є людина, якій притаманна імпровізація. Процес творення нового ритуалу пов'язаний з потребою в ньому, а форма обрядодії зумовлена колективною пам'яттю громади.

Розроблена за радянських часів церемонія урочистої реєстрації шлюбу, що замінила церковне вінчання, містить церковні обрядові елементи: клятва вірності, зв'язування рук, обмін каблучками та проголошення наречених чоловіком і дружиною. Сучасний весільний обряд Сокирянщини поєднує у собі і церковне вінчання, і розпис, внаслідок чого відбувається дублювання основних обрядових елементів. Зберігаються у сучасному весіллі й народні традиції.

6. Перспективним напрямом у подальших дослідженнях вважаємо вивчення весільної обрядовості Кельменецького і Хотинського районів Чернівецької області в контексті взаємовпливів буковинської і молдавської культур, як таких, що репрезентують різнобарв'я весільних традицій України і залишаються маловивченими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Т. Одежда украинцев в свадебной обрядности (конец XIX – первая половина XX века). *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження*. Одеса: Друк, 2002. С. 269–271.
2. Андрушко Л. Рушник у весільній обрядовості українців. *Берегиня*. 2000. № 1. С. 3–11.
3. Антонович В. Архив Юго-Западной России. Киев, 1909. Ч. 1, Т. VII. 460 с.
4. Арутюнов С. Инновации в культуре этноса и их социально-экономическая обусловленность. *Этнографические исследования развития культуры*. Москва: Наука, 1985. С. 31–50.
5. Арутюнов С. Структурно-функциональный метод. *Этнография и смежные дисциплины*. Москва: Наука, 1988. С. 211–212.
6. Афанасьев А. Религиозно-языческое значение избы селянина. *Отечественные записки*. СПб., 1851. № 6. Т. 76. С. 53–66.
7. Байбурин А. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян. Ленинград: Наука, 1983. 150 с.
8. Байбурин А. Ритуал в системе знаковых средств культуры. *Этнознаковые функции культуры*. Москва: Наука, 1991. С. 23–42.
9. Байбурин А. Ритуал в традиционной культуре. Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов. СПб.: Наука, 1993. 242 с.
10. Байбурин А., Левинтон Г. «Князь и княгиня» в русском свадебном величании (к семантике обрядовых терминов). *Русская филология*, IV. Тарту, 1975. С. 10–15.
11. Байбурин А., Левинтон Г. Похороны и свадьба. *Исследования в области балто-славянской духовной культуры: Погребальный обряд*. Москва: Наука, 1990. С. 64–94.

12. Балахтар М. Сучасне весілля в Клішківцях: матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців: Соціально-гуманітарні науки. Чернівці: Рута, 2004. С. 174–181.
13. Балушок В. Елементи давньослов'янських ініціацій в українському весіллі. *Народна творчість та етнографія*. 1994. № 1. С. 31–37.
14. Балушок В. Обряди ініціацій українців та давніхслов'ян. Львів – Нью-Йорк, 1998. 215 с.
15. Балушок В. Український рушник. *Родовід*. 1994. № 7. С. 54–58.
16. Белова О. Красный цвет. *Славянские древности: Этнолингвистический словарь*. Москва: Международные отношения, 1996. Т. 2. С. 647–651.
17. Березовський І. Розвиток української фольклористики та етнографії за роки радянської влади. *Народна творчість та етнографія*. 1982. № 5. С. 3–14.
18. *Бессарабские губернские ведомости*. 1894. №44. С. 91–119.
19. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация. Львів, 1929. 84 с.
20. Білозуб Л. Основи сценарної роботи соціального педагога. Запоріжжя: ЗНУ, 2014. 64 с.
21. Благой Д. О традициях и традиционности. *Традиция в истории культуры*. Ленинград: Наука, 1978. С. 28–36.
22. Богатырев П. Активно-коллективные, пассивно-коллективные, продуктивные и непродуктивные этнографические факты. *Вопросы теории народного искусства*. Москва: Искусство, 1971. С. 384–386.
23. Богатырев П. Традиция и импровизация в народном творчестве. *Вопросы теории народного искусства*. Москва: Искусство, 1971. С. 393–399.
24. Богачик Т. Історія Північної Бессарабії. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 107 с.

25. Бойківщина. Історико-етнографічне дослідження / відп. ред. Ю. Г. Гошко. Київ: Наукова думка, 1983. 304 с.
26. Бойко А. Історичні аспекти масових театралізованих заходів. Львів, 2013. 15 с.
27. Болтарович З. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. Київ: Наукова думка, 1976. 139 с.
28. Боплан Г. де. Опис України. Львів: Каменяр, 1990. 302 с.
29. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні: Історико-етнографічне дослідження: монографія. Київ: Наукова думка, 1988. 192 с.
30. Борисенко В. Нова весільна обрядовість у сучасному селі: на матеріалах Південно-Східних районів України. Київ: Наукова думка, 1979. 134 с.
31. Борисенко В. Сватання. *Наука і суспільство*. 1991. № 3. С. 24–26.
32. Борисенко В. Традиції та життєдіяльність етносу. На матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ: Унісерв, 2000. 191 с.
33. Борисенко В. Українське весілля. *Наука і суспільство*. 1991. № 4. С. 31–45.
34. Босик З. Родинна обрядовість: Трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпрянщини: монографія. Київ: НАКККиМ, 2010. 344 с.
35. Бостан Г. Типологическое соотношение и взаимосвязи молдавского, русского и украинского фольклора. Кишинев: Штиинца, 1985. 146 с.
36. Бостан Г. Українсько-молдавські паралелі в старовинній та сучасній весільній обрядовості. *Народна творчість та етнографія*. 1971. № 6. С. 24–28.
37. Бугайова В. Українське весілля як вистава народного життя. *Культура України*. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. Вип. 33. URL: <http://www.ukrvesillya.inf.ua/books/vystava.pdf> (дата звернення: 04.12.2018).

38. Буковина: її минуле і сучасне / за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. Париж–Філадельфія–Дітройт: Зелена Буковина, 1956. 965 с.
39. Булатович К. Обычаи молдаван при браках. *Одесский вестник*. 1858. № 64.
40. Валенцова М. Дар. *Славянские древности: Этнолингвистический словарь*. Москва: Международные отношения, 1995. Т. 2. С. 16–21.
41. Велецкая Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов. Москва: Наука, 1978. 239 с.
42. Весілля: у 2-х кн. / за ред. М. Шубравської. Київ: Наук. думка, 1970. Кн. 1. 456 с.
43. Весілля: у 2-х кн. / за ред. М. Шубравської. Київ: Наук. думка, 1970. Кн. 2. 479 с.
44. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Київ: Мистецтво, 1995. 336 с.
45. Воденичарова А. Семейная обрядность болгар и украинцев (опыт сравнительно-этнографического изучения): автореф. дис. на соискание науч. степени кан. ист. наук: 07.00.07. Москва, 1983. 21 с.
46. Вольфсон С. Семья и брак в их историческом развитии. Москва: Соцекгиз, 1937. 244 с.
47. Воробйов П. Долю доля зве... (Весільний обряд). *Соціалістична культура*. 1990. № 11. С. 28–29.
48. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Мюнхен, 1958. Т. 1. 455 с.
49. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Мюнхен, 1966. Т. 2. 447 с.
50. Гаврилюк Н., Курочкин А. Трансформация традиционно-бытовой календарной и семейной обрядности украинцев как отражение современных этнокультурных процессов. *Традиции в современном обществе*. Москва: Наука, 1990. С. 122–126.

51. Гаврилюк Н., Курогло С., Лоскутова Л. Общее и особенное в семейной обрядности украинцев и молдаван. *Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма*. Киев: Наукова думка, 1987. С. 319–341.
52. Галамай С. Боротьба за визволення України 1929-1989. Торонто-Нью-Йорк, 1991. 344 с.
53. Геннеп А., ван Обряды перехода. Систематическое изучение обрядов. Москва: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1999. 198 с.
54. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.
55. Гнатюк В. Весілля в Керестурі. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. 10. С. 56–64.
56. Гнатюк В. Бойківське весілля в Мшанці. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1908. Т. 10. С. 2–9.
57. Горленко В. Становление украинской этнографии конца XVIII – первой половины XIX ст. Киев: Наукова думка, 1988. 212 с.
58. Горленко В., Зубков С. Актуальні теоретичні проблеми розробки та впровадження нової радянської обрядовості. *Народна творчість та етнографія*. 1975. № 4. С. 13–24.
59. Горошко Л. Символи води і Світового дерева як компоненти світотворення. *Науковий вісник*. Львів: Національний лісотехнічний університет України, 2006, вип. 16 (4). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/simvoli-vodi-i-svitovogo-dereva-yak-komponenti-svitotvorenniya> (дата звернення 21.04.2009).
60. Громова О. Новації у весільній обрядовості кінця XX – початку XXI століття (за матеріалами Середньої Наддніпрянщини). *Матеріали до української етнології*. 2010. № 9. С. 195-201. URL: <http://mue.etnolog.org.ua/zmist/2010/195.pdf> (дата звернення 08.02.2015).

61. Грушевський М. Береження і дослідження побутового і фольклорного матеріалу як відповідальне державне завдання. *Україна*. 1924. № 4. С. 6–12.
62. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу. *Матеріали до українсько-руської етнології*. Львів, 1907. С. 70–78.
63. Грушевський М. Історія України–Руси. Львів: Друкарня НТШ, 1907. Т. 4. 552 с.
64. Гурошева Н. Обрядова роль традиційного одягу українців. *Народна творчість та етнографія*. 1990. № 4. С. 46–51.
65. Гуслистий К. Українська радянська етнографія (Підсумки і перспективи розвитку). *Народна творчість та етнографія*. 1967. № 1. С. 8–12.
66. Гуцульщина: Історико-етнографічне дослідження / за ред. П. І. Арсенич. Київ: Наукова думка, 1987. 472 с.
67. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Москва: Цитадель, 1998.
68. Дараган М. Хлебопашество в Бессарабии. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1848. № 5. С. 303.
69. Дей О. Весільні пісні. Київ, 1986. 530 с.
70. Дей О. Кілька фольклорних свідчень про сватання дівчини до парубка. *Народна творчість та етнографія*. 1971. № 4. С. 81–83.
71. Джаман В. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Чернівці: Рута, 2003. 392 с.
72. Дмитренко М. Українське весілля: стан і перспективи дослідження. *Міфологія і фольклор*. 2010. № 1(5). URL: http://mifjournal.lnu.edu.ua/index.php/article_full_uk/items/74.html (дата звернення: 28.11.2018).
73. Добровольский В. Значение народного праздника «Свечи». *Этнографическое обозрение*, 1900. № 4. С. 35–51.

74. Дучинский Н. Свадебные обряды в Ольгопольском уезде Подольской губернии. *Живая старина*. СПб, 1896. Вып. III. Год шестой. С. 501–522.
75. Евреинов Н. Демон театральности. Москва; СПб.: Летний сад, 2002. 535 с.
76. Еремина В. Ритуал и фольклор. Ленинград: Наука, 1991. 207 с.
77. Етнографія Києва і Київщини: Традиції і сучасність / упор. В. Горленко. Київ: Наук. думка, 1986. 266 с.
78. Жано Н. Нынешнее состояние сельского хозяйства в Бессарабии. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1870. № 4. С. 295.
79. Жано Н. Огляд сельского хозяйства в Сорокском уезде, на Юго – Западе Хотинского уезда, Бессарабской губернии. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1886. № 2. С. 70.
80. Жигульский К. Праздник и культура. Москва: Прогресс, 1985. 336 с.
81. Жилюк В., Орехова О. Символіка вінка та гільця у весільній обрядовості українців. *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали та дослідження*: зб. наук. праць. Донецьк, 2004. Т. 4. С. 99–101.
82. Жирмунский В. Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения этноса. Москва: Издательство АН СССР, 1958. 145 с.
83. Задворний А. Радянська сім'я: її сучасне та минуле. Київ: Наук. думка, 1975. 68 с.
84. Зайченко Н. Весілля на Чернігівщині. *Родовід*. 1994. № 9. С. 67–68.
85. Защук А. Сельскохозяйственная промышленность Бессарабской области. *Записки Императорского общества сельского хозяйства Южной России*. 1861 (без №). С. 313, 369, 433.

86. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. Київ: Наукова думка, 1974. 160 с.
87. Зеленчук В. Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в.: монография. Кишинев: Штиица, 1979. 288 с.
88. Зеленчук В. Очерки молдавской народной обрядности. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1959. 96 с.
89. Зеленчук В., Попович Ю. Население Хотинского уезда XIX в. *Етнографія и искусство Молдавии*. Кишинев: Штиица, 1972. С. 7–25.
90. Зінич В. Сучасний робітничий шлюб і весілля. *Народна творчість та етнографія*. 1957. № 2. С. 60–68.
91. Иванов В. Клод Леви-Стросс и его структурная теория этнографии. *Избранные труды по семиотике и истории культуры*. Москва: Знак, 2010. С. 397–405.
92. История Молдавии: в 5 т. Кишинев: Шкоала советикэ, 1951. Т. 1. 382 с.
93. Кабузан В. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья. Кишинев: Штиица, 1974. 158 с.
94. Кагаров Е. О значении некоторых русских и украинских народных обычаев. *Известия АН*. 1917. № 9. С. 77–82.
95. Кагаров Е. Состав и происхождение свадебной обрядности. *Сборник Музея антропологии и этнографии*. Ленинград: Изд-во АН СССР, 1929. Т. 8. С. 152–195.
96. Казимир Е. Из свадебных и родинных обычаев Хотинского уезда Бессарабской губернии. *Етнографическое обозрение*. 1907. № 1-2. С. 85–86.
97. Кантемир Д. Описание Молдавии. Кишинёв: Картя Молдовеняскэ, 1973. 415 с.
98. Качкан В. Українське народознавство в іменах: у 2 ч. / за ред. А. Москаленка. Київ: Либідь, 1994. Ч. 1. 326 с.
99. Квєтко С. Весільні звичаї і пісні у болгар на Херсонщині (Село Тернівка на Миколаївщині). *Вісник Одеської комісії краєзнавства при*

Українській академії наук. Секція етнографічно-лінгвістична. Одеса, 1925. Ч. 2-3. С. 53–74.

100. Квітковський Д. Боротьба за українську ідею. Детройт – Нью-Йорк – Торонто, 1993. 600 с.

101. Кирчів Р. Цінна пам'ятка української етнографії та фольклористики: (Про книгу Й.Лозинського «Русское весіле»). *Народна творчість та етнографія*. 1988. № 4. С. 12–24.

102. *Кишинёвские епархиальные ведомости*. 1876. № 13. С. 265–278.

103. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1877. № 20. С. 187–200.

104. *Кишинёвские епархиальные ведомости*. 1878. июль. С. 585–592.

105. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1882. № 21. С. 166–175.

106. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1882. № 21. С. 166–169.

107. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1889. № 17. С. 47–61.

108. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1892. №№ 14, 15. С. 122–129.

109. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1899. № 9. С. 188–194.

110. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1899. № 8. С. 170–172.

111. *Кишиневские епархиальные ведомости*. 1874. № 2. С. 75–87.

112. Кісь Р. Первісна семіотичність шлюбної магії (Ерос і водна стихія). *Сучасність*. 1994. № 1. С. 83–98.

113. Ковальчук О. Українське народознавство. Київ: Освіта, 1994. 176 с.

114. Кожолянко Г. Буковинська народна обрядовість: українсько-молдавсько-румунські взаємовпливи. *Молдовани в Україні: історична ретроспектива та сучасність*: матеріали Міжнар. наук. конф. Одеса, 2000. С. 75–81.

115. Кожолянко Г. Буковинський весільний обряд. *Буковинський історико-етнографічний вісник*. 1996. Вип. 1. С. 52–62.

116. Кожолянко Г. Етнографія Буковини. Сімейна обрядовість: монографія. Чернівці: Золоті литаври, 2001. Т. 2. 424 с.

117. Кожолянюк Г. Етнологічна наука в Україні на поч. ХХІ ст.: проблеми і перспективи. *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології та етнології*. Чернівці: Прут, 2004. Т. 1(17). С. 93–102.
118. Кожолянюк Г. Народознавство Буковини. Громадський і сімейний побут. Чернівці: Рута, 1998. 112 с.
119. Кожолянюк О. Барвінковий обряд Прутсько-Дністровського межиріччя Буковини як елемент передшлюбного дійства традиційного весільного обряду. *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології та етнології*. 2004. Т. 1(17). С. 184–196.
120. Кожолянюк О. Весільне деревце як елемент весільної обрядовості Буковини (на прикладі Заставнівського району). *Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали та дослідження*: зб.наук. праць. Донецьк, 2004. Т. 4. С. 99–101.
121. Кожолянюк О. Весільні чини буковинського весілля. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Історія / за заг. ред. проф. М. Алексієвця. Тернопіль: ТДПУ, 2004. Вип. 1. С. 268–275.
122. Кожолянюк О. Коровайний обряд у весільній обрядовості Буковини. *Етнокультура в контексті світової історії*: матеріали VI міжнар. наук. семінару «Черезовські читання», 20 берез. 2004 р. Чернівці: Прут, 2004. С. 193–201.
123. Кожолянюк О. Особливості передвесільного циклу весільного обряду Прутсько-Дністровського межиріччя Буковини кінця ХІХ - початку ХХ століття. *Р.Ф. Кайндль і українська історична наука*: матеріали Міжнар. наук. семінару «Кайндлівські читання», 22-23 травня 2004 р. Частина 1. Чернівці - Вижниця: Черемош, 2004. С. 241–249.
124. Кожолянюк О. Передшлюбна весільна обрядовість українців Буковини (кінець ХІХ –ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.05. Івано-Франківськ, 2006. 20 с.

125. Кожолянюк О., Сандуляк І. Фрагменти фольклору в обряді весілля в селах передгірної зони Буковини. *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології та етнології*. Чернівці: Прут, 2003. Т. 2(16). С. 219–228.
126. Козаченко А. Великорусский свадебный обряд. *Советская этнография*. 1964. № 3. С. 58–72.
127. Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ: Наук. думка, 1970. 592 с.
128. Косвен М. Семейная община и патронимия. Москва: Изд. АН СССР, 1963. 219 с.
129. Костомаров М. Слов'янська міфологія. Київ: Либідь, 1994. 384 с.
130. Кравець О. Сімейний побут і звичаї українського народу. Історико-етнографічний нарис. Київ: Наукова думка, 1966. 198 с.
131. Кравець О., Кувеньова О. Шляхи формування та утвердження радянських свят і обрядовості на Україні. *Народна творчість та етнографія*. 1970. № 3. С. 29–38.
132. Красовська І. Атрибутивно-символічні компоненти весільної обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.) кін. ХХ – поч. ХХІ ст. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали Міжнар. наук. конф., 8-9 грудня 2011 р.* Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 43–45.
133. Красовська І. Візуальна атрибутика весільного обряду Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст.: функції, символіка. *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18-19 квітня 2019 р.* Харків: ХДАК, 2019. С. 7-8.
134. Красовська І. Елементи молдавської весільної обрядовості в сучасному весіллі Сокирянщини. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті: зб. наук. праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії*. Харків, 1999. № 4-5. С. 95–96.
135. Красовська І. В. Елементи театралізації у весільному обряді Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Традиції та новації у вищій*

архітектурно-художній освіті: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2018. № 6. С. 118–123. (Copernicus)

136. Красовська І. Особливості передшлюбного циклу весільного обряду північного району Дністровсько-Прутського межиріччя Буковини кінця ХХ – початку ХХІ століття (на прикладі весілля Сокирянського району). *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 15. С. 77–81.*

137. Красовська І. Особливості сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька обл.). *Вісник Харківського художньо-промислового інституту. Харків, 2000. № 3. С. 94–102.*

138. Красовська І. Післявесільний цикл села Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Культура України. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. Вип. 33. С. 175–181.*

139. Красовська І. Роль та місце весільних чинів у весіллі Сокирянщини (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Вісник ХДАДМ: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2015. № 3. С. 46–51.*

140. Красовська І. Семантика обрядового простору у весіллі Сокирянщини 90-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст. *Наукові записки. Серія «Культурологія». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 9. С. 294–302.*

141. Красовська І. Структура і зміст весілля Сокирянщини (Чернівецька обл.) 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. *Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 2-4 листопада 2011 р. Харків: ХДАДМ, 2011. С. 186–188.*

142. Красовська І. Сучасний весільний обряд Сокирянщини: стан дослідженості. *Культура України. Харків: Харківська державна академія культури, 2001. Вип. 8. С. 233–237.*

143. Красовська І. Традиційність у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини (Чернівецька область). *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21-22 квітня 2011 р. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 17–18.
144. Красовська І. Трансформація традиційних весільних обрядодій Буковини і Молдови у сучасне весілля південного району Дністровсько-Прутського межиріччя. *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 11. С. 65–75.
145. Кулишер М. Очерки сравнительной этнографии и культуры. Спб.: Тип. И. Скороходова, 1887. XV, 287 с.
146. Купчанко Г. Народные звичаи и обряды буковинско-русского народа. *Временник Института Ставропигийского съ месяцесловом на 1873 год*. Львів, 1872. С. 111–121.
147. Купчанко Г. Буковина и еи русскі жителі. Книжечка для народа с картою Буковины и многими образками. Вьедень: Накл. Издателя Книгопечатня Ф. Яспера, 1895. 52 с.
148. Курочкін О. «Метод синкретичних вузлів» і давні весільні ігри українців. *Матеріали до української етнології*: зб. наук. праць. Київ, 2003. Вип. 3(6). С. 53–60.
149. Курочкін О. До історії сватання на Україні. *Народна творчість та етнографія*. 1971. № 4. С. 77–80.
150. Кушнер П. Этнические территории и этнические границы. Москва: Издательство АН СССР, 1951. 285 с.
151. Кушнір В., Петрова Н. Весільна обрядовість українців Південно-Західної України: порівняльний аналіз. *Проблеми етнології, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність*: наук. зб. Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2002. С. 118–126.

152. Лаврентьева Л. Символические функции еды в обрядах. *Фольклор и этнография. Проблемы реконструкции фактов традиционной культуры*. Ленинград: Наука, ЛО, 1990. С. 37–47.
153. Лавровский П. Коренное значение в названиях родства у славян. – СПб.: Типография Императорской Академии Наук, 1867. 120 с.
154. Леви-Стросс К. Структурная антропология. Москва: Наука, 1985. 536 с.
155. Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського повіту у Чернігівщині. *Матеріали до українсько-руської етнології. Видання етнографічної комісії за редакцією Хв. Вовка*. Львів, 1900. Т. 3. С. 70–173.
156. Логвин В. Наукові досягнення у збиранні і дослідженні весільної обрядовості на Україні. *Вісник Київського університету*. Серія: Філософія. Політологія. Соціологія. Психологія. Київ, 1993. С. 42–49.
157. Лозинський Й. Українське весілля. Київ: Наукова думка, 1992. 175 с.
158. Лотман Ю. Динамическая модель семиотической системы. *Статьи по семиотике культуры и искусства*. СПб.: Академический проект, 2002. С. 38–57.
159. Лотман Ю. К проблеме типологии текстов. *Статьи по семиотике культуры и искусства*. СПб.: Академический проект, 2002. С. 17–23.
160. Лотман Ю. О типологическом изучении культуры. *Статьи по семиотике культуры и искусства*. СПб.: Академический проект, 2002. С. 93–108.
161. Лотман Ю. Символ в системе культуры. *Статьи по семиотике культуры и искусства*. СПб.: Академический проект, 2002. С. 211–225.
162. Лотман Ю. Семиотика культуры и понятие текста. *Статьи по семиотике культуры и искусства*. СПб.: Академический проект, 2002. С. 84–92.

163. Лукичев П., Скорик А. Фаллический культ: социоисторический анализ. *Социс*. 1994. № 12. С. 80–88.
164. Лупій Т. Обрядовий рушник і міфологічна частина світу. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 5-6. С. 76–98.
165. Маєрчик М. Ритуал і тіло: структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу: монографія. Київ: Часопис «Критика» 2011. 327 с.
166. Маковій Г. Затоптаний цвіт: Народознавчі оповідки. Київ: Укр. письменник, 1993. 205 с.
167. Максимов А. Вода, как эмблема брака у древних славян по данным этнографии и произведениям народного творчества. Место из-ва и год из-ва отсутствуют (после 1888 г.), 18 с.
168. Маланчук В. Весілля у дослідженнях В. Охримовича. *Народна творчість та етнографія*. 1970. № 4. С. 40–44.
169. Маланчук В. Розвиток етнографічної думки в Галичині кін. XIX – поч. XX ст. Київ: Наук. думка, 1977. 204 с.
170. Мандарич Б. Аналіз белорусской и македонской свадебной обрядности в рамках коммуникационной триадической структуры Ван Геннепа. *Етнічна історія народів Європи*: зб. наук. праць. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2001. Вип. 10. С. 45–48.
171. Маркевич М. Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян. *Українці: народні вірування, повір'я, демонологія*. Київ: Либідь, 1992. С. 52–169.
172. Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (МЄЕ ЧНУ). 1997. Т. 36. Експедиційний запис: Зелевська Н. Інформатори: Параскинюк Марія Василівна 1923 р. н. працівник с/г Паращук Василь 1925 р. н. тракторист, Малинці Хотинського району Чернівецької області.
173. Матеріали етнографічної експедиції ЧНУ. 1999. Т. 12., с. Великий Кучурів Сторожинецького району Чернівецької області.

174. Матушенко В. Сучасне весілля в контексті української обрядової культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2009. 22 с.
175. Медведик П. Село Жабиня на Зборівщині: весілля, народні звичаї та обряди. Тернопіль: Лілея, 1996. 221 с.
176. Мелетинский Е. Семантическая организация мифологического повествования и проблема семиотического указателя мотивов и сюжетов. *Труды по знаковым системам. Текст и культура*. Тарту, 1983. Т. 16. Вып. 635. С. 115–125.
177. Миллер О. Опыт исторического обозрения русской словесности: с христоматею, расположенною по эпохам. СПб.: тип. И.А.Горчакова, 1863. Ч. I. Вып. 1. 117 с.
178. Мировая культура. Традиции и современность: сб. ст. АН СССР, Научный совет по истории мировой культуры /отв. ред. Ю.В.Бромлей. Москва: Наука, 1991. 339 с.
179. Мінченко Т. Образно-символічне значення рушника та сфера застосування його в житті буковинців: матеріали Міжнар. наук. Семінару «Кайндлівські читання», 22-23 травня 2004 р. Чернівці-Вижниця: Черемош, 2004. Ч. I. С. 142–152.
180. Мойсей А. Порівняльна характеристика культури і побуту українців та румунів Буковини у працях румунських етнографів (друга половина XIX – початок XX ст. *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології та етнології*: зб. наук. пр. Чернівці-Вижниця: Черемош, 2003. Т. 2(16). С. 228–241.
181. Мойсей А. Сіміон Флоря Маріан – етнограф Буковини. Чернівці: Рута, 2003. 159 с.
182. Моржева А. Традиционные формулы в приговорах свадебных дружек. *Художественный фольклор*. Москва, 1927. Ч. 2/3. С. 112–126.

183. Мыльников А. Язык культуры и вопросы изучения этнической специфики средств знаковой коммуникации. *Этнографическое изучение знаковых средств культуры*. Ленинград: Наука, 1989. С. 7–37.
184. Надеждин Н. Об этнографическом изучении народности русской. *Записки Русского географического общества*. СПб., 1847. Кн. 2. С. 61–115.
185. Наулко В. Карта сучасного етнічного складу населення УРСР. Київ: Наукова думка, 1966. 32 с.
186. Наулко В. Развитие межэтнических связей на Украине: историко-этнографический очерк. Киев: Наукова думка, 1975. 276 с.
187. Несен І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.05. Київ, 2004. 21 с.
188. Несен І. До питання типології весільного обряду Житомирського Полісся. *Матеріали до української етнології*: зб. наук. праць. Київ, 2002. Вип. 2 (5). С. 187–192.
189. Несен І. Житловий простір у весільному ритуалі Центрального Полісся. *Матеріали до української етнології*: зб. наук. праць. Київ, 2003, Вип. 3 (6). С. 76–80.
190. Несен І. Міфообрядовий аспект простору увесілля Центрального Полісся. *Етнічна історія народів Європи*. Київ: Унісерв, 2002. С. 41–45.
191. Нестеровский П. Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк. Варшава: Сатурн, 1905. 178 с.
192. Нестеровский П. На севере Бессарабии: Путевые очерки. Варшава, 1910, 180 с.
193. Нидерле Л. Славянские древности: монография. Москва: Алетейя, 2000. 592 с.
194. Ніколаєва Т. Історія українського костюма: монографія. Київ: Либідь, 1996. 176 с.
195. Ністор І. Українське питання в світлі історії. Київ, 1934. 146 с.

196. Огибенин Б. К вопросу о значении в языке и некоторых других моделирующих системах. *Труды по знаковым системам*. Тарту, 1965. Т. 2. Вып. 181. С. 183–198.
197. Одинцов Г. К истории слова сабля в русском языке. *Этимология*, 1986-1987. Москва: Наука, 1989. С. 177–193.
198. Охримович В. Значение малорусских обрядов и песен в истории эволюции семьи. *Этнографическое обозрение*. Москва, 1891. Кн. 9. С. 44–105.
199. Паньків М. Весілля у селі Верхівцях на Городенківщині. Івано-Франківськ: Лілея, 2000. 108 с.
200. Пашкова Г. Етнокультурні зв'язки українців і білорусів Полісся: на матеріалах весільної обрядовості. Київ: Наук. думка, 1978. 118 с.
201. Петров В. Методологічно-світоглядні напрями в українській етнографії та фольклористиці XIX-XX ст. *Народна творчість та етнографія*. 2000. № 4. С. 70–74.
202. Петрова Н. Деякі аспекти українського передвесільного циклу обрядів за етнографічними дослідженнями на Одещині (спроба реконструкції): матеріали IV Міжнар. археолог. конф. студентів і молодих вчених, 14-16 травня 1996 р. Київ, 1996. С. 62–64.
203. Петрова Н. Українська традиційна весільна обрядовість Одещини (20-80-ті рр. XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.05. Київ, 2004. 22 с.
204. Пилипенко М. Следы родовой организации в свадебных обычаях славянских народов. *Советское славяноведение*: материалы IV конф. историков-славистов. Минск, 1969. С. 641–645.
205. Пономарьов А. Развитие семи и брачно-семейных отношений на Украине: этносоциальные проблемы: монография. Киев: Наукова думка, 1989. 313 с.
206. Пономарьов А., Артюх Л., Косміна Т. Українська минувшина. Київ: Либідь, 1994. 256 с.

207. Пономарьов А. Шлюбно-весільні звичаї українців. *Радянська школа*. 1991. № 9. С. 23–34.
208. Попович М. Мироззрение древних славян: монографія. Київ: Наукова думка, 1985. 167 с.
209. Потебня А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. *Символ и миф в народной культуре*. Москва: Лабиринт, 2000. С. 92–328.
210. Потебня А. Переправа через воду как представление брака. *Символ и миф в народной культуре*. Москва: Лабиринт, 2000. С. 419–432.
211. Правдюк О. Загальнослов'янська основа українського весілля. *Слов'янське літературознавство і фольклористика*. Київ, 1968. Вип. 4. С. 86–112.
212. Правдюк О. Народне весілля на Україні. *Весілля: у 2-х т.* Київ: Наукова думка, 1970. Т. 1. С. 9–58.
213. Праздники, обряды, традиции. Москва: Молодая гвардия, 1979. 159 с.
214. Рабинович М. Очерки материальной культуры русского феодального города: монографія. Москва: Наука, 1988. 312 с.
215. Рибалко С. Японське традиційне вбрання в контексті весільної обрядодії. *Культура України: зб. наук. пр.* Харків: Харківська державна академія культури, 2014, Вип. 47. С. 123–130.
216. Рожок О. Видовище як гра: природний, історико-культурний і мистецький виміри. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Київ: Міленіум, 2011. Вип. 3. С. 83–88.
217. Романюк П. Поліське весілля: обряд і лексика. *Полісся: мова, культура, історія: матеріали міжнар. конф.* Київ: Асоціація етнологів, 1996. С. 110–113.
218. Связующая нить: праздники, обряды, традиции. Москва: Московский рабочий, 1984. 142 с.

219. Сікиринський О. Українське весілля (с. Глибокояр Тираспільської округи). *Вісник Одеської комісії краєзнавства при Українській академії наук. Секція етнографічно-лінгвістична*. Одеса, 1925. Ч. 2–3. С. 41–53.
220. Скальковский А. Опыт статистического описания Новороссийского края и Бессарабии: в 2 т. География, этнография, народонаселение Новороссийского края. Одесса: Тип. Л. Нитче, 1850. Т. 1. 386 с.
221. Скуратівський В. Вінець. Київ: Видавництво УСГА, 1994. 232 с.
222. Скуратівський В. Чомурозплетена коса? *Радянська школа*. 1991. № 2. С. 16–20.
223. Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / под ред. Н.И.Толстого. Москва: Международные отношения, 1995. Т. 1. А–Г. 584 с.
224. Славянские древности. Этнолингвистический словарь: в 5 т. / под ред. Н.И.Толстого. Москва: Международные отношения, 2004. Т. 3. К–П. 704 с.
225. Соколова В. Место и функции традиционного обрядового фольклора в современности. *Традиции и современность в фольклоре*. Москва: Наука, 1988. С. 136–152.
226. Соловьев С. Очерк нравов, обычаев и религии славян, преимущественно восточных, во времена языческие. *Архив историко-юридических сведений, относящихся к России*. Москва, 1850. Кн. 1. 54 с.
227. Соціальна обрядовість на Україні. Історичний досвід та сучасні проблеми. Львів, 1983. 121 с.
228. Спиркин А. Человек, культура, традиция. *Традиция в истории культуры*. Москва: Наука, 1978. С. 5–14.
229. Спринсян В. От обряда к зрелищу (к вопросу об эволюции игровых функций в ритуале): сб. науч. трудов кафедры культурологии Одесского политехнического университета. Одесса, 1996. Вып. 1. С. 44–54.

230. Станюкович Т. Этнокультурные традиции русского сельского населения XIX – начала XX в. Москва: Наука, 1990. 154 с.
231. Стаценко Н. Питання матеріальної і духовної культури українського народу на сторінках «Київської старовини». *Народна творчість та етнографія*. 1988. № 1. С. 56–60.
232. Стельмах Г. Розвиток української етнології за роки Радянської влади. *Народна творчість та етнографія*. 1958. № 2. С. 45–59.
233. Стецько П. Євгенія Ярошинська і народна творчість. *Народна творчість та етнографія*. 1966. № 1. С. 61–64.
234. Стрижневский И. Свадьба в деревне. *Киевская старина*. 1896. Т. 3. Март. С. 208–308.
235. Сумцов Н. К вопросу о влиянии греческого и римского свадебного ритуала на малорусскую свадьбу. *Киевская старина*. 1886. № 1. С. 20–34.
236. Сумцов Н. К истории малорусских свадебных обычаев. *Киевская старина*. 1883. № 1. С. 50–59.
237. Сумцов Н. Культурные переживания. Киев: Издание редакции журнала «Киевская Старина», 1890. 406 с.
238. Сумцов Н. Опыт объяснения малорусской песни о Журыле. *Киевская старина*. 1883. № 12. С. 124–131.
239. Сумцов Н. О свадебных обрядах, преимущественно русских. Харьков: типография И.В.Попова, 1881. 214 с.
240. Сумцов Н. Символика славянских обрядов: Избранные труды. Москва: Восточная литература РАН, 1996. 296 с.
241. Сумцов Н. Религиозно-мифическое значение малорусской свадьбы. Киев: Издание редакции «Киевской старины», 1885. 20 с.
242. -Сумцов Н. Хлеб в обрядах и песнях. Харьков: типография М.Ф.Зильберберга, 1885. 140 с.
243. Сурхаско Ю. Карельская свадебная обрядность (конец XIX – начало XX века). Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1977. 236 с.

244. Суханов И. Обычаи, традиции и преемственность поколений. Москва: Политиздат, 1976. 216 с.
245. Танский И. Свадебные обряды в Бессарабии. *Одесский вестник*. 1851. № 25.
246. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях. Київ: Редакція часопису «Народознавство», 1998. 404 с.
247. Таслін С. Традиційне весілля: етноконфліктологічний аспект. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1995. Т. 5. С. 39–48.
248. Терещенко А. Быт русского народа: монография. Часть 2. Свадьбы. СПб.: Типография Военно-Учебных Заведений, 1848. 615 с.
249. Тканко З. Колір як засіб вираження в мистецтві та моді. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Львів, 2010. С. 128–138.
250. Ткач М. Свекрушин лад – невістці пекло. *Українська культура*. 1994. № 3. С. 63–67.
251. Толстой Н. Белый цвет. *Славянские древности: Этнолингвистический словарь*. Москва: Международные отношения, 1995. Т. 1. С. 151–154.
252. Толстой Н. Из «грамматики» славянских обрядов. *Труды по знаковым системам*. Тарту, 1982. Т. 15. Вып. 576. С. 57–71.
253. Толстой Н., Толстая С. К реконструкции древнеславянской духовной культуры. *Славянское языкознание*. Москва: Наука, 1978. С. 364–385.
254. Топорков О., Агапкіна Т. Давній український обряд і пов'язана з ним пісня. *Народна творчість та етнографія*. 1989. № 4. С. 8–13.
255. Топоров В., Иванов В. Исследования в области славянских древностей. Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов. Москва: Наука, 1974. 342 с.

256. Топоров В. К реконструкции индоевропейского ритуала и ритуально-поэтических формул (на материале заговоров). *Труды по знаковым системам*. Тарту, 1969. Вып. 4. С. 30–52.
257. Топоров В. О ритуале. Введение в проблематику. *Архаический ритуал в фольклорных раннелитературных памятниках*. Москва: Наука, 1988. С. 7–60.
258. Топоров В. О числовых моделях в архаичных текстах. *Структура текста*. Москва: Наука, 1980. С. 24–53.
259. Традиции в познании и культуре. Москва: ИФ АН СССР, 1986. 71 с.
260. Трофимова Ю., Калмыкова Е. Семантика числа в англоязычном поэтическом тексте. *Традиции и новаторство в гуманитарных исследованиях*: сб. науч. тр. посвящ. 50-летию ф-та иностр. яз. Мордов. гос. ун-та им. Н. Огарева. Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2002. С. 41-43. URL: <http://study-english.info/article104.php> (дата звернення 11.09.2014).
261. Трубачев О. История славянских терминов родства. Москва: Издательство АН СССР, 1959. 215 с.
262. Тульцева Л. Современные праздники и обряды народов СССР. Москва: Наука, 1985. 191 с.
263. Тэрнер В. Символ и ритуал. Москва: Наука, 1983. 277 с.
264. Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма / Л. Ф. Артюхи др. Киев: Наукова думка, 1987. 381 с.
265. Українська народна поетична творчість. Київ: Наукова думка, 1958. Т. I. 346 с.
266. Українське народознавство / за заг. ред. С.П. Павлюка. Львів: Фенікс, 1995. 608 с.
267. Українські дожовтневі письменники: збірник літературно-критичних матеріалів. Київ: Радянська школа, 1985. 280 с.

268. Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського. З Галичини, Волині, Поділля, Придніпрянщини і Полісся. Київ: Наукова думка, 1974. 784 с.

269. Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич. Київ: Наукова думка, 1982. 423 с.

270. Успенский Б. Филологические разыскания в области славянских древностей: монография. Москва: Издательство Московского университета, 1982. 248 с.

271. Фальковський Й. Західне пограниччя Гуцульщини. Долинами Прута, Бистриці Надвірнянської, Бистриці Солотвинської та Ломниц. Львів, 1937. 154 с.

272. Философский энциклопедический словарь / ред. С. Аверинцев, Э. Араб-Оглы, Л. Ильичев и др. 2-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 815 с.

273. Фольклорні записи Марка Вовчка та Опанаса Маркевича. Київ: Наукова думка, 1983. 527 с.

274. Хабуля А., Масан О. Весільна обрядовість села Колінківці на Хотинщині: Матеріали VI Всеукр. історико-краєзн. конф. «Буковина – мій рідний край», листопад 2003 р. Чернівці: Прут, 2003. Вип. 5. С. 170–172.

275. Хиждеу Б. Свадьба у бессарабских крестьян. *Одесский вестник*. 1845. № 51–52.

276. Храплива-Щур Л. Українські народні звичаї в теперішньому побуті. Торонто, 1982. 52 с.

277. Цивьян Т. Дом в фольклорной модели мира (на материале балканских загадок). *Труды по знаковым системам*. Тарту, 1978. Вып. 10. С. 65–85.

278. Чабан С. Румунсько-українські культурні відносини. Київ, 1938. 24 с.

279. Чеховський І., Мойсей А. Дохристиянські витоки і слов'янські паралелі шлюбної обрядовості молдаван Верхнього Попруття. Чернівці: Рута, 1998. 71 с.
280. Чижикова Л. Свадебная обрядность сельского населения русско-украинского пограничья в начале XX в. *Полевые исследования Института этнологии*. 1978. Москва: Наука, 1980. С. 30–38.
281. Чистов К. Народные традиции и фольклор: очерки теории. Ленинград: Наука, 1986. 304 с.
282. Чистов К. Типологические проблемы изучения восточнославянского свадебного обряда. *Проблемы типологии в этнографии*. Москва: Наука, 1979. С. 223–229.
283. Чистов К. Традиции и вариативность. *Советская этнография*. 1983. № 2. С. 14–22.
284. Чокану М. Свадебная обрядность. *Молдаване* / отв. ред. М.Н. Губогло, В.А. Дергачев. Москва: Наука, 2010. С. 363–383.
285. Чубинский П. Труды Этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Географическим Обществом. СПб, 1877 XXX. Т. IV. 714 с., ноты 45с.
286. Чубинський П. Мудрість віків: у 2 кн. / упоряд. С. К. Гаркавий, Ю. О. Іванченко. Київ: Мистецтво, 1995. Кн. 2. 222 с.
287. Чужбинский А. С. Поездка в Южную Россию: Очерки Днестра. СПб., 1863, ч. 2, 438 с.
288. Шаумян С. Генезис зрелищной культуры от истоков до зрелости (XVIII в.): Западная Европа и Россия: дис. ... канд. истор. наук: 24.00.01 – теория и история культуры. Москва, 2001. 131 с.
289. Шушарин А., Шушарина О. Диалектика традиций и инноваций. *Традиции и инновации в духовной жизни общества*. Москва: Наука, 1986. С. 52–62.
290. Щапов Я. Брак и семья в Древней Руси. *Вопросы истории*. 1970. № 10. С. 216–219.

291. Щербина І. Українське весілля як етнокультурний феномен (на матеріалі слобожанської обрядово-пісенної традиції) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Харків, 2001. 20 с.

292. Этнография и искусство Молдавии / ред. В. С. Зеленчука. Кишинев: Штиинца, 1972. 231 с.

293. Этнолингвистический словарь славянских древностей. Предварительные материалы / отв. ред. Н. И. Толстой. Москва: Наука, 1984. 172 с.

294. Юдкін І. Загальні та специфічні методи етномистецтвознавчого аналізу культури. *Українська художня культура: навч. посіб.* / за ред. І. Ф. Ляшенка. Київ: Либідь, 1996. С. 93–110.

295. Юргевич Н. Краткий очерк деятельности Императорского Одесского Общества Истории и Древностей. *Записки Одесского Общества Истории и Древностей*. Одесса, 1886. Т. 14. С. 52.

296. Ястребов В. Свадебные обрядовые хлеба в Малороссии. *Киевская старина*. 1897. Т. LIX. С. 283.

297. Ящуржинский Х. Свадьба малорусская как религиозно-бытовая драма. *Киевская старина*. 1896. Т. 4. С. 234–273.

298. Dan D. Rutenii din Bucovina (schităetnografică). Cernăuți, 1913. 44 p.

299. Krasovskaya I. Ritual space and aspects of the wedding on Sokyryanschina in the late XX – early XXI centuries: semantic aspect. *Culture and Civilization. Journal of Cultural Studies*. Moscow: Analitika Rodis publishing house, 2013. No.1-2. p. 99-115.

300. Marian S. Nunta la români: Stidiuistoriko-etnografic comparativ. București: Tipografia Carol Gobl, 1890. 856 p.

301. Sokolova A. Wedding Rituals of the Ukrainian Danube Region Moldavians: Traditional Structure and Processes of Contamination. *Journal of Danubian Studies and Research*. 2019. No. 1. Vol. 9. P. 122-130.

ДОДАТОК А

ПЕРЕЛІК ВЛАСНИХ ЗАПИСІВ ОПИТУВАННЯ ІНФОРМАТОРІВ

1. Власні записи. Інформатори: Москалюк Катерина Дмитрівна 1943 р. н., працівник с/г, с. Василівка Сокирянського району Чернівецької області.
2. Власні записи. Інформатори: Зелений Анатолій Васильовч 1967 р. н., сільський голова, с. Василівка Сокирянського району Чернівецької області.
3. Власні записи. Інформатор: Коваль Ольга Максимівна 1922 р. н., працівник с/г, с. Новоолексіївка Сокирянського району Чернівецької області.
4. Власні записи. Інформатор: Кушнір Марія Дмитрівна 1941 р. н., працівник с/г, с. Ожеве Сокирянського району Чернівецької області.
5. Власні записи. Інформатор: Глушко Євгенія Миколаївна 1947 р. н., працівник с/г, с. Ломачинці Сокирянського району Чернівецької області.
6. Власні записи. Інформатор: Зла Галина Василівна 1964 р. н., вчитель українознавства, с. Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області.
7. Власні записи. Інформатор: Гладка Лариса Олександрівна 1967 р. н., працівник с/г, с. Коболчин Сокирянського району Чернівецької області.
8. Власні записи. Інформатор: Смеричинська Оксана Анатоліївна 1969 р. н., працівник торгівлі, с. Гвіздівці Сокирянського району Чернівецької області.
9. Власні записи. Інформатор: Попружна Людмила Іванівна 1955 р. н., працівник торгівлі, с. Михалкове Сокирянського району Чернівецької області.
10. Власні записи. Інформатор: Федорчук Марія Іванівна 1957 р. н., працівник с/г, с. Струмок Сокирянського району Чернівецької області.
11. Власні записи. Інформатор: Ясінська Тетяна Петрівна 1963 р. н., працівник с/г, с. Вітрянка Сокирянського району Чернівецької області.
12. Власні записи. Інформатор: Крайнічук Тетяна Іванівна 1956 р. н.,

помічник вихователя дитячого закладу, с. Непоротово Сокирянського району Чернівецької області.

13. Власні записи. Інформатор: Фрицак Олександр Вікторович 1967 р. н., працівник с/г, с. Шишківці Сокирянського району Чернівецької області.

14. Власні записи. Інформатор: Романчук Оксана Олексіївна 1969 р. н., працівник с/г, с. Шишківці Сокирянського району Чернівецької області.

15. Власні записи. Інформатор: Дробот Оксана Дмитрівна 1953 р. н., вчитель початкових класів, с. Галиця Сокирянського району Чернівецької області.

16. Власні записи. Інформатор: Романюк Валерій Васильович 1965 р. н., сільський голова, с. Вашківці Сокирянського району Чернівецької області.

17. Власні записи. Інформатор: Лагуткіна Ольга Борисівна 1955 р. н., працівник с/г, с. Кулішівка Сокирянського району Чернівецької області.

18. Власні записи. Інформатор: Волосянко Надія Дмитрівна 1929 р. н., працівник с/г, с. Лопатів Сокирянського району Чернівецької області.

ДОДАТОК Б

ПЕРЕЛІК ВЛАСНИХ ВІДЕОЗАПИСІВ ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДУ СОКИРЯНИЩИНИ кінця XX – початку XXI ст.

1. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Якубовських 27.02.2005 р.
с. Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області.
2. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Мельник 29.08.2010 р.
с. Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області.
3. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Вакарчук 17.09.1995 р.
с. Вашківці Сокирянського району Чернівецької області.
4. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Лисай 20.05.2007 р.
с. Шишківці Сокирянського району Чернівецької області.
5. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Грищук 31.05.2009 р.
с. Волошкове Сокирянського району Чернівецької області.
6. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Кучер 08.10.1995 р. с. Кормань
Сокирянського району Чернівецької області.
7. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Чорних 23.08.1998 р.
с. Волошкове Сокирянського району Чернівецької області.
8. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Ходаківських 02.08.2009 р.
с. Василівка Сокирянського району Чернівецької області.
9. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Гукіль 08.08.2010 р.
с. Василівка Сокирянського району Чернівецької області.
10. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Грибняк 31.05.1997 р. с. Ожеве
Сокирянського району Чернівецької області.
11. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Шундрій 29.09.1996 р.
с. Ломачинці Сокирянського району Чернівецької області.
12. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Лабушняк 09.06.1996 р.
с. Гвіздівці Сокирянського району Чернівецької області.
13. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Прокопенко 19.05.2009 р.
с. Гвіздівці Сокирянського району Чернівецької області.
14. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Дерен 12.08.2006 р.
м. Сокиряни Сокирянського району Чернівецької області.
15. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Кишко 13.05.2007 р.
с. Михалкове Сокирянського району Чернівецької області.

16. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Гладких 23.03.2009 р.
с. Коболчин Сокирянського району Чернівецької області.
17. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Малишко 17.11.2007 р.
с. Романківці Сокирянського району Чернівецької області.
18. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Федорчук 12.07.1997 р.
м. Новодністровськ Сокирянського району Чернівецької області.
19. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Дробот 19.07.1998 р. с. Вітрянка
Сокирянського району Чернівецької області.
20. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Глушко 28.10.2006 р.
с. Сербичани Сокирянського району Чернівецької області.
21. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Красовських 23.07.1994 р.
м. Новодністровськ Сокирянського району Чернівецької області.
22. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Кіцану 31.05.1996 р.
с. Шебутинці Сокирянського району Чернівецької області.
23. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Олійник 23.08.1998 р.
с. Непоротово Сокирянського району Чернівецької області.
24. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Прокопчук 09.02.2002 р.
с. Грубна Сокирянського району Чернівецької області.
25. Власні відеозаписи. Весілля сім'ї Кашук 10.02.2001 р.
с. Розкопинці Сокирянського району Чернівецької області.

ДОДАТОК В

ІЛЮСТРАЦІЇ

Рис. 2.1.1.1. м. Новодністровськ-1994. Старости перев'язані рушниками.

Рис. 2.1.1.2. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Хліб обв'язують червоною стрічкою.

Рис. 2.1.1.3. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. По обидва боки від хлібин ставлять два перевернутих келихи.

Рис. 2.1.1.4. с. Коболчин-2001. Дівич-вечір. Нанашка відрізає ножицями частину стрічки для барвінкового вінка нареченої.

Рис. 2.1.1.5. с. Розкопинці-2001. Дівич-вечір. Нанашка починає шити барвінковий вінок для нареченої.

Рис. 2.1.1.6. с. Розкопинці-2001. Дівич-вечір. Вінок шують суцільною ниткою, щоб на ньому не було жодного вузлика.

Рис. 2.1.1.7. с. Білоусівка-2005. Дівич-вечір. Готовий вінок нанашка обв'язує навколо хлібини.

Рис. 2.1.1.8. с. Коболчин-2001. Дівич-вечір. Готовий барвінковий вінок для нареченої нанашка кладе на калач.

Рис. 2.1.1.9. с. Білоусівка-2005. Дівич-вечір. Барвінковий вінок пришивають до весільного букетика нареченого.

Рис. 2.1.1.10. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. До букетика нареченого прикріплюють два житніх колоски.

Рис. 2.1.1.11. с. Василівка-2010. Житні колоски в «квітці» нареченого.

Рис. 2.1.1.12. с. Гвіздівці-1996. Барвінковий вінок нареченим перев'язують через плече.

Рис. 2.1.1.13. с. Коболчин-2001. Барвінковий вінок нареченим одягають на шию.

Рис. 2.1.1.14. с. Шебутинці-1996. Дівич-вечір. Викип «квітки». Ватага нареченого з «букетом» для дружок молодої.

Рис. 2.1.1.15. с. Шебутинці-1996. Дівич-вечір. Викуп «квітки».

Рис. 2.1.1.16. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Викуп «квітки». Наречена чіпляє «квітку» на праву сторону весільного піджака молодого.

Рис. 2.1.1.17. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Наречений з хлібом-сіллю входить до господи молодії.

Рис. 2.1.1.18. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Назустріч нареченому виходить мати молодії у вивернутому кожусі.

Рис. 2.1.1.19. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Мати молодії надпиває воду з чотирьох сторін чашки.

Рис. 2.1.1.20. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Наречений надпиває воду з чотирьох сторін чашки.

Рис. 2.1.1.21. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Мати нареченої веде молодого до своєї доньки.

Рис. 2.1.1.22. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена стоїть за столом, поряд неї старша дружка і боярин.

Рис. 2.1.1.23. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Дружки нареченої.

Рис. 2.1.1.24. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Нанашка шиє барвінковий, тримаючи стрічку над хлібом-сіллю.

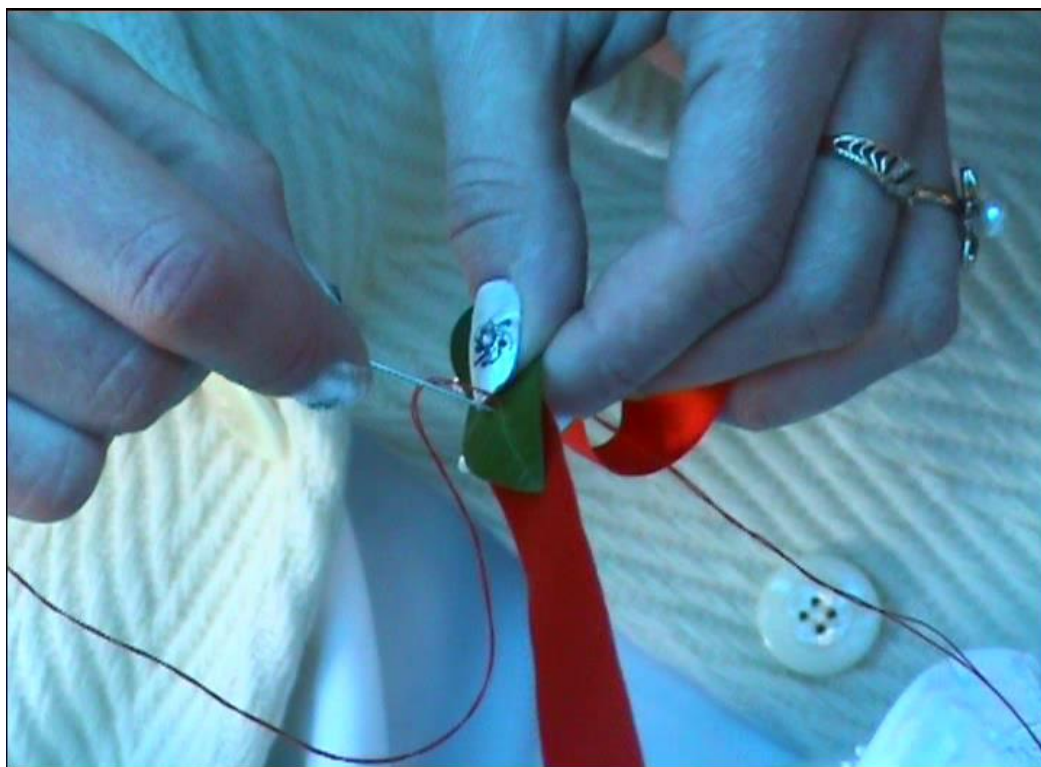

Рис. 2.1.1.25. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена починає шити вінок для молодого.

Рис. 2.1.1.26. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Молода приймає піджак нареченого у старшого дружки і чіпляє квітку на праву сторону.

Рис. 2.1.1.27. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена демонструє дружбам молодого жакет нареченого з «квіткою».

Рис. 2.1.1.28. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Торги за «квітку» молодого.

Рис. 2.1.1.29. с. Білоусівка-2005. Розплітання молодії. Мати розчісує доньку-наречену.

Рис. 2.1.1.30. с. Білоусівка-2005. Розплітання молодії. Батько кладе на голову молодій барвінковий вінок.

Рис. 2.1.1.31. с. Білоусівка-2005. Наречена встає з подушки, повертається до свого батька. Хреститься і цілує хліб, який тримає батько.

Рис. 2.1.1.32. с. Білоусівка-2005. Зустріч нареченого. Староста молодого вручає батькові молодій парні калачі.

Рис. 2.1.1.33. с. Білоусівка-2005. Батьки молодят, нанашки і найближчі рідні наречених по колу величаються навколо нареченого.

Рис. 2.1.1.34. с. Білоусівка-2005. Мати молодої обдаровує махровими рушниками сватів нареченого.

Рис. 2.1.1.35. с. Білоусівка-2005. Рідні нареченої величаються перед рідними нареченого, які сидять за святковим столом.

Рис. 2.1.1.36. с. Михалкове-2007. Батько молодої виводить «дурну» молоду.

Рис. 2.1.1.37. с. Білоусівка-2005. Наречений відганяє від себе «дурну» молоду хустинкою.

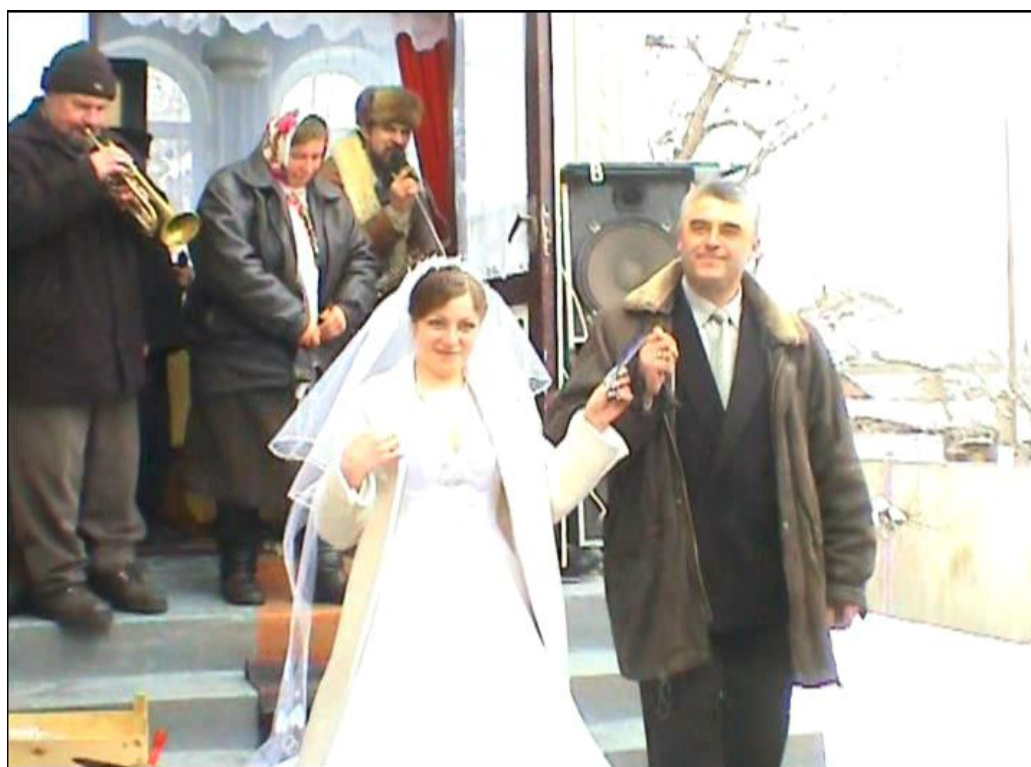

Рис. 2.1.1.38. с. Білоусівка-2005. Батько виводить до молодого свою доньку-наречену.

Рис. 2.1.2.1. м. Новодністровськ-1997. Відвідування кладовища.

Рис. 2.1.2.2. с. Волошкове-1995. Відвідування кладовища.

Рис. 2.1.2.3. с. Сербичани-2006. Наречену одягають у біле весільне плаття, голову покривають білим вінком з білою фатою.

Рис. 2.1.2.4. с. Михалкове-2007. Під фату нареченій одягають барвінковий вінок.

Рис. 2.1.2.5. м. Сокиряни. Наречена одягає підв'язку.

Рис. 2.1.2.6. Ломачинці-1996. Молода виходить до гостей з іконою в руках, вклоняється всім і запрошує до столу.

Рис. 2.1.2.7. с. Василівка-2009. До лацкана піджака чіпляють весільний букет.

Рис. 2.1.2.8. с. Романківці-2007. З приходом музик в домі молодого розпочинається «проща».

Рис. 2.1.2.9. с. Вашківці-1995. Наречену ведуть попід руки дружки, перев'язані вишитими рушниками і рожевими стрічками.

Рис. 2.1.2.10. с. Волошкове-1995. Старша дружка перед нареченими несе коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.11. м. Новодністровськ-1994. Старша дружка несе коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.12. с. Шишківці-2007. Старші дружба і дружка перед нареченими несуть коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.13. с. Вашківці-1995. Наречений у супроводі дружок.

Рис. 2.1.2.14. с. Білоусівка-2005. Сіно, килим і подушка – атрибути «прощі».

Рис. 2.1.2.15. с. Білоусівка-2005. «Проща». Батько благословляє доньку-наречену.

Рис. 2.1.2.16. с. Білоусівка-2005. «Проща». Сестра благословляє сестру-наречену.

Рис. 2.1.2.17. с. Білоусівка-2005. За місце нареченої після «прощі» змагається неодружена молодь.

Рис. 2.1.2.18. с. Розкопинці-2001. Після «прощі» на місце нареченої сідає хтось з неодруженої молоді.

Рис. 2.1.2.19. с. Білоусівка-2005. Батьки проводжають доньку-наречену з хати. Батько обсипає зерном, цукерками і монетами, а мати кропить її свяченою водою.

Рис. 2.1.2.20. с. Василівка-2010. Зустріч молодят. Наречена вклоняється молодому.

Рис. 2.1.2.21. с. Михалкове-2007. Зустріч молодят. Вітання наречених через хустинку.

Рис. 2.1.2.22. с. Василівка-2010. Зустріч молодят. Наречений вітається з рідними і близькими молодої через хустинку.

Рис. 2.1.2.23. с. Василівка-2009. Староста.

Рис. 2.1.2.24. с. Грубна-2002. Гості на весіллі, перев'язані подарунками.

Рис. 2.1.2.25. с. Волошкове-1998. Величання.

Рис. 2.1.2.26. с. Вашківці-1995. Крізь «батьківські ворота» проходять молодята.

Рис. 2.1.2.27. с. Вашківці-1995. Крізь «батьківські ворота» проходять нанашки.

Рис. 2.1.2.28. с. Білоусівка-2005. Родич нареченого перев'язаний через плече подарунком-джермером.

Рис. 2.1.2.29. с. Волошкове-1995. Нанашки приймають молодят і їхніх гостей – нанащення, або батьківщини.

Рис. 2.1.2.30. с. Непоротове-1998. Нанашки зустрічають молодих.

Рис. 2.1.2.31. с. Шишківці-2007. Нанашки зустрічають молодих.

Рис. 2.1.2.32. с. Василівка-2010. Нанашки.

Рис. 2.1.2.33. м. Сокиряни-2006. Нанашки.

Рис. 2.1.2.34. с. Вашківці-1995. Нанашки.

Рис. 2.1.2.35. с. Василівка-2010. Величання наречених і нанашок.

Рис. 2.1.2.36. с. Вашківці-1995. Величання нанашок.

Рис. 2.1.2.37. с. Василівка-2009. Староста розпочинає «прощу».

Рис. 2.1.2.38. с. Василівка-2010. «Проща». Батько нареченої благословляє молодят.

Рис. 2.1.2.39. с. Коболчин-2001. «Проща». Нанашки благословляють молодят.

Рис. 2.1.2.40. с. Василівка-2010. «Проща». Наречені цілують хліб.

Рис. 2.1.2.41. с. Василівка-2010. Обрядодія заклинання щасливого початку нерозлучного подружнього життя.

Рис. 2.1.2.42. м. Сокиряни-2006. Обрядодія заклинання щасливого початку нерозлучного подружнього життя.

Рис. 2.1.2.43. с. Непоротове-1998. Старший дружба тримає палицю, що прикрашена квітами і до якої рожевою або червоною стрічкою прив'язано калач.

Рис. 2.1.2.44. с. Шишківці-2007. Наречені задувають парні свічки наприкінці святкової гостини.

Рис. 2.1.2.45. с. Шишківці-2007. Старший дружба з палицею в руках виводить з шалаша наречених і нанашок.

Рис. 2.1.2.46. с. Шишківці-2007. Нанашки несуть парні свічки.

Рис. 2.1.2.47. с. Шишківці-2007. Старший дружба перекидає палицю через шалаш.

Рис.2.1.2.48. с. Гвіздівці-1996. «Переливання». Молодий переносить наречену на руках через воду, якою їм перелили дорогу.

Рис. 2.1.2.49. с. Шишківці-2007. «Переливання». Перед молодими один з дружбів поливає дорогу водою, а наречений несе молоду на руках.

Рис. 2.1.2.50. с. Гвіздівці-1996. Весільний поїзд після розпису вирушає до господи, де проходитиме святкова гостина. Величання молодят.

Рис. 2.1.2.51. с. Михалкове-2007. Весільний кортеж.

Рис. 2.1.2.52. с. Василівка-2010. Староста очолює весільний кортеж, що вирушає до церкви.

Рис. 2.1.2.53. с. Василівка-2009. Весільний кортеж. Перед молодятами з нанашками йдуть старший дружба і дружка, які несуть по одній весільній свічі, які між собою з'єднані триметровою білою стрічкою.

Рис. 2.1.2.54. с. Шишківці-2007. Музиканти.

Рис. 2.1.2.55. с. Білоусівка-2005. Під час вінчання свічки, що несла нанашка, запалюють, одну тримає нанашул, іншу – нанашка.

Рис. 2.1.2.56. с. Ожеве-2007. Під час вінчання свічки, що несла нанашка, запалюють, одну тримає нанашул, іншу – нанашка.

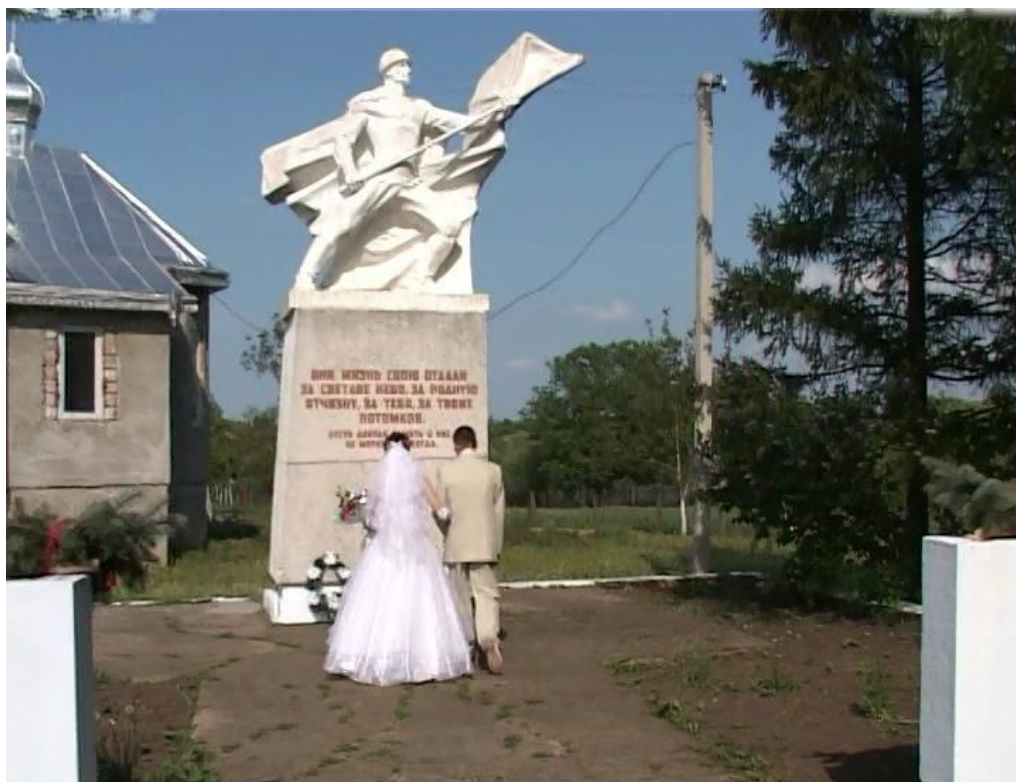

Рис. 2.1.2.57. с. Сербичани-2006. Покладання квітів нареченими та вшанування пам'яті загиблих воїнів біля пам'ятника.

Рис. 2.1.2.58. с. Вашківці-1995. Наречені ламають коровай.

Рис. 2.1.2.59. с. Шишківці-2007. Наречені наділяють усіх присутніх шматочками короваю.

Рис. 2.1.2.60. м. Новодністровськ-1994. Дорогою молоді вклоняються всім, кого зустрінуть на шляху.

Рис. 2.1.2.61. с. Ломачинці-1996. Біля РАГСу молодят зустрічають старший дружба з короваєм на вишитому рушнику і старша дружка з квітами.

Рис. 2.1.2.62. с. Коболчин-2001. Біля сільської ради наречених зустрічають голова і секретар сільської ради.

Рис. 2.1.2.63. с. Волошкове-1998. Біля сільського будинку культури, де відбуватиметься урочиста реєстрація шлюбу, наречених з хлібом на вишитому рушнику зустрічають сільський голова і секретар.

Рис. 2.1.2.64. с. Василівка-2010. Реєстрацію шлюбу проводить представник сільської держадміністрації на р. Дністер.

Рис. 2.1.2.65. с. Коболчин-2001. Нанашки стелять нареченим весільний рушник.

Рис. 2.1.2.66. м. Сокиряни. Молодята стають на весільний рушник.

Рис. 2.1.2.67. с. Білоусівка-2005. Наречені дають одне одному клятву вірності.

Рис. 2.1.2.68. с. Василівка-2009. Свої обручки наречені шукають у пшениці в кришталевій розеточці.

Рис. 2.1.2.69. м. Новодністровськ-1994. Молодята обмінюються обручками.

Рис. 2.1.2.70. с. Шишківці-2007. Молодята засвідчують свою згоду на спільне подружнє життя підписами в реєстрі актів громадянського стану.

Рис. 2.1.2.71. м. Сокиряни-2006. Наречені одержують перший сімейний документ – свідоцтво про шлюб.

Рис. 2.1.2.72. с. Шишківці-2007. Нанашки, як приклад для молодих, випивають на брудершафт шампанське.

Рис. 2.1.2.73. с. Василівка-2009. Молодятам на згадку дають рушник, який стелили їм під ноги нанашки.

Рис. 2.1.2.74. с. Василівка-2009. Під час першого танцю батьки молодят обсипають їх зерном, листям барвінку і монетами.

Рис. 2.1.2.75. с. Ломачинці-1996. Стрічку, що несли діти перед молодими, розрізають навпіл і чіпляють одну частинку на шию нареченому, іншу – нареченій як оберег від нечистої сили.

Рис. 2.1.2.76. с. Шишківці-2007. Біля воріт дому наречених зустрічають батьки парними калачами.

Рис. 2.1.2.77. с. Шишківці-2007. Молодята із хлібом у руках заходять у двір.

Рис. 2.1.2.78. с. Волошкове-1995. Наречених хлібом-сіллю благословляють батьки – відбувається «проща» перед тим, як наречені увійдуть до шалаша.

Рис. 2.1.2.79. с. Ломачинці-1996. Молодий загортає хліб у рушник і бере його під руку.

Рис. 2.1.2.80. с. Ломачинці-1996. Наречені, обходячи стіл, зупиняються біля кожної качечки, хрестяться і цілують кожен свою качечку (парне печиво).

Рис. 2.1.2.81. с. Ломачинці-1996. Старший дружба з традиційною палицею виводить наречених з хати.

Рис. 2.1.2.82. с. Ломачинці-1996. Нанашок проводжають на почесне місце рідні наречених, накривши їх великою хусткою.

Рис. 2.1.2.83. с. Василівка-2010. Величання нанашок. Батька і матку підкидають на руках рідні наречених якнайвище.

Рис. 2.1.2.84. с. Василівка-2009. Біля воріт староста розрізає білу стрічку (стрічкою з'єднані весільні свічки).

Рис. 2.1.2.85. с. Василівка-2009. Кухарка переливає нареченим дорогу.

Рис. 2.1.2.86. с. Михалкове-2007. Наречений підходить бере хліб цілує і кладе під хлібину гроші для кухарки.

Рис. 2.1.2.87. с. Василівка-2009. Батьки зустрічають молодят перед святковою гостинією.

Рис. 2.1.2.88. с. Василівка-2009. Наречені роздають усім присутнім по шматочку короваю.

Рис. 2.1.2.89. с. Шишківці-2007. «Перепій». На стіл ставлять велику миску (на дно кладуть скибку хліба), куди гості кладуть гроші для молодої сім'ї.

Рис. 2.1.2.90. с. Волошкове-1995. З пакетом, в який склали гроші з перепоею, наречені виходять до танцю.

Рис. 2.1.2.91. с. Гвіздівці-1996. Усі подарунки рідні молодят, танцюючи, показують всім гостям.

Рис. 2.1.2.92. с. Михалкове-2007. «Перепій». Староста з мискою у руках іде між столами, підходячи до кожного з гостей.

Рис. 2.1.2.93. с. Ожеве-2007. Гості перепивають гроші молодим, кидаючи їх у миску, на дні якої лежить скибка хліба.

Рис. 2.1.2.94. с. Шишківці-2007. Нанашул ховає нареченій за корсет перепійні гроші так, щоб їх було видно.

Рис. 2.1.2.95. с. Михалкове-2007. Наречений на руках несе свою вже дружину до їхнього місця за святковим столом.

Рис. 2.1.2.96. с. Непоротове-1998. Як тільки молодята зайняли своє місце за святковим столом, нанашул запалює парні свічки.

Рис. 2.1.2.97. с. Шишківці-2007. Найближчі рідні молодят величаються, ходячи межи столам, а батьки наречених наповнюють келихи гостей кольоровою горілкою.

Рис. 2.1.2.98. с. Коболчин-2001. Найближчі рідні наречених величаються до молодих.

Рис. 2.1.2.99. с. Шишківці-2007. «Подушки від батьків». Родички дають нареченим подушки.

Рис. 2.1.2.100. с. Шишківці-2007. Наречені сідають на «подушки від батьків».

Рис. 2.1.2.101. с. Коболчин-2001. Старший дружба викрадає тфель нареченої.

Рис. 2.1.2.102. с. Сербичани -2006. Старший дружба викрадає тфель нареченої.

Рис. 2.1.2.103. с. Ломачинці-1996. Наречений наливає келих для старшого дружби за туфлю молодої. Чарку з грошима ставлять у туфлю, і дружба випиває з неї.

Рис. 2.1.2.104. с. Коболчин-2001. Наречений п'є з келиха, що стоїть в туфлі молодої.

Рис. 2.1.2.105. м. Новодністровськ-1994. Покривання. Хлопець зв'язує молодих хусткою на знак міцності шлюбу.

Рис. 2.1.2.106. с. Михалкове-2007. Молоду покриває старший дружба.

Рис. 2.1.2.107. с. Шишківці-2007. Покривання. Молодий кладе гроші на хустку.

Рис. 2.1.2.108. с. Білоусівка-2005. Нанашка хусткою покриває плечі молодій

Рис. 2.1.2.109.м. Новодністровськ-1994. Нанашка хусткою покриває плечі молодій

Рис. 2.1.2.110.с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує гостей стрічками

Рис. 2.1.2.111. с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує гостей стрічками

Рис. 2.1.2.112.с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує маленьких гостей рожевими стрічками.

Рис. 2.1.2.113.с. Шишківці-2007. Розподіл калачів.

Рис. 2.1.2.114.с. Шишківці-2007. Розподіл калачів.

Рис. 2.1.2.115.с. Шишківці-2007. Наречені наливають кожному гостю кольорової горілки з графинів, перев'язаних червоними стрічками.

Рис. 2.1.2.116.с. Шишківці-2007. Шматочки калача з медом.

Рис. 2.1.2.117.с. Шишківці-2007. Вершечок весільного торта нанашка віддає нареченим.

Рис. 2.1.2.118. с. Шишківці-2007. Подяка кухарці.

Рис. 2.1.2.119. с. Шишківці-2007. Подяка кухарці.

Рис. 2.1.2.120. с. Вашківці-1995. Обдаровування кухарки.

Рис. 2.1.2.121. с. Волошкове-2009. Обдаровування нанашок

Рис. 2.1.2.122. с. Коболчин-2001. Обдаровування нанашок.

Рис. 2.1.2.123. с. Шишківці-2007. Молодята приймають калачі від батьків.

Рис. 2.1.2.124. с. Гвіздівці-1996. Танці з подарунками між столами.

Рис. 2.1.2.125. с. Василівка-2010. Наречена одягає на свекруху подарунки.

Рис. 2.1.2.126. с. Непоротове-1998. Мати молодого, демонструючи усім присутнім, одягає подарунки від невістки.

Рис. 2.1.2.127. с. Василівка-2010. Зять миє тещі ноги горілкою і взуває нове взуття.

Рис. 2.1.2.128. с. Василівка-2010. Батьки молодят демонструють присутнім свої подарунки.

Рис. 2.1.2.129. с. Непоротове-1998. Батьки наречених демонструють подарунки.

Рис. 2.1.2.130. с. Коболчин-2001. Батькам, які ще мають неodrужених дітей, дають букети.

Рис. 2.1.2.131. м. Сокиряни-2006. Батькам, які одружили останню дитину, одягають вінки

Рис. 2.1.2.132. с. Василівка-2009. Перепій. Миска, в яку для молодих кладуть у дарунок гроші.

Рис. 2.1.2.133. с. Волошкове-1995. З-за столу наречених виводять старші дружби молодого і молодої, утворивши два ряди танцюючих.

Рис. 2.1.2.134. с. Волошкове-1995. Дружки розламують калачі, що були прив'язані до їхніх палиць.

Рис. 2.1.2.135. с. Шишківці-2007. Розбирання наречених

Рис. 2.1.2.136. с. Гвіздівці-1996. Нанашка знімає вінок з фатою.

Рис. 2.1.2.137. с. Коболчин-2001. Нанашка знімає вінок з фатою.

Рис. 2.1.2.138. с. Ожеве-2007. Перетанцювання фати нареченої і квітки молодого.

Рис. 2.1.2.139. с. Шишківці-2007. Наречена кидає свій букет незаміжнім дівчатам.

Рис. 2.1.2.140. с. Білоусівка-2005. Нанашка спочатку знімає з молодої білий віночок з фатою, а потім барвінковий віночок.

Рис. 2.1.2.141. с. Вашківці-1995. Наречена пов'язана хусткою.

Рис. 2.1.2.142. с. Коболчин-2001. Молодий кидає підв'язку нареченої.

Рис. 2.1.2.143.с. Романківці-2007. Як тільки наречений встає з подушки, на його місце саджають старшого дружбу, якому вчепили «квітку» молодого.

Рис. 2.1.2.144.с. Романківці-2007. Перетанцьовування фати і «квітки».

Рис. 2.1.2.145. с. Волошкове-2009. Нанашка одягає нареченій фартух.

Рис. 2.1.2.146. с. Волошкове-1998. Нареченій під хустку нанашка ховає грошову купюру невеликого номіналу.

Рис. 2.1.2.147. с. Волошкове-2009. Нанашка розрізає весільний торт і наречена-хазяйка роздає його присутнім.

Рис. 2.1.3.1. с. Білоусівка-2005. Мати-наречена у вінку з фатою і весільній білій сукні

Рис. 2.1.3.2. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Нанашка.

Рис. 2.1.3.3. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Нанашул.

Рис. 2.1.3.4. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Старший дружба заводить нанашок і батьків-наречених за святковий стіл.

Рис. 2.1.3.5. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Перепійні гроші кладуть у велику миску.

Рис. 2.1.3.6. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашул з парними калачами, а нанашка у вінку несе пляшку горілки, на яку одягнутий калач з отвором посередині.

Рис. 2.1.3.7. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашка з пляшкою горілки, на яку одягнуто прикрашений калач.

Рис. 2.1.3.8. с. Василівка-2010. День ведмідя. За стіл на почесне місце нанашок заводять матері молодих.

Рис. 2.1.3.9. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашки подарували молодим хазяям пару кроликів.

Рис. 2.1.3.10. с. Василівка-2010. День ведмідя. До зали на прикрашеній тачці переодягнена ватага молодиків завозять «дурних» молоду і молодого.

Рис. 2.1.3.11. с. Василівка-2010. День ведмідя. «Дурні» наречені на руках тримають ляльок-немовлят хлопчика і дівчинку.

Рис. 2.1.3.12. с. Василівка-2010. День ведмідя. Молода господиня танцює з рядженими.

Рис. 2.1.3.13. с. Василівка-2010. День ведмідя. Ряджені.

Рис. 2.1.3.14. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашки.

Рис. 2.1.3.15. с. Василівка-2010. День ведмідя. Молодята тримають тацю зі шматочками калачів.

Рис. 2.1.3.16. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашул наливає кожному чарку з графина, перев'язаного червоною стрічкою.

Рис. 2.1.3.17. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашка, вмочивши шматочок калача у мед, пригощає кожного гостя.

Рис. 2.1.3.18. с. Білоусівка-2005. Переведення молодят на свій хліб.

Рис. 2.2.1. с. Шишківці-2007. Нанашул.

Рис. 2.2.2. с. Волошкове-2009. Нанашок заносять на руках до шалаша

Рис. 2.2.3. с. Михалкове-2001. Батько молодої виводить «дурну наречену».

Рис. 2.2.4. с. Михалкове-2001. Батько виводить доньку-наречену.

Рис. 2.2.5. с. Василівка-2009. Нанашка і старша дружка.

Рис. 2.2.6. с. Вашківці-1995. Старша дружка.

Рис. 2.2.7. м. Новодністровськ-1994. Дітей відзначають маленькими букетиками.

Рис. 2.2.8. с. Михалкове-2001. Світилки тримають свічки під час покривання
молодої

Рис. 2.2.9. с. Шишківці-2007. Нанашка.

Рис. 2.2.10. с. Білоусівка-2010. «Наречений» вручають медаль (кришка від каструлі на мотузочку) за довгі роки «служіння на кухні».

Рис. 2.2.11. с. Білоусівка-2010. Обдаровування «молодят» - вручення «каблучок».

Рис. 2.2.12. м. Сокиряни-2006. Батьків-наречених виводять на вулицю до танцю.

Рис. 2.2.13. м. Сокиряни-2006. Батьків-наречених ватаги чоловіків одночасно підкидають на руках.

Рис. 2.2.14. м. Сокиряни-2006. Ряджені.

Рис. 2.2.15. м. Сокиряни-2006. Ряджені.

Рис. 3.1.1. с. Непоротове-1998. Уквітчаний коровай та парні калачі.

Рис. 3.1.2. с. Волошкове-1998. Свати несуть парні калачі, супроводжуючи молодят.

Рис. 3.1.3. с. Волошкове-1998. До зброї-палиці старшого дружби прив'язаний калач, прикрашений барвінком, квітами, стрічками.

Рис. 3.1.4. с. Білоусівка-2005. Обручки опускають в кришталеву розеточку наповнену пшеницею і наречені їх там шукають.

Рис. 3.1.5. с. Василівка-2010. Парні калачі прикрашені червоною стрічкою.

ДОДАТОК Д

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ

Рис. 2.1.1.1. м. Новодністровськ-1994. Старости перев'язані рушниками.

Рис. 2.1.1.2. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Хліб обв'язують червоною стрічкою.

Рис. 2.1.1.3. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. По обидва боки від хлібин ставлять два перевернутих келихи.

Рис. 2.1.1.4. с. Коболчин-2001. Дівич-вечір. Нанашка відрізає ножицями частину стрічки для барвінкового вінка нареченої.

Рис. 2.1.1.5. с. Розкопинці-2001. Дівич-вечір. Нанашка починає шити барвінковий вінок для нареченої.

Рис. 2.1.1.6. с. Розкопинці-2001. Дівич-вечір. Вінок шують суцільною ниткою, щоб на ньому не було жодного вузлика.

Рис. 2.1.1.7. с. Білоусівка-2005. Дівич-вечір. Готовий вінокнанашка обв'язує навколо хлібини.

Рис. 2.1.1.8. с. Коболчин-2001. Дівич-вечір. Готовий барвінковий вінок для нареченої нанашка кладе на калач.

Рис. 2.1.1.9. с. Білоусівка-2005. Дівич-вечір. Барвінковий вінок пришивають до весільного букетика нареченого.

Рис. 2.1.1.10. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. До букетика нареченого прикріплюють два житніх колоски.

Рис. 2.1.1.11. с. Василівка-2010. Житні колоски в «квітці» нареченого.

Рис. 2.1.1.12. с. Гвіздівці-1996. Барвінковий вінок нареченим перев'язують через плече.

Рис. 2.1.1.13. с. Коболчин-2001. Барвінковий вінок нареченим одягають на шию.

Рис. 2.1.1.14. с. Шебутинці-1996. Дівич-вечір. Викуп «квітки». Ватага нареченого з «букетом» для дружок молодії.

Рис. 2.1.1.15. с. Шебутинці-1996. Дівич-вечір. Викуп «квітки».

Рис. 2.1.1.16. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Викуп «квітки». Наречена чіпляє «квітку» на праву сторону весільного піджака молодого.

Рис. 2.1.1.17. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Наречений з хлібом-сіллю входить до господи молодої.

Рис. 2.1.1.18. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Назустріч нареченому виходить мати молодої у вивернутому кожусі.

Рис. 2.1.1.19. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Мати молодої надпиває воду з чотирьох сторін чашки.

Рис. 2.1.1.20. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Наречений надпиває воду з чотирьох сторін чашки.

Рис. 2.1.1.21. с. Ожеве-1997. Дівич-вечір. Мати нареченої веде молодого до своєї доньки.

Рис. 2.1.1.22. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена стоїть за столом, поряд неї старша дружка і боярин.

Рис. 2.1.1.23. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Дружки нареченої.

Рис. 2.1.1.24. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Вінок вінчальна матка шиє, тримаючи стрічку над хлібом-сіллю.

Рис. 2.1.1.25. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена починає шити вінок для молодого.

Рис. 2.1.1.26. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Молода приймає піджак нареченого у старшого дружби і чіпляє квітку на праву сторону.

Рис. 2.1.1.27. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Наречена демонструє дружбам молодого піджак нареченого з «квіткою».

Рис. 2.1.1.28. с. Білоусівка-2005. Барвінковий обряд. Торги за «квітку» молодого.

Рис. 2.1.1.29. с. Білоусівка-2005. Розплітання молодої. Мати розчісує доньку-наречену.

Рис. 2.1.1.30. с. Білоусівка-2005. Розплітання молодої. Батько, а не нанашка кладе на голову молодій барвінковий вінок.

Рис. 2.1.1.31. с. Білоусівка-2005. Наречена встає з подушки, повертається до свого батька. Хреститься і цілує хліб, який тримає батько.

Рис. 2.1.1.32. с. Білоусівка-2005. Зустріч нареченого. Староста молодого вручає батькові молодій парні калачі.

Рис. 2.1.1.33. с. Білоусівка-2005. Батьки молодят, нанашки і найближчі рідні наречених по колу величаються навколо нареченого.

Рис. 2.1.1.34. с. Білоусівка-2005. Мати молодій обдаровує махровими рушниками сватів нареченого.

Рис. 2.1.1.35. с. Білоусівка-2005. Рідні нареченої величаються перед рідними нареченого, які сидять за святковим столом.

Рис. 2.1.1.36. с. Михалково-2007. Батько молодій виводить «дурну» молоду.

Рис. 2.1.1.37. с. Білоусівка-2005. Наречений відганяє від себе «дурну» молоду хустинкою.

Рис. 2.1.1.38. с. Білоусівка-2005. Батько виводить до молодого свою доньку-наречену.

Рис. 2.1.2.1. м. Новодністровськ-1997. Відвідування кладовища.

Рис. 2.1.2.2. с. Волошкове-1995. Відвідування кладовища.

Рис. 2.1.2.3. с. Сербичани-2006. Наречену одягають у біле весільне плаття, голову покривають білим вінком з білою фатою.

Рис. 2.1.2.4. с. Михалкове-2007. Під фату нареченій одягають барвінковий вінок.

Рис. 2.1.2.5. м. Сокиряни. Наречена одягає підв'язку.

Рис. 2.1.2.6. с. Ломачинці-1996. Молода виходить до гостей з іконою в руках, вклоняється всім і запрошує до столу.

Рис. 2.1.2.7. с. Василівка-2009. До лацкана піджака чіпляють весільний букет.

Рис. 2.1.2.8. с. Романківці-2007. З приходом музик в домі молодого розпочинається «проща».

Рис. 2.1.2.9. с. Вашківці-1995. Наречену ведуть попід руки дружби, перев'язані вишитими рушниками і рожевими стрічками.

Рис. 2.1.2.10. с. Волошкове-1995. Старша дружка перед нареченими несе коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.11. м. Новодністровськ-1994. Старша дружка несе коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.12. с. Шишківці-2007. Старші дружба і дружка перед нареченими несуть коровай на вишитому рушнику.

Рис. 2.1.2.13. с. Вашківці-1995. Наречений у супроводі дружок.

Рис. 2.1.2.14. с. Білоусівка-2005. Сіно, килим і подушка – атрибути «прощі».

Рис. 2.1.2.15. с. Білоусівка-2005. «Проща». Батько благословляє доньку-наречену.

Рис. 2.1.2.16. с. Білоусівка-2005. «Проща». Сестра благословляє сестру-наречену.

Рис. 2.1.2.17. с. Білоусівка-2005. За місце нареченої після «прощі» змагається неодружена молодь.

Рис. 2.1.2.18. с. Розкопинці-2001. Після «прощі» на місце нареченої сідає хтось з неодруженої молоді.

Рис. 2.1.2.19. с. Білоусівка-2005. Батьки проводжають доньку-наречену з хати. Батько обсипає зерном, цукерками і монетами, а мати кропить її свяченою водою.

Рис. 2.1.2.20. с. Василівка-2010. Зустріч молодят. Наречена вклоняється молодому.

Рис. 2.1.2.21. с. Михалкове-2007. Зустріч молодят. Вітання наречених через хустинку.

Рис. 2.1.2.22. с. Василівка-2010. Зустріч молодят. Наречений вітається з рідними і близькими молоді через хустинку.

Рис. 2.1.2.23. с. Василівка-2009. Староста.

Рис. 2.1.2.24. с. Грубна-2002. Гості на весіллі, перев'язані подарунками.

Рис. 2.1.2.25. с. Волошкове-1998. Величання.

Рис. 2.1.2.26. с. Вашківці-1995. Крізь «батьківські ворота» проходять молодята.

Рис. 2.1.2.27. с. Вашківці-1995. Крізь «батьківські ворота» проходять нанашки.

Рис. 2.1.2.28. с. Білоусівка-2005. Родич нареченого перев'язаний через плече подарунком-джерпером.

Рис. 2.1.2.29. с. Волошкове-1995. Нанашки приймають молодят і їхніх гостей – нанащення.

Рис. 2.1.2.30. с. Непоротове-1998. Нанашки зустрічають молодих.

Рис. 2.1.2.31. с. Шишківці-2007. Нанашки зустрічають молодих.

Рис. 2.1.2.32. с. Василівка-2010. Нанашки.

Рис. 2.1.2.33. м. Сокиряни-2006. Нанашки.

Рис. 2.1.2.34. с. Вашківці-1995. Нанашки.

Рис. 2.1.2.35. с. Василівка-2010. Величання наречених і нанашок.

Рис. 2.1.2.36. с. Вашківці-1995. Величання нанашок.

Рис. 2.1.2.37. с. Василівка-2009. Староста розпочинає «прощу».

Рис. 2.1.2.38. с. Василівка-2010. «Проща». Батько нареченої благословляє молодят.

Рис. 2.1.2.39. с. Коболчин-2001. «Проща». Нанашки благословляють молодят.

Рис. 2.1.2.40. с. Василівка-2010. «Проща». Наречені цілують хліб.

Рис. 2.1.2.41. с. Василівка-2010. Обрядодія заклинання щасливого початку нерозлучного подружнього життя.

Рис. 2.1.2.42. м. Сокиряни-2006. Обрядодія заклинання щасливого початку нерозлучного подружнього життя.

Рис. 2.1.2.43. с. Непоротове-1998. Старший дружба тримає палицю, що прикрашена квітами і до якої рожевою або червоною стрічкою прив'язано калач.

Рис. 2.1.2.44. с. Шишківці-2007. Наречені задувають парні свічки наприкінці святкової гостини.

Рис. 2.1.2.45. с. Шишківці-2007. Старший дружба з палицею в руках виводить з шалаша наречених і нанашок.

Рис. 2.1.2.46. с. Шишківці-2007. Нанашки несуть парні свічки.

Рис. 2.1.2.47. с. Шишківці-2007. Старший дружба перекидає палицю через шалаш.

Рис. 2.1.2.48. с. Гвіздівці-1996. «Переливання». Молодий переносить наречену на руках через воду, якою їм перелили дорогу.

Рис. 2.1.2.49. с. Шишківці-2007. «Переливання». Перед молодими один з дружбів поливає дорогу водою, а наречений несе молоду на руках.

Рис. 2.1.2.50. с. Гвіздівці-1996. Весільний поїзд після розпису вирушає до господи, де проходитиме святкова гостина. Величання молодят.

Рис. 2.1.2.51. с. Михалкове-2007. Весільний кортеж.

Рис. 2.1.2.52. с. Василівка-2010. Староста очолює весільний кортеж, що вирушає до церкви.

Рис. 2.1.2.53. с. Василівка-2009. Весільний кортеж. Перед молодятами з нанашками йдуть старший дружба і дружка, які несуть по одній весільній свічі, які між собою з'єднані триметровою білою стрічкою.

Рис. 2.1.2.54. с. Шишківці-2007. Музиканти.

Рис. 2.1.2.55. с. Білоусівка-2005. Під час вінчання свічки, що несла нанашка, запалюють, одну тримає нанашул, іншу – нанашка.

Рис. 2.1.2.56. с. Ожеве-2007. Під час вінчання свічки, що несла нанашка, запалюють, одну тримає нанашул, іншу – нанашка.

Рис. 2.1.2.57. с. Сербичани-2006. Покладання квітів нареченими та вшанування пам'яті загиблих воїнів біля пам'ятника.

Рис. 2.1.2.58. с. Вашківці-1995. Наречені ламають коровай.

Рис. 2.1.2.59. с. Шишківці-2007. Наречені наділяють усіх присутніх шматочками короваю.

Рис. 2.1.2.60. м. Новодністровськ-1994. Дорогою молоді вклоняються всім, кого зустрінуть на шляху.

Рис. 2.1.2.61. с. Ломачинці-1996. Біля РАГСу молодят зустрічають старший дружба з короваєм на вишитому рушнику і старша дружка з квітами.

Рис. 2.1.2.62. с. Коболчин-2001. Біля сільської ради наречених зустрічають голова і секретар сільської ради.

Рис. 2.1.2.63. с. Волошкове-1998. Біля сільського будинку культури, де відбуватиметься урочиста реєстрація шлюбу, наречених з хлібом на вишитому рушнику зустрічають сільський голова і секретар.

Рис. 2.1.2.64. с. Василівка-2010. Реєстрацію шлюбу проводить представник сільської держадміністрації.

Рис. 2.1.2.65. с. Коболчин-2001. Нанашки стелять нареченим весільний рушник.

Рис. 2.1.2.66. м. Сокиряни. Молодята стають на весільний рушник.

Рис. 2.1.2.67. с. Білоусівка-2005. Наречені дають одне одному клятву вірності.

Рис. 2.1.2.68. с. Василівка-2009. Свої обручки наречені шукають у пшениці в кришталевій розеточці.

Рис. 2.1.2.69. м. Новодністровськ-1994. Молодята обмінюються обручками.

Рис. 2.1.2.70. с. Шишківці-2007. Молодята засвідчують свою згоду на спільне подружнє життя підписами в реєстрі актів громадянського стану.

Рис. 2.1.2.71. м. Сокиряни-2006. Наречені одержують перший сімейний документ – свідоцтво про шлюб.

Рис. 2.1.2.72. с. Шишківці-2007. Нанашки, як приклад для молодих, випивають на брудершафт шампанське.

Рис. 2.1.2.73. с. Василівка-2009. Молодятам на згадку дають рушник, який стелили їм під ноги нанашки.

Рис. 2.1.2.74. с. Василівка-2009. Під час першого танцю батьки молодят обсипають їх зерном, листям барвінку і монетами.

Рис. 2.1.2.75. с. Ломачинці-1996. Стрічку, що несли діти перед молодими, розрізають навпіл і чіпляють одну частинку на шию нареченому, іншу – нареченій як оберіг від нечистої сили.

Рис. 2.1.2.76. с. Шишківці-2007. Біля воріт домунаречених зустрічають батьки парними калачами.

Рис. 2.1.2.77. с. Шишківці-2007. Молодята із хлібом у руках заходять у двір.

Рис. 2.1.2.78. с. Волошкове-1995. Наречених хлібом-сіллям благословляють батьки – відбувається «проща» перед тим, як наречені увійдуть до шалаша.

Рис. 2.1.2.79. с. Ломачинці-1996. Молодий загортає хліб у рушник і бере його під руку.

Рис. 2.1.2.80. с. Ломачинці-1996. Наречені, обходячи стіл, зупиняються біля кожної качечки, хрестяться і цілують кожен свою качечку (парне печиво).

Рис. 2.1.2.81. с. Ломачинці-1996. Старший дружба з традиційною палицею виводить наречених з хати.

Рис. 2.1.2.82. с. Ломачинці-1996. Нанашок проводжають на почесне місце рідні наречених, накривши їх великою хусткою.

Рис. 2.1.2.83. с. Василівка-2010. Величання нанашок. Батька і матку підкидають на руках рідні наречених якнайвище.

Рис. 2.1.2.84. с. Василівка-2009. Біля воріт староста розрізає білу стрічку (стрічкою з'єднані весільні свічки).

Рис. 2.1.2.85. с. Василівка-2009. Кухарка переливає нареченим дорогу.

Рис. 2.1.2.86. с. Михалкове-2007. Наречений підходить бере хліб цілує і кладе під хлібину гроші для кухарки.

Рис. 2.1.2.87. с. Василівка-2009. Батьки зустрічають молодят перед святковою гостиною.

Рис. 2.1.2.88. с. Василівка-2009. Наречені роздають усім присутнім по шматочку короваю.

Рис. 2.1.2.89. с. Шишківці-2007. «Перепій». На стіл ставлять велику миску (на дно кладуть скибку хліба), куди гості кладуть гроші для молодої сім'ї.

Рис. 2.1.2.90. с. Волошкове-1995. З пакетом, в який склали гроші з перепією, наречені виходять до танцю.

Рис. 2.1.2.91. с. Гвіздівці-1996. Усі подарунки рідні молодят, танцюючи, показують всім гостям.

Рис. 2.1.2.92. с. Михалкове-2007. «Перепій». Старостаз мискою у руках іде між столами, підходячи до кожного з гостей.

Рис. 2.1.2.93. с. Ожеве-2007. Гості перепивають гроші молодим, кидаючи їх у миску, на дні якої лежить скибка хліба.

Рис. 2.1.2.94. с. Шишківці-2007. Нанашул ховає наречений за корсет перепійні гроші так, щоб їх було видно.

Рис. 2.1.2.95. с. Михалкове-2007. Наречений на руках несе свою вже дружину до їхнього місця за святковим столом.

Рис. 2.1.2.96. с. Непоротове-1998. Як тільки молодята зайняли своє місце за святковим столом, нанашул запалює парні свічки.

Рис. 2.1.2.97. с. Шишківці-2007. Найближчі рідні молодят величаються, ходячи межи столам, а батьки наречених наповнюють келихи гостей кольоровою горілкою.

Рис. 2.1.2.98. с. Коболчин-2001. Найближчі рідні наречених величаються до молодих.

Рис. 2.1.2.99. с. Шишківці-2007. «Подушки від батьків». Родички дають нареченим подушки.

Рис. 2.1.2.100. с. Шишківці-2007. Наречені сідають на «подушки від батьків».

Рис. 2.1.2.101. с. Коболчин-2001. Старший дружба викрадає тufель нареченої.

Рис. 2.1.2.102. с. Сербичани -2006. Старший дружба викрадає тufель нареченої.

Рис. 2.1.2.103. с. Ломачинці-1996. Наречений наливає келих для старшого дружки за туфлю молодії. Чарку з грошима ставлять у туфлю, і дружба випиває з неї.

Рис. 2.1.2.104. с. Коболчин-2001. Наречений п'є з келиха, що стоїть в туфлі молодії.

Рис. 2.1.2.105. м. Новодністровськ-1994. Покривання. Хлопець зв'язує молодих хусткою на знак міцності шлюбу.

Рис. 2.1.2.106. с. Михалкове-2007. Молоду покриває старший дружба.

Рис. 2.1.2.107. с. Шишківці-2007. Покривання. Молодий кладе гроші на хустку.

Рис. 2.1.2.108. с. Білоусівка-2005. Нанашка хусткою покриває плечі молодій.

Рис. 2.1.2.109.м. Новодністровськ-1994. Нанашка хусткою покриває плечі молодій

Рис. 2.1.2.110. с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує гостей стрічками

Рис. 2.1.2.111. с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує гостей стрічками.

Рис. 2.1.2.112. с. Шишківці-2007. Мати нареченого перев'язує маленьких гостей рожевими стрічками.

Рис. 2.1.2.113. с. Шишківці-2007. Розподіл калачів.

Рис. 2.1.2.114. с. Шишківці-2007. Розподіл калачів.

Рис. 2.1.2.115. с. Шишківці-2007. Наречені наливають кожному гостю кольорової горілки з графінів, перев'язаних червоними стрічками.

Рис. 2.1.2.116. с. Шишківці-2007. Шматочки калача з медом.

Рис. 2.1.2.117. с. Шишківці-2007. Шматочки калача з медом.

Рис. 2.1.2.118. с. Шишківці-2007. Подяка кухарці.

Рис. 2.1.2.119. с. Шишківці-2007. Подяка кухарці.

Рис. 2.1.2.120. с. Вашківці-1995. Обдаровування кухарки.

Рис. 2.1.2.121. с. Волошкове-2009. Обдаровування нанашок.

Рис. 2.1.2.122.с . Коболчин-2001. Обдаровування нанашок.

Рис. 2.1.2.123. с. Шишківці-2007. Молодята приймають калачі від батьків.

Рис. 2.1.2.124. с. Гвіздівці-1996. Танці з подарунками між столами.

Рис. 2.1.2.125. с. Василівка-2010. Наречена одягає на свекруху подарунки.

Рис. 2.1.2.126. с. Непоротове-1998. Мати молодого, демонструючи усім присутнім, одягає подарунки від невістки.

Рис. 2.1.2.127. с. Василівка-2010. Зять миє тещі ноги горілкою і взуває нове взуття.

Рис. 2.1.2.128. с. Василівка-2010. Батьки молодят демонструють присутнім свої подарунки.

Рис. 2.1.2.129. с. Непоротове-1998. Батьки наречених демонструють подарунки.

Рис. 2.1.2.130. с. Коболчин-2001. Батькам, які ще мають неodrужених дітей, дають букети.

Рис. 2.1.2.131.м. Сокиряни-2006. Батькам, які одружили останню дитину, одягають вінки.

Рис. 2.1.2.132. с. Василівка-2009. Перепій. Миска, в яку для молодих кладуть у дарунок гроші.

Рис. 2.1.2.133. с. Волошкове-1995. З-за столу наречених виводять старші дружби молодого і молодої, утворивши два ряди танцюючих.

Рис. 2.1.2.134. с. Волошкове-1995. Дружби розламують калачі, що були прив'язані до їхніх палиць.

Рис. 2.1.2.135. с. Шишківці-2007. Розбирання наречених.

Рис. 2.1.2.136. с. Гвіздівці-1996. Нанашка знімає вінок з фатою.

Рис. 2.1.2.137. с. Коболчин-2001. Нанашка знімає вінок з фатою.

Рис. 2.1.2.138. с. Ожеве-2007. Перетанцювання фати нареченої і квітки молодого.

Рис. 2.1.2.139. с. Шишківці-2007. Наречена кидає свій букет незаміжнім дівчатам.

Рис. 2.1.2.140. с. Білоусівка-2005. Нанашка спочатку знімає з молодої білий віночок з фатою, а потім барвінковий вінок.

Рис. 2.1.2.141. с. Вашківці-1995. Наречена пов'язана хусткою.

Рис. 2.1.2.142. с. Коболчин-2001. Молодий кидає підв'язку нареченої.

Рис. 2.1.2.143.с. Романківці-2007. Як тільки наречений встає з подушки, на його місце саджають старшого дружбу, якому вчепили «квітку» молодого.

Рис. 2.1.2.144.с. Романківці-2007. Перетанцювання фати і «квітки».

Рис. 2.1.2.145. с. Волошкове-2009. Нанашка одягає наречений фартух.

Рис. 2.1.2.146. с. Волошкове-1998. Наречений під хустку нанашка ховає грошову купюру невеликого номіналу.

Рис. 2.1.2.147. с. Волошкове-2009. Нанашка розрізає весільний торт і наречена-хазяйка роздає його присутнім.

Рис. 2.1.3.1. с. Білоусівка-2005. Мати-наречена у вінку з фатою і весільній білій сукні.

Рис. 2.1.3.2. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Нанашка.

Рис. 2.1.3.3. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Нанашул.

Рис. 2.1.3.4. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Старший дружба заводить нанашок і батьків-наречених за святковий стіл.

Рис. 2.1.3.5. с. Білоусівка-2005. «Дурне» весілля. Перепійні гроші кладуть у велику миску.

Рис. 2.1.3.6. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашул з парними калачами, а нанашка у вінку несе пляшку горілки, на яку одягнутий калач з отвором посередині.

Рис. 2.1.3.7. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашка з пляшкою горілки, на яку одягнуто прикрашений калач.

Рис. 2.1.3.8. с. Василівка-2010. День ведмідя. За стіл на почесне місце нанашок заводять матері молодих.

Рис. 2.1.3.9. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашки подарували молодим хазяям пару кроликів.

Рис. 2.1.3.10. с. Василівка-2010. День ведмідя. До зали на прикрашеній тачці переодягнена ватага молодиків завозять «дурних» молоду і молодого.

Рис. 2.1.3.11. с. Василівка-2010. День ведмідя. «Дурні» наречені на руках тримають ляльок-немовлят хлопчика і дівчинку.

Рис. 2.1.3.12. с. Василівка-2010. День ведмідя. Молода господиня танцює з рядженими.

Рис. 2.1.3.13. с. Василівка-2010. День ведмідя. Ряджені.

Рис. 2.1.3.14. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашки.

Рис. 2.1.3.15. с. Василівка-2010. День ведмідя. Молодята тримають тачку зі шматочками калачів.

Рис. 2.1.3.16. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашул наливає кожному чарку з графина, перев'язаного червоною стрічкою.

Рис. 2.1.3.17. с. Василівка-2010. День ведмідя. Нанашка, вмочивши шматочок калача у мед, пригощає кожного гостя.

Рис. 2.1.3.18. с. Білоусівка-2005. Переведення молодят на свій хліб.

Рис. 2.2.1. с. Шишківці-2007. Нанашул.

Рис. 2.2.2. с. Волошкове-2009. Нанашок заносять на руках до шалаша.

Рис. 2.2.3. с. Михалкове-2001. Батько молодої виводить «дурну наречену».

Рис. 2.2.4. с. Михалкове-2001. Батько виводить доньку-наречену.

Рис. 2.2.5. с. Василівка-2009. Нанашка і старша дружка.

Рис. 2.2.6. с. Вашківці-1995. Старша дружка.

Рис. 2.2.7. м. Новодністровськ-1994. Дітей відзначають маленькими букетиками.

Рис. 2.2.8. с. Михалкове-2001. Світилки тримають свічки під час покривання молодої.

Рис. 2.2.9. с. Шишківці-2007. Нанашка.

Рис. 2.2.10. с. Білоусівка-2010. «Наречений» вручають медаль (кришка від каструлі на мотузочку) за довгі роки «служіння на кухні».

Рис. 2.2.11. с. Білоусівка-2010. Обдаровування «молодят» – вручення «каблучок».

Рис. 2.2.12. м. Сокиряни-2006. Батьків-наречених виводять на вулицю до танцю.

Рис. 2.2.13. м. Сокиряни-2006. Батьків-наречених ватаги чоловіків одночасно підкидають на руках.

Рис. 2.2.14. м. Сокиряни-2006. Ряджені.

Рис. 2.2.15. м. Сокиряни-2006. Ряджені.

Рис. 3.1.1. с. Непоротове-1998. Уквітчаний коровай та парні калачі.

Рис. 3.1.2. с. Волошкове-1998. Свати несуть парні калачі, супроводжуючи молодят.

Рис. 3.1.3. с. Волошкове-1998. До зброї-палиці старшого дружби прив'язаний калач, прикрашений барвінком, квітами, стрічками.

Рис. 3.1.4. с. Білоусівка-2005. Обручки опускають в кришталеву розеточку наповнену пшеницею і наречені їх там шукають.

Рис. 3.1.5. с. Василівка-2010. Парні калачі прикрашені червоною стрічкою.

ДОДАТОК Ж

НОТНІ ЗРАЗКИ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО СУПРОВОДУ

Рис. 1. с. Романківці. Обряд зустрічі молодого.

Рис. 2. м. Сокиряни. Обряд величання молодих.

Рис. 3. м. Новодністровськ. Обряд прощі.

$\text{♩} = 75$
ad libitum
клавіші

4

7 труба

9

11

Рис. 4. с. Білоусівка. Обряд благословення.

$\text{♩} = 130$

4

7

9

11

14

18

22

Рис. 5. с. Ломачинці. Обряд викупу нареченої.

$\text{♩} = 140$

саксофон

сопілка

Рис. 6. с. Кормань. Обряд вітання молодих.

$\text{♩} = 110$

Рис. 7. с. Василівка. Танець молодого.

$\text{♩} = 90$

ВОКАЛ

саксофон

Рис. 8. с. Гвіздівці. Зразок танцю.

$\text{♩} = 90$

Рис. 9. с. Сербичани. Помірний танець.

$\text{♩} = 145$

Рис. 10. с. Волошкове. Величання.

Рис. 11. с. Шебутинці. Танець.

Рис. 12. с. Коболчин. Запрошення до столу.

Рис. 13. с. Шишківці. Танець.

ДОДАТОК 3

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ. АПРОБАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ.

***Наукові статті в періодичних фахових міжнародних та
всеукраїнських виданнях:***

1. Красовська І. В. Елементи театралізації у весільному обряді Сокирянщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2018. № 6. С. 118-123. (Copernicus).
2. Красовська І. В. Роль та місце весільних чинів у весіллі Сокирянщини (90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.). *Вісник ХДАДМ*: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство). Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2015. № 3. С. 46-51.
3. Krasovskaya I. V. Ritual space and aspects of the wedding on Sokyryanschina in the late XX – early XXI centuries: semantic aspect. *Culture and Civilization. Journal of Cultural Studies*. Moscow: Analitika Rodis publishing house, 2013. No.1-2. p. 99-115. (Красовская И. В. Ритуальное пространство и обрядовые аспекты свадьбы на Сокирянщине конца ХХ – начала ХХІ в.: семантический аспект. *Культура и цивилизация*. Москва: Аналитика Родис, 2013, № 1-2. С. 83–98.)
4. Красовська І. В. Семантика обрядового простору у весіллі Сокирянщини 90-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст. *Наукові записки. Серія «Культурологія»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 9. С. 294–302.
5. Красовська І. В. Післявесільний цикл села Білоусівка Сокирянського району Чернівецької області (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). *Культура України*. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. Вип. 33. С. 175–181.
6. Красовська І. В. Трансформація традиційних весільних обрядодій Буковини і Молдови у сучасне весілля південного району Дністровсько-

Прутського межиріччя. *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 11. С. 65–75.

7. Красовська І. В. Особливості передшлюбного циклу весільного обряду північного району Дністровсько-Прутського межиріччя Буковини кінця XX – початку XXI століття (на прикладі весілля Сокирянського району). *Вісник: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2009. № 15. С. 77-81.

8. Красовська І. В. Сучасний весільний обряд Сокирянщини: стан дослідженості. *Культура України: зб. наук. пр. (Мистецтвознавство)*. Харків: Харківська державна академія культури, 2001. Вип. 8. С. 233–237.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дослідження:

9. Красовська І. В. Візуальна атрибутика весільного обряду Сокирянщини кінця XX – початку XXI ст.: функції, символіка. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 18-19 квітня 2019 р.* Харків: ХДАК, 2019. С. 7-8.

10. Красовська І. В. Проща у весільному дійстві Сокирянщини кінця XX - початку XXI століття: аудіальний простір. Сертифікат *XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Етнос. Культура. Нація»*. Дрогобич, ДДПУ, 18-19 жовтня 2018.

11. Красовська І. В. Атрибутивно-символічні компоненти весільної обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.) кін. XX – поч. XXI ст. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матеріали Міжнар. наук. конф., 8-9 грудня 2011 р.* Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 43–45.

12. Красовська І. В. Структура і зміст весілля Сокирянщини (Чернівецька обл.) 90-х рр. XX – початку XXI ст. *Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан, перспективи розвитку та євроінтеграція: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 2-4 листопада 2011 р.* Харків: ХДАДМ, 2011. С. 186–188.

13. Красовська І. В. Перший етап весільного циклу села Ожеве Сокирянського району Чернівецької області (кінець XX – початок XXI ст.). *Мистецтво і дизайн в новій комунікативній реальності: міжкультурний діалог і національний консерватизм*: наук.-теорет. конф. професорсько-викладацького складу, аспірантів і здобувачів ЛНАМ (з міжнародною участю), 18 травня 2011 р., Львів: ЛНАМ, 2011.

14. Красовська І. В. Традиційність у сучасній весільній обрядовості Сокирянщини (Чернівецька обл.). *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 21-22 квітня 2011 р. Харків: Харківська державна академія культури, 2011. С. 17–18.

15. Красовська І. В. Особливості передшлюбного циклу сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька область). *Волинські наукові студії*: Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”». № 2. 2011. URL: <http://www.univerua.rv.ua/VNS.php>

16. Красовська І. В. Особливості сучасного весільного обряду Сокирянщини (Чернівецька обл.). *Вісник Харківського художньо-промислового інституту*. Харків, 2000. № 3. С. 94–102.

17. Красовська І. В. Елементи молдавської весільної обрядовості в сучасному весіллі Сокирянщини. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*: зб. наук. праць вузів художньо-будівельного профілю України і Росії. Харків, 1999. № 4-5. С. 95–96.